T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ESRAR KULLANICISI OLMA SÜREÇLERİNİN SOSYOLOJİK OLARAK ANLAŞILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berzan ALTAN

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Halime ÜNAL REŞİTOĞLU

Ankara, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ESRAR KULLANICISI OLMA SÜREÇLERİNİN SOSYOLOJİK OLARAK ANLAŞILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berzan ALTAN

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Prof. Dr. Halime ÜNAL REŞİTOĞLU
DANIŞMAN

ANKARA, 2023

ONAY SAYFASI

Berzan Altan tarafından hazırlanan "Esrar Kullanıcısı Olma Süreçlerinin Sosyolojik Olarak Anlaşılması" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="2">Jüri Üyesi</td><td>Kurumu</td><td>İmza</td></tr>
<tr><td colspan="2">Prof. Dr. Halime ÜNAL REŞİTOĞLU</td><td rowspan="2">Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Kabul ☐</td><td>Red ☐</td></tr>
<tr><td colspan="2">Dr. Öğr. Üyesi Yelda ÖZEN</td><td rowspan="2">Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Kabul ☐</td><td>Red ☐</td></tr>
<tr><td colspan="2">Prof. Dr. Kezban ÇELİK</td><td rowspan="2">TED Üniversitesi</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Kabul ☐</td><td>Red ☐</td></tr>
</table>

Tez Savunma Tarihi: 01.02.2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Tarih (01.02.2023).

İmza
Berzan ALTAN

Babam

Ali Altan'a…

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ve lisans hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olan, akademik hayatın zorlayıcı atmosferinde kaç defa vazgeçmeye karar versem bile benden vazgeçmeyip her zaman cesaretlendiren, destek olan, yol gösteren ve araştırma azmimin ateşini her zaman diri tutan, tez yazım sürecinde hem danışmanlığıyla hem de beni öğrencisinden ziyade bir meslektaşı olarak değerlendiren, tüm süreç boyunca çalışmamın yönünü kaybetmememem için benden fazla çaba sarf eden, çok değerli sayın Prof. Dr. Halime ÜNAL REŞİTOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans araştırmamın bugün yayınlanmasında ve okuyucuya ulaşmasında, benim yapmış olduğum araştırma sürecinden daha çok, danışman hocamın süreçte vermiş olduğu destek ve tecrübe aktarımı ile beni çalışma sürecinde tutan yol göstericiliğinin etkisi daha büyüktür.

Araştırma fikrimin gelişmesinden, son cümlenin noktasına kadar geçen süreçte benimle birlikte hareket ederek, yönlendiren değil benimle beraber daha iyi bir sosyolojik araştırma nasıl olur diye hareket eden danışman hocam, sadece bugün bana bir tez nasıl yazılırdan ziyade, bir akademisyen nasıl olunur, bir araştırma nasıl yapılır, bir akademik ahlak nasıl takınılır gibi konuların sadece teoride kalmadığını göstererek hayatımda içselleştirmemi de sağladığı için ayrıyeten teşekkür ederim.

Tez savunma sürecinde araştırmamı değerlendiren Prof. Dr. Kezban ÇELİK ve Dr. Öğretim Üyesi Yelda ÖZEN hocalarımın tavsiyeleri ve değerlendirmeleri içinde ayrıyeten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Uyuşturucu madde ve bunlar arasında esrar kullanım yaygınlığında önemli derece de artış görülmektedir. Mevcut çalışma, esrar kullanıcılarının esrarla tanışma, kullanımı öğrenme ve kullanıma devam etme süreçlerine odaklanmıştır. Ankara, Adana ve İstanbul illerinde yaşayan 10 kadın ve 20 erkek esrar kullanıcısı ile nitel görüşmeler yapılarak esrar kullanım deneyimleri ile ilgili veriler toplanmıştır. Nitel görüşme ile birlikte katılımcı gözlem ve saha notları alınarak esrar kullanım deneyimi detaylı bir biçimde resmedilmiştir. Esrar kullanımının, temin edilmesinin ve toplu olarak tüketilmesi için toplanma süreçlerine dahil olma ve gözlemde bulunmayla kullanıcıların kullanım öncesi, kullanım esnası ve kullanım sonrası deneyimleri detaylı bir şekilde incelendi. Uyuşturucu maddeler arasında esrarın kullanıcılar tarafından zararsız bir madde olarak algılandığı, arkadaş ve yakın çevrede esrar kullanan diğerlerinin bulunuyor olmasının kullanıcı olmayı kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. Esrar kullanımını öğrenmede sosyal medya ve dijital içerikler de en az deneyimli kullanıcılar kadar etkilidir. Eğlence amaçlı grup biçiminde esrar kullanım deneyimi ile bireysel kullanım sürecinde yaşanan deneyimlerin farklılaştığı tespit edildi. Bulgular karşılaştırıldıktan sonra esrar kullanımı ile ilgili kapsamlı bir analiz ortaya konuldu.

Anahtar Kelimeler: Esrar Kullanımı, Arkadaşlık İlişkileri, Eğlence Amaçlı Kullanım, Bireysel Kullanım

ABSTRACT

There is a significant increase in the prevalence of drugs and usage of cannabis among them. The present study focuses on the processes of cannabis users' acquaintance with cannabis, learning to use, and continuing use. Qualitative interviews were conducted with 10 female and 20 male cannabis users living in the provinces of Ankara, Adana and Istanbul to collect data on their cannabis use experiences. Along with the qualitative interview, the cannabis use experience was depicted in detail by taking participant, observation and field notes. The pre-use, during-use and post-use experiences of users were examined in detail by being involved in and observing the collection processes for cannabis use, procurement and mass consumption. It has been determined that among the drugs, cannabis is perceived as a harmless substance by users, and the presence of friends and others who use cannabis in their close circle makes it easier to be a user. Social media and digital content are just as effective as experienced users in learning about the usage of cannabis. It was determined that the experience of using cannabis in the form of a recreational group and the experiences in the individual use process differed. After comparing the results, a comprehensive analysis of cannabis use was presented.

Key Words: Cannabis Use, Friendship Relations, Recreational Use, Individual Use

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
KISALTMALAR DİZİNİ v
TABLOLAR DİZİNİ vi
1. GİRİŞ 1
1. UYUŞTURUCU VE UYUŞTURUCU KULLANIMINA GENEL BİR BAKIŞ 5
1.1. Türkiye'de Uyuşturucu Madde Sorunu ve Yasal Düzenlemeler 5
1.2. Türkiye'de Madde Bağımlılığı Çalışmaları 8
1.3. Dünyada Madde Bağımlılığının Yaygınlığı 13
1.4. Madde Kullanımı Üzerine Farklı Disiplinlerin Yaklaşımı 15
1.4.1. Uyuşturucu Kullanımına Sosyolojik Bakış Açısının Tarihsel Gelişimi 17
1.4.2. Güncel Uyuşturucu Araştırmaları ve Odak Noktaları 20
1.5. Esrar Bitkisi ve Özellikleri 24
1.6. Esrar Tüketim Biçimleri 27
2. SOSYOLOJİK TEORİLER BAĞLAMINDA ESRAR KULLANIMINI ANLAMAK 30
2.1. Legal mi, İllegal mi… 31
2.2. Modern Zamanlar ve Esrar Kültürü 33
2.3. Becker'in Bakış Açısıyla Esrar Kullanıcısı Olmaya Giden Süreç 37
2.4. Damga 39
2.4.1. Damgadan Kaçınma: Barbie Gibi Görün Marley Gibi Sigara İç 42
2.5. Esrar Kullanıcısı Olmaya Giden Yoldaki Öğrenme Süreçleri 44
2.5.1. İlk Etkilerin Anlamlandırılması 48
2.5.2. Kullanımın Meşrulaştırılması 51
2.5.3. Tekniğin Öğrenilmesi 54
2.5.4. Kullanma Ritüelleri 55
2.5.5. Olumsuz Etkileri Yönetmeyi Öğrenme 56
3. YÖNTEM 60
3.1. Araştırma Fikrinin Doğuşu 62
3.2. Araştırma Modeli 62
3.3. Katılımcıların Belirlenmesi 64
3.4. Araştırma Teknikleri 67
3.5. Verilerin Toplanması 69
3.5.1. Sahaya Dair 70

4. BULGULAR 77
4.1. Esrar Kullanımına Giden Yol 77
4.1.1. İlk Temas 78
4.1.2. Neden Esrar: Paniğe Gerek Yok Sadece Organik Bir Şey 81
4.1.3. Esrar Kullanımını Öğrenme 86
4.1.4. Esrar Temini 95
4.1.5. Esrar Kullanımına Devam Etme Nedenleri 100
4.1.6. Esrar Kullanımından Uzaklaşma Nedenleri 102
4.1.7. Esrar Müptelası Olmak ve Olmamak: Düzenli – Ara Sıra 106
4.1.8. Yeşil Oda İftiharla Sunar: Esrar Kullanmanın Adabı 109
4.1.9. Esrar Kullanımı ve İşaretleri Okuma 117
4.1.10. Gizliliği Öğrenme: Esrar Kullanımına Yönelik Belirtileri Gizleme Stratejileri… 118
4.2. Esrar Kullanımına Dair Deneyimler 124
4.2.1. Esrar İçmenin Farklı Yöntemleri: Yuvarla, Yapıştır ve İçmeye Başla 124
4.2.2. Esrar Kullanımı ve Zarar Azaltma Stratejileri 128
4.3. Mekân: Esrar Kullanımında Seçilen Alanın Avantaj ve Dezavantajları 133
4.3.1. Kapalı Mekanlar 133
4.3.2. Açık Mekanlar 134
4.4. Esrar Kullanımı ve Gündelik Rutinler 137
4.5. Esrar Kullanımı ve Arkadaşlık: Sadece Takılıyoruz… 141
4.6. Esrar Kullanıcısı Perspektifinden Esrar Kullanıcısı Olmak 149
4.7. Toplumun Esrar Kullanımına Bakış Açısı 154
5. SONUÇ VE TARTIŞMA 160
EKLER 183
EK-1: Etik Kurul Onay Formu 183
EK-2: Katılımcılara Yöneltilen Yarı Yapılandırılmış Soru Formu 184

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

AMATEM: Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Araştırma ve Tedavi Merkezi

BM: Birleşmiş Milletler

ÇEMATEM: Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Eğitim ve Destek Merkezi

EGM: Emniyet Genel Müdürlüğü

GMGM: Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü

INCB: Birleşmiş Milletler Uluslararası Uyuşturucu Kontrol Kurulu

JGK: Jandarma Genel Komutanlığı

LSD: Liserjik asit dietilamid

MDMA: Methylene Dioxymetamphetamine

TCK: Türk Ceza Kanunu

THC: Tetrahidrokanabinol

UNODC: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcı demografik bilgileri……...66

1. GİRİŞ

Televizyonda, gazetede ve sosyal medyada, insanların uyuşturucu kullandıklarına dair içeriklere neredeyse her gün maruz kalıyoruz. Gündelik hayatta arkadaş ortamlarında, akraba ve sosyal çevrede, esrar kullanımına tanıklık edilmesi insanların gündelik hayatlarında madde ve madde kullanımına farklı şekillerde maruz kalmalarına neden olarak, onların birer madde kullanıcısı olmasına giden yolu kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, uyuşturucuyla mücadele kapsamında son yıllarda uyuşturucu kullanımı ve satıcılığına yönelik operasyonlar artarak, cezalar yükseltilmiştir. Buna rağmen uyuşturucu, özellikle esrar kullanıcılarının sayılarında artış mevcuttur (UNODC, 2020). Dünya genelinde, üretimi rahatlıkla yapılabilen kenevirden elde edilen esrar hem dünya da hem de Türkiye'de üretim ve tüketim sürecinde en fazla talep gösterilen maddedir (EGM, 2022). Dünya çapında bakıldığı zaman, 119-224 milyon arası insanın hayatında en az bir kere esrar kullandığı düşünülmektedir (Azak, 2014). 20 sene süren ve 187 ülkeden elde edilen verileri kapsayan, büyük bir meta analiz sonucu esrar kullanımı ve devamlılığının 20-24 yaş arasında en sık gözlendiği ve bu esrar kullanma sıklığı erkeklerde %0.23 iken kadınlarda %0,14 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir (Degenhardt vd., 2013).

Hem dünyada hem de Türkiye'de alınan tedbirler ve cezai yaptırımlara rağmen esrar kullanıcılarının sayısının giderek artması, akıllara esrar kullanıcısı olmaya giden süreçlerin neler olduğu sorusunun yanıtlanması gerektiğini getirmektedir. Başka bir ifade ile, uyuşturucu madde kullanan –özellikle esas kullanım maddesi 'esrar' olan- kişilerin; yasal ve toplumsal yaptırım ve kınamalara rağmen, esrar kullanımına başlama ve devam etme motivasyonlarının neler olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır. Kişiler merak duygusunun etkisiyle bu maddeyi denemeye yönelebilmekte ve sonraki süreçte yaşamış oldukları etkilerden haz duyarak kullanıma devam edebilmektedirler. İlk kullanım sonrası, kullanıma devam eden kişiler ile esrar ve esrarın etkileri arasında bağ meydana gelebilmektedir. Bu çalışmada kullanıcı olan bireylerin bu süreçlerine odaklanarak esrar kullanıcısı olma deneyimi üzerinden insanların neden kullanıcı oldukları ve kullanmayı sürdürdüklerini onların özgün ifadelerinden hareketle ortaya koymaya çalışacağım. Bu açıdan madde kullanan kişilerin kullanmış oldukları madde ile aralarında gelişen bağ ve maddeye yükledikleri anlamı, kişilerin deneyimleri bağlamında anlama çabası içindeyim.

Esrar kullanımında merak edilen ve anlaşılmaya çalışılan başka bir hususta, kullanıcı olma sürecinde esrar içmenin öğrenildiği aşamalardır. Esrar kullanımının sürdürülmesi için düzenli temin kaynaklarına ulaşabilmek, içmeye hazır hale getirmeyi bilmek, istenilen etkilerin ortaya çıkması için doğru teknikle dumanı ciğerlere çekmek öğrenilmelidir. Bu öğrenme sürecinde, tecrübeli esrar kullanıcılarının tecrübelerinden yararlanıldığı gibi ortamlarda bu kişilerin kullanımlarının gözlemlenmesinin de kullanıcı olmayı öğrenme sürecindeki etkileri merak edilmektedir (Becker, 2013). Esrar kullanıcısı olmak üzerinde sadece diğer kullanıcıların etkileri değil aynı zamanda sosyal medya uygulamaları ve dijital içeriklerinde, özendiren ve öğreten yönlerinin etkisi anlaşılmak istenmektedir (Arslan, 2019). Esrar kullanıcısı olma deneyiminin birer parçası olan bu süreçler, merak edilerek ortaya çıkarılmak istenmektedir. Bu amaçla katılımcıların esrarla tanışma ve kullanımı öğrenme deneyimleri araştırılmıştır.

Esrar kullanımına başlamada ve devam ettirmede, sahip olunan değerler ve inançlar etkilidir. Yaşanılan mahalle ortamı, arkadaş çevresi ve akrabalık ilişkileri içerisinde esrar kullanımına yönelik olumlu tavır ve kullanım, kullanıcı olmayan kişilerinde zamanla kullanıma yönelmelerini etkilemekte veya kullanıcı olmasalar da kullanımı normal görmelerine yol açmaktadır (Sutherland ve Cressey, 1978). Esrar kullanımı üzerinde etkili olan değerler ve inançların içselleştirilmesinde çevrenin ve yakın arkadaşların etkisi merak edilmektedir. Katılımcıların esrar kullanımına yönelik bakış açılarının kullanım öncesi ve sonrası nasıl değiştiği merak edilerek açığa çıkarılmak istenmektedir. Bu bağlamda, esrar kullanıcısı olma sürecinde, esrar kullanımını normalleştiren ve normalleştirmeyen değerlerinde, kimlerden nasıl öğrenildiği de ortaya çıkarılmak istenmektedir.

Becker (1953), esrar kullanıcısı olmayı ilk aşamadan son aşamaya kadar kariyer kavramıyla değerlendirmiştir. Esrar kullanıcısının kariyer sürecinde anlaşılması önem arz eden bir durumda, suç olan bir davranışın sürdürülmesini sağlayan meşrulaştırma gerekçelerinin anlaşılmasıdır. Sapkın bir davranışın öğrenilmesinde bireylerin içinde bulunduğu birliktelikler ve bu birlikteliklerde kimlerin olduğu önemlidir (Dolu, 2011). Sapma davranışının öğrenilmesinde, sosyo-kültürel yapı ve bağlam göz önüne alındığında aile, yakın arkadaşlar, komşular, öğretmenler, internet ve sosyal medyanın etkili olduğu görülmektedir (Akers ve Jensen, 2010). Esrar kullanmak isteyen bir kişi nasıl yasalara ve toplumsal normlara uygun davranmayı diğerlerinden öğreniyorsa, sapma davranışını da aynı süreçte diğerlerinden öğrenebilmektedir. Öğrenilen bu sapma davranışının devam

ettirilmesi için ‘nötrleştirme teknikleri’ne ihtiyaç duyulmaktadır (Sykes ve Matza, 1957). Nötrleştirme teknikleri, bireye toplumsal değerler ve normların askıya alınması için çeşitli meşrulaştırma gerekçeleri sunarak, sapma davranışını devam ettirmesine yardımcı olur. Esrar kullanım deneyimi üzerine olan bu araştırmada, katılımcıların kullanımlarını sürdürmelerini sağlayan meşrulaştırma gerekçeleri, esrar kullanımını daha kapsamlı anlamamızı sağlayacaktır.

Sapma davranışını devam ettirmede nötrleştirme teknikleri kişiye meşruiyet sağlayarak davranışın normal görülmesini sağlayıp, normalleştirirken, toplumdan gelebilecek damgalanmaya karşı koruma sağlamamaktadır. Yasalar yapılmasını suç olarak belirlediği eylemleri ihlal edenleri para cezası, hapis cezası ve denetimli serbestlik gibi yöntemlerle cezalandırırken toplumsal denetim daha farklı çalışarak toplumsal normları ihlal edenleri kınamaktadır. Esrar kullanımı, toplumun ortak norm ve değerlerinin ihlali olarak kabul edildiği için esrar kullanıcılarına karşı oluşan toplumsal tepki sonucu, esrar kullanmak sapma olarak değerlendirilmektedir (Ericson, 1981). Esrar kullandığı bilinen bir kişinin toplumsal statüsü tehdit altına girerek hatalı tüm davranışları esrar kullanımı ile ilişkilendirilerek, toplumsal dışlanmaya maruz kalmaktadır (Becker, 2013). Damgaya maruz kalan bir kişinin; sosyal sınıflar, ırklar, cinsiyetler ve nesiller arasındaki deneyimlemeleri farklılaşmaktadır (Bottorff vd., 2013; Hammer, 2015; Reinarman, Nunberg, Lanthier, ve Heddleston, 2011; Satterlund, Lee, ve Moore, 2015). Araştırma kapsamında, katılımcıların esrar kullanımlarından kaynaklı damgaya maruz kalıp kalmadıkları merak edilerek deneyim sürecindeki etkisi anlaşılmak istenmektedir.

Esrar kullanımı toplum tarafından sapma olarak değerlendirilirken kullanıcı için normal görülmesi damgalanmayı engellememektedir. Esrar kullanımı bedensel bir engel gibi dışarıdan bakınca anlaşılmadığı için kullanıcılar damgadan kaçınmak için kullanıcı olduklarını gizleyebilmektedirler (Goffman, 2014). Kullanıcıların damgadan kaçınmak için esrar kullanımlarını gizleme girişimleri de kullanıcı deneyiminin bir parçasıdır. Bu bağlamda, katılımcıların esrar kullanım deneyimleri içerisinde toplumsal kınama ve yasal yaptırımlar gibi damgalanmalarına sebep olacak durumlardan korunma stratejileri de anlaşılmak istenmektedir.

Esrar maddesi ve diğer maddeleri kullanan kişiler üzerine çalışılması amaçlanan bu tezde hayatının belli bir döneminde esrar kullanımına başlamış ve halen kullanıcı olma durumunu aktif olarak sürdüren 18 yaş üstü tüm bireylerin madde kullanıcısı olma

süreçleri ve kullanmış oldukları madde ile kurmuş oldukları anlamlı ilişkinin boyutları, yine bu kişilerin kendi anlatımları üzerinden anlaşılmaya çalışılacaktır. Türkiye'de madde satıcılığı, özellikle esrar temin ve satışının ağır cezaları bulunmasına rağmen, esrar kullanıcısı olmaya yönelik ağır cezalar bulunmamakta ve kullanıcılar denetimli serbestlik çerçevesinde cezalandırılarak rehabilite edilmektedirler. Çalışma kapsamında, esrar kullanımına devam eden bireylerin yanı sıra madde kullanımını aktif olarak uzun dönem sürdürmüş ama şu an kullanmaya devam etmeyen katılımcılara da yer verilerek, aktif olarak esrar kullanımına devam eden kişilerin devam etme gerekçeleri, esrar kullanımını bırakan kişilerin bakış açılarının karşılaştırılması ile daha net bir biçimde anlaşılmaya çalışılacaktır. Çalışma kapsamında, araştırma sürecine dâhil olacak kişilerin sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik özellikleri dikkate alınarak farklı tabakalardan katılımcılar çalışmaya dahil edilmiştir. Nitekim esrar kullanımı toplumun her kesiminden kişinin kullanma eğilimi göstermiş olduğu bir maddedir (Zentner, 1975). Kısaca esrar kullanım deneyimini devam ettiren bireylerin anlatılarından esrar ve esrar kullanıcısı arasında meydana gelen bağın, öznel anlatılardan yola çıkarak açığa çıkarılmasının amaçlandığı bu çalışmanın kapsamını, esrar kullanıcıları ve kullanımına devam eden bireylerin betimsel ifadelendirmeleri oluşturacaktır. Maddeye erişim olanağı herkesin sahip olduğu bir imkân değildir. Bu çalışma kapsamında bir esrar kullanıcısının içerisinde yer aldığı toplumsal tabaka bağlamında maddeye erişim kanalları, teknik olanaklar çerçevesinde temin edilen malın tüketim süreci ve diğer etmenler anlaşılmaya çalışılacaktır.

Bahsedilen süreçleri aydınlatabilmek için bu çalışma kapsamında, 30 esrar kullanıcısından derinlemesine görüşme yolu ile veri toplanmıştır. Araştırma, esrar kullanım yaygınlığını ele alan bir çalışma olmanın ötesinde, kullanım deneyimini kapsamlı olarak açıklama amacında olduğu için nitel yöntemden yararlanılmıştır. Saha sürecinde esrar kullanım deneyimi ve katılımcılar arasında yer alan ilişkinin derinlemesine sorgulanabilmesi için nitel desenden yararlanılmıştır. Esrar kullanım deneyimi ve esrarla kurulan bağın derinlemesine anlaşılması için standartlaştırılmış soru formlarından ziyade derinlemesine görüşme ve gözlem süreci istenilene ulaşmada daha faydalı katkı sunmaktadır.

1. UYUŞTURUCU VE UYUŞTURUCU KULLANIMINA GENEL BİR BAKIŞ

Esrar kullanım deneyimini anlamaya çalıştığımız bu araştırma sürecinde, Türkiye'de ve dünyada uyuşturucu kullanımının genel durumunu kısaca incelemek, esrar kullanım yaygınlığını anlama konusunda yardımcı olacaktır. Uyuşturucu madde kullanımı ve kullanıma yönelik yasal düzenlemelerin neler olduğu ele alınarak, ülkelerin uyuşturucu kullanım tabloları ile bu tabloda esrarın diğer uyuşturucu maddeler arasındaki konumu ve ilgili yasal düzenlemelerde farklılığının bulunup bulunmaması konusu da dikkate alınarak, esrar kullanımıyla ilgili bağlamın farklı boyutlarına dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Genel uyuşturucu kullanımı ve esrar kullanımı üzerine yapılan akademik çalışmalarda, hangi boyutların, hangi bağlamlarda ele alındığı, esrar kullanım deneyimini anlamak için hangi noktalara ağırlık verilmesini anlamamız için önemlidir. Madde kullanımı, sadece Türkiye'nin mücadele ettiği bir sorun olmanın ötesinde, tüm dünyada ele alınan bir sorundur. Kimi ülkeler yasal düzenlemelerle kullanımı sınırlı bir alanda özgür bırakırken, kimi ülkeler topyekûn mücadele içerisine girmişlerdir. Genel uyuşturucu kullanımı ile esrar kullanımı üzerine yapılan dünyadaki akademik çalışmalar, ilerleyen bölümlerde değerlendirilmiştir. Uyuşturucu kullanımı üzerine gelişen akademik ilginin tarihçesi de, mevcut çalışmanın niçin yapıldığını belirtmek için ele alınmıştır. Esrarın özellikleri ve tarihsel süreçteki kullanımı ve bu kullanıma yönelik toplumsal ve yasal tepkilerin neler olduğu, günümüzdeki tartışmaların nerede yer aldığını anlamak için ayrıyeten değerlendirilen başlıklardandır.

1.1.Türkiye'de Uyuşturucu Madde Sorunu ve Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de uyuşturucu kullanım sorunu, devletin kolluk kuvvetlerinin sert müdahaleleri ile arzı önleyici bir politika çerçevesinde, geleneksel politikalarla önlenmeye çalışılmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), Jandarma Genel Komutanlığı (JGK), Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü (GMGM) uyuşturucu arzına yönelik etkin olarak görev yapan kurumlardır. Türkiye'de uyuşturucu arzına yönelik yapılan mücadele sürecinde meydana gelen toplam olay sayısı; 2019 yılında 148.821, 2020 yılında 159.268, 2021 yılında 215.771'dir. Bu olaylar içerisinde esrar ve skunk yakalama istatistikleri; 2019'da 90.579, 2020'de 93.741, 2021'de de 64.125 kg'dır (EGM, 2022). Bu durum, piyasaya sürülen maddelerin arzını düşürürken, kullanıcıların ve

satıcıların yeni kanallar ve maddeler üzerinden sistemi sürdürmeleri biçiminde devam etmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımına yönelik cezai uygulamalar, Osmanlı döneminde de görülmektedir. Tanzimat öncesi dönemde ayak takımından görülen ve esrarkeş olarak tabir edilen esrar kullanıcıları sorguya bile gerek görülmeden, yeniçeriler tarafından idam edilerek, cesetleri gece vakti ayaklarına bağlanan taşlarla denize atılmaktaydı (Koçu, 1970). Dördüncü Murat devrinde İstanbul'da büyük bir esrar kullanım yaygınlığının çıktığından ve Padişahın uygulamış olduğu sert ve sıkı tedbirler sonucu ortadan kalktığı aktarılmaktadır. Dördüncü Murat devrinde tütünün yasaklanması yine bu esrar kullanımına bağlanmaktadır (Mazhar, 1970). 1725 yılına ait bir fermanda Padişah, esrar içenlerden İstanbul'da yakalananların sürülmesine veya gemilerde kürek çekme cezasına çarptırılmalarını emretmektedir (Türkay, 1973). İkinci Abdülhamid Döneminde esrar kahvehaneleri her tarafta etkinlik göstermekte ve esrarın ağır bir cezası bulunmamaktadır. Bu dönemde tespit edilen esrar, çuval dolusu bile olsa ya denize atılmakta ya da sahibine geri verilmektedir. 1917 polis nizamnamesinde esrarhane sahiplerinden bir daha esrar içilmesine izin vermeyeceklerine dair kefaletname alınmaktadır. Kefaletname bedeli ise 10 lira ile 1000 lira arasında değişmekteydi (Koçu, 1970).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Anayasası'nda yer alan maddeler çerçevesinde de uyuşturucu suçları cezai yaptırımlar içerisinde değerlendirilmiştir. TCK. 404/2. madde de "uyuşturucu maddeleri kullananlar ile bu maksatla yanında bulunduranlara bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir" hükmü yer almakta (Türk Hukuk Sitesi, 2022) ve uyuşturucu madde kullanan kişiler cezalandırılarak hapse gönderilmektedir. TCK. 404/2. madde de "zorunlu tedavi uygulanması" bulunmamaktadır (Bayraktar, 1985). Bu hüküm günümüzde yerini 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 188.-191. maddelerdeki düzenlemelerine bırakmıştır (Aksüt, 2020). "Madde 188, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticaretine" yönelik suçları kapsamaktadır. "Madde 190, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımını kolaylaştırmaya" yönelik suçları düzenlemektedir. "Madde 191 ise kullanmak maksadıyla uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almayı kabul etmeyi veya bulundurmayı veya uyarıcı maddeyi kullanmayı" kapsayan suçları düzenlemektedir (EGM, 2022). Esrar kullanmaya yönelik suçlar, TCK 191. madde kapsamında değerlendirildiğinden dolayı kullanıcıların deneyim süreçleri üzerinde etkili olan düzenleme özelliğini taşımaktadır. Yargıtay kararlarına bakıldığında maddelerin kişisel kullanım sınırları değişmektedir. Esrar için günlük 4,5 gram, aylık 135 gram, kenevir

bitkisi için 20 kök, eroin günlük 150 miligram, kokain günlük 60 miligram, haplar günlük 3-4 adet ve metamfetamin günlük 38 grama kadar kişisel kullanım sınırı içerisinde değerlendirilmektedir. Etkin pişmanlık ve uyuşturucu maddenin nerede saklandığı gibi ayrıntılar yargılama sürecini etkilemektedir (Bulut, 2022).

Eski TCK. 404/2. madde uyuşturucu kullanımına veya kullanmak için bulundurmaya bir yıldan iki yıla kadar doğrudan hapis cezası öngörürken (Türk Hukuk Sitesi, 2022), yeni TCK. 191. madde de, 18.06.2014 tarihinde değişikliğe gidilerek, uyuşturucu madde kullanmak veya kullanmak için bulundurmaya, iki yıldan beş yıla kadar ceza öngörülmüştür (Ateş, 2016). Cezaların artması, uyuşturucu madde kullanıcılarının doğrudan hapse girmesine neden olmamaktadır. Uyuşturucu kullanımı veya kullanım için madde bulundurma suçu, TCK. madde 191/3'te kullanıcılar için denetimli serbestlik tedbirini uygulamakta ve gerekli görüldüğü durumlarda kullanıcıları tedaviye sevk etmektedir (Koç, 2021). Uyuşturucu madde kullanıcılarına suçlarının ilk tespitinde ikinci bir şans tanınmaktadır. Bu durum madde kullanımına yönelik doğrudan cezalandırma uygulamasından rehabilite etmeye geçişi göstermektedir.

Esrar kullanım durumu ilk kez tespit edilen bireyler, "Denetimli Serbestlik" tedbirine tabi tutulmaktadırlar. Bu uygulama kapsamında, madde kullanım suçlarından adli işlem gören ve madde kullanım alışkanlığı bulunan kişilerin, topluma yeniden kazandırılması için "Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri" 2006 senesinden itibaren uygulanmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2015). Denetimli serbestlik uygulaması ile bireyin topluma yeniden kazandırılması (Sehlikoğlu, Özkan, Sehlikoğlu, Eğilmez, ve Kafadar, 2022) ve ceza almış kişilerin sosyal hayattan dışlanmalarının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır (Tosun, 2021). Sistemin faydalı olmaya yönelik bir diğer hedefi ise yeniden suç işlenmenin önüne geçmeyi hedeflemesidir (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, 2021).

"Denetimli Serbestlik" kapsamında, infazı devam eden toplam kişi sayısı (şüpheli, sanık ve hükümlü) 31 Aralık 2021 itibariyle 431.109 yükümlüdür. TCK. 191 ('Kullanmak maksadıyla uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almayı kabul etmeyi veya bulundurmayı veya uyarıcı maddeyi kullanma' suçu) kapsamında, 64.653 karar yer almaktadır. TCK. 191 kapsamında yer alan hükümlü dosya sayısı, tüm yükümlü dosya sayıları arasında %37,6'lık orana sahiptir. Uyuşturucu kullanımı sonucu Denetimli Serbestlik tedbiri uygulanan kişilerin tedbiri ihlal etmeleri sonucu, kapanan dosya sayısı 4.626'dır. İnfazı tamamlanan

dosya sayısı ise 36.326'dır. Diğer nedenlerden dolayı kapanan dosya sayısı, 19.376'dır. Toplam kapanan dosya sayısı, 60.328 iken toplam kapanan kişi sayısı ise 59.767'dir (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, 2021). Esrar kullanımı sonucu kişiler yasal yaptırımlara maruz kalmalarına rağmen, esrar kullanımını terk etmeyebilmektedirler. Sonraki yasal müdahalelerde kişiler denetimlilik tedbirini ihlalden ve ikinci defa madde kullanımdan kaynaklı adli işlemlere maruz kalma durumunda, ceza alacaklarını bilmelerine rağmen kullanım sürecine devam edebilmektedirler.

Kullanıcıların mevcut yasal düzenlemeler karşısında, uyuşturucu kullanımlarının tespit edilmesi, denetimli serbestlik tedbirine maruz kalmalarına veya AMATEM gibi sağlık kuruluşlarına tedavi görmek için gönderilmelerine sebep olmaktadır. Bu ihtimale rağmen kişiler esrar kullanımını terk etmemektedir. Türkiye'de esrar kullanımına yönelik devletin tedbir politikaları incelendiği zaman, uyuşturucu kullanımı hukuki olarak yasaklanmasına ve kolluk kuvvetleri tarafından engellenmeye yönelik faaliyetler yürütülmesine rağmen, esrar kullanıcıları, mevcut yasal riskleri göz ardı ederek madde kullanımına devam etmektedir. Bu durumda madde ile kurulmuş olan ilişkinin anlamının ve boyutunun anlaşılması önemlidir. Yasal risklere rağmen esrar kullanmanın anlamı kullanıcılar açısından nedir sorusunu yanıtlamak, kullanıcıların yaşadıkları deneyimleri anlamakla mümkün olmaktadır.

Bu kapsamda mevcut uyuşturucu literatüründe esrar kullanımına yönelik yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalarda, araştırmacıların incelemiş oldukları boyutlar ele alınarak, esrar kullanıcılarının deneyimleri ve kullanım motivasyonlarını anlamak için hangi boyutların ortaya çıkarıldığı aktarılacaktır.

1.2.Türkiye'de Madde Bağımlılığı Çalışmaları

Madde kullanımı başlığı altında kullanılan maddeler çeşitliliğe sahiptir. Esrar kullanımı da madde kullanım alışkanlığı içerisindeki kullanım türlerinden birisidir. Uyuşturucu maddeler içerikleri bakımından, insan bedeni üzerinde ortaya çıkarmış oldukları etkilerinin benzerliği veya farklılığı açısından sınıflandırılmaktadırlar. Uyuşturucu madde sınıflaması üçe ayrılmaktadır. Birincisi merkezi sinir sistemini yavaşlatanlar, ikincisi merkezi sinir sistemini uyaranlar ve üçüncüsü de merkezi sinir sistemi faaliyetlerini bozanlardır (Gök, 2008). Merkezi sinir sistemini yavaşlatan maddeler, kendi içerisinde tabii ve sentetik uyuşturucular olarak iki kısma ayrılmaktadırlar. Tabi

uyuşturucular başlığı altında değerlendirilen maddeler; afyon, morfin, eroin ve kodeindir. Sentetik uyuşturucu başlığı altında ele alınan maddeler ise barbituratlar ve trankilizanlardır. Merkezi sinir sistemini uyaran maddeler ise yine tabii ve sentetik başlıkları altında ikiye ayrılarak sınıflandırılmaktadırlar. Tabii uyuşturucular; kokain ve crack olarak iki çeşit iken, sentetik uyuşturucular ise amfetaminler, ecstasy ve captagondur. Üçüncü bölümde yer alan ve kullanımı sonrası insan algısı üzerinde bozulmaya yol açan maddeler ise halüsinojenler olarak ele alınmakta ve yine tabii ve sentetik olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Tabii uyuşturucular; esrar, marihuana ve meskalin gibi maddeler iken sentetik maddeler ise LSD ve inhalantslardan (uçucular) oluşmaktadır (Vatandaş, Can, Mahitapoğlu, Yaman, ve Kırbaşoğlu, 2016). Uyuşturucu madde sınıflaması içerisine dahil edilen maddelerin sayısı daha da artırılabilir. Bu çalışma için önemli olan madde ise esrardır. Esrar içerisinde yer alan tetrahidrokannabinoid etken maddesi sayesinde kullanıcılar üzerinde dış uyaranlara karşı duyarlılığı arttırmakta, yer ve zaman algısı üzerinde bozucu etki yaratmaktadır. Esrar, kendir veya kenevir bitkisinin yaprak ve çiçeklerinden elde edilmektedir. Tütün ile beraber sigara biçiminde kullanım durumunda 2 ile 4 saate kadar etki gösterirken, ağızdan alma yoluyla etki süresi 5 ile 12 saate kadar değişiklik göstermektedir. Uzun dönemli esrar kullanımı, kullanıcıda yavaşlama, pasif davranma, üretim sürecinden geri çekilme, arzular ve canlılık durumunda azalmaya yol açabilmekteyken, entellektüel faaliyetler üzerinde yıkıcı etkide bulunmamaktadır (Gökler ve Koçak, 2008).

Türkiye'de madde kullanımı üzerine yapılan araştırmalarda, sigara ve alkolden sonra en çok kullanıma sahip madde, esrar olarak tespit edilmiştir (Karcı, Gürbüz, Akkuş, Varmış, ve Tahiroğlu, 2022; Macit, 2019; Narkolog, 2022; Özer, 1991; Yazman, 1995). Sigara ve alkol kullanımı yasalar tarafından cezai yaptırıma tabi değildir. Esrar kullanımı yasa çerçevesinde sınırlandırılmasına rağmen alkol ve sigaradan sonra en fazla kullanıma sahip maddedir.

Madde kullanımı ile ilgili çalışmaların bir kısmının psikiyatri kliniğine gelen hastaları kapsadığı görülmüştür. Çalışmalarda, erkeklerin madde kullanıcısı olma oranları kadınlardan daha yüksek tespit edilmiştir. Psikiyatri kliniğe başvuran 513 hastayı inceleyen çalışmada hastaların %90,8'inde esrar kullanımı tespit edilmiştir (Yazıcı, Yazıcı, Kumsar, ve Erol, 2015). Dicle Üniversitesi Psikiyatri kliniğine başvuran 167 hastanın test sonucuna göre kanında madde tespit edilen hastaların %88'inde esrar, %18,6'sında Methylene Dioxymetamphetamine (MDMA), %16'sında metamfetamin, %5,3'ünde opioid, %4'ünde

barbitürat kullanmı görülmüştür (Okan vd., 2016). Bir başka klinik araştırma raporunda yer alan 412 hastanın %57.1'inde esrar, %14.6'sında eroin ve 13.1'inde de çoklu madde kullanımı kaydedilmiştir (Çöpoğlu vd., 2014).

Madde kullanımına yönelik çalışmaların bir kısmı da AMATEM'de tedavi olan kişilerle yürütülmüştür. AMATEM'de tedavi hizmeti alanlar arasında, denetimli serbestlik kontrolünde yer alan hükümlülerde bulunmaktadır ve bazı çalışmalar bu duruma odaklanmaktadır. Bu çalışmalarda, kullanılan maddeler arasında esrar yine en çok kullanıma sahip madde olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda, yıllara göre madde kullanım yaşında düşüş tespit edilmiştir. Hükümlü ergenlerde, alkolden sonra hayat boyu kullanılan madde oranı alkol ve tütünden sonra esrar için %71,3 olarak tespit edilmiştir (Ögel ve Aksoy, 2007; Taylan, Nas, ve Ediz, 2019; Telo, Kaman, ve Korkmaz, 2016).

Ergen madde kullanımına yönelik çalışmalar ÇEMATEM ve tutuklu ergenler üzerine de odaklanmaktadır. Madde kullanım bozukluğu tanısı olan ergenlerin çoklu madde kullanımı daha yüksektir. ÇEMATEM' de madde tedavisi gören ergenlerin kullanmış oldukları maddeler; sigara % 100, esrar % 72, alkol %56, metamfetamin %34 ve ekstazi %26'dir (Karcı vd., 2022). Yatarak tedavi gören 250 ergenin madde kullanım eğilimlerine bakıldığında; %82,8'i her gün, %14 haftada birkaç kez ve %1,2'si ayda bir kullanım sıklığına sahiptir. Kullanılan maddeler; %44,4 uçucular ve %30,4 esrar en çok kullanılan maddelerdir. Madde kullanan ergenlerin %71,6'sının aynı zamanda alkol kullanımı da bulunmaktadır. Ergenlerde madde kullanımı sonrası okulu bırakma, psikiyatrik eş tanı ve madde kullanan arkadaş çevresinin sıklığı tespit edilmiştir (Şirin ve Uzun, 2021). Tutuklu ergenlerde bağımlılık yapıcı madde kullanımını tespit etmek amacıyla yapılan bir çalışmada, yaşam boyu en az bir kez tütün ve alkol dışında madde kullanımı türüne %71,3 ile esrar maddesi girmiştir. Çalışmada ailesinde tütün ve alkol dışı madde kullanım alışkanlığı bulunan ergenlerin ailesinde bu alışkanlıklar bulunmayan ergenlere göre kullanıcı olma ihtimalleri 4,3 kat daha fazla ölçülmüştür (Ögel ve Aksoy, 2007). Arkadaş kavramı gençler arasında aile, okul ve toplumdan daha fazla önem yer eden bir hale gelmektedir. Gençlerin yeterli miktarda sosyalleşme imkânı bulamadıkları durumlar ile boş zamanlarını anlamlı etkinlikler ile geçiremedikleri durumlarda riskli eylemlere yönelmeleri kaçınılmazdır (Erbay, 2017).

Madde kullanımına yönelik yapılan çalışmaların büyük bir bölümü lise çağına kadar olan öğrencileri ve gençleri kapsayan çalışmalardır. Bu çalışmalar da gençlerin

madde kullanım sıklıkları, madde kullanımı üzerinde etkili olan faktörler, madde farkındalığı noktasında gençlerin beklentilerinin neler olduğu, madde kullanımı ve zararları hakkında bilgilerinin madde kullanımına etkisi, sigara kullanımının madde kullanımına etkisi ve bağımlılık profillerini anlamaya dönük çalışmalardır (Akkuş, Karaca, Şener, ve Ankaralı, 2016; Altunkürek ve Özer, 2020; Mete, Söyiler, ve Pehlivan, 2020; Ögel vd., 2003; Özcan, Öztürk, Özdil, ve Kaya, 2016; Sezgin ve Akçakaya, 2019; Taşçı, Atan, Durmaz, Erkuş, ve Sevil, 2005).

Bu çalışmalarda elde edilen bulgular, korku temelli politikaların gençleri madde kullanımından uzaklaştırmadığıdır (Sezgin ve Akçakaya, 2019). Kız meslek lisesi 1. ve 2. sınıfa devam eden 102 öğrenciyle yapılan bir çalışmada gençlerin madde kullanma durumları tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin, %15,7'si madde kullanıcısıdır. Gençlerin madde kullanımları üzerinde en etkili sebepler yakın arkadaş çevresiyle (%47,1) birlikte, ebeveynler (%26,5) ve duygusal ilişki içinde bulundukları partnerleridir (%14,7) (Taşçı vd., 2005). Gençlerin ilk kez denemiş oldukları maddeler arasında tespit edilen en yüksek oran esrar kullanımına aittir. Erkeklerde sigara ile birlikte madde kullanım sıklığı (8,2) kadınlara (1,9) göre daha yüksek tespit edilmiştir (Mete, Söyiler, vd., 2020). Nevşehir'de 8773 öğrenci ile yapılan sigara, alkol ve madde kullanım sıklığını tespit araştırmasında öğrencilerin %13,3 sigara, %12,6'sı alkol ve %6,2'si de madde kullanımı bildirmiştir. Aynı araştırmada gençlerin madde kullanımına yönelmelerinde en etkili sebep merak duygusu olmakta ve öğrencilerin %73,4'ü madde kullanımını kontrol edilebilir görmektedir (Özcan vd., 2016). Eğitim başarısı düşen öğrencilerin madde kullanma oranı artmaktadır (Akkuş vd., 2016). Ankara Keçiören'de 9, 10, 11 ve 12. sınıfa devam eden 515 öğrenci ile yapılan çalışmada gençlerin madde kullanımı ve bağımlılığına yönelik bakış açıları tespit edilmiştir. Gençlerin madde kullanımı sonucu gelişen bağımlılık hali hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları ve yakın arkadaşlarının madde kullandığını öğrenmeleri durumunda arkadaşlıklarını sürdürmeye devam edecekleri anlaşılmaktadır. Gençlerin kullanılan maddenin türüne yönelik tutumları kullanım durumu üzerinde etkili olmakta ve lise son sınıfa doğru madde kullanımında artış gözlenmektedir (Altunkürek ve Özer, 2020). Gençlerin maddeyi temin etme noktasında zorlanmadıkları ve ilkokul, ortaokul ve lise sürecinde eğitim kademesinin artması ile birlikte gençlerin çevrelerinde daha fazla kişinin madde kullanıcısı olduğu ve maddeye erişimin kolaylaştığı tespit edilmiştir (Ögel vd., 2003).

Madde bağımlılığı çalışmaları, ilkokul ile lise arası düzeyde yer alan ergenleri kapsayan çalışmalar ile sınırlı kalmamaktadır. Üniversite çağında olan gençlerinde madde kullanım durumlarını tespit etmeye yönelik çalışmalar mevcuttur (Kızıltaş ve Tuncay, 2021). Dicle Üniversitesi'nde okuyan 2040 öğrenciden yaşam boyu en az bir defa madde kullanım yaygınlığını ölçmek için madde kullanımı bilgi formuyla veri toplanmıştır. Bu çalışmada yaşam boyunca en yüksek oranda en az bir defa kullanılan madde esrar olarak tespit edilmiştir (Yalçın, Eşsizoğlu, Akkoç, Yaşan, ve Gürgen, 2009). Bu çalışmalarda benimsenen yöntem nicel yöntem olmakta ve katılımcılardan anket formu aracılığı ile veriler derlenmektedir. Çalışmalardan hareketle üniversite gençliğinin madde kullanım durumu üzerinde etkili olan iki faktör arkadaşlık ve meraktır (Koca ve Oğuzöncül, 2015). Ekonomi ve eğitim seviyesi açısından düşük bir ailede yaşamak, aileyle iletişim sorunlarına sahip olmak, alkol veya sigara kullanıyor olmak gençlerin madde kullanımına başlamalarını ve sürdürmelerini etkilemektedir (Ulukoca, Gökgöz, ve Karakoç, 2013). Üniversite öğrencilerinin caydırıcılık durumlarına karşı tutumları ele alındığında madde kullanımına yönelik cezalar hakkında net bilgi sahibi olmadıkları ve cezai yaptırım durumunda cezalandırmaya uğrama inançlarının düşük olduğu görülmektedir (Türk ve Yavuz, 2018).

Esrar kullanımına yönelik yapılan çalışmalar arasında nitel yöntem kapsamında kullanıcıların bakış açısından madde kullanımını inceleyen araştırmalar yok denecek kadar azdır. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu esrar kullanımının psikiyatrik (Ögel, 2005; Tellioğlu ve Tellioğlu, 2012; Saygılı ve Özden, 1991), hukuk (Çetin, 2016; Koç, 2021) sağlık (Dişsiz, 2018; Umut, Küçükparlak, Güliz, ve Türkcan, 2011) boyutuna odaklanan çalışmalardan oluşmaktadır. Macit'in (2019) "Uyuşturucu Madde Kullanıcıları ve Esrar" adlı çalışması, uyuşturucu madde ticaretinde geniş bir pazara sahip olan esrarın, dünyada ve Türkiye'de en çok kullanılan madde olmasından kaynaklı, esrar kullanıcılarının madde ile olan ilk deneyimlerine, kullanımını sürekli hale getirme durumlarına, etki altında olmanın kullanıcılar için ifade etmiş olduğu anlamlara odaklanmaktadır. Araştırma nitel tasarıma sahiptir ve arkadaş etkisinin kullanıcı olma üzerinde önemli bir rolü olduğunu saptamıştır. Akyayla (2019) tarafından uyuşturucu madde kullanıcılarının etkileşim süreçlerinin ele alındığı çalışmada, nitel araştırma deseni kullanılarak madde kullanım süreci ve etrafında gelişen etkileşimler ele alınmıştır. Çalışma madde kullanıcılarının esrar ve ekstazi kullanımda yaşamış oldukları farklılıkları ve kullanım süreçleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları detaylı bir şekilde ortaya koymuştur.

1.3. Dünyada Madde Bağımlılığının Yaygınlığı

Uyuşturucu madde kullanımı, Türkiye'de olduğu gibi dünyanın diğer ülkelerinde de hükümetlerin ve uluslarası kuruluşların ilgilendiği bir problemdir. Bu kapsamda her yıl Avrupa Birliğinin (AB), Birleşmiş Milletlerin (BM) ve benzer organizasyonların, dünyada ki uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu kullanımıyla ilişkili olan üretim, dağıtım, lojistik, mücadele ve suç şebekelerinin faaliyetleri ile ilgili raporları yayınlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Uyuşturucu Kontrol Kurulu (INCB) tarafından 2021 yılına ait uyuşturucu raporunda; uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen kara paranın akışının kalkınma ve güvenlik üzerine etkisi, küresel ilaç kontrol sisteminin çalışma sistemi, genel anlaşmalara ülkelerin uyma durumları, dünyada ki mevcut durumun analizi vb. başlıklar hakkında detaylı verilere yer verilmiştir. Raporda esrar hakkında, en çok tüketilen uyuşturucu olduğuna dair tespitte bulunulmuştur. 2010 yılından 2019 yılına kadar ki aralıkta, uyuşturucu kullanımı %22'lik bir artış yaşayarak, 275 milyonluk bir kullanıcı kitlesine ulaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde uyuşturucu kullanımı, diğer ülkelere göre daha fazla artış göstermiştir. Amerika'da uyuşturucu harcamaları içerisinde esrar, kokain ve metamfetaminin payı 2016 yılında 150 milyar dolara ulaşmıştır. Bu miktarda bir harcama neredeyse her gün uyuşturucu kullanımında bulunan küçük bir kesimin tüketiminden oluşmaktadır. 2006 yılı ile 2016 yılı arasında ki 10 yıllık süreçte, bu uyuşturucular için harcanan paranın toplamı her yıl 120 milyar dolar ile 145 milyar dolar arasında değiştiği tahmin edilmektedir. 2020 yılında yasal olarak üretilen toplam esrar miktarı 650.8 ton civarındadır. Bu üretim miktarı tıbbi ve bilimsel amaçlar için yapılan miktara denk gelmektedir (INCB, 2022). Küresel uyuşturucu pazarında esrarın ağırlığı Birleşmiş Milletlerin raporunda daha net görünmektedir. Esrar ve diğer uyuşturucular için harcanan paralarla, yasadışı tüketimin önüne geçmek için harcanan enerji, çok büyük miktarlara ulaşmaktadır.

Avrupa Birliği'nde uyuşturucu kullanımına ilişkin veriler her yıl "Avrupa Uyuşturucu Raporu" kapsamında yayınlanmaktadır. Avrupa uyuşturucu raporuna göre 15-64 yaş arası esrar kullanımı; 2020 yılında 25,2 milyon kullanıcı ile %7,6 iken 2021 yılında 22,2 milyon ile %7,7'dir. Ömür boyu esrar kullanımı; 2020'de 90,2 milyon ile %27,2 iken 2021 yılında 78,5 milyon kişi ile %27,2'dir. 15-34 yaş arası geç yetişkin nüfusta 2020'de esrar kullanımı, %15 artışla 18 milyon iken 2021'de 15,8 milyon kişi ile %15,4'tür. Raporda kokain, MDMA, opioidler ve amfetaminler hakkında da detaylı bilgilere yer verilmiştir (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2020; 2021).

Avrupa uyuşturucu raporuna göre genç yetişkin kadınlarda son bir yıl içerisinde uyuşturucu kullanımı %12,1 iken, bu oran erkekler de iki katına çıkarak %21,6'ya ulaşmaktadır. Raporda bu sayının genel nüfustaki karşılığı %16,9'dur. Uyuşturucu deneyimi cinsiyete göre ele alındığında, erkek kullanıcı sayısı 50,6 milyon iken, bu sayı kadınlarda 32,8 milyondur. Erkekler kadınlardan daha sık madde kullanım deneyimi bildirmiştir. Deneyimlenen uyuşturucular arasında esrar en sık denenen madde olarak öne çıkmaktadır. Esrar kullanımı deneyimine sahip kadın sayısı 30,9 milyon iken, erkekler de bu sayı 47,6 milyondur. Kokain, MDMA ve amfetaminlerin ömür boyu en az bir defa kullanımı ise daha düşük olarak tespit edilmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri arasında esrar deneyimleme oranları ciddi değişkenliklere sahiptir. Fransa'da esrar deneyimleme oranı yetişkin nüfusta %45 iken Malta'da bu oran %4'e düşmektedir (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2021).

2020 yılı raporunda tedaviye başvuran esrar kullanıcılarının kullanım sıklıkları haftalık ortalamada 5,3 günlük kullanıma denk gelmekte iken, 2021 yılı raporunda 5,2 güne denk gelmektedir. Tedaviye başvuran hastaların %50'sinde esrar kullanım sıklığı günlük kullanım düzeyindedir. Haftada 2 ila 6 gün aralığında kullanım bildirinlerin oranı %23, haftada bir veya daha az kullanım bildiren kişilerin oranı %8 iken 2021 yılı raporunda sırasıyla %49, %22 ve %9 olarak raporlanmıştır. Son 30 günlük süreçte kullanım bildirmeyen hasta oranı 2020 için %19 iken, 2021 için %20'dir. Tedaviye ilk defa giren kişilerdeki eğilim 2009 ile 2019 yılları arasındaki süreçte yukarı yönlüdür. 2014 sonrası ile 2018 sonrası aşağı yönlü bir ivme görülsede genel eğilim yükseliş yönlü olmuştur (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2020; 2021).

2020 yılı raporunda ele geçirilen uyuşturucu maddelerin yakalanma miktarları; kubar esrar için %40, toz esrar için %29, kokain ve taş kokain %10, amfetaminler %6, eroin %5, MDMA %3, esrar bitkileri %2 ve diğer maddeler % 6'lık ağırlığa sahipken, 2021 raporunda ele geçirilen uyuşturucu miktarları arasında kubar esrar %37, kenevir reçinesi %36, kokain ve taş kokain %11, amfetaminler %5, eroin %3, MDMA %3, kenevir bitkileri %1 ve diğer maddeler %4'lük paya sahiptir (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2020; 2021).

Toz esrarın gram miktarda fiyat aralığı 9 ila 14 Euro arasında değişirken, esrarda bulunan etken madde olan THC oranı ise 13 ila 24 aralığında değişmektedir. Kubar esrarın gram miktarda fiyat aralığı 7 ila 12 Euro arasında değişmekteyken etken madde olan THC

oranı ise 9 ila 12 arasında değişmektedir (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2020). Reçine esrarın gram miktarda fiyatı 7 ila 12 Euro arasında değişmektedir. Reçine esrardaki THC oranı ise 20 ila 28 arasında değişmektedir. Kubar esrarın fiyatı gram miktarda 8 ila 13 euro aralığında değişmektedir. Kubar esrardaki etken madde THC oranı ise 8 ila 13 aralığında değişmektedir (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2021).

1.4. Madde Kullanımı Üzerine Farklı Disiplinlerin Yaklaşımı

Her ne kadar uyuşturucu kullanımıyla ilgili raporlar kullanımın yaygınlığı ve sıklığı, kullanılan maddelerin türleri hakkında bir resim çiziyor olsa da, uyuşturucu kullanımı görünen tablonun ötesine uzanan bir etkiye sahiptir. Uyuşturucu madde kullanımına yönelik mevcut durumu anlayabilmek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu araştırmalar tıp, psikiyatri, sosyal hizmet ve suç özelinde yoğunlaşmaktadır. Uyuşturucu kullanımı, kullanıcıların sağlıkları üzerindeki etkileri bakımından sağlıkçıları (Fischer vd., 2017), eylemin yasalar tarafından yasaklanıyor olmasından dolayı kolluk kuvvetlerini (Jellinek ve Hearn, 1991), insan zihni ve eylemleri üzerinde yarattığı etkilerden dolayı psikiyatristleri (Uludağ ve Güleç, 2016), bağımlılık gelişen kullanıcıların hayatlarında oluşan zorluklar açısından sosyal hizmet çalışanlarının akademik çalışmalarında (Reiman, 2008) yoğunlaştıkları bir alandır. Örneğin uyuşturucu kullanımı hakkında yoğun çalışmaların yapıldığı farmakoloji, uyuşturucu maddelerin; düşünme, hissetme, ruh hali ve algı üzerindeki etkileri bakımından incelemektedir (Ashton, 2001). Farmakolojik bakımdan esrar psikoaktif bileşenlere sahip bir uyuşturucudur (Ersoy, 2020). Bu durum insanları zevk almak amacıyla bu maddeleri deneyimlemeye götürmektedir. Nörolojik veya farmakolojik yaklaşım uyuşturucu kullanımına nasıl ve neden başlandığına yoğunlaşarak ilgi gösteririr. Farmakoloji bilimi, uyuşturucu kullanımı ile ilgili toplumsal faktörlere değinmemektedir. Fakat toplumlar, sosyal kategoriler ve nüfustaki bireyler açısından farklılıklara sahiptir. Kullanılan uyuşturucu maddelerin türlerine göre de kullanım davranışları farklılaşmaktadır. Kullanım nedeni üzerine getirilen "kullanıma yatkınlık" açıklaması gerekli, ancak kullanımı açıklamak için yeterli bir açıklama olmamaktadır. Kullanım süreci sadece "yatkın olma" ile açıklanacak kadar dar bir süreci kapsamamaktadır. Kullanım için aynı zamanda mevcut bir uyuşturucu maddenin bulunabilirliği, tedarik edilebilmesi ve satın alınabilmesi de gereklidir. Kullanıma

yatkınlık, uyuşturucu kullanımı için gerekliyken aynı zamanda kullanıbilir madde de olmalıdır (Goode, 2006).

Uyuşturucu kullanımının farklı disiplinler tarafından incelenmesi, maddenin farklı yönlerine odaklanılması ile sürdürülmektedir. Sağlık alanı, uyuşturucuların terapide kullanımına odaklanırken (Cockerham, 2016), kriminologlar yasa dışı madde olmaları açısından değerlendirirler (Bouchard, 2007). Ekonomistlerin uyuşturucu maddelere yaklaşımı, yasal ürünlerde olan benzer kalıplar ile benzer olmayan kalıplar açısından satın alınan, satılan ve dağıtımı yapılan mübadele ürünü şeklindedir (Kerr ve Ye, 2022). Antropologlar, tarım ve kabile toplumlarında psikoaktif maddelerin tüketimi ile ilgilenirler (Barre, 1977). Antropologların araştırmalarında (Rubin, 2011), uyuşturucu kullanımında baskın faktör kültürdür. Farmakologlar (Adams & Martin, 1996), kullanılan maddelerin fiziksel organizma üzerindeki etkilerini incelerken, pskologlar ve psikofarmakologlar bunların beyinde yani zihin üzerindeki etkilerine odaklanırlar (Hall, Degenhardt, ve Lynskey, 2001).

Esrar kullanımı ve psikiyatrik rahatsızlıklar arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalarda genel olarak esrar kullanımına yönelik verilen öznel tepkilerin ve beklentilerin ortaya çıkma ihtimali olan psikiyatrik rahatsızlıklar ile ilişkileri ele alınmaktadır (Hall ve Degenhardt, 2000). Esrar kullanımına yönelik kullanıcıların olası etki beklentilerinin bir modellemesini yapan bir çalışmada, esrar kullanım alışkanlığına sahip olmayan katılımcıların beklenti durumları, bilişsel bozulma ve sosyal engel ağırlıklı olduğu saptanmıştır. Burada beklentileri belirleyen faktör, geçmiş deneyimlerden öğrenilmiş olan çağrışımlardır (Linkovich-Kyle ve Dunn, 2001). Esrar kullanımı sonucu öznel etkilerin çevresel etkiler ve genetik ile uyum durumunda kötüye kullanım ve bağımlılık arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmada bulunmaktadır (Scherrer vd., 2009). Esrar ve kokain kullanımı sonrası yaşanan öznel etkiler, olumlu (coşku hali) veya olumsuz (paranoya) tepkileri içerebilmektedir. Öznel etkiler, hem kötüye kullanım hem de bağımlılık sürecine katkıda bulunmaktadır (Grant vd., 2005).

Şizofreni veya benzeri hastalık başlangıcına sahip 52 erkek üzerinde, esrar kullanımı sonucu öznel etkileri incelemek için yapılmış olan bir çalışmada, esrarın uzun vadeli etkileri arasında despresyon, düşünceler üzerinde daha az kontrol ve sosyal sorunlar olduğu tespit edilmiştir (Peters vd., 2009). Esrar kullanımı ve psikotik popülasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen başka çalışma da psikotik temelli yatan hastaların esrar

kullanım beklentileri, esrar kullanımı ve psikotik semptomlar arasındaki ilişki irdelenmiştir (Hides, Kavanagh, Dawe ve Young, 2009). Uyuşturucu kullanımı üzerine yapılan çalışmalar da, esrar kullanımı sonucu oluşan beklentiler, insanların kullanım sürecinde sahip oldukları öznel deneyimleri nasıl şekillendirdikleri ile daha fazla ilgilenmeye başlamıştır (Barkus, Muddle, Stirling ve Lewis, 2015). Tıp, psikiyatri veya psikoloji alanında esrar kullanımı ve kullanım sonucu beklentilerin psikiyatrik hastalıklarla olan ilişklerini inceleyen çalışmaların mevcudiyeti yoğundur. Bu çalışmalarda, esrar kullanımı ve öznel beklentilerin neler olup olmadığı çalışmamız adına daha çok öneme sahiptir. Olumlu beklentiler ve olumsuz beklentiler, her ne kadar psikiyatrik hastalıklarla olan ilişkileri bakımından incelensede, kullanıcıların, madde kullanım motivasyonlarını anlamamız için önem arz etmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili araştırmalarda sosyologlar, uyuşturucu kullanımı üzerine araştırma yapan diğer disiplinlerin ve karşıt bakış açılarının söylem ve yaklaşımlarından ayırt edici bir bakış açısı getirmiştir Sosyologların uyuşturucu madde kullanımında odaklandıkları sorular, uyuşturucu kullanımını özel olarak sosyal bir aktivite yapan, sosyalleşme, kültür, sosyal etkileşim, sosyal eşitsizlik, sapma ve grup üyeliğinin psikoaktif maddelerin kullanımında nasıl merkezi bir rol oynadığı; insanların etkisi altında ne yaptıkları, toplumların uyuşturucu kullanımına, dağıtımına karşı ne yaptıkları ve son olarak neden tolere ettiklerini veya kabul ettiklerini anlamaya çalışmak olmuştur (Goode, 2006).

1.4.1. Uyuşturucu Kullanımına Sosyolojik Bakış Açısının Tarihsel Gelişimi

İnsanlar 6.000 yıldır psikoaktif uyuşturucular hakkında bilgi sahibidir. Ancak uyuşturucu kullanımı hakkındaki metinlerin ana temalarına bakılacak olursa, uyuşturucu kullanımının patolojik veya zararlı yönlerinin ana tema olarak ele alınması, bir asır önceye uzanmaktadır. Tıbbi afyon ve morfin kullanım oranları ve bağımlılığı hakkında ilk çalışmalar 1877 yılında ABD'de yapılmıştır (Courtwright, 1982). 1884 yılına kadar kokain modern bilimin mucizesi olarak değerlendirilmiştir. Sonraki on yıllık süreçte doktorlar tarafından aşırı doz düzensiz kullanımlar sonucu gizlenen tehlike fark edilmeye başlanmıştır. Bu durum, daha sonra "kokain zehirlenmesi" olarak yaklaşıldıktan sonra "bağımlılık geliştirme" veya "kokain alışkanlığı" olarak tanımlanmıştır (Spillane, 2000). On dokuzuncu yüzyıl yumuşak uyuşturucu politikalarından gitgide uyuşturucu ilaçların

dağıtımı ve satışına yönelik daha sıkı yasal politikalara geçişin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. 1900'lü yıllara gelindiği zaman, düzensiz tıbbi tüketim sona ermiştir. Ancak eğlence ve sarhoşluk peşinde koşan kullanıcıların uyuşturucu tablosundaki oranları giderek daha fazla yer kaplamaya başlamıştı. 1920'li yıllara gelindiğinde uyuşturucu kullanımına yönelik entelektüel bağlam, tıbbi kullanımın sıklıkla olduğu ama eğlence amaçlı kullanımın doğası gereği tehlikeli, zararlı ve patolojik olduğudur. Bu durum, erken sosyolojik araştırmaların çoğunluğunda, geleneksel baskın görüşe meydan okunmasına yol açmıştır. Sosyologların karşı çıktıkları yaklaşım, uyuşturucu kullanımından kaynaklı bir zararın, uyuşturucu kullanım eylemine içkin olduğu ve sosyal etmenlerin veya faktörlerin aracılık etmediği düşüncesiydi. Erken dönem sosyologları, uyuşturucu bağımlılığı veya alışkanlığına yönelik tedavinin, esas olarak da uyuşturucu yasalarının ve yasaların uygulanmasının, uyuşturucu kullanımından daha fazla zararlı olabileceğini dile getirmişlerdir (Goode, 2006).

Uyuşturucu kullanımına yönelik ilk sistematik sosyolojik araştırma 1920'li yıllarda Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyeleri ve lisansüstü öğrencileri tarafından yürütülen sapma, suçluluk ve suç araştırmalarıdır. İlk dönem Chicago sosyologları, istenmeyen eylemlerin nedenini, yoğun nüfuslu barınma alanları, yoksulluk, komşular arasında ahlaki sinizme yol açan koşullar, suç ve sapma için artan fırsatlar ve sosyal kontrolün azalmasına bağlamışlardır. Toplumun ıslah edilmesini ahlaki sorumlulukları olarak gören Chicago Okulu sosyologları, alkol bağımlılığı ve suç gibi sosyal sorunlar için çözüm kapısı olarak sosyologları görmüşlerdir (Pfohl, 1994).

Chicago geleneği içerisinde yetişmiş bir isim olan Bingham Dai, komşuluk ve topluluk üzerine yoğunlaşan Chicago ekolünden hareketle, 1928-1934 yıllarını kapsayan ve 2500'e yakın bağımlı üzerine ampirik bir sosyolojik incelemede bulunmuştur. Tıbbi ve yasal araştırmalara ek olarak bağımlılık için sosyolojik incelemenin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bağımlı içinde bulunduğu toplumun üyesi olarak kültürünü de taşımaktadır. Dai, uyuşturucunun kullanıcıların bedenlerinde yol açtığı tahribat yerine toplumsal yaşam koşullarına eğilmiştir. Bağımlıların şiddet suçu yerine mülkiyet suçu işleme eğiliminde olduklarına dikkat çekmiştir (Dai, 1970).

Bingham Dai'den sonra Alfred Lindesmiht'te uyuşturucu bağımlılığı üzerine çalışmıştır. Lindesmith'in yaklaşımı Dai'den daha farklıdır. Farmakalojik nedenlerden kaynaklı bireyde mağdur durumuna gelmektedir. Bu durumdan kaynaklı bağımlıların

cezalandırılmaması gerektiğini savunan Lindesmith Amerikan hükümetinin uyuşturucu politikalarının karşısında durmuştur (Lindesmith, 1968).

Uyuşturucu kullanımına yönelik sosyolojik araştırmalar alanına, 1962 yılında Edward Schur, İngiliz narkotik kontrol politikasıyla, Amerikan politikasını karşılaştırarak katkıda bulunmuştur. Amerika'nın cezalandırıcı uyuşturucu politikasından kaynaklı uyuşturucuların fiyatları pahalı ve uyuşturucu edinmek isteyen kullanıcılarda suça yönelmektedir. Schur, uyuşturucu kullanımı ve suç arasındaki ilişkiye bu şekilde dikkat çekmiştir. Aynı dönemde, İngilizlerin uyuşturucu politikalarının tedavi edici olduğuna dikkat çekerek, İngiliz politikasının tıbbi yönüne vurguda bulunur. İngiltere'de uyuşturucu daha ucuz ve bağımlılar madde temin etmek için büyük suçlara karışma gereği hissetmemektedir. Uyuşturucu ile mücadele noktasında yazarın görüşü cezalandırıcı değil tedavi edici tıbbi yaklaşımın benimsenmesi yönündedir (Schur, 1962).

Uyuşturucu kullanımı sosyolojisi üzerine yapılan çalışmalara en büyük katkı sunan isimlerden birisiyse Howard S. Becker'dir. Yüksek lisans eğitimi sürecinde caz grupları ile piyano çalarak maddi geçimini sağladığı dönemde, çoğunlukla esrar olmak üzere yasadışı madde kullanan müzisyenlerle tanışmıştır. Becker'ın esrar kullanımı ile ilgili çalışmasına ilerleyen bölümlerde daha geniş yer verileceği için tarihsel süreçte ki öneminden dolayı burada kısaca değinilmiştir. Becker, kendi öncüllerinden olan Lindesmith'in "nasıl afyon bağımlısı olunur?" sorusuna cevap aradığı gibi Becker'de, bir kişinin nasıl esrar içicisi olduğuna dair soruya cevap aramıştır (Goode, 2006). Becker, bu soruya cevap verirken, esrar kullanımı ile birlikte fizyolojik olarak ortaya çıkan etkilerle birlikte üç sosyal/bilişsel sürecin kesişimine odaklanmıştır. Esrar kullanımı esnasında önemi olan, bu kesişimlerin başında nasıl kullanılacağını öğrenmek, etkilerini algılamayı öğrenmek ve son olarak etkilerden zevk almayı öğrenmek gelmektedir. Bu üç nokta, kullanımı açıklayan mekanizmayı sağlamaktadır. Bu süreçlerden sonra kullanımdan keyif almaya başlayan kullanıcı için kullanımın devam ettirilebilmesi için, geleneksel toplumsal anlayışın esrar kullanımını engellemek için, uyguladığı sosyal kontrol mekanizmalarının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Uyuşturucu arzını devam ettirmek, kullanımın ve kullanıcı olmanın gizliliğini sağlamak ve sapkın olarak nitelenmenin vereceği ahlaki suçluluk duygusunu yeniden tanımlamak gerekecektir (Becker, 1953; 1955).

Becker ile beraber Lemert (1967) ve Wallace (1968) da toplumsal eşitsizlik, alt sınıfların ve azınlıkların uyuşturucu kullanım durumlarına yönelik ayrımcı uygulamaları

yansıtan etiketleme ve damgalama teorileri üzerinden çalışmalarını yapmışlardır. Bu çalışmaların yaklaşım biçimi, uyuşturucu kullanımına yönelik kontrol politikalarına yönelik liberal muhalefeti güçlendirmiştir. O dönemdeki yaygın sosyolojik yaklaşım, uyuşturucu problemine verilen sert tepkinin durumu toplumsal bir soruna dönüştürdüğü yönündedir. Uyuşturucu kullanımı ve kullanıcıları üzerinde etkisi olduğu düşünülen kültür, alt kültür, yasalar ve siyaset incelenmeye başlanmıştır. Farklı disiplinler ve diğer sosyolojik teoriler ışığında konuya eğilmek, beraberinde tıbbi ve keyif amaçlı uyuşturucu kullanımına yönelik literatürün gelişmesini sağlamıştır (Beaver, Barnes, ve Boutwell, 2014).

1.4.2. Güncel Uyuşturucu Araştırmaları ve Odak Noktaları

Esrar kullanımı üzerine yapılan çalışmalar; arkadaşlık ilişkileri, esrar kullanım deneyimi, esrar hakkında algılanan olumlu ve olumsuz etkilerin neler olduğu, esrar içme yöntemleri, kullanım yaygınlığı ve sıklığı, esrar kullanımı sonrası hissedilen etkiler, kullanım nedenleri, esrar kullanımı ve alt kültür gibi konu çeşitliliğine sahiptir. Esrar kullanımı üzerine odaklanan bu çalışmalar aşağıda detaylı şekilde ele alınmıştır.

Esrar kullanımı üzerine yapılan çalışmalarda odaklanılan önemli konulardan birisi, arkadaşlık ilişkileridir (Belackova ve Vaccaro, 2013; Foster ve Spencer, 2013). Sosyal ağlar ve akran grupları kavramlarıyla, uyuşturucu kullanmaya başlayan gençlerin niçin bunu yaptıkları açıklanmaktadır (Ford, 2009). Sosyal ağlar ve akran gruplarının uyuşturucu kullanımı üzerindeki etkisine farklı açıklamalar getiren çalışmalar bulunmaktadır. Bauman ve Ennet (1996), Pilkington (2007a) çalışmalarında gençlerin uyuşturucu kullanımına başlamada arkadaşlarının etkisi olduğunu ama uyuşturucu kullanan arkadaşların yine gençler tarafından seçildiklerini tespit etmiştir. Gençler, arkadaşlarının baskısı sonucu uyuşturucu kullanmaya başlamamakta, arkadaşlık grupları içerisinde uyuşturucu kullanım sınırlarını öğrenerek benimsemekte ve öyle başlamaktadırlar. Crockett, Raffaelli ve Shen (2006), Svensson (2003), Jang ve Johnson'ın (2011) çalışmalarında ise "maruz kalma" ve "akran baskısı", uyuşturucuya başlama sürecinde etkili olan kavramlar olarak değerlendirilmiştir. "Sapkın arkadaşlar" ve "anti-sosyal" arkadaşlara uyma zorunluluğu uyuşturucu kullanımına başlamada etkilidir. Belackova ve Vaccaro (2013), Foster ve Spencer (2013) tarafından yapılan çalışmalarda ise uyuşturucu kullanımı üzerinde arkadaşlık ilişkilerinin etkisi, geleneksel kötü akran etkisi görüşünden ayrışmaktadır. Bu

çalışmalarda gençlerin uyuşturucu kullanım süreçlerinde etkili olan 'güven, arkadaşlık ve hobiler' gençlerin bakış açılarından anlaşılmaya çalışılarak uyuşturucu kullanımına dair sınırlar elde edilmeye çalışılmıştır. Uyuşturucu kullanımı sürecinde, arkadaşça tanımlanan rollerden beklentiler, esrar kullanıcılarının yasa dışı piyasadan gelebilecek risklere karşı koruma sağlayan etkili bir sosyal kontrol aracı olarak işlev görmektedir. Samimi arkadaşlık ilişkileri, esrar piyasasına erişimi sınırlı olan kullanıcıların olası risklere maruz kalmadan erişimlerini kolaylaştırmaktadır.

Alandaki uyuşturucu kullanımı üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı, kullanım deneyimi üzerine odaklanan çalışmalardır (Berke ve Hernton, 1974; Davidson ve Schenk, 1994; Nelson, 2021a) Bu çalışmalardaki bulgular deneyimsel etkilere odaklanırken üç önemli faktörün öne çıktığı savunulmaktadır. Bunlar; kullanılan maddenin kendisi, maddeyi kullanan kişi ve maddenin kullanıldığı bağlamdır. Kullanılan maddeden daha önemli olan kullanıcının kendisidir. Esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan etkiler; kullanıcının fizyolojik özelliklerinden, psikolojik yapısından, esrar kullanma gerekçesinden, deneyime yönelik fantezilerinden ve esrarın kullanıldığı ortamı belirleyen fiziksel ve sosyal faktörlerden etkilenmektedir. Esrar kullanımı, aynı zamanda sosyal ilişkiler bağlamında tanımlanmaktadır. Yoksulluk ağı içerisinde yer alan kullanıcıların esrar deneyimlerinin çözüm ürettiği sorunlar; stres, iş performansı, ekonomik hayata dahil olma ve eğlenmelerini sağlama noktasında fayda sağlamaktadır. Uyuşturucu kullanımı, sosyal organizasyondaki farklılıklara göre şekillenmektedir. Uyuşturucu kullanımı, ilk kullanımdan sonraki deneyimleri etkilemektedir. Bu duruma yol açan etmen ise kişinin kullandığı madde hakkındaki bilgisi, maddeyi kullanma şekli, maddeninin çeşitli etkilerini yorumlama ve bu etkilere tepki verme biçimidir. Esrar kullanımına yönelik ilk ve son kullanım durumuna eğilen çalışmalarda, ilk kullanımda algılanan olumlu etki ve ikinci kullanım deneyimi ile ilk kullanım arasındaki aralığın kısa olması ömür boyu kullanım durumunu pozitif yönde etkilemektedir.

Esrar kullanıcılarının deneyimlerine odaklanan bazı çalışmalar, esrarın zararlı ve yararlı etkilerinin nasıl algılandığına odaklanmıştır. Örneğin, Nijerya'da 97 esrar kullanıcısı ile yapılan nitel bir araştırmada, esrar kullanımının yararları ve zararları genç yetişkin kullanıcıların bakış açısından anlaşılmaya çalışılmıştır (Nelson, 2021b). Araştırma bulguları esrar kullanımı sonucunda, sosyo-mekânsal bağlantılar ile şekillenen madde kaynaklı ve sosyal kaynaklı haz alma durumu olduğunu tespit etmiştir. Esrar kullanımı ile elde edilmek istenen faydalar sosyal stresin hafiflemesi, travma ile mücadele edebilmek,

günlük rutinlerin sürdürülmesi ve zor yaşam koşullarına karşı direnç kazanmaktır. Ağır kullanıma giden süreçlerde sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir. Nijerya toplumunda sağlık sorunlarından daha fazla endişeye yol açan durum sosyal ve yasal müdahalelerdir. Sosyal ve yasal sorunlar, sağlık sorunlarından daha ağır basmaktadır. Esrar kullanıcıları fiziksel olarak istismara maruz kalabilmektedirler. Bu kişiler, yasadışı polislik uygulamaları sonucu gaspa da maruz kalmaktadırlar. Polis şiddetine maruz kalan kullanıcıların sosyal ve sağlık sorunları daha da ağırlaşmaktadır. Çalışma, esrar kullanımı sonucu yaşanan sağlık sorunlarından ziyade sosyo-yasal bağlamın kullanıcılara yönelik yaklaşımının daha fazla zarara yol açtığını tespit etmiştir.

Esrar kullanımı, farklı tüketim kalıplarına sahiptir. Esrar kullanıcılarının ne zaman ve ne kadar esrar tükettikleri de önemlidir. Bu durumu tespit etmek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde esrar kullanımı bildiren 8345 kişi ile nicel bir araştırma yapılmıştır (Kumar, Puljevic, Ferris, Winstock, ve Barratt, 2019). Bu çalışmaya katılan ve geçen yıl esrar kullanımı bildirenlerin çoğu (%78), ilk kullanımı uyandıktan sonraki bir saat içerisindeki yapmışlardır. Son kullanımı ise, uyumadan önceki 2 saat içerisinde yaptığını bildirenleri oranı %49'dur. Çok daha az çalışma, örneğin geçen ay kaç gün esrar kullanıldığı ile gün başına ne kadar kullanıldığını ele alarak, kullanım sıklığı ile kullanım yoğunluğu arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Burns, Caulkins, Everingham, ve Kilmer, 2013; Caulkins, Pardo, ve Kilmer, 2020; Zeisser vd., 2011). Örneğin Zeisser vd., (2011) Avrupa'daki esrar kullanıcıları içerisinde her gün esrar kullandığını belirtenlerin, aylık bir defa ila dört defa arasında kullanım belirtenlere göre günlük üç kat daha fazla esrar tükettiklerini bulmuşlardır. Esrar kullanımı, günlük esrar kullanmayan kullanıcıların tüketim miktarlarında nadiren artış gözlemlenirken, günlük kullananlar açısından istatiksel olarak anlamlı artış yaşandığı kaydedilmiştir.

Carlini ve Schauer (2022) 18 yaş ve üstü 12.143 katılımcıdan elde ettiği verilerle son 30 günde sadece esrar kullanan kişilerin kullanım yaygınlığını tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırmaya göre son 30 günde esrar kullananların eğitim durumları, lise ve altı herhangi bir okuldan mezun olanların, üniversiteden mezun olanlara göre, esrar kullanma olasıklıkları daha yüksek tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin yasadışı uyuşturucu kullanımını uzunlamasına inceleyen bir başka araştırmada, birinci sınıf öğrencilerin kullanım kalıpları ele alınmıştır. Okula devam etmede aksama yaşama olasılığı madde kullanan öğrencilerde daha yüksektir. Esrar ve diğer yasadışı madde kullanımı, okula devam etmemeyle önemli derecede ilişkilidir (Arria vd., 2013).

Esrarın temin edilmesi sürecinde, yasal ve yasal olmayan yollar bulunmaktadır. Hollanda da esrar kullanıcılarının lisanslı satıcılar ile lisanssız satıcılardan esrar temin etme motivasyonlarına odaklanan bir çalışmada esrar satışı yapılan kafelerin yoğunluğu, yaş ve cinsiyet değişkenleri, satın almanın nereden yapılacağını etkilediğini tespit etmiştir. Reşit olmayan tüketicilerin ve erkeklerin, lisanssız esrar satıcılarından temin etme olasıklıkları daha yüksek bulunmuştur (Korf ve Wouters, 2009). Kanada'da da esrar satışı yasallaştırılmasına rağmen yasal olmayan kanallardan tedarik devam etmektedir. Burada da, tüketicilerin kararları üzerinde esrarın fiyatı, ürün kalitesi, paketleme ve ürün önerileri, yasal olmayan kanallara yönelimin devam etmesinde etkilidir (Donnan, Shogan, Bishop, Swab, ve Najafizada, 2022).

İlk esrar kullanımında yaşanan öznel deneyimlerin sonraki süreçte diğer uyuşturucu türlerinin kullanımında etkiye sahip olup olmadığı da incelenen bir konudur. Esrar kullanımı sonrası bildirilen olumlu öznel deneyimler arasında "rahatlamış hissetmek ve çok gülmek" en çok karşılaşılan deneyimlerdir. Olumlu deneyimlere genel olarak bakacak olursak "kendini iyi hissetmek, mutlu hissetmek, rahat hissetmek, aptalca şeyler yapmak ve çok gülmek" gibi deneyimler bulunmaktadır. Olumsuz hissedilen öznel deneyimler ise "hasta hissetmek, baş dönmesi, korkmak ve bayılmak" gibi deneyimlerdir. Esrar kullanımı sonucu, bu olumsuz ve olumlu öznel deneyimlerin diğer madde kullanımına geçişte etkilerine bakacak olursak, öznel duyguların diğer uyuşturuculara geçişte etkisi olduğunu göstermektedir. İlk esrar kullanımında olumlu öznel deneyim yaşayan kullanıcıların halüsinojen ve uyarıcı madde kullanımı daha yoğunken, ilk esrar kullanımında olumsuz öznel deneyim sahibi kullanıcıların sert uyuşturucu kullanma durumları daha düşük tespit edilmiştir (Baggio vd, 2015).

Esrar kullanımı sadece zararları veya yararları açısından, kullanıcıda ortaya çıkardığı fiziksel ve mental etkiler bakımından değil aynı zamanda alt kültür içerisinde de incelenmektedir. Yapılan çalışmalarda alt kültür, uyuşturucu kullanımı etrafında gelişen kurallar, sosyal durumlar, roller, performanslar ve tüketimi yöneten değerler biçiminde ele alındığı gibi (Johnson, 1973), uyuşturucu kullanan kişilerin davranışlarını incelemenin dışında bir yapı haline geldiğini öne sürerek, sembol ve hikayelerin de incelendiği çalışmalar ile genişlemiştir (Sandberg, 2013).

Uyuşturucu kullanımıyla ilgili çalışmalar kontrollerin çok sıkı olduğu cezaevi ortamlarında bile kullanıcıların uyuşturucuyu temin ettiklerine işaret etmektedir. Örneğin

Kristian Mjaland (2014), kapalı bir Norveç hapishanesinde yapmış olduğu etnografik saha çalışması ile bu durumu göstermektedir. Uyuşturucu temininin sıkı kontrollerden kaynaklı zorlaştığı hapishane ortamında mahkumlar uyuşturucu ticareti yapmak yerine paylaşımda bulunmaktadırlar. Mahkumların uyuşturucu ticareti yerine paylaşımda bulunmalarının yaratmış olduğu dayanışma biçimi kullanıcılar arasında karşılıklı paylaşımın tesis edildiği bir ilişki ağı yaratmıştır. Bir mahkum başkasından bir miktar maddeyi karşılıksız temin edebildiği zaman kendisi de madde elde ettiği zaman bunu karşılıksız olarak bir başka mahkumla paylaşmaktadır. Cezaevinde uyuşturucu kullanımı ve mübadele ilişkileri bu mantık üzerine şekillenmektedir.

1.5. Esrar Bitkisi ve Özellikleri

Esrar, yüzyıllar boyunca çok yönlü doğal bir lif, yağ bakımından zengin tohum ve en önemlisi de insan bilinci üzerinde psikoaktif etki yaratan kullanıma kaynaklık etmiştir. Günümüzde uyuşturucu olarak dünya çapında en çok kullanılan ve psikoaktif etkiye sahip madde unvanına sahiptir. Tütün, alkol ve aspirinden sonra gelen diğer ilaç ve ürünlerden daha fazla kullanım yaygınlığı bulunmaktadır (Booth, 2004).

Günümüz de kenever lifi pek çok alanda kullanılmaktadır (Schilling, Melzer, ve McCabe, 2020). İlaç sanayi, gıda, kağıt, biyoyakıt, tekstil, kozmetik, inşaat ve otomotiv gibi geniş bir kullanım alanına sahiptir. Tohumları ve yağı insan tüketimi için uygundur. Kenevir tohumlarında %35 oranında yağ, %25 oranında da protein bulunmaktadır. Omega-3 bakımından zengin bir içeriğe sahiptir (Göre ve Kurt, 2021). Bitkinin dünya çapında tanınmasını sağlayan tabi ki bu özellikleri değildir. Bitkinin tüm dünyada tanınmasına yol açan sebep, milyonlarca insanın uyuşturucu amacıyla kullanmasıdır.

Kenevir, yetişme ortamı olarak ekolojik ve topografi gereklilikleri bakımından sınırlı ihtiyaçları olan ve çevresine hızlı adapte olabilen (Göre ve Kurt, 2021), yıl boyunca dünyanın ılıman ve tropikal iklim bölgelerinde yetişebilen oldukça başarılı bir bitkidir. Başlangıçta ısırgan otunun (Urticaceae) bir akrabası olarak kabul edilmiştir. Sonrasında dut veya incir ailesi (Moraceae) grubunda tasniflendikten sonra günümüzde kendi botanik grubu olan Cannabeae içerisinde otsu bir bitki olarak yerini almıştır. Botanik isimlendirmesini İsveçli botanikçi Carolus Linnaeus esrar (Cannabis Sativa) olarak belirlemiştir. Bitki, ikinci isimlendirmesini latince ekili anlamına gelen ‘Cultivated’

kelimesinden almıştır. Etimolojik olarak Sanskritçe “cana” kelimesinden türetilen Yunanca kenevir kelimesine karşılık gelen “cannabis”e dayanmaktadır (Booth, 2004).

Kenevir türün geneli için kullanılan bir addır ve farklı cinsleri de bulunmaktadır. Bunlar, ‘sativa’, ‘ruderalis’ ve ‘indica’ olmak üzere toplam da üç türdür. Türler iç içe geçmiş durumdadırlar ve türlerin sınırları değişken olduğu için genel temsiliyet ‘sativa’ya verilmiştir. Tüm türlerin ortak özelliği ‘kannabinoidler’ olarak adlandırılan bileşikleri bulundurmalarıdır. Farklı bileşikteki kannabinoidler yapı ve etki bakımından değişmektedir. Bunlar arasında en ünlü veya kötü namla bilinen kannabinoid, psikotropik etkiye sahip olan tetrahidrokanabinoldür (THC). THC, ‘kenevir’ (Cannabis) ve ‘marihuana’ (marijuana) arasındaki ayrımı belirlemektedir. Ülkelerin yasal mevzuatları (bu durum ükeden ülkeye değişebilmektedir), THC seviyesine göre etken madde oranı kurutulmuş çiçek kütlesinin %0,3’ün altında olduğu zaman tüketim halüsinojenik etkisi olmaması durumunda kenevir (cannabis) olarak değerlendirilir. Bitkinin marihuana olarak değerlendirilmesi için yüksek kannabinoid seviyesine sahip olması gereklidir (Schilling vd., 2020).

Esrar, kullanıcılar üzerinde yarattığı etkilerden dolayı kullanımı tekrar eden veya terk edilen bir özelliğe sahiptir. Kullanıcının mevcut ruh halini tam zıttı olacak şekilde değiştirecek gücü nereden bulmaktadır? Kullanıcılarda, deneyiminden deneyime, neşe halinden endişeye, sakinlikten öfkeye, coşku halinden üzüntüye geçişlere yol açabilmektedir. Bu durum, kullanıcıların arzu ettiği haller olabilmektedir (Gezer, 2020). Kenevirin ya da bilimsel adıyla Cannabis sativa’nın içeriğinde bulunan 500’den fazla bileşik vardır ve bitkinin psikoaktif özelliği (Balpınar ve Aytaç, 2021) kullanıcıların arzulanan etkilere ulaşmak için tercih etmesini sağlamaktadır.

Esrar psikoaktif bitki sınıflamasında yer almaktadır ve bu etkiye sahip bitkiler merkezi sinir sistemini etkileyenler (psikotropik) ve zihni etkileyenler (psikotomimetik) olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Esrar, zihin üzerinde etkide bulunmaktadır. Esrar içeriğinde yer alan kanabinoidlerin azotlu yapıya sahip olmaması açısından diğer bitkilerden ayrışmaktadır (Booth, 2004). Esrar içerisinde birden çok bileşik yer almaktadır ve bunlar arasında en güçlü olanı Δ9-tetrahidrokanabinol kısa adıyla THC (Balpınar ve Aytaç, 2021) zihin üzerinde psikoaktif etkide bulunan bileşiktir.

Esrar da yer alan psikoaktif etkili THC’yi vücuda almanın farklı yolları bulunmaktadır. İlk yöntem kurutulmuş çiçeklerin yakılarak açığa çıkan dumanının

solunmasıyla kullanılmasıdır. Bir başka yol ise esrardan elde edilen yağların gıda maddelerine eklenerek tüketilmesi yöntemidir (Booth, 2004). Esrarın yakılarak içilmesi gibi gıda biçiminde tüketim sürecinde de birbirinden farklı yöntemler bulunmaktadır.

Esrar ürünleri tüketim yöntemine bağlı olarak etki etme süresi değişmektedir. Esrarın sigara biçiminde veya buharlaştırılarak içilmesi durumunda solunan hava 5-10 dakika içerisinde etki göstermeye başlarken gıda maddeleri ile, tentürler ve topikal (cilde uygulanan losyonlar, banyo tuzları ve yağlar) şeklinde kullanıldığında tam etkinin ortaya çıkması 15 dakika ila 3 saat arasında değişmektedir (MacCallum ve Russo, 2018).

Esrar tüketim yöntemlerine baktığımız zaman, farklılaşan yöntemlerin etki düzeyleri değişmektedir. Esrarın yakılarak çıkan dumanın solunması en çok tercih edilen yöntemdir. Vücuda alınan duman içerisindeki THC, akciğerler tarafından hızla emilmektedir. Kullanım sonrası ortaya çıkan etkiler kısa sürerek, hafif seyretmektedir. Fiziksel olarak yan etki yarattığına dair çok az şikâyete sebep olan bir yöntemdir (Booth, 2004). Esrar, sigara gibi içildiği zaman THC akciğerler aracılığı ile kan dolaşımına geçmekte ve sonrasında beyni uyarmaktadır. Beyindeki, yemek ve seks gibi haz kaynaklarına yanıt veren bölgeleri etkilemektedir. Bu durum, dopamin salınımına yol açarak kullanıcıların "kafa yaşamak" olarak tabir ettikleri etkilerin açığa çıkmasına neden olmaktadır (Medicineh, 2023). "Kafa yaşamak" öznel deneyim süreçlerinin bir parçasıdır. Bu deneyim sürecinde kullanıcılar görülen benzer etkiler aktarmaktadır.

Yakarak tüketim yönteminin alternatifi gıda maddelerine karıştırılarak yapılan tüketim biçimidir. Gıda maddelerine eklenmiş olan esrar yağı içerisinde yer alan THC'nin kana karışması bir saati bulabilmektedir. Kana geçme süresi daha uzun bir zaman dilimini bulan bu kullanım yöntemi sonucu ortaya çıkan psikoaktif etkiler de daha uzun sürmektedir. Bu durum, kullanıcıların etkilere vermiş oldukları fiziksel reaksiyonları şiddetlendirmektedir. Sigara biçiminde tüketim sonrası ortaya çıkan etkilerin kontrol edilmesi daha kolay iken, gıda maddeleri ile tüketilen esrarın etkileri ile baş etmek daha zor olmaktadır. Gıda maddelerine karıştırılan esrar yağı, sigara biçiminde tüketilen esrarın etkileme gücü bakımından üç kat daha yüksektir (Booth, 2004). Yakarak veya buharlaştırarak esrardan THC'yi vücuda almanın yerine gıda maddeleri içerisinde kullanarak daha uzun süre etki yaşatmasını isteme gerekçeleri arasında, tıbbi amaçlı kullanım gelmektedir. Kronik ağrı şikayeti olan kişiler, ağrı dindirme yöntemi olarak bu yola başvurmaktadırlar (Boehnke vd., 2019).

Esrar, etkileri ve bu etkilerin farklı kullanım yolları üzerinden yaşattığı deneyimler açısından geniş bir kullanıcı kesimine hitap etmektedir. Esrarın nasıl etkilediği kadar, kullanıma yönelenlerin yaşamak istedikleri beklentiler de önemlidir.

1.6. Esrar Tüketim Biçimleri

Esrar içerisinde yer alan ve algı üzerinde etkileme gücü bulunan psikoaktif etkili bileşiğe (THC) ulaşmak için maddenin tüketilmesi, içilmesi kısaca vücuda alınması gerekmektedir. Bundan istifade etmenin birbirinden farklı yolları bulunmaktadır. Kullanım sürecinde esrardan istenilen düzeyde fayda elde etmek için çeşitli kullanım araç ve gereçlerinden yararlanılmıştır. Bu yöntemlerin geniş bir çeşitiliği bulunmaktadır ve hepsinin ortak noktası, tüketim düzeyine göre kullanıcının istenilen yüksek olma hali olarak tasvir edilen "kafa olma" düzeyine ulaştırmasıdır (Gezer, 2020). Esrar kullanımı zamanla kullanıcının tolerans kazanması ile birlikte tüketim miktarını, esrar çeşidini veya esrar içme tekniğini değiştirmesine yol açmaktadır.

Kenevir bitkisinin kendisi narkotik anlamda tehlike arz etmemektedir. Burada tehlikeli olarak değerlendirilen süreç dişi bitkilerin çiçeklerinde, sürgünlerinde ve yaprak uçlarında yer alan salgı tüylerinde oluşan reçineden ileri gelmektedir. Dişi kenevirin yaprak uçlarında yer alan bu reçineye "haşhiş" denilmektedir. Bu reçine esrar adıyla bilinmektedir. Keyif verici/uyuşturucu özelliğinden kaynaklı, esrar otu ya da dünya genelinde bilinen ismiyle marihuana, kenevir bitkisinden elde edilmektedir. Kenevirden elde edilen esrar kurutulduktan sonra tütünle karıştırılarak sigara biçiminde tüketilmektedir. Bu tüketim biçimi dünyadaki en yaygın kullanım şeklidir (Özşeker, Dip, Dağlıoğlu, ve Gülmen, 2017; Taşlıgil ve Şahin, 2019).

Kullanım şekillerine geçmeden önce, esrarın kullanıma hazır hale getirilme sürecinde yapılan işlemler bulunmaktadır. Esrarın günümüzde olduğu gibi geçmiş toplumlarda da kullanımı görülmüştür. Osmanlı döneminde, güneş altında kurutulan bitki tepeleri el veya farklı araç gereç yardımıyla toz formuna getirilmekteydi. Kenevir, kurutulduktan sonra elde edilen toz, ardı sıra üç kez elekten geçirilmekteydi. İlk elekten elde edilen "birinci tür" esrar "kaynar, fino ya da sarıkız" ismi ile etiketlenirdi. İkinci elekleme işlemi sonrası "ikinci tür" esrara "kaba keyif" ismi verilmekteydi ve son olarak üçüncü elekleme yöntemi ile elde edilen "üçüncü tür" esrara da bayağı anlamına gelen "paspal veya hateriş" denilmekteydi. Her bir elekleme işlemi sonrası esrarın etkileme

düzeyi düşmektedir. Esrarın bu toz formu genel olarak "gubar" adıyla bilinmekteydi ve bir dizi işlem sonrası macun haline getirilerek kullanılmaktaydı. Osmanlı döneminde esrar yeme, içme, soluma ve çekme olacak şekilde dört farklı yolla tüketilmekteydi (Gezer, 2020).

Günümüzde esrar kullanımı farklı yöntemler ve aletlerle sürdürülmeye devam edilmektedir. İçi boşaltılmış ve esrarla doldurulmuş purolar, "künt" olarak adlandırılmakta ve esrar içme yöntemi olarak kullanılmaktadır (Soller ve Lee, 2010). Esrar, tütünle birlikte sigara biçiminde sarılarak içmeye hazır hale getirilebilmektedir. Bong/nargile yöntemiyle kullanılabilmektedir. Kova olarak tabir edilen ve su içerisinden geçirilerek filtreleme biçiminde tütünsüz bir şekilde kullanım biçimi de bulunmaktadır. Esrar, tütün olmadan sadece sigara biçiminde sarılarak da kullanılmaktadır. Tütünle beraber pipo içerisinde de içilmektedir. İki bıçaklı esrar içme yöntemi, iki sıcak bıçakla esrarın yakılarak çıkan dumanı üstüne konulan huni içerisinden solunması yöntemine verilen isimdir. Buharlaştırıcılar ile duman solumadan etken maddenin açığa çıkarılarak solunması genel içme yöntemlerinden daha farklı bir kullanım biçimidir. Gıda maddeleri içerisinde tüketim şekli, çay ve tıbbi sprey formunda da kullanılabilmektedir (Kumar vd., 2019).

Esrar tüketiminin farklı yollara sahip olması, kullanıcıların bu yöntemleri seçerken bir takım gerekçelere sahip olmasını da beraberinde getirmektedir. İçi boşaltılmış puronun içerisine esrar doldurularak tüketilmesi, temel de pratik nedenlerle ilişkilidir. Rulo gibi sararak sigara haline getirmek en başta kullanımı kolaylaştırmaktadır. Kullanım sonrası geriye kalan artıklardan kolayca kurtulabilinmektedir. Bong veya diğer içme cihazlarına kıyasla, künt biçiminde kullanım, tüketim sonrası atılabilmektedir. Taşınması kolay olduğu için ve tüketildikten sonra geriye bir şey kalmaması esrar kullanıldığına dair herhangi fiziksel bir göstergenin bulunmamasını sağlamaktadır. Bong biçiminde tüketimde istenilenden daha fazla dumana maruz kalmak ve etkilerin kontrol edilmesinin güçleşmesi ortaya çıkabilmektedir. Bu durum kullanıcıları künt veya sarma yöntemiyle tüketime yönlendiren bir etkendir (Soller ve Lee, 2010).

Sigara biçiminde veya künt olarak tabir edilen biçimde tüketim, sosyal anlamda kolaylaştırıcı işlevi olduğu içinde tercih edilmektedir. Bu tüketim şekli, grup tüketimi esnasında daha ağır yandığı için herkesin rahatlıkla istifade edebileceği bir içme döngüsü yaratmakta, bu sebeple de tercih edilmektedir (Soller ve Lee, 2010). Sigara biçiminde yakarak tüketmenin alternatifi olarak kullanılan içme biçimi, buharlaştırıcı cihazlar

aracılığı ile tüketim yöntemidir. Bu yöntemin tercih edilmesinde etkili olan kullanıcı beklentileri ise öksürük, hırıltı, nefes darlığı, göğüste daralma, göğüste sıkışma ve son olarak balgamın azalması gibi üst solunum yolunda fayda sağlanması içindir. Buharlaştırıcılar ile esrar tüketen kullanıcılar, boğaz ve akciğer problemlerinde azalma ile kötü kokunun ortadan kalkması gibi olumlu durumları farketmektedirler (Lau vd., 2015a).

2. SOSYOLOJİK TEORİLER BAĞLAMINDA ESRAR KULLANIMINI ANLAMAK

Esrarın tarihsel süreçte farklı medeniyetler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Kenevirin tarihi Milattan Önce 5.000'li yıllara kadar dayanmaktadır. Esrara Mısır, Çin, Hint, Yunan ve Roma'dan İslam coğrafyasına kadar geniş bir sahada rastlanılmaktadır. Çok eski zamanlardan beri Asya ve Avrupa'da hakkında bilgi sahibi olunan bir bitkidir (Arslan, 2019; Göktepe, 2020).

Asur ve Sümer medeniyetinin bitki ile olan etkileşimi sadece dokuma ile sınırlı değildi. "Keder otu" ve "ruhu çalan hırsız" anlamlarına karşılık gelen, "sami nissati" ve "gan.zı.gun.nu" kelimeleri kullanılmıştır (Gezer, 2020). Bu kelimelerin yanı sıra Asurlular esrar için "gunnabu" kelimesini de kullanmışlardır ve "gürültü" anlamına gelmektedir (Booth, 2004). Bu isim esrar kullanımı sonrası ortamdakilerin yaşamış oldukları neşeli olma halinin dışa yansıması sonrasında, ortamdaki yeni durumdan hareketle yakıştırılmıştır. Hint tarihinde esrar, başarı ve mutluluk anlamlarına gelen "vişema" ismi ile anılmıştır. Pers medeniyetinde, Zerdüştlüğün kutsal kitabına mutluluk ve neşe vermesiyle, kederi ve üzüntüyü yok eden özelliği üzerinden girmiştir. Heredot tarihinde, İskitlerin bu bitkiyi yakarak çıkan dumanı soludakları şeklinde not edilmiştir (Uzbay, 2009). Arkeolojik çalışmalar ispatlayana kadar antik Yakın Doğu'da uyuşturucu kullanımı olmadığına dair görüşler hakimdi. Ancak, yapılan çalışmalarda esrar gibi maddelerin, ritüellerde önemli rol oynadığı ortaya konulmuştur (Ertuğrul, 2018). Ritüeller ve törenlerde esrar kullanımı, ölülerle veya ruhlar alemiyle bağlantı kurmak için yapılmaktaydı (Budak, 2019). Türk-islam medeniyetleri içerisinde yer alan Osmanlı'da da uyuşturucu amacıyla kullanılan maddelerin başında bulunmuştur. Esrar Osmanlıda "Beng" ismiyle bilinmekteydi (Göktepe, 2020; Adak, 2020).

Osmanlı döneminde yine kahvehaneler eğlence ve keyif mekanları olarak, esrar kullanımı yapılan mekanlar olmalarından kaynaklı, "esrarhane" ya da "esrar tekkeleri" olarak anılmaktaydı. Tüketim yöntemi olarak ise, "kabak" olarak bilinen nargilede içilmekteydi. Esrar sadece nargile formunda değil, aynı zamanda kahve ve şerbet içine karıştırılarak gıda biçiminde içilmekte, hatta yenilerek de tüketilmekteydi. Esrar tüketiminin yapıldığı bu kahvehaneler, aynı zamanda esrar satışı yapılan yerlerdi (Adak, 2020). Esrar kullanan kişiler, 'esrar tiryakisi' olarak anılmaktaydılar ve bu kişiler Süleymaniye'de yer alan Tiryakiler çarşısında gecenin geç saatlerinde toplanarak özel

olarak hazırlanmış çubuk veya kabak adlı aletlerle, esrarı yakıp çıkan dumanı çekerlerdi (Göktepe, 2020). Esrarın kullanım yöntemleri çeşitliliğini arttırarak günümüze değin devam ettirilmiştir.

2.1. Legal mi, İllegal mi…

Esrar, diğer maddelere göre kullanımının yasa dışı olup olmaması konusunda en geniş tartışma alanına sahip madde olduğundan, kullanımla ilgili ülkelerin yasal düzenlemeleri farklılıklar göstermektedir. Yasadışı maddelerin kullanımı ve özellikle kötüye kullanımını önleme noktasında yasakçı ve cezalandırıcı politikaların etkili olup olmadığı, esrar kullanımı üzerinden son on yıl boyunca eleştirilmektedir. Kanada da, yasaklanan bu maddenin kullanımı, yasak sonrası daha da artarak devam etmiştir (Fielding vd., 2008). Bazı ülkelerde yasal şekilde esrarın kullanılabileceği kamusal alanda mekanlar düzenlenirken bazı ülkelerde ise esrar kullanımına yönelik ağır cezalar olmasa bile kullanıcıların kamusal alanda kullanımları yasaklanmıştır. Örneğin, 1970 yılında Hollanda Afyon Yasası hem Avrupa'da hem de tüm dünyada uygulamaya girerek; maddelerin satışını, sınıflandırılmasını, yetiştirilmesini,, üretilmesini, taşınmasını ve bunlarla ilişkili cezai fiilleri ve düzenlemeleri tanımlayan ve belirli kanunlar ve özel şartlar etrafında esrar satışı ve kullanımının ayrımcılığa uğramasına ilişkin düzenlemeleri içeren yasadır. Hollanda da, esrar satışı yapılan kafeler bu çerçevede değerlendirilebilir (Demirci, Acar, ve Akgür, 2020).

Esrar kötüye kullanım potansiyeli gerekçesiyle, 1923 yılında ABD'de yasa dışı ilan edildi. 1924 yılında "narkotik" maddeler kapsamına dahil edilerek sıkı kontrole tabi tutulmuştur. İngiltere'de, 1928 yılında esrar kullanımına yasak getirildikten sonra, 1941 yılında, yasa dışı ilan edilmiştir. Türkiye'de 1926 yılında uygulamaya konulan Türk Ceza Kanunu (TCK) kapsamında esrar, kontrol edilen maddeler arasına dahil edilmiştir. "1961 Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi" esrarın ülkemizde üretimini, satışını ve bulundurulmasını yasaklı hale getirmiştir (Demirci vd., 2020).

Yasaklayıcı politikaların temelinde, ceza üzerinden kullanımın sonlandırılması veya ortadan kaldırılması gayesi bulunmaktadır. Madde kullanımı, suç olarak düzenlenmiş ve kullanıcı olanlar hakkında hapsetme öngörülmüştür (Berkün, 2021). 1923 yılından beri ABD'de yasaklı olan esrar son 20 yıldaki politikalar kapsamında değişime uğramıştır. 2018 yılından itibaren 29 eyalette tıbbi amaçlı esrar kullanımı serbest iken 8 eyalettede

eğlence amaçlı kullanım serbestleştirilmiştir. Kanada, Uruguay, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerde de benzer adımlar izlenmiştir (Demirci vd., 2020).

Yasallaştırma ve yasaklama, benzer argümanları farklı yorumlayarak, madde kullanımına yönelik yaptırımlarını temellendirmektedir. Temel gerekçe, toplum sağlığının korunması olarak gösterilmektedir. Uyuşturucu kullanan bireylerin toplumdaki diğerlerine verebilecekleri zararların ispat edilip edilmemesi üzerinden yürütülen tartışmada, yasallaştırma taraftarları objektif olarak bir zarar veya zarar tehlikesi olmadığını savunarak, toplum sağlığını koruma amacıyla madde kullanımının yasaklanamayacağını dile getirmektedirler (Berkün, 2021). Esrar kullanımına yönelik en esnek politikalara sahip ülkelerin başında gelen Hollanda da ilgili yasalar incelendiğinde, eğlence amaçlı madde kullanımı, madde bulundurma ve ticaretini yapma Afyon yasası çerçevesinde cezaya tabi eylemler arasındadır. 20. Yüzyıl sonlarına doğru izlenilen politikalar çerçevesinde, madde bulundurma ve ticareti belirli koşullar altında, eğlence amaçlı kullanım ise tamamen tolere edilecek şekilde düzenlenmiştir. Bu durum, Hollanda toplumu için madde kullanımının göz ardı edilmesinin gerçeklik ile bağdaşmayan bir durum olduğu ve eğlence amaçlı madde kullanmanın yol açtığı zararı en az seviyeye düşürmek için, mevcut emeğin daha iyi harcanması için geliştirilmiştir (Dağıstanlı, 2019).

Korku, caydırıcılığın temel unsuru olarak, yasaklayıcı politikaların esrar kullanımını önlemeye yönelik uygulanmasına rağmen, kullanım devam etmektedir. Esrar kullanımından kaynaklı cezai yaptırıma uğrayan kullanıcılar tutuklanma, cezaevine girme, maddi kayıp, sosyal dışlanma ve adli sicil kayıtlarına bu durumun işlenmesine rağmen esrar kullanımına devam etmekte ve bırakmayı düşünmemektedirler (Erickson, 1989; Williams ve Hawkins, 1986). Bu durum üzerinde etkili olan gerekçe, kullanıcıların yaptırım ihtimaline karşı umursamaz tavırlarıdır. Kullanıcılar, düzenli kullanıma geçtikten sonra korkularının yersiz ve ilk zamanlardaki kadar ciddi olmadığının farkına varırlar (Becker, 2013).

Esrar kullanıcıları, yasaların kendilerine yönelik uygulanmasına dair algıları büyük oranda polis veya başka bir kolluk kuvveti tarafından yakalanmayacakları şeklindedir. Polise yakalanma ihtimallerini çok düşük görmektedirler. Yakalansalar bile para cezası veya denetimli serbestlik alacaklarını düşünmektedirler. Diğer ihtimaller arasında tahliye, cezasızlık ve son olarak hapse girme bulunmaktadır. Bu algılar kişilerin uğrayacakları yaptırım durumlarına yakındır (Erickson, 1989)

Daha fazla insan ceza adalet sisteminin çok katı olduğuna inanmaya başladıkça, esrarın yasallaştırılmasına olan desteklerini arttırmıştır. Esrar kullanımına yönelik tutumlar değiştikçe, esrar kullanımını tıbbi sorun olarak değerlendiren gazete haberlerinde önemli bir artış yaşanmıştır. Medya içeriklerinde, esrarla ilgili haberlerde, kokain ve eroin gibi yasadışı maddelerin yer alması azalmıştır. İnsanların esrar kullanımına yönelik algıları daha az riskli bir madde olduğuna doğru değiştikçe, kullanımı onaylama olasılıkları da artmaktadır (Felson, Adamczyk, ve Thomas, 2019). Tüm bu değişimler, esrar kullanımına yönelik liberal politikaların uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Esrar kullanımı daha fazla yerde yasallaştırıldıkça, kullanımıyla ilişkili damgalanma ve algılanan zararlar azalmıştır (Spindle, Bonn-Miller, ve Vandrey, 2019).

2.2. Modern Zamanlar ve Esrar Kültürü

Esrar kullanımı, bireyin sadece kendi alanında sınırlı kalan bir eylem olmanın ötesine geçebilmektedir. Esrar ve esrar kullanımı, kültür kodlarına dönüşerek içeriden veya dışarıdan, kullanan veya kullanmayan kişilere kendini maruz bırakabilir. Kişi içinde yaşadığı toplum veya toplumun daha küçük birimleri tarafından oluşturulan gruplar içerisinde, esrar kullanımı ve bu kullanım etrafında gelişen kodlarla tanışabilmektedir. Esrar kullanımını daha iyi anlamanın bir yolu da esrar kullanımı etrafında gelişen ritüellerin, hikayelerin, sembollerin toplamını içeren alt kültür yaklaşımına ihtiyaç vardır (Sandberg, 2013). Kullanıcılar tüketim yapmakla sınırlı kalmamakta, esrar ile beraber esrarı, semboller üzerinden gündelik hayatlarına dahil edebilmektedirler. Müzik kültürü, edebiyat, sanat vb. alanlara sızan esrar kullanımı kullanıcıların alt kültür formu etrafında toplanmalarını sağlamaktadır.

Esrar, batı dünyasında ve diğer topluluklarda uzun zaman, toplumun genel bakış açısından zıt yönde duranların kendi kimliklerini oluşturmada ve kültürlerinin içerisinde gösterge olmuştur (Booth, 2004). Esrar kullanımı, kullanım süreci ile sınırlı kalmayarak kendini özel müzik formlarında, müzik çevrelerinde ve bu çevrelerin yaşam biçimlerinde yerleşik hale getirmiştir (Hamid, 2002). Hip-hop kültürü içerisinde, esrarın önemi göz ardı edilemez (Golub, 2005). Esrar kullanımı veya toplumun kabul etmediği görüşler etrafında toplanan ve kendi alt kültürlerini oluşturan bu gruplar, genelin normlarına karşıt bir zeminde konumlanırlar ve bu konumlarının gerektirdiği tutum ve anlayışlar için alan ve meşruiyet kazanmaya çalışırlar (Hebdige, 1979).

Esrar ile ilgili günümüzde yapılan sosyal medya içerikleri ile rap müzik türlerinde ki motifsel kullanımın benzerini Osmanlı döneminde edebiyat alanında da görmekteyiz. Osmanlı dönemi edebi külliyatında esrar, "beng" ismi ile anılmaktadır ve divan edebiyatından mesneviye, sakinameden mubahaseye birçok farklı alanda sıklıkla kullanılan bir motif olmuştur. Fuzuli tarafından kaleme alınan "Beng ü Bade" adlı mesnevi eserinin başlığında yer almıştır. Bu eserde; boza, mey, bade (şarap), beng (esrar), nukl (meze), arak (rakı), afyon, nebiz (hurma şarabı), macun ve berş gibi uyuşturucu türündeki gıda ve maddeler teşhis ve intak sanatları aracılığı ile konuşturulmakta ve kişiselleştirilmektedir. Eserler bu biçimleriyle alegorik eserlerdir. Osmanlı dönemi edebiyatında, keyif ve sarhoşluk veren bu maddelerin karşılıklı konuşturularak kendi özelliklerini yücelttikleri ve rakip olarak gördükleri diğer maddeleri yerdikleri edebi anlatımlarda mevcuttur (Gezer, 2020). Bu haliyle esrar, geçmişte de edebi eserlerde motif olarak kullanılmıştır. Günümüzde de belli kesimlere hitap eden müzik türlerinde ve sosyal medya içeriklerinde motif olarak yerini almaktadır. Alt kültür grupları içerisinde esrar kendini ifade etme ve diğerlerine kabul ettirmek için yoğun olarak kullanılmaktadır.

Esrar ile ilgili içeriklerin müzik ve sosyal medya içeriklerinde yer alması da en az kullanım kadar sert tepkiyle karşılaşabilmektedir. Türkiye'de rap müzik yapan sanatçıların şarkı sözlerinde kullanmış oldukları esrarla ilgili söz ve motifler, "uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımını özendirme" suçu kapsamında değerlendirilerek, hapis cezaları ile yargılanmalarına sebep olmuştur (Aktürk, 2018). Bu durum, sadece rap müzik ile uğraşan sanatçılarların değil, sosyal medya fenomeni olan grupların üretmiş oldukları içeriklerde de uyuşturucu ile ilgili özendirici unsurların bulunması durumunda da karşılaştıkları bir sorundur (Oda Tv, 2018).

Uyuşturucu kullanımı veya ticareti etrafında gelişen alt kültürler, "davranış kuralları, sosyal durumlar, rol tanımları, performansları ve illegal uyuşturucu tüketimini kontrol eden değerler" biçiminde tanımlanmaktadır (Johnson, 1973). Alt kültür incelemelerinin çoğunda, grup içerisindeki bireylerin davranışlarına odaklanılmaktadır. Esrar, bir alt kültür gösterge unsuru haline gelmesi ile birlikte, kullanıcıları temsil eden bir yapının dışına çıkmıştır. Bu şekilde bir alt kültür, hikâye ve sembollerin derlendiği koleksiyona karşılık gelmektedir. İnsan toplulukları ve daha küçük gruplar, alt kültür içerisinde somutlaşmış göstergeleri benimserler. Bu alt kültür içerisinde kendi yaratıcı tasvirleri aracılığı ile de istifade ederler. Bu şekilde alt kültür sadece bir grup insana dayandırılarak tanımlanmamaktadır (Sandberg, 2013). Esrar kullanımı etrafında gelişen

semboller ve motiflerin yaygınlaşması zamanla kullanıcıları işaret eden bir durumun dışına çıkmıştır. Giyim ürünleri, tüketim ürünlerinin ambalajları, çantalar ve aksesurlarda motif olarak kullanılan esrar ve esrar ile ilgili görsel temsiliyete sahip motifler sadece alt kültür grubunun normlarını paylaşan kişiler tarafından kullanılmamaktadır. Bu ürünler toplumun geneli tarafından da kullanılabilmektedir.

Esrarı semboller, ritüeller ve hikayeler etrafında incelemek bizlere bu alt kültürü daha iyi anlamaya imkan sunar. Semboller, gizem barındırmaları ile beraber hitap ettikleri gruba ortak anlam ifade etmeye çalışan işaretlerdir. Sembollerin doğru anlaşılması ve değerlendirilebilmesi için hitap ettiği kültürel yapının iyi bilinmesi gerekmektedir. Sembollerin temel karakteri, kendisinden fazlasına göndermede bulunmasıdır (Cassirer, 2011). Esrar kültüründe öne çıkan semboller; dreadlock (rasta, birbirine ip düğümleri biçiminde dolandırılmış saç şekli), Rastafarian ideolojisine ait olan diğer nesneler, kenevirden elde edilmiş kumaşlarla işlenmiş giyim ürünleri, Chillum (esrar içerken dumanı soğutmak için kullanılan boru tipi bir içme cihazı) ve günümüzde kullanıcılar argoda rahatlamak için kullanmaktadır. Sativa keneviri (Cannabis Sativa) ayrıyeten özel bir öneme sahiptir ve kıyafetlerde, kompakt diskler ve kayıt kapaklarında, posterlerde, internet sitelerinde ve esrar literatüründe geniş yer kaplar. Esrar bitkisi ve yaprağı bizlere esrar kültürünün neyle ilgili olduğunu yansıtır (Sandberg, 2013).

Semboller ve ritüeller, esrar kültürü hakkında anlayışımızı geliştirse de, alt kültürü daha iyi anlamak için dil ve hikayelerin çözümlenmesine de ihtiyacımız vardır. Hikayelerin işlevi sosyal deneyimleri organize etmesidir ve böylece anlaşılır hale gelerek anlamı kurmaktır. Herhangi bir alt kültürün, bir takım hikayelere dayandığı öne sürülmektedir (Gelder, 2005). Alt kültüre dahil olan yeni kullanıcı kendisi hakkında bu hikayelerin alt kültürü oluşturduğu sonucuna varabilir. Bu durum, kişinin hem esrar sembollerine hem de ritüellerine olan yaklaşımını korumacı ve destekleyici biçimde etkileyerek alt kültürün devamlılığını sağlar. Kullanıcıların, niçin kullandıklarına yönelik açıklamaları aktarırken kendilerine sunulan hikayelere referensla hareket ettikleri görülür (Holstein ve Gubrium, 2000). Sapma davranışının öğrenilmesinde etkili olan bu semboller, suçlu davranışın zamanla ihlal edilebilir olmasını sağlamaktadır. Bir kişinin esrar içmeye karar vermesi öncelikle esrar içmeyi normalleştiren söylemlere ve eylemlere maruz kalarak bunu içselleştirmesi ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, dahil olunan çevre ve arkadaş grupları, esrar kullanımına yönelik teşvik edici değerlerin diğerlerine geçişini temsil etmektedir (Sutherland ve Cressey, 1978). Alt kültür grupları esrar kullanımına başlamada

etkili olan değerlerin içselleştirilmesinde sahip oldukları semboller, hikayeler ve ritüeller ile kullanıma yönelmeyi kolaylaştırdıkları gibi olası toplumsal tepkileri ve tereddütleri ortadan kaldıracak nötrleştirme teknikleri ile madde kullanımına başlayan kişilerin eylemlerine nasıl meşruiyet kazandıracaklarını da öğretirler (Sykes ve Matza, 1957). Kullanıcıların aşina oldukları anlatılar arasında, kendilerinin diğer insanların anlamadığı şeyleri anladıkları iddiası en başta gelmektedir. Kullanıcılar, kendilerine yönelik uyuşturucunun zararları ile ilgili yapılan propagandaların doğru olmadığını iddia etmektedirler. Kenevir bitkisi başlı başına önemli bir sembol olduğu için kullanıcılar tarafından 'organik ve bitki" temelli yapısı vurgulanarak meşrulaştırma anlatılarında öne çıkarılan hikayelerdendir. Doğal yetişen uyuşturucu etkili mantar ve esrar gibi ürünler hoş karşılanırken kimyasal içerikli uyuşturucu maddelere karşı negatif tutum sergilenmektedir hikayelerde (Sandberg, 2013). Alt kültür gruplarındaki bu hikayeler esrar kullanmak isteyen kişiler için madde kullanma noktasında toplumsal değer ve normların etkisini ortadan kaldıran bir işlev görmektedir (Sykes ve Matza, 1957).

Esrar kullanımı ve bu kullanım etrafında gelişen kültür, kullanıcılar tarafından kabul gören boyutları kadar reddedilen yönlere de sahiptir. Kişiler kullanıcı olduklarını inkar etmeyebilirler, söze "ama ben bağımlı değilim…, ama ben hippi değilim.." diyerek girebilmektedirler. Bu kişiler, mevcut kültür içerisinde ritüel ve sombollere yönelik katkı sağladıklarını aktarmaktadırlar. Esrar kullanımı etrafında gelişen hikayeler, kullanıcılar tarafından alay konusu haline getirilebilmektedir. Nitekim esrar kullanıcısı olup mevcut sembol, ritüel ve hikayeleri benimsememelerine rağmen kişilerin bunlardan haberdar olması esrar kültürünün, kullanıcılar arasında biliniyor olduğunu göstermektedir. Esrar kullanıcıları, hayatlarını esrar kullanımı etrafında şekillendirebildikleri gibi bazı kullanıcılar için hayatlarının küçük bir parçası olarak da yer edinebilir. Esrar kullanımı, bir noktadan sonra bazı kullanıcılar için muhalefet etme, sisteme baş kaldırma biçiminde bir anlam etrafında kurgulanmadan da tüketilebilir (Sandberg, 2013).

Esrar kullanımına yönelik değerlerin içselleştirilip kullanıma geçildiği zaman, kullanıcı olma süreci başlamaktadır. Esrar kullanıcısı olmaya giden süreçte, kişinin karşılaşmış olduğu toplumsal tepki ve yasal yaptırım tehdidi beraberinde yeni deneyim süreçlerinin yaşanmasını getirmektedir. Bu bağlamda, sapma nasıl anlamlandırılmakta ve esrar kullanıcısı olmak için nelere ihtiyaç duyulduğu deneyimin anlaşılması için önem arz etmektedir.

2.3. Becker'in Bakış Açısıyla Esrar Kullanıcısı Olmaya Giden Süreç

Esrar kullanımı bir sapmadır ve sapma durumu toplumun genelinin ve yasaların yapmayı uygun görmediği bir eylemin gerçekleştirilmesidir. Sapma toplum tarafından yaratılmakta, sapkın eyleme yol açan toplumsal durumlar veya etkenler sapan kişiyi etiketlemektedir. Toplumun koymuş olduğu kuralların ihlali, sapkınlığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Becker, 2013). Sosyal grupların sapmayı ortaya çıkaran uyulması zorunlu kuralları belirlemesi ve uygulaması, bu kurallara uymayanları toplum dışı olarak etiketlemesi tam da sapmayı ortaya çıkaran durumdur. Burada sapma, kuralı ihlal edenin eyleminin niteliği değil, başkaları tarafından belirlenmiş kuralların ve yaptırımların uygulanmasının neticesidir. Sapma, kuralı ihlal edenlerin bu şekilde etiketlendikleri davranıştır (Dotter ve Roebuck, 1988).

Sapma, sosyal etkileşimdeki diğerlerinin, kuralı ihlal edenin eylemine yönelik tepkisidir. Sapkın davranışla ilgilenen kişiler, sapkın davranışın muhatabı olan kesimlerin homojen bir kategoriyi temsil etmediğinin farkında olmalıdır. Kuralı ihlal edenlerin benzer kökenlerden geldiği düşünülmemelidir. Bazı kişiler, kural ihlal etmemesine rağmen sapkın olarak görülebilirken, bazı kişilerde kural ihlal etmesine rağmen sapkın olarak görülmeyebilmektedir. Çünkü bazıları hoş görülürken, bazıları eleştirilebilir. Eleştirilenler, kuralları ihlal ettiklerinde daha sert ve katı yaptırıma maruz kalırken diğerlerine göz yumulabilir. Örneğin; orta sınıf, beyaz ve erkek olan kişi ile gecekondu bölgesinde yaşayan ve yoksul bir insanın aynı kuralı ihlallerine aynı muamele uygulanmaması gibi. Zengin bir muhitte yaşayan bir gencin esrar kullanımı, kolluk kuvvetleri ve yasalar tarafından gençlik hatası olarak ele alınırken, şehrin kenar mahallesinde yaşayan bir genç için daha büyük suçlar işleyeceğine işaret olarak okunabilmektedir (Becker, 2013). Toplumsal kuralların uygulanmaları aşamasında damgalayanlar, damgalananlara karşı sınıf, meslek, cinsiyet ve yaşa göre farklı muamelelerde bulunurlar (Wickman ve Whitten, 1980).

Becker sapkınlığı kariyer kavramı çerçevesinde ele alarak, esrar kullanıcıları özelinde tartışmaktadır. Bir esrar kullanıcısı, doğrudan esrar kullanıcısı olmamaktadır. Esrar kullanıcısı olmanın belli aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamalardan ilki, "tekniği öğrenmektir", sonra "etkileri algılamayı öğrenmek" ve son olarak da "etkilerden keyif almayı öğrenmek" gelmektedir (Becker, 2013).

Becker, esrar kullanımı sapkın bir istektir ve bu faaliyet deneyimlenme süreciyle ortaya çıkmakta ve öğrenilmekte görüşünü ileri sürmüştür. Esrar kullanmaya yeni başlayan

birisi esrarı içerek "güzelleşmek", "kafa olmak" için nasıl içmesi gerektiğini öğrenmelidir. Bu aşama öğrenilmese, esrarla kurulan temas devam etmeyerek sonlanacaktır. İkinci evre olan etkilerin algılanmasında, esrarın kullanıcıda ortaya çıkardığı ve "güzelleşme" olarak tabir edilen durumun kullanıcı tarafından anlaşılması gelmektedir. Bu aşamada, acemi kullanıcının yardımına deneyimli kullanıcı yetişir. Hangi etkilerin, esrarın etkisi olduğu acemi kullanıcıya öğretilir. Son aşamada ise esrardan kaynaklı etkilerden keyif almayı öğrenme aşaması bulunmaktadır. İlk defa hissedilen etki fiziksel ve psikolojik olarak rahatsızlık duymaya neden olabilmektedir. Rahatsızlık olarak algılanan hislerin keyif verici olarak tanımlanması mümkün olmadığında kullanımın devam etme olasılığı düşmektedir (Becker, 2013).

Bu aşamaları geçmek yeterli değildir, aynı zamanda toplumsal engellerinde aşılması gerekmektedir (Karaduman, 2019). Bu engeller, kullanıcıların kullanımlarını sınırlamaya yönelik toplumsal kontrol mekanizmalarına karşılık gelmektedir. Denetim yollarından ilki, "maddenin arzını ve maddeye erişimi sınırlandırma yolu ile denetim", "kullanıcı olmayanların, kişinin madde kullandığını öğrenmelerini engelleme zorunluluğu üzerinden denetim", "davranışı gayri ahlaki olarak tanımlama yoluyla denetim" (Becker, 2013), esrar kullanım kariyeri sürecinde karşılaşılan zorluklardır.

Bu engeller, sosyal kontrol mekanizmalarına karşılık gelmektedir. Kontrol mekanizmaları aşıldıkça, esrar kullanımına yönelik engellerden de uzaklaşılmaktadır. Arz kaynakları üzerindeki kontrol, kullanıcının ara sıra kullanımdan düzenli kullanıma geçerken esrarı bulunan kişilerle, tesadüfi karşılaşmalar sonucu kullanım yerine düzenli temin edebileceği kaynaklara erişimi ile mümkün olmaktadır. Diğer insanlar tarafından kınanma korkusu, esrar kullanımını gizli devam ettirmeye yol açmaktadır. Bu durumun yönetimi ise, kullanıcının kendisini kullanıcı olmayanlardan soyutlaması ile yani sosyal etkileşimden uzaklaşmasıyla gerçekleşmektedir. Kullanıcı olmayanların, sosyal etkileşimden dışlanması beraberinde, kullanıcı olanların daha fazla sosyal etkileşimde bulunmalarına yol açmaktadır. Son kontrol mekanizması olan ahlaki bakış açısı ise, esrar kullanıcılarının düzenli kullanıcı oldukları noktada kendilerini daha "özgürlükçü bakış açısı" na sahip olma durumuyla aşılmaktadır. Bu aşamada, esrar zararlı bir madde değildir tam tersine yararlı bir maddedir biçiminde söylemlere başvurulur (Becker, 1955).

Becker'in sapmaya yaklaşımı ve esrar kullanıcısı olmayı öğrenme üzerine yapmış olduğu çalışma, esrar kullanma deneyimini anlamamız için değerli bir kaynak

niteliğindedir. Esrar kullanımı toplum tarafından sapma olarak değerlendirilmesi kullanıcının kendisini bu durumlara karşı tedbir almaya sevk etmesine neden olmaktadır. Tedbir almaya iten nedenlerin başında diğerlerinin gözünde damgalanmaktan kaçınmak gelmektedir. Bu bağlamda damgalanmayla ilişkili tartışmalara odaklanmak kullanıcılarının deneyimlerinin farklı boyutlarını kavramaya yardımcı olacaktır.

2.4. Damga

Esrar kullanımına yönelik yasal ve toplumsal engeller bulunmaktadır. Bu engeller, esrar kullanımı üzerinde kullanıcıların eylemlerini sınırlamaya ve gizlemeye yönelik davranışlar geliştirmelerine yol açmaktadır. Bu dinamik süreçte, esrar kullanıcılarının gizlilik içerisinde bulunduklarında yaşamlarının aldığı durum ile, kullanımlarının diğerleri veya yasalar tarafından tespit edilmesi ile alacağı durum farklılıkları da getirmektedir.

Toplum içerisinde işletilen etkili bir eleme mekanizması bulunmakta ve bu mekanizma "sosyal kontrolün" sağlanması için önemlidir. Toplumun her bir üyesinin davranışları bu eleme mekanizmasına tabidir ve elemeden geçemeyen davranışların sahipleri sapkın etiketine maruz kalır. Toplumun temel çalışma prensibi, merkez-kaç sistemine benzetilebilir. Toplumun merkezi noktasında yer alan, temel çekirdek değerler sınırlarda ki davranışları merkeze doğru çeker. Sınırlarda yer alan davranışlar, merkeze doğru yaklaştıkça ödüllendirilirken, merkezden uzaklaştıkça sapma olarak nitelenir (Ericson, 1981). Esrar kullanımının yasalar tarafından ilk tespiti durumunda, kullanıcıya tanınan denetimli serbestlik ve hükmün açıklanmasının ertelenmesi durumu bir daha esrar kullanmayacağı kabulünü ödüllendirme girişimidir. Bu şansın tanındığı kişi esrar kullanımına devam etmesi ve durumun tespit edilmesi halinde, esrar kullanıcısının madde kullanıcısı olduğu adli siciline işlenerek, hapis ve damgalanmayla cezalandırılmaktadır (Ateş, 2016).

Damga konusunda bakış açımızı derinden etkileyen çalışma Erving Goffman tarafından kaleme alınmış olan *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi* adlı çalışmadır. Goffman bizlere damgalıların Yunan toplumunda ahlaksal olarak normal dışı ve kötü özelliklere sahip kişiler olduğunu aktarmaktadır. Bu kişilerin bedenleri üzerine işaretler yolu ile damgalamalar yapılmakta ve mevcut ahlaksızlık ve kötülük görünür kılınmaktaydı. Bu durum gözden düşmenin karşılığı olarak işlev görmekteydi (Goffman, 2014).

Damgalanmanın çağdaş görünümleri, sosyo-kültürel bağlamlara ve damgalananlar arasındaki deneyimlerdeki farklılaşma ile daha dikkatli hale gelmektedir (Livingston ve Boyd, 2010). Esrar kullanımı tek başına damgalanmaya sebep olacağı gibi, artık sadece sorumsuz esrar kullanımının damgalanmaya açık olduğuna yönelik görüşlerde bulunmaktadır (Duff vd, 2012; Hathaway, Comeau, ve Erickson, 2011; Jarvinen ve Demant, 2011; Lau vd., 2015b). Eğlence amaçlı esrar kullanımı normal görülmeye başlanırken, ağır esrar kullanımı uyuşturucu bağımlılığı etrafında sorunsallaştırılmaya devam edilmektedir. Normal esrar kullanıcısı; kendini kontrol eden, takdir yetkisi ve ılımlılık uygulayan kişi olarak tasvir edilmektedir (Duff vd., 2012). Bu durum, kullanımlarından sorumluluk duyan tıbbi esrar kullanıcılarında da görülmektedir. Semptom yönetimi, gün boyunca tüketim konusunda kendi kendine uygulanan sınırlamalar ile dengeye kavuşmaktadır (Newhart ve Dolphin, 2019). Tehlikeli görülen hallerden ve davranışlardan uzak durularak, damgadan kaçınılmaya ve haliyle normallik duygusunun korunmasına çaba harcanmaktadır (Hathaway vd., 2011). Esrar kullanımına yönelik damgalamalar kötüye kullanımı engellemede etkili olabilir, çünkü rutin olarak bu damgalamanın esrar tüketiminin koşullarıyla, eylemin kendisinden daha fazla ilgisi olduğu konusunda ısrar edilmektedir (Duff vd., 2012). Kabul edilebilir esrar tüketimi ile kabul edilemez esrar tüketimi biçiminde bir ayrım ortaya çıkmaktadır. Kullanıcılar, diğerlerinden gelebilecek kınamalar çerçevesinde kullanımlarını düzenleyebilmektedir.

Esrar kullanımı zamanla toplum tarafından tolere edilebilir sınırlar içerisine çekilebilir. Bu durumda onaylanan esrar kullanımı ve onaylanmayan esrar kullanımı gibi ayrımlar ortaya çıkarak kişinin eylemi sapma olarak nitelenmişse kişinin diğer eylemleri de esrar kullanımı etrafında değerlendirilmektedir. Esrar kullanımı toplum tarafından sorun olarak görülmenin dışına çıktığı zaman yasalar veya otoritelerin sorun olarak değerlendirmesi önemini yitirerek durum problem olmaktan çıkabilmektedir (Becker, 2013).

Bir davranışın, toplum ve yasalar tarafından sapma olarak değerlendirilmesi ve davranışı ihlal edenlere yönelik yaptırım süreci, herkese eşit uygulanmamaktadır. Esrar kullanıcıları sahip oldukları toplumsal konum, güç, etnisite ve ekonomik kaynak sahipliliğine göre aynı eylemde bulunmalarına rağmen benzer damgalanma deneyimlerine sahip olmazlar (Becker, 2013). Esrar kullanan kişilerin maruz kalmış oldukları sosyal damgalanma anne, öğretmen, öğrenci ve işçi gibi toplumsal rolleri üzerinden kendi denklerinden daha aşağıda görülmelerine yol açmaktadır (Hathaway vd., 2011). Esrar

kullanan bir annenin ebeveynliği diğer anne-babalar tarafından sorgulandığı gibi herhangi bir olumsuzluk yaşandığı zaman bu durum esrar kullanımı ile ilişkilendirilmektedir (Newhart ve Dolphin, 2019). Tıbbi amaçlı esrar kullanımında bile, kişilerin haz amaçlı kullanım sergilenip sergilenmediği denetlendiğinden, kullanıcılar damgalanmamak için, kullanımlarının sebebini sürekli açıklamak zorunda kalmaktadırlar (Bottorff vd., 2013; Ko, Bober, Mindra, ve Moreau, 2016).

Esrar kullanıcısı olmak; sosyal sınıflar, ırklar, cinsiyetler ve nesiller arasında farklı dangalanmaların uygulanmasına yol açarak, farklı deneyimlenir (Bottorff vd., 2013; Hammer, 2015; Satterlund vd., 2015; Reinarman vd., 2011). Sosyal anlamda daha ayrıcalıklı olanlar, genellikle damgalanmalarını daha iyi gizleyebilir veya damgalayıcı etiketlerin baskın statüleri haline gelmesine direnebilirler. Gerçekten de esrar; müzisyenler, sporcular ve diğer ünlüler de dahil olmak üzere, statü hiyerarşisinde üst gruplarda yer alanlar için normalleştirilebilir. Benzer şekilde, kadınlar ve ırksal azınlıklar tarafından esrar kullanımı, erkeklere ve beyazlara göre daha fazla damgalanmaktadır. Kadınlar, erkeklere göre daha daha sert eleştirilere maruz kalmakta ve bu yüzden gizli kalmak için daha fazla önlem almaktadırlar. Çünkü esrar kullanımı genellikle erkeksi bir aktivite olarak görüldüğünden, bir çok kadın için normalleştirilmez (Mostaghim, 2019). Kişilerin görünüşleri üzerinden esrar kullanıcısı olup olmadıklarına yönelik bir araştırmada, farklı fotoğraflar gösterilen kişilerden esrar kullanım deneyimi olmayanlar, erkekleri kadınlara göre daha fazla kullanıcı olarak değerlendirmiştir (Hirst, Conaboy, Vaughn, Enriquez, ve Wickham, 2018). Kadınların esrar kullanıcısı olma ihtimalleri göz ardı edilerek, esrar kullanım durumlarına yönelik normalleştirmenin olmadığı anlaşılmaktadır.

Uyuşturucunun kontrol altına alınması, büyük ölçüde resmi kontrole yani devlet kontrolüne dayanmaktadır. Esrar kullanımınına yönelik yasaklama girişimi, psikoaktif maddelerin kullanımını engellememiştir. Esrar kullanımına yönelik cezalandırıcı yaptırımlara devam edilmesi uyuşturucu baskısının en yoksul kesimleri hedef almasıyla adaletsiz bir duruma sebep olmuştur (Le Dain Commission, 1973; MacCoun ve Reuter, 2001). 2007 yılında, Kanada da madde kullanma ihtimali bulunan 3 milyon kişiden, tutuklanan kişilerin 47 bini esrar kullanıcısıdır ve bu kişilerin tutuklanma gerekçeleri esrar bulundurmalarıdır (Brochu, Duff, Asbridge, ve Erickson, 2011). Psikoaktif maddeler arasında en az zararlı olan esrarın kullanımı cezalandırılmaktadır (Lachenmeier ve Rehm, 2015; Nutt, King, ve Phillips, 2010).

2.4.1. Damgadan Kaçınma: Barbie Gibi Görün Marley Gibi Sigara İç

Becker, sapmayı ele alırken etiketleme biçiminin olası birçok durumuna değinmiştir. Saf sapma bunlardan ilkidir ve kuralı ihlal eden kişi doğrudan etiketlenir. İkinci olarak da yanlış uygulama durumları gelmektedir. Son olarak da toplumun haberinin olmadığı gizli sapma biçimi bulunmaktadır. Sapan kişilerin damgalanma durumunda, etiket ana statü halini alırsa diğer tüm eylemler bu etiket çerçevesinde değerlendirilir. Gizli sapma durumu, diğerlerinin etiketlemesine henüz açık değildir ve etiketlenmeye sebep olacak gizli etkinlik diğerleri tarafından öğrenildiğinde damgalanma gerçekleşir. Damga ortaya çıkana kadar ki süreçte, sapma davranışında bulunan kişi için eyleminin çok az sosyal sonucu bulunmaktadır (Becker, 2013).

Damgalar görünür olanlar ve ilk karşılaşmada anlaşılması güç olanlar şeklinde farklılaşır. Görünür damgalar, halk tarafından itibarsızlaştırmaya daha açıkken, görünür olmayanlar ayırt edilebilir olarak ayrışmaktadır. Esrar kullanımı gizlenibilir bir eylem olduğundan, esrar kullanıcıları, bu durum diğerleri tarafından bilindiği zaman değersizleştirilmeye maruz kalmaktadırlar. Görünür olmayan damga sahipleri, diğerlerinin kendi damgalarının ne kadar farkında olduğunu rutin olarak denetlerler (Goffman, 2014; Herek, 2004). Esrar kullandığı için damgalanan bir kişi, esrar kullanımına yönelik yasaları ve toplumsal yaptırımlara karşı çıkarak, bu hakkı nereden bulduklarını sorgulayabilir. Esrar kullandığı için damgalanan kişi, esrar kullanmayan ve esrar kullanıcılarına yönelik dışlayıcı yaklaşımda bulunanları dışlayabilir. Esrar kullanıcısı olan gruplar, kendilerini haklı görüp diğerlerini haksız görebilmektedir (Becker, 2013). Bu durum, damgadan kaçınma stratejisi olarak işlev görmekte ve mevcut eylemin devamlılığını sağlamaktadır.

Toplumsal ve yasal yaptırımlara karşı kullanıcıların geliştirmiş oldukları stratejiler çeşitliliğe sahiptir. Esrar kullanıcıları, bu eylemlerinin hukuki sonuçlarını göz önüne almalarına rağmen polise yakalanma ihtimaline karşı riski en aza indirmek için uygun önlemlere başvurarak, cezalandırılmaktan korkmaktadırlar. Esrar kullanımı, toplum içerisinde yapılmamakta ve çevrede yabancılar varsa diğerlerinin anlamamaları için önlem alınmaktadır (Brochu, Lépine, Patenaude, ve Erickson, 2018).

Yasalar dışında kullanıcıların esrar tüketimleri üzerinde etkili bir başka kontrol biçimi de gayri resmi-toplumsal kontroldür. Bu kontrol biçiminde, kişiler içsel ve dışsal etkenler üzerinden kullanımlarını sınırlamaktadırlar. Esrar kullanımına olumsuz yaklaşma ihtimali olanların olduğu ortamlarda, kullanımdan kaçınmak ve esrara maruz kalmak

istemeyenlere karşı duyulan saygı sonucu, kullanımdan uzak durulmaktadır. Bu süreçte, kişiler itibarlarına dikkat ettikleri için diğerlerinin kullanımlarına şahit olmalarından kaçınırlar (Skliamis, Benchop, Liebregts, ve Korf, 2021).

Sosyal kontrol mekanizmaları, düzenli kullanıcıların, esrar kullanımlarını etkilemektedir. Esrarın; ne zaman, nerede ve kiminle tüketileceği, sosyal bağlam tarafından şekillendirilmektedir. Bu süreçte kullanıcılar, hem kullanıcı olmayanların hakkını gözetmekte hem de nerede ve ne zaman kullanılacağına dikkat etmektedirler (Hathaway, 2004).

Esrar kullanan kişiler, esrar içmeyen kişilerin yanında vakit geçirirken, gayri resmi bir kontrol mekanizması çerçevesinde kullanımlarını sınırlı tutmaktadırlar. Halka açık yerlerde ve kullanıcı olmayanların yanında tüketim sınırlanmaktadır. Hatırlama ve odaklanma üzerinde olumsuz etkilerin algılanması, esrar kullanımını, sabahları veya gündüz vakti, sınırlı tutmaya sevk etmektedir. Aynı zamanda, iş veya okul hayatı gibi performansın öne çıktığı yerlerde, belirli rutinlerin yapılma gerekliliğinden kaynaklı, esrar kullanımı uygunsuz görülmekte ve sınırlanmaktadır. Çünkü bu durumlar da esrar kullanmak kişilerin performanslarını etkileyebilir, yeteneklerini kısıtlar ve daha az verimli hale getirebilir (Brochu vd., 2018).

Esrar kullanıcıları, kullanıcı olduklarını gizlemek için geliştirdikleri stratejiler arasında; sigara içmek yerine yenilebilir maddeleri koymak, göz damlası kullanmak, tütsü yakmak, esrar kullandıktan sonra kıyafetlerini değiştirmek, nane tüketmek ve diğerlerinin dikkatini çekip çekmedikleri noktasında sürekli etraflarını kontrol etmek bulunmaktadır (Bottorff vd., 2013; Giombi, Kosa, Rains ve Cates, 2018; Lau vd., 2015b). Bir başka strateji ise günlük rutin sohbetlerde esrar konusu açıldığı zaman, bazı kullanıcılar yorum yapmaktan kaçınmaktadır (Satterlund vd., 2015)

Anne ve baba tarafından gelebilecek herhangi bir kınama veya yaptırım, esrar kullanımını aile bireylerinin görmeyeceği ve öğrenemeyeceği şekilde kullanıma itmektedir. Esrar kullanımını onaylamayan arkadaş çevresine sahip olmak, kullanıcıların kendilerini izole etmesine yol açmaktadır. Zamanla daha deneyimli kullanıcı profili edinen kişiler, kullanıcı olmayanların bulundukları ortamlarda da kullanımı sürdürebilmektedirler. Bu kişiler esrarın etkilerini diğerlerinin anlamayacağı düzeyde kontrol etmeyi öğrenmiş kişilerdir. Yetişkinler tarafından gençlerin esrar kullanımı her ne kadar fark edilsede,

gençler tarafından evden taşınmak, okuldan ayrılmak ve etkileri kontrol etmeyi öğrenerek, kullanım gizlenmeye çalışılmaktadır (Järvinen ve Ravn , 2014).

2.5. Esrar Kullanıcısı Olmaya Giden Yoldaki Öğrenme Süreçleri

Becker'ın (1953) esrar kullanıcısı olma sürecinde çizmiş olduğu kariyer modeli dikkate alındığında, esrar kullanıcısı olma, bir alt kültürel öğrenme süreci içerisinde gelişmektedir. Bu süreç içerisinde, esrar kullanımından sadece keyif almak öğrenilmemekte, esrar kullanımının nasıl ahlaki olarak görüleceği de öğrenilmektedir. Esrar kullanımını onaylayan norm ve değerler sistemi öğrenilmekle kalmayıp, semboller ve ritüellerde öğrenilerek bir alt kültür grubunun üyesi olma yolunda aşama kaydedilmektedir. Esrar kullanıcısının böyle bir gruba dahil olması ya da mevcut grubunun bu biçimde olduğunun farkına varması ve bunu benimsemesi, kendisine olan bakış açısını güçlü bir şekilde etkileyecektir. Zamanla bir esrar kullanıcısı, çevresindeki herkesin sadece esrar kullanan kişilerden oluştuğunu fark ettiğinde, kendisi için ağa takılmış olma hissine kapılacaktır. Bu durum diğer esrar kullanan kişilerde de yaşandığı için aidiyet hissine yol açmakta ve bu durum bir alt kültür biçimi olarak dünyaya yönelik bakış açısını, esrar kullanımına dayalı pratikler etrafında şekillendirmektedir. Sapkın gruba aidiyet ve dahil olma, esrar kullanıcısında sapkın kimliğin yerleşmesine ve mevcut durumu (esrar kullanımını) meşrulaştırmaya neden olarak, sapkın gruba mensubiyetten sonra, geleneksel olan her şeyin reddi ile devam etmektedir (Becker, 2013). Bu bağlamda, öğrenme süreçlerinin nasıl gerçekleştiğini anlamak önemlidir.

Suçlu alt kültür teorisi, suçun birey tarafından kendiliğinden öğrenildiği ve kalıtımsal olarak ortaya çıkmadığını savunmaktadır. Suç, toplumda yer alan alt sınıfa mensup kişilerin, kendileri gibi olan kişilerle bir araya gelerek suça yönelmeleri ve grup oluşturmaları ile açıklanmaktadır (Gibbons, 1971). Esrar kullanan kişilerin ya da esrar kullanmaya yeni başlayan kişilerin, kullanımı öğrenme sürecinde dahil oldukları gruplar önemlidir. Çünkü bu gruplar içerisinde, esrar kullanımı ve esrar kullanımı ile ilgili değerler öğrenilerek içselleştirilmektedir. Esrar kullanıcılarının dahil oldukları alt kültür, uyuşturucu kullanımını merkeze alarak, kullanıcılara farklı bir yaşam tarzı sunmaktadır (Cohen ve Short, 1958).

Esrar kullanıcısı olmaya giden yolda, bireyin deneyimi anlamlandırması, tekniği öğrenmesi ve esrar kullanımıyla ilgili sembol ve ritüellerin nasıl öğrenildiğiyle ilgili,

etkileşim süreçlerini anlamak önemlidir. Bu bağlamda, yakın kişilerle kurulan etkileşim sürecinde öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini anlamak için Öğrenme Teorileri (Akers, 1998; Sutherland ve Cressey, 1978) ve Nörtleştirme Tekniği Yaklaşımı (Sykes ve Matza, 1957) yardıma koşmaktadır.

Suçlu eylemin nedenini, suçlunun çevresiyle olan etkileşimine bağlayan öğrenme teorisyenleri biyolojik determinizm düşüncesinin reddiyle çalışmalarına başlamıştır (Dolu, Geleri, ve Bahar, 2013). Bu alanda en bilinen isim, Edwin Sutherland ve onun "Ayırıcı Birliktelikler Teorisi" dir. Bu teoride, suçun sadece sosyal ve fiziksel çevreye atfedilerek açıklanması eksik bulunmuştur. Suçun açıklanması için, basit olduğu kadar kapsayıcı bir yaklaşıma duyulan ihtiyaç sonucu, "Ayırıcı Birliktelikler Teorisi" geliştirilmiştir. Bu teoriye göre suçun öğrenilmesinde, birlikteliklerin önemine ve kimle birlikte olunduğuna bağlı olarak, kişinin kırılma noktaları yaşayacağı ileri sürülmektedir (Dolu, 2011). Bireyin çevresinde esrar kullanan arkadaşlarının bulunması, zamanla kişinin de esrar kullanmaya başlamasıyla sonuçlanmaktadır (Ginsberg ve Greenley, 1978).

Ayırıcı Birliktelikler teorisi, madde kullanımı gibi bir davranışın açığa çıkmasını bir takım aşamaları bulunan sürece bağlamaktadır. Bir kişinin esrar kullanımı gibi bir davranışı öğrenmesi esrar kullanmayı bilen başkalarına bağlıdır. Esrar içmeyi öğrenme sürecinde önemli olan diğer esrar kullanıcıları ya da esrar kullanımını onaylayan kişilerle girilen etkileşimlerdir. Esrar kullanımının öğrenildiği gruptaki kişiler, kullanıma yeni başlayan kişi için değer verilen ve örnek alınan kişilerdir. Bu değer verilen kişilerle yapılan görüşmelerin sıklığı, beraber vakit geçirme süresinin uzunluğu, madde kullanımının öğrenilmesi için önemlidir. Madde kullanımı, salt bir davranışın uygulanmasından ibaret olmadığı için, bu davranışın uygulanmasını sağlayacak meşrulaştırma gerekçelerine de duyulan ihtiyaç, yine beraber olunan grup içerisinde öğrenilerek, sorumluluk hissinden kaçınılmaktadır. Esrar kullanımı düzenli hale geldikten sonra, gündelik yaşamın bir parçası olduğunda, bu durumdan zarar gören kişiler önemsenmemeye başlanır. Uyuşturucu ticaretinden zenginleşen suç örgütlerinin zarar verdiği kişiler, devletin önlemesi gereken bir durum olduğu şeklinde mazeretlerle geçiştirilir hale gelmektedir. Esrar kullanan gruplar ile geçirilen birliktelik sürecinde, madde kullanımına yönelik olumlayıcı söylemler zamanla kullanıma yeni başlayan kişininde, kendi kullanımını meşrulaştırmak için benimsediği söylemler haline gelmektedir (Sutherland ve Cressey, 1978).

Akers, “Sosyal Öğrenme Teorisi”ni, Sutherland’ın Ayırıcı Birliktelikler teorisinde eksik gördüğü alanları gidermek için geliştirmiştir (Dolu vd., 2013). Sosyal öğrenme teorisi, madde kullanımını açıklamak için dört ana kavramdan yararlanmaktadır. Bu kavramlar; ayırıcı birliktelikler, tanımlar (tutumlar), ayırıcı pekiştirme ve taklittir (Akers ve Jensen, 2010).

Ayırıcı Birliktelikler, Sethurland’ın teorisinde olduğu gibi kişinin etkileşim içerisinde bulunduğu grupla ve kişilere karşılık gelmektedir. Etkileşim içerisinde bulunulan bu gruplar ve kişiler, sıradan kişiler olmamakla birlikte, bireyin eylemlerini yönlendirecek güce sahiplerdir. Madde kullanan bir yakın arkadaş veya aile bireyi, bu etkileşim sürecinde, kişinin de madde kullanımına yönelmesine yol açacak kadar değer verilen kişiler olmaktadır (Akers ve Jensen, 2010). Tanımlar, esrar kullanımı görülen gruplar içerisinde, madde kullanımını sürdürmelerini sağlayan tutumlara karşılık gelmektedir. Madde kullanılan gruplar içerisinde cinayet işlemenin ahlaki olarak bir başkasına verilen zarardan dolayı doğru bulunmaması gibi bir tutum, esrar kullanımı söz konusu olduğunda kimseye zararım yok anlayışı etrafında, yasalara rağmen kullanımında sakınca görülmemesi biçiminde bir tutuma dönüşebilmektedir (Akers, 1999).

Ayırıcı pekiştirme kavramı, esrar kullanımı gibi bir eylemin uygulanması ve devam ettirilmesinde etkili olan ödül ve cezaların karşılaştırılmasıdır. Esrar kullanımı sonucu kişi, bunun fark edilmeyeceği için toplumsal ve yasal cezalandırmadan kaçınabileceği sonucuna varıyor ve maddenin etkilerinden alacağı hazzı önceliyorsa, ödüller, cezalara göre daha çekici hale geldiği için kullanıma yönelmektedir. Taklidin madde kullanımını öğrenme sürecindeki etkisi, değer atfedilen rol modellerin kullanıma ilk adım atmadaki etkisine karşılık gelmektedir. Kişinin çevresinde eylemlerini etkileyen ve değer verilen kişilerin esrar kullanım durumlarına şahit olmak, zamanla kimsenin zarar görmediğine dair izlenimlerin de benimsenmesi ile kullanımın taklit edilmesine yol açmaktadır (Akers, 1999). Arkadaş gruplarında ve yakın çevrede, esrar kullanımına yönelik hoşgörülü tutum, zamanla kullanıcı olmayanlarında bu hoşgörülü ve olumlu tutumları benimsemelerine yol açarak, esrar kullanıcısı olmalarını kolaylaştırmaktadır (Calhoun, 1974; Fejer ve Smart; 1973; Johnston, 1973, Kendall , 1976).

“Ayırıcı Birliktelikler” ve “Sosyal Öğrenme Teorileri”ne baktığımız zaman hem toplumsal normlarla uyumlu olmayı hem de sapmayı barındırdığını görmekteyiz. Sosyal öğrenme, madde kullanımını öğrenme sürecinde ödül ve cezaların kıyaslanmasıyla beraber

diğer madde kullanıcıların gözlemlenmesi ve girilen etkileşim sonucu, diğerleri için geçerli olan sonuçların kişi içinde geçerli kılınmasını sağlayan araçsal öğrenmedir. Esrar kullanmaya başlayan kişi, mevcut esrar kullanma alt kültürü bağlamında, madde kullanımının hangi sonuçlarının beklenmesi gerektiğini öğreten ayırıcı tutumları edinir. Bu ayrımların öğrenilmesi sürecinde kişiye en yakın olan ve rol model olarak görülen kişiler, kullanımın sürdürülmesini sağlayan değerlerin aktarıcıları konumundadırlar (Krohn, 1999). Esrar kullanımını öğrenme sürecinde ilk gerçekleşen etkileşim, diğer esrar kullanıcıları ile temasa geçilmesidir. Esrar kullanılan gruplar veya kullanıcı alt kültürü, madde kullanımını meşrulaştıran tanımlara maruz kalmanın, kullanımının diğer kullanıcılara atfedilen önem çerçevesinde rol model alınarak taklit edilmesini ve farklı kullanım kalıplarının yanında yoksunluk durumunda neler yapılması gerektiğinin öğrenildiği sosyal ortamlardır (Akers, Krohn, ve Lanza-Kaduc, 1979).

Gresham Sykes ve David Matza tarafından geliştirilen "Nötrleştirme Teknikleri", toplumsal norm ve değerlerin toplumdaki bireyler tarafından savunulmasına rağmen suçun neden işlenmeye devam edildiğine yanıt bulmak için geliştirilmiştir. Suç eylemlerinin de diğer eylemler gibi sosyal öğrenme sürecinde öğrenildiği öne sürülerek, sosyal öğrenme sürecinin suç ve sapma üzerinde etkisi olduğu savunulmaktadır. Nötrleştirme teknikleri sayesinde bireyler suç işledikleri sonucuna varmamaktadırlar (Sykes ve Matza, 1957). "Nötrleştirme", toplumsal değer ve normların etkisiz kılındığı ve askıya alındığı durumu temsil ederek suçun işlendiğini ileri sürmektedir. İleri sürülen düşünceler, gerekçeler ve bahaneler suç eyleminde bulunmayı kişiler açısından meşru kılmaktadır.

Suç eylemi, bu suçu işleyen tarafından çeşitli gerekçelerle rasyonelleştirilerek sorumluluk duygusundan kaçınılmakta, benlik öz saygısı yitirilmeden suç işlenebilmektedir (Balcıoğlu, 2016). Nötrleştirme; sorumluluğun kabul edilmemesi, zararın reddedilmesi, mağduriyetin reddedilmesi, kınayanları kınama, suçlu değerleri toplumsal değerlerden üstün kabul etme gibi beş temel teknik üzerinden açıklanmaktadır (Sykes ve Matza, 1957).

Sorumluluğun reddinde, kişiler dış etmenlerin kontrolünde suça yöneldiklerini ileri sürerek, davranışlarının sorumluluğundan kaçınırlar. Esrar kullanmaya başlayan bir genç, bunu kendi suçu değil de akranlarının suçu olarak görebilmektedir. Eylemin suç olduğunun bilincinde olunmasına rağmen, sorumluluk başkalarına yüklenmektedir (Sykes ve Matza, 1957).

Zararın reddedilmesinde ise suçtan herhangi kimsenin zarar görmediği savunulmaktadır. Suç eyleminin zararsız olduğuna dair ispat girişiminde bulunulmaktadır. Örneğin esrar kullanmanın sadece kişiye zararı olduğu ileri sürülebildiği gibi esrarın doğal olduğu hiçbir zararı olmadığı da ileri sürülebilmektedir (Sykes ve Matza, 1957).

Mağdurun reddinde, suçlu eylemin sorumluluğu reddedilmeyerek, eylemin sonucunda zarar gören birilerinin varlığında bile zarar gören kişinin bunu hak ettiği öne sürülmektedir (Sykes ve Matza, 1957).

Kınayanları kınama durumunda, suçlu kendisini ve eylemlerini kınayanları kınar. Sapkın eylemi onaylamayanların güdü ve davranışlarına dikkat edilir suçlu tarafından. Savcı, polis, hâkim gibi suçla mücadele eden ve suçluyu yakalayan otoriteler iki yüzlülük ve dürüst olmamakla suçlanır (Sykes ve Matza, 1957). Polisin uyuşturucu ticaretinden rüşvet aldığı, sadece kenar mahallede yaşayan esrar kullanıcılarına operasyon yaptıkları, esrar veya farklı uyuşturucu kullanan zengin ve güçlü kişilerin karakola bile gitmeden hatta çoğu zaman polis kontrolüne bile denk gelmeden eylemlerini sürdürdükleri iddia edilir.

Suçlu değerleri geleneksel ve toplumsal değerlerden üstün görme durumunda, suçlu kişiler içinde yaşadıkları toplumun değer ve kuralarını, kendilerini ait hissettikleri suçlu alt kültürün değer ve kurallarından aşağıda görürler. Bu nötrleştirme tekniği, sapkın olanların ve suçlu eylemde bulunanların vicdan yükünden kurtulmalarını ve formel sosyal baskıdan kaçışlarını sağlamaktadır (Sykes ve Matza, 1957). Bir esrar kullanıcısı, eroin gibi kimyasal maddeler kullanmayarak kendisine zarar vermediğini, esrar etkisinde ve yoksunluğunda kimseye zararı dokunmadığını öne sürerek esrar kullanımını yüceltebilir.

Genel hatlarını çizdiğimiz öğrenme süreçlerinin nasıl gerçekleştiğini ayrıntılı olarak anlamak, deneyimin derinliğini kavramak için gereklidir. Bu bağlamda, aşağıda öğrenme sürecinin farklı adımları kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

2.5.1. İlk Etkilerin Anlamlandırılması

Esrar kullanımı sonrası etkilerin ortaya çıkması, olumlu ve olumsuz etkiler biçiminde ikiye ayrılmaktadır. İlk kullanım sonrası etkilerin algılanması ve etkilere verilmesi gereken tepkilerin nasıl olacağı bir öğrenme sürecidir. Sutherland'ın ileri sürdüğü gibi, suç ve sapmanın öğrenilmesinde deneyimin anlamlandırılmasında, nasıl ki usta-çırak ilişkisi önemli ise esrar kullanıcıları için bu süreçte en etkili öğrenme kanalı,

deneyimli kullanıcılardır. Maddenin kendisinden kaynaklı ortayan çıkan etkiler ile kullanıcının sosyal öğrenme sürecinde öğrendiği etkiler ve bunları nasıl algılaması gerektiği bir bütün oluşturmaktadır. Esrar içtikten sonra neler olmaktadır? Bunun için geniş bir araştırma yelpazesi bulunmaktadır.

Esrarın kulanıcılar üzerindeki etkilerinin bir durumdan diğerine farklılık içerdiği ve tahmin edilemez olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. Esrar kullanımı noktasında acemi olan kullanıcıların daha deneyimli kullanıcılardan edinmiş oldukları, "uçmuş, uyuşturucu kullanmış (high)" kavramına ait referanslar, kendi esrar kullanımlarından kaynaklı etkileri tanımlamalarını ve fark etmelerini sağlamaktadır (Zentner, 1975). Esrar kullanımı sonucu etkileri algılamayı öğrenme ve bundan zevk almayı öğrenme ile ilgili süreçleri kapsamlı inceleyen isim Becker'dir (Becker, 2013). Berke ve Hernton (1974) ise, esrar kullanımını incelerken üç temel noktanın göz önüne alınması gerektiğini düşünmektedirler. İlk nokta kullanılan maddenin kendisi, ikincisi kullanıcının kendisi ve son olarak maddenin kullanıldığı bağlam gelmektedir. Esrarın kendisi, kullanım sürecinde en önemli unsur değildir. Kullanıcının yaşamı, beklentileri ve kişisel yapısı maddenin etkilerini madde kadar belirleyen bir öneme sahiptir. Yasadışı uyuşturucu kullanılan ortamlarda en çok dikkat edilmesi gereken kesim acemi kullanıcılardır. Acemi kullanıcılara olası yan etkiler öğretilerek nasıl baş edecekleri veya kaçınacakları öğretilir. Bu bilgi alışveriş süreci olası olumsuz kullanım deneyimlerini aşma konusunda kullanıcılara destek sunmaktadır (Becker, 1974).

Esrar kullanıcısı olma süreçlerini anlamada ilk deneyim önemlidir. Esrar ile ilk temas ve bu süreçteki ilk deneyim kullanıcıların hayatlarındaki önemli dönüm kavşaklarındandır. Kişiler yaşamlarının devamında, bu ilk deneyimin etkisiyle sürekli bir kullanım pratiğine sahip olabilmektedirler (Macit, 2019). Kişiler, ilk temas ve deneyim sonucu esrarla kurmuş oldukları ilişkiyi, kendi yaşam koşullarına göre adapte etmekte ya da yaşamlarını kullanıma göre adapte etmektedirler.

İlk temas sürecinde, esrar kullanım deneyiminin yaşanmasında, arkadaş ve sosyal çevre büyük etkiye sahiptir. Sutherland, "Ayırıcı Birliktelikler Teorisi"nde ileri sürdüğü gibi, esrar kullanımı, bireylerin kendilerine yakın gördükleri ve etkileşim içinde bulundukları kişilerden öğrenilmektedir. Bu bağlamda, yakın bir arkadaşın esrar kullanıcısı olması ve kullanmayan kişiye kullanım tavsiyesinde bulunması, ilk deneyimin yaşanmasını sağlamaktadır (Macit, 2019). Esrar kullanımında ilk deneyim yaşandığı zaman, genelde

kişinin yanındakiler; arkadaşı, aile üyesi ya da romantik ilişki yaşadığı sevgilisi olmaktadır (Hallstone, 2006). Arkadaş gruplarında, akranlarının etkisiyle, kişilerin sosyal kabul ve etkileşim için benzer eylemlere yönelimi görülebilmektedir (Akers, 1998). İlk temasın kurulduğu ortam genelde kullanıcının aşina olduğu ortamlardır. Bu mekanlarda, etkileşim içerisinde olunan kişilerin özelliğiyse güven duyulmalarıdır.

Yakın arkadaşlar ve sosyal çevrede, esrar kullanım alışkanlığı bulunan yakın kişilerin olması, aynı zamanda temin etmeyi de kolaylaştırmaktadır. Esrar kullanım alışkanlığına sahip olmayan kişi, ilk deneyim öncesi, arkadaş çevresinin kullanım pratiklerini gözlemleyerek, esrarın olası etkileri hakkında fikir edinebilmektedir. Bu süreçte, esrar kullanan arkadaşlarının zarar görmediklerini düşünen kişi, kendisi içinde kullanabilirim sonucuna ulaşabilmektedir. Bu süreçte, esrar; kokain ve eroin gibi diğer kimyasallardan daha masum algılanan bir maddeye dönüşmektedir (Macit, 2019).

Esrar kullanımına başlama sürecinde dikkat edilen bir başka nokta ise kişilerin ilk deneyime temkinli yaklaşmalarıdır. Kullanım sürecinde kiminle kullanılacağı konusunda kişiler çok hassas hareket ederek, ilk defa kiminle deneneceği ve ilk denenecek maddenin ne olacağı da bir o kadar önemli hale gelmektedir. İlk deneyimde kişilerin tercihi, yakın sosyal çevreden güvenilir kişiler ile olmaktadır. Genellikle kokain, metamfetamin veya eroin, ilk kullanım sürecinde deneyimlenen maddeler olmamaktadır (Hallstone, 2006).

Tıbbi amaçlı esrar kullanım süreci de, Becker'in, esrar kariyeri sürecinde "tekniği öğrenmek, etkileri algılamayı öğrenmek ve bu etkilerden keyif almayı öğrenmek" biçiminde ilerleme durumuna benzer ilerlemekte ve eğlence amaçlı esrar kullanımını öğrenme süreci ile örtüşmektedir. Sosyalleşmenin ve sosyal öğrenmenin önemi, esrar kullanım amacının değişmesi ile farklılaşmamaktadır. Esrar kullanımını öğrenme, kullanım biçimlerindeki artan çeşitlilikten kaynaklı daha karmaşık hale gelmiştir. Bu süreçte, ilacın etkilerinden keyif almayı öğrenme, yerini sağlığa faydalı geldiği noktaları anlamak için tüketimin en uygun biçimini öğrenmeye bırakmaktadır (Athey, Boyd, ve Cohen, 2017).

İlk temas sürecinde önemli bir diğer etkende yaşanılan çevredir. Uyuşturucu kullanımının yaygın olduğu bir altkültür çevresinde yetişmek, uyuşturucu kullanımının öğrenildiği süreci etkileyerek, kullanımı normalleştirmektedir (Becker, 2013; Cohen, 1955). İkamet edilen muhit, esrar kullanımına yönelmede ve bu sürecin sürdürülmesinde etkilidir. İkamet edilen fiziki çevrede uyuşturucu kullanımı ve suç oranları yüksekse, kişilerin madde ile temasları daha kolay olmaktadır. Sosyal çevre ile fiziki çevre

birbirinden ayrı düşünülememektedir. Çünkü kişinin gündelik rutinlerinin yaşandığı çevre aynı zamanda sosyalleşme alanını da meydana getirmektedir (Çevik ve Kızmaz, 2021). Çevre, madde kullanım sürecinde önemli bir etkendir ve sadece fiziksel çevreden ibaret değildir. Dijital dünyada da uyuşturucu maddelerle ilk temas kurulabilmektedir. Sanal ortamın etkin kullanılması ile kimlerin madde satışı yaptığı ve kimlerin kullandığı bilgisine rahatlıkla ulaşılmaktadır. Madde temini ve olası etkileri hakkında detaylı bilgilere ulaşmak sanıldığı kadar zor değildir. Kullanım ve olası etkiler hakkında bilgi edinilirken hangi maddenin etkisinin ne kadar sürdüğü ile yaşattığı kafa hakkında detaylı bilgilere ulaşılabilmektedir (Arslan, 2019).

2.5.2. Kullanımın Meşrulaştırılması

Uyuşturucu kullanımının öğrenilmesi nasıl ki madde kullanılan gruplar içerisinde oluyorsa, kullanımın düzenli hale gelmesine yönelik itirazlara karşı meşrulaştırma gerekçeleri de yine bu gruplar içerisinde öğrenilmektedir. Esrar kullanımına yönelik geleneksel karşı çıkışlara verilecek cevaplar hazır bir şekilde alt kültür içerisinde bulunur. Esrar kullanıcısı olan alt kültür grubuyla hareket etmeye başlayan kişi, zamanla madde kullanımını onaylayan değerleri ve normları bu birlikteliği sürecinde öğrenerek içselleştirir (Sutherland ve Cressey, 1978). Bir esrar kullanıcısı, alkol gibi zararlı bir eylemin sorunlu görülmediğini ama esrarın zararsız olmasına rağmen tepki görmesi üzerinden kullanımı meşrulaştırabilir. Esrar kullanımı zararlı değil daha çok yararlı olduğu yönünde açıklamalarda bulunabilir. Esrar kullanımı kişi için kontrol edilebilir görülmekte ve kullanıma ara verilerek bir bağımlılık oluşmadığı kanıtlanarak, kullanımın sürdürülmesi bir başka meşrulaştırma biçimidir (Becker, 2013).

Becker'in esrar kullanıcıları üzerine yapmış olduğu çalışmanın denk geldiği 1950'li yıllarda, madde kullanımı şüphesiz bir şekilde gizliydi ve çok küçük bir kesim tarafından gerçekleştirilmekteydi. O yıllardan günümüze kadar esrar kullanımı, daha fazla insan tarafından gerçekleştirilen ve yaygın hale gelen bir duruma kavuşarak, esrar kullanım deneyimi gençler arasında daha fazla görülmeye başlamıştır (Kaplan, Martin, Johnson, ve Robbins, 1986). Bu süreçte, esrar kullanımı üzerine, kullanıcıların madde deneyimlerine ve madde hakkında yorumlarına sahip 50 yılı aşkın bir araştırma tarihi bulunmaktadır (Becker, 2013; Erickson, 1989; Hallstone, 2002; Hirsch, Conforti, ve Graney, 1990).

Akers (1999) sosyal öğrenme teorisinde madde kullanımı gibi suçlu bir eylemin öğrenilmesi sürecinde taklit kavramına değinmektedir. Taklit ederek öğrenme, Becker (2013) tarafından da değinilen ve diğerlerini gözlemleyerek, esrar içmeyi öğrenmenin bir yolu olarak değerlendirilir. Her iki isimde aynı kavramı kullanmış olmasına rağmen Akers'in Sosyal Öğrenme Teorisindeki taklit kavramı, basitçe bir başkasında görülen esrar içme davranışını uygulamaya başlamak değildir. Madde kullanmaya başlanmasında öncelikle farklı gruplarla etkileşime ve kimliğe atıfta bulunulur. Örneğin, okulda herkesin korktuğu ve madde kullandığı bilinen gruplara onaylayıcı yaklaşım gibi. Bu kişilerden korkulması madde kullanımından kaynaklı olduğu düşünülerek, madde kullanımına yönelik olumlu yaklaşım edinilir. Zamanla bu gruplara dahil olunarak, grup içerisindeki esrar kullanım tanımlarına maruz kalmak ve rol model olarak görülen kişilerin taklit edilmesi, esrar gibi belirli bir maddenin kullanımını kolaylaştıran veya hap gibi kimyasal maddelerin kullanımını zorlaştıran sosyal pekiştireçlerin öğrenildiği, sosyal ortamlara dönüşmektedir. Esrar kullanımını kolaylaştıran tanımlar, kişinin yakınında bulunan ve değer verilen kişilerden taklit yoluyla öğrenilerek içselleştirilir ve etkileşimde olunan grup üyeleri ile de sosyal olarak pekiştirilir. Esrar kullanımını kolaylaştıran tanımlar, bir kez öğrenildikten sonra kullanımın devam etmesi için ayırt edici olarak işlev görürler. Aile içerisinde veya yakın arkadaş gruplarında değer verilen bir kişinin madde kullanımına şahit olunması ve kullanım sürecine, kullanıcı olmayarak dahil olmak, zamanla ilk kullanımın taklit ederek olmasına yol açmaktadır. Taklit, ilk kullanımından sonra önemini kaybetmeye başlasa da madde kullanımını onaylayıcı tanımların etkileri devam etmektedir. Sürecin bu aşamasında, maddenin etkilerini deneyimleyen kullanıcı için eyleminin gerçek sonuçları (pekiştireçler ve cezalandırıcılar), kullanımın devam edip etmeyeceğini, hangi düzeyde kalacağını belirlemek için devreye girmektedir. Örneğin, esrar kullandıktan sonra korkulacak bir şey olmadığına karar verilerek, bunun ebeveynler tarafından anlaşılmayacağını fark eden bir kişi, kullanıma devam etmeye karar verebileceği gibi etkilerden hoşlanmayan ve polise yakalanma korkusu taşıyan bir kişi de, kullanıma devam etmeyebilir. Ortamda bulunan diğer kullanıcılar ve maddeden beklenen etkiler de, kullanım durumunun devamlılığı için önemlidir (Akers vd., 1979).

Kontrollü ve kontrolsüz kokain kullanıcılarının algılarını anlamaya çalışan nitel bir çalışmada, kokain kullanıcısı olma kariyeri ele alınmıştır. Kokain kullanıcılarının nasıl kontrollü kullanıcı olduklarını anlamaya çalışan Decorte (2001), gündelik rutinlerin sekteye uğramasının istenmemesinin süreçteki etkisine odaklanmıştır. Kullanıcı olma

sürecinde, kullanım şekli üzerinde alt kültürün etkili olduğu sosyal kontroller (ritüel ve kurallar) belirleyici olmaktadır. Kontrollü kullanıcı olma sürecinde, kişiler kendi deneyimlerine ve diğerlerinin deneyimlerine odaklanmaktadır. Kullanım ve madde hakkındaki bilgi arttıkça, kişi hem kullanımı hem de kontrollü kullanımı öğrenmektedir. Bu durum, Becker'in esrar kullanıcılarının bağımlı olmadıklarına dair ispat sürecine benzemektedir. Kullanıcılar madde bağımlısı olmadıkları ve kontrolün kendilerinde olduğunu göstermeye yönelik davranış biçimleri sergileyebilmektedir. Bunların en başında, her zaman kullanım sergilenmemesi gelmektedir. Planlanmış kullanım olarak nitelenen bu süreçte, kişi madde kullanımı için uygun olan ve uygun olmayan zamanlar belirlemektedir. Bu durum, kontrolün kullanıcıda olduğu ve maddenin zararsız olduğuna dair duygu oluşturmaktadır. Bağımlı ve maddenin esiri haline gelmiş bir kullanıcı profilinden ziyade, kendi kullanım programına uyan ve istediği zaman kullanımı sonlandırabilen bir kullanıcı profili bulunmaktadır. Bu süreç, istendiği zaman kullanıma verilen aralar ile pekiştirilir. Sonuç olarak, korkulacak bir durum olmadığı sonucuna ulaşılır (Becker, 2013).

Düzenli esrar kullanıcıları ile düzensiz esrar kullanıcılarının maddeye bakış açıları farklılaşmaktadır. Düzenli esrar kullanmayan kişilerin etkiler hakkında daha olumsuz beklentilere sahip olma ihtimalleri daha yüksektir ve düzenli esrar kullananlara kıyasla esrar tehlikeli görülmektedir (Plancherel vd., 2005). İlk deneyim sürecinde gösterilen hassasiyet, zamanla düzenli ve ağır kullanım aşamasına geçildiğinde önemini yitirmektedir (Hallstone, 2006).

Sapma davranışı gerçekleştirilirken, sapmayı onaylayan norm ve değerlerde içselleştirilmektedir. Sapmanın normalleştirilmesi sağlanarak, "Ayırıcı Birliktelikler Teorisi"nin de ileri sürdüğü gibi esrar kullanımının kalıcı hale gelebilmesi için, esrarı onaylayan değerler sisteminin içselleştirilmesi önemli bir dönüm noktası olmaktadır. Bu inanç setleri üç ayrı başlık altında değerlendirilebilir. Düzenli esrar kullanıcılarının durumu normalleştirmek ve kullanımı sürdürmek için sahip oldukları inançlar vardır. Birincisi; esrar kullandıktan sonra ortaya çıkması beklenilen olumlu beklentileri içeren inanç seti, ikincisi; madde kullanımı sonrası mevcut rahatsızlıkların giderileceğine dair inanç seti ve son olarak üçüncüsü; madde kullanımını kabul edilebilir gören görüşleri içeren inanç seti yer almaktadır (Wright, Beck, Newman, ve Liese, 1993).

Düzenli esrar kullanıcılarının hayatlarında maddenin neden düzenli bir yer ettiğine bakıldığında, hobi ve spor gibi bir duruma evrilen eğlenceli bir aktiviteye dönüştüğü

anlaşılmaktadır. Düzenli esrar kullanımında, madde artık uyuşturucu olarak bile algılanmamaktadır. Esrar kullanmak, sadece esrar kullanıyor olmanın dışına çıkarak, kullanım sonrası ortak etkinliklerin daha sosyal ve karşılıklı etkileşim içerisinde sürdürülmesinde bir yardımcı olarak görülmektedir. Esrar alkolden daha güvenli bulunmakta ve diğer uyuşturuculara geçişi kolaylaştırdığı reddedilmektedir (Friese, 2017). Esrar daha az tehlikeli bir madde olarak görülmeye başlanmakta ve esrar kullanımı karşısında konumlanan kimyasal madde kullanımı (eroin ve alkol gibi) daha tehlikeli görülmektedir. Düzenli esrar kullanıcıları, mevcut kullanım pratiklerini, stresle baş etmek ve rahatlamak için yaptıklarını ileri sürmektedirler (Plancherel vd., 2005).

2.5.3. Tekniğin Öğrenilmesi

Acemi bir esrar kullanıcısı için ilk kullanım kafa yapma ile sonuçlanmazken, gerçekten esrardan keyif almak isteniyorsa birkaç defa denenmesi gerekmektedir. Bu durumun nedeni esrar dumanını doğru teknikle ciğerlere çekmenin becerilememesidir. Esrarın kafa yapması için çoğu kullanıcı tarafından paylaşılan ortak görüş, sigara gibi içilmemesidir. Kafa yapması amacıyla kullanılan esrar, doğru tekniğin elde edilememesi ile kullanıcı için keyif verici bir hale gelmemekte ve bu durumda kullanımın devam ettirilmemesine neden olmaktadır. Esrar kullanımının devam etmesi için etkilerin ortaya çıkması ve fark edilmesi gerekmekte ve bu da ancak doğru teknikle mümkün olmaktadır. Esrar içmek için doğru tekniğin öğrenilmesi, esrar içilen gruplara katılmakla ya da doğrudan daha tecrübeli bir kullanıcıdan öğrenilmesi ile mümkün olmaktadır. Acemi kullanıcılar, çoğunlukla tekniği bilmediğini kabul etmemekte ve biliyormuş gibi davranarak dolaylı gözlem ve taklit sonucu öğrenmektedirler. Doğru teknik sonrası esrar kullanımından keyif alınmaya başlanmaktadır (Becker, 2013).

Esrar kullanımına yeni başlayan kişi, dahil olduğu gruplardaki esrar tüketim biçimleri üzerinden hangi teknikle içiliyorsa o tekniği öğrenerek kullanıma başlamaktadır. Bu teknikler çeşitliliğe sahip olmakla beraber en yaygın olan kullanım yöntemlerinin başında tütünle karıştırılan esrarın sigara biçiminde yakılarak içilmesi gelmektedir. İçi boşaltılan purolara esrarın doldurulması (Soller ve Lee, 2010), bong ve kova gibi yöntemlerle dumanın sudan süzülerek ciğerlere çekilmesi, ısıtılan iki metal çubukla esrarın yakılarak çıkan dumanını solumak gibi yöntemler yakarak etkin maddeyi açığa çıkarma ve tüketme teknikleridir (Kumar vd., 2019). Esrarın yakılarak tüketilmesine alternatif olan yöntem;

yenilebilir besinlere karıştırılan etkin maddenin gıda biçiminde tüketilmesi tekniğidir. THC eklenmiş sıvı içecekler, yiyecekler ve pastiller bu gruba girmektedir (Struble, Ellis, ve Lundahl, 2019). Gıda maddeleri aracılığıyla ve yakarak tüketim tekniklerinin bir başka alternatifi olan yöntem, buharlaştırıcı cihazlar aracılığı ile etken maddenin solunmasıdır. Bu tekniğin avantajı yakma tekniğinde maruz kalınan zararlı maddelerin vücuda alınmasını engellemesidir (Lee, Crosier, Borodovsky, Sargent, ve Budney, 2016). Buharlaştırma teknikleri için özel elektronik sigara kalemleri, Volcano Medic buharlaştırıcı ve dab teçhizatları bulunur (Brook, Stimmel, Zhang, ve Brook, 2008). Dab yöntemi petrol kulesi olarak adlandırılan bir düzenekte titanyum, kuvars veya seramik çiviye sahip su borusu biçiminde bir esrar içme düzeneğidir. Çivi'nin uç kısmına yerleştirilen kenevir ekstratı yakıldıktan sonra hızla buharlaşmakta ve düzeneğin diğer ucundan çekilen havayla buharı solunmaktadır (Al-Zouabi, Stogner, Miller, ve Lane, 2018).

Esrar kullanma teknikleri çeşitliliğe sahip olmasına rağmen, esrar kullanıcısı olmanın aşamalarının öğrenilmesi süreçleri gibi tekniklerin de öğrenildiği süreçler bulunmaktadır. Esrar kullanımının öğrenilmesi nasıl bir alt kültürel öğrenme süreci içerisinde sapkın davranışı normalleştiren kişilerden ediniliyorsa (Akers, 1999), tekniklerin öğrenilmesi de madde kullanıcıları ile olan birlikteliğe ve bu birlikteliğin kullanıcı için önemine bağlıdır (Sutherland ve Cressey, 1978). Esrar içmeyi kolaylaştıran değerler, diğer kullanıcılardan öğrenildiği gibi kullanım tekniklerinin öğrenilmesi de mümkün olmakla beraber sınırlı değildir. Dergiler, popüler medya araçları ve dijital içerikler üzerinden farklı kullanım teknikleri öğrenilebilmekte (Hallstone, 2002) ve zamanla tek tip esrar kullanım tekniği ile yetinmek istemeyen düzenli kullanıcılar yöntemi değiştirebilmektedirler (Loflin ve Earleywine, 2014).

2.5.4. Kullanma Ritüelleri

Uyuşturucu kullanımı sırasında ortaya çıkan ritüelistik kullanım ortamı, birliktelik duyguları üzerinde merkezi role sahiptir. Bu süreçte uyuşturucu kullanımı ile ilgili belirli ritüeller, uyuşturucu kullanımını onaylayan ve onaylamayan kullanım durumlarının merkezinde yer almaktadır. Kullanıcı olma sürecinde, kişinin arkadaşlarının gerçekten hangilerinin arkadaş olup olmadığına yönelik duygularının şekillenmesinde etkili olmaktadır (Foster ve Spencer, 2013).

Ritüel, toplumsal yapıyı yansıtır ve açık hale getirir. Ritüel sürecinde simgeleştirilen yapı, bir grubun ve o grubun üyeleri arasında onaylanmış "uygun" ilişkiler sistemidir (Morris, 2004). Esrar kullanımıyla ilgili üç önemli ritüel tanımlanmıştır: Bunlardan ilki, esrar kullanıcıları arasında esrarı olan kişinin bunu diğerleri ile paylaşmasına yönelik beklenti, ikinci olarak, sigara biçiminde veya bong aracılığı ile tüketimde herkesin sırayla bir döngü biçiminde kullanması ve son olarak da grup halinde tüketimin daha fazla sosyal etkileşime yol açmasıdır (Zimmerman ve Wieder, 1977). Ritüeller, dini bağlamda yoğun olarak değerlendirilmiştir. Ritüellerin güçlü ve istikrarlı olması her kültürde temel işleve sahiptir. Düzeni korudukları, insanların toplanmasını sağladıkları ve toplanan kişilere aidiyet hissi verdikleri için önemlidirler (Durkheim, 1976). Esrar kullanımı esnasında oluşturulan çemberde herkes sırası gelince kendi payına düşen miktarı içtikten sonra yanındaki kişiye uzatmaktadır. Bu süreçte, herhangi birinin diğerlerinden daha fazla duman çekmeye çalışması ve grup içerisinde bunun fark edilmesi, kişinin kınanmasına veya hoş karşılanmamasına yol açmaktadır. Grup halinde esrar kullanımı sürecinde öne çıkan bir başka önemli ritüel ise esrarı içmeye hazır hale getiren kişinin ilk kullanımı yapan kişi olmasıdır (Sandberg, 2013).

2.5.5. Olumsuz Etkileri Yönetmeyi Öğrenme

Sigara, alkol ve işlenmiş gıda tüketimi sonucu insan sağlığı olumsuz etkilenebilmekte, sigara, alkol ve gıda tüketimi noktasında kontrole gidilerek olası zararların en aza indirilmesi ya da tamamen kaldırılması için tedbirlere başvurulabilmektedir. Esrar kullanım sürecinde de kullanılan maddenin sağlık üzerinde algılanan risklerine yönelik kullanıcıların almış oldukları tedbirler bulunabilmektedir. Bu yaklaşım biçimi literatürde zarar sağaltımı ya da zarar azaltma olarak geçmektedir. Uygulamada amaçlanan fayda, madde kullanımıyla ilişkili olumsuz etkilerin en aza indirilmesi için, küçük ve ulaşılabilir adımlarla zararı azaltmak için müdahaleler ve yaklaşımlar geliştirilmesidir (Mancini, Linhorst, Broderick, ve Bayliff, 2008). Zarar azaltma, kamu politikası olarak uygulanabildiği gibi (Des Jarlais, 1995), madde kullanıcılarının kullanmış oldukları maddelerden kaynaklı oluşabilecek olumsuzluklara karşı almış oldukları tedbirleri de kapsamaktadır. Araştırmamız esrar kullanıcılarının pratiklerine yoğunlaşan bir çalışma olmasından kaynaklı, esrar kullanıcılarının, kullanım

pratikleri çerçevesinde karşılaştıkları zararlara karşı ne tür tedbirler alarak kendilerini ve kullanıcı olma süreçlerini koruduklarına da odaklanmaktadır.

Esrar kullanıcılarının deneyimlerini nasıl kontrol ettiklerinin ve maddeyle ilgili zararları nasıl sınırlandırdıklarının bir yönü, esrarı nasıl kullandıklarıyla yakından ilişkilidir. Esrar kullanımıyla ilgili zihinsel sağlık sorunları ve bağımlılık geliştirme riskine karşı, haftalık veya günlük kullanımdan uzak durulması, alınan önlemler arasında bulunmaktadır. Tütün ürünleri ile karıştırarak veya bong cihazlarında tek seferde çok daha yoğun duman soluyarak esrar kullanımı yerine, buharlaştırıcılar aracılığı ile tüketim yapılabilmektedir. Kişiler, solunum yolu problemi yaşamamak için dumanı içeride tutmaktan veya derin nefes çekmekten kaçınılabilirler. Esrar kullanımı sonrası bedensel hakimiyet üzerinde kontrol kaybı yaşanacağı için olası araç kazalarının önüne geçmek için, araç kullanımından uzak durulması esrar kullanımı kaynaklı zarar azaltma girişimidir (Hall ve Fischer, 2010).

Esrar kendi kullanım alanı içerisinde bir takım zarar azaltma uygulamalarına sahip olsa da diğer uyuşturucu maddelerin zararlarına karşı bir zarar azaltma yöntemi olarak kullanılmaktadır. Esrar kullanımı, bu seviyede olası zararlara karşı tedbir alınan bir maddeden, zarar azaltmak amacıyla kullanılan bir maddeye dönüşmektedir. Esrar ikamesi, uyuşturucu kullanmayı tamamen bırakamayan veya bırakmak istemeyenler için etkili bir zarar azaltma yöntemi olabilmektedir (Lau vd., 2015a).

THC, esrar kullanıcılarının yaşadıkları deneyimleri algılamalarına yol açan etken bileşik olduğu için kullanılan esrarın içerisindeki oranı, kullanıcıların tükettikleri türler ve yöntemler üzerinde etkili olmaktadır. Sigara biçiminde tütünle beraber sarılan esrar kullanım yönteminde akciğerlerin maruz kalmış olduğu duman daha fazla toksik içerik barındırmaktadır. Kullanıcılar bu duruma karşı THC içeriği yüksek esrar tüketerek daha az miktar da dumana maruz kalmaya özen gösterebilmektedir. Esrar kullanım sürecinde tütün veya diğer otların karıştırılmasına son verilebilir. Kalitesi düşük esrar veya farklı kirletici karıştırılmış esrar türlerinden uzak durulabilmektedir (Belackova, Tomkova, ve Zabransky, 2016; Lau vd., 2015b).

Kullanıcılar tüketim sürecinde ölçülü hareket edebilmektedir. Kullanım sıklığı veya miktarı kontrol edilerek, esrar kullanımı üzerinde ölçülü hareket edilebilmektedir. Kullanıcılar esrar içme sürecinde kaç defa duman çektiklerini ve bir nefeste ne kadar duman aldıklarına özen göstermektedirler. İlk kullanım sürecinden son kullanıma kadar ki

zaman diliminde kullanım miktarının arttığı bir gerçektir. Kullanılan esrar miktarını düşürmenin bir yolu, kenevir konsantrelerinin kullanılmasıdır. Daha yoğun etkili ürün, daha az miktarda duman ve madde kullanımı anlamına gelmektedir (Lau vd., 2015b).

Esrar kullanımından kaynaklı doz aşımı durumunda kullanıcılar, çok fazla esrar içtiklerinde disforik (kendini iyi ve mutlu hissedememe, yaşamdan zevk alamama durumu) hissetmektedirler. Bu durumla baş etmek için; yüksekte uyuma, yemek yeme, kahve veya portakal suyu içme yollarına başvurulmuştur. Uyku hali, mide bulantısı, kalp çarpıntısı, anksiyete, paranoya ve halüsinasyonlar doz aşımı sonrası en sık bildirilen şikayetlerdir. Bu duruma karşı başvurulan zarar azaltma yöntemi, kullanıcıların yenilebilir formdaki maddeleri deneme yanılma yoluyla ya da etiketli ürünleri tedarik ederek, esrardan sadece istenilen keyif etkisini alabilecekleri dozu öğrenmedir. Aynı zamanda yenilebilir forma getirilmiş kenevir içerikli kekler, sarma sigara gibi anında etki göstermediği için kullanıcılar istenilen etkiye ulaşmak için doz aşımına maruz kalabilmektedir. Yenilebilir maddelerin etkili olması için 30 dakika ile 2 saat arası beklenilmesi önerilmektedir (Lau vd, 2015b).

Esrar kullanımı yasalar tarafından yasaklı bir eylem olmasından kaynaklı kişilerin kullanım dışında üzerlerinde bulunan bir miktar esrar bile hayatlarının olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Esrar kullanımı ve bulundurulmasına yönelik yasaklamalardan kaynaklı sosyal riskleri en az seviyeye düşürmek için kullanıcılar kamuya açık alanlarda veya yabancıların yanında tüketimden kaçınabilir. Esrar üzerlerinde iken yakalanma olasılığını azaltmak için farklı yollar arayabilirler (Lenton, Bennett, ve Heale, 1999). İspanya'daki esrar sosyal kulüplerinin üyeleri, düzenli esrar tüketimlerini bu kulüplerde yapmaktadırlar. Kulüplerin kullanıcılara sağladığı faydalar arasında, dışarıda olası polis müdahalesine yönelik kullanacakları esrarı taşırken yakalanma ihtimalini ortadan kaldırarak, yasal risklere karşı güvence sağlamak bulunmaktadır. Sokak düzeyinde satış yapılan noktalardan esrar temin etme durumunda, gasp ve darp gibi saldırılara uğramaktan korumaktadır. Bu kulüpler, aynı zamanda üyelerine kullandıkları esrar hakkında içerik bilgisi sunarak, temiz ve kaliteli ürüne erişme imkanı vererek, ne olduğunu bilmedikleri ürünlerden uzak durmalarını sağlamaktadır (Belackova vd., 2016).

Esrar kullanımının günlük rutin üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için kullanıcılar en uygun dozu kendilerine göre belirlemektedirler. Çoğu kullanıcı sadece

geceleri veya sorumluluklarını yerine getirdikten sonra esrar içmeye dikkat etmektedir (Lau vd., 2015b).

Kimi kullanıcılar, kullanılan esrarın sahip olduğu etkiden dolayı kullanılan zaman ve mekan üzerinde kontrole giderek zarar azaltmaya başvurmaktadır. İndica türü yorucu bulunduğundan dolayı gece kullanılmaktayken, sativa türü sağladığı enerjiden dolayı gündelik hayatta kullanımı daha uygun bulunmaktadır. Kullanıcılar farklı marihuana türlerinin etki yelpazesi hakkında bilgiye sahip olarak belirli türleri nerede ve ne zaman kullanacakları konusunda seçici davranmaktadır. Esrar kullanımı sonrası artan depresyon, endişe ve paranoya duygularının yönetimi için kullanıcılar depresyonlarının şiddetlenmemesi için kullanmaya ara vermektedirler. Anksiyete ve paranoya, genellikle esrarın kullanıldığı ortamlarda damgalanma kaygısından veya yasal risklerden kaynaklı yaptırıma uğrama korkusunun sonucu olduğu aktarılmıştır. Kişiler ara verme yerine tedbirli bir şekilde yoğun nüfuslu alanlardan uzak yerlerde tüketim pratiklerine devam ederek riski en minimuma indirmektedirler. Çoğu kullanıcı özel bir şekilde evde tek başınayken ve yabancılarla birlikte esrar içme davranışından kaçınarak endişe ve paranoya durumuna karşı tedbir almaktadır. Esrar kullanımından kaynaklı, hayatlarının bir evresinde kullanıcılar, esrar kullanımları üzerindeki kontrollerini kaybetmiş olabilmektedirler. Bağımlılık haline karşı alınan tedbir, kullanıcıların toleransı azaltmak ve yoksunluk semptomlarından kaçınmak için esrar kullanımına ara vermesidir (Lau vd., 2015b).

3. YÖNTEM

Uyuşturucu madde kullanımı hem dünyada hem de Türkiye'de önlenmeye çalışılan bir durumdur. Bu maddeler arasında esrarın konumu ise tartışmalıdır. Esrar kullanımını suç olmaktan çıkartan ülkelerin yanı sıra, kullanımın cezalandırıldığı ülkelerde bulunmaktadır. Tüm bu tartışmaların ışığında, her geçen gün esrar kullanıcı sayısı artmaktadır. İnsanların neden esrar kullanmaya başladığı ve kullanıma devam ettikleri, kullanıcı olma durumunun öncesinin ve sonrasının anlaşılması ile mümkündür. Yasal, toplumsal, etik ve ahlaki boyutlarda kullanımına olumlu bakılmayan esrarın, bu kadar engelleyici etmene rağmen, kullanıcıların motivasyon ve meşrulaştırma gerekçeleri nelerdir. İnsanların neden esrar kullandığı ve kullanımı sürdürdüğü yine en iyi kendi özgün ifadeleri üzerinden anlaşılacaktır. Esrar kullanımı, keyif almak ve eğlenceli vakit geçirmek için kullanılmasına rağmen, kullanım sürecinde diğerleri ile girilen etkileşimler önemlidir. Kullanıcı, sadece kendisi gibi esrar kullanan kişilerle vakit geçirmeye başlayabilir. Esrarın fizyolojik etkilerinden çok, kullanım sonrası diğer kullanıcılarla oluşan ilişki biçimi kullanımın devam ettirilmesinde önemli hale gelebilmektedir. Tüm bunlar, esrar kullanıcısı olma sürecinde yaşanılan deneyimlerin açığa çıkarılması ile netlik kazanacaktır.

Esrar kullanan, kullanımı sonlandıran ve sadece deneme aşamasında kullanımı bırakan kullanıcılar araştırma kapsamına alınmıştır. Esrar kullanımı yanında farklı madde kullanımına sahip olmak, katılımcı olmayı engellememektedir. Kullanıcıların 18 yaş üstü, kadın ve erkeklerden olmalarına özen gösterilmiştir. Esrar ticareti yapmak, ağır cezalara çarptırılmaya yol açarken, kullanıcı olma süreçleri daha karmaşık ve kullanıcı lehine ilerlemektedir. Esrar kullanıcısı, denetimli serbestlik kapsamında tedavi uygulamasına maruz kalabilir, cezası beş yıl farklı veya aynı suçu işlememek kaydıyla ertelenebilir. Bu durum kullanımın devam ettirilmesinde ya da daha fazla gizlilik içinde sürdürülmesine yol açabilmektedir. Çalışma kapsamına, sadece suçla anılan mahalle veya kent bölgelerinde ikamet eden kişiler değil, sosyo-ekonomik olarak toplumun farklı tabakalarını yansıtan kişiler de dahil edilmiştir. Esrar kullanıcısının bulunduğu toplumsal tabakanın esrar kullanım deneyimi üzerinde yol açtığı farklılıklar anlaşılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın özgün değeri ise, madde kullanım alışkanlığa sahip farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel toplumsal katmanlarından kullanıcıların kendi öznel deneyimleri üzerinden maddeyi kullanıma başlama süreci ile devam ettirme sürecindeki anlamlandırma ve meşrulaştırma yollarının karşılıklı olarak analiz edilmeye imkân verecek

verilerin açığa çıkmasına olanak sağlamasından gelmektedir. Nitekim esrar veya diğer keyif verici ve bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı sanıldığı gibi sadece alt sınıfa ait olan bir alışkanlık veya suçlu davranış sergileme eğilimde olan kişilerin hayatlarının bir parçası değildir (Zentner, 1975). Toplumun pek çok kesiminden bireyin kullanımını alışkanlık haline getirdiği çeşitli madde türleri vardır. Bu madde kullanım alışkanlıkları, kişilerin içinde bulunmuş oldukları sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel koşullardan kaynaklı olarak benzer etkilerin ortaya çıkmamasına neden olmaktadır. Bu çalışma, öznel anlatımlar ışığında esrar maddesi ile kurulan bağı açığa çıkarmanın yanında farklı toplumsal tabakalardan bireylerin hayatları üzerindeki etkiyi de açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Madde kullanım alışkanlığını devam ettiren kişilerin, madde kullanıcısı olmayı sürdürmelerine sebep olan gerekçeler, katılımcılarla yapılan derinlemesine mülakatlar ile açığa çıkarılmıştır. Hedeflenen süreçte elde edilecek bulgular, daha önce madde kullanımına yönelik literatür çerçevesinde karşılaştırmaya tabi tutularak madde kullanımına yönelik bakış açısının kullanıcılar perspektifinden sunulmasını amaçlamaktadır. Araştırmanın önemli yönlerinin en başında, katılımcıların öznel deneyimleri etrafında şekillenen bir esrar kullanıcısı olma sürecinin detaylı incelenmesi gelmektedir. Esrar kullanıcısının maddeye yüklemiş olduğu anlamın kullanım öncesi ve kullanım sonrası nasıl olduğu, kullanıcı olma durumunun anlaşılması için önem taşımaktadır. Araştırma esrar kullanıcılarının deneyimlerine odaklanırken, bu deneyim etrafında gelişen yukarıdaki sayılan noktalarında anlaşılmasını sağlamaya çalışmaktadır.

Araştırma sürecinde yanıt bulmaya çalıştığımız pek çok soru ve alt soru bulunmaktadır; Uyuşturucu madde kullanıcısının uyuşturucu ile ilk tanışma, maddeyi kullanmaya karar verme, kullanımı öğrenme ve kısaca esrar kullanımı etrafındaki gelişen deneyim süreci nasıl olmaktadır? Uyuşturucu madde kullanıcılarının madde temini ve kullanımı sürecinde yakın arkadaşlar ve diğer kullanıcılar ile ilişkileri hangi boyutlara sahiptir. Kullanıcı-kullanıcı olmayan ve kullanıcı-kullanıcı arasındaki ilişkinin esrar kullanımı üzerindeki etkisi nedir? Esrar kullanımı ve arkadaşlık ilişkileri madde kullanımında tamamen olumsuz algılanan süreçlere mi sahiptir yoksa kullanıcıların algısında olumlu kazanımlar edinmelerini sağlayan işlevlere de sahip midir? Esrar kullanımına başlandıktan sonra kullanıcıları kendilerini maddenin esiri olarak mı görmektedirler yoksa madde kullanımı üzerinde tüm kontrole sahip olarak mı görmektedirler?

Yukarıda sorulan sorular etrafında esrar kullanım deneyimi detaylı bir şekilde anlaşılmaya çalışılmaktadır. Araştırma sürecinde, görüşmelerin seyri ve niteliği, esrar kullanım deneyimine dair öngöremediğimiz noktalarında ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir.

3.1. Araştırma Fikrinin Doğuşu

Araştırmanın esrar kullanıcılarının deneyimleri üzerine bir çalışma olarak tasarlanmasındaki ana etken, gündelik hayatta çok fazla karşılaşmış olduğum bir pratik olmasıdır. Diyarbakır'ın Lice ilçesi, esrar üretimi ve esrar üretimi ile mücadele noktasında haberlere en çok konu olan bölgelerin başında gelmesinin yanı sıra aynı zamanda benim de doğmuş olduğum il ve ilçedir. Büyüdüğüm mahallede yasadışı uyuşturucu ticareti ve tüketiminin yapılıyor olması ve bu uyuşturucu maddeler arasında en ön plana çıkan maddenin esrar olması, araştırmaya değer bir konu olarak görülmesini sağlamıştır. Esrar kullanıcılarıyla informal sohbetlerimde maddeden almış oldukları keyif ve doğal bir ürün olmasından kaynaklı duydukları güven, bende esrara yönelik sosyolojik ilgiyi ortaya çıkarmıştır. Üniversite okumak için gelmiş olduğum il olan Ankara'da, okul ve arkadaş çevremde ve girdiğim diğer ortamlarda esrara yönelik rağbetin çok olması, kullanımın sadece içinde doğduğum şehirle veya büyüdüğüm şehirle kısaca hayatımın sınırlı geçtiğini düşündüğüm mekanlarıyla ve bu mekanlarda yaşayan insanlarla sınırlı olmadığını göstermiştir. Kimyasal maddeler kadar sert karşılanmayan ama sigara kadar da rahat kullanım pratiği sergilenmeyen esrar kullanımına yönelik tasarlanan bu araştırma, kullanıcıların esrar kullanım deneyimleri ve madde ile kurmuş oldukları bağın anlaşılması üzerine tasarlanmıştır.

3.2. Araştırma Modeli

Sosyal bilim araştırmalarında benimsenen iki çeşit yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar "nitel" ve "nicel" yaklaşımlardır. Nitel yaklaşım çerçevesinde sahaya hazırlanan bir araştırmacının toplumsal gerçekliği ele alışı, onu kültürel anlamın kurduğu bilinci ile hareket etmesini gerektirir. Saha da veri derlenme sürecinde, odakta etkileşim süreçleri ve olaylar yer alarak, açığa çıkarılmak istenen şeyde hakiki olmak merkezi konumda bulunur. Sayısallaştırmalardan ziyade değerler vardır ve bunlar açıkça görünür. Kuram ve veriler,

araştırma süreci içerisinde irtibatlanarak kaynaşır. Araştırma o anki incelenen durumla sınırlı kalmakta yüksek sayıda katılımcı, görüşme ve soru formlarından ziyade olay ve özne sayısı daha az tutulmaktadır. Esrar kullanım yaygınlığından ziyade deneyim sürecini incelediğimiz için, anlamı en iyi yakalamamıza imkan sağlayan nitel yöntem tercih edilmiştir. Araştırmacı, araştırma süreci boyunca saha ile olaylar ile özneler ile ilişki içerisinde bulunur (Neuman, 2014). Bundan dolayı uyuşturucu madde kullanan kişiler ile yapmış olduğum araştırmanın yaklaşımı, nitel araştırma desenine sahiptir. Nitel yöntem, saha sürecinde esrar kullanıcılarının deneyimlerini anlama noktasında daha kapsamlı imkan sunmaktadır (Strauss ve Corbin, 1990). Katılımcıların deneyimleri anlaşılmaya çalışılırken aynı zamanda öznel bakış açıları ve kavrayışları da açığa çıkarılmaya çalışılarak, madde kullanımı ve kullanıcı etkileşimine derinlemesine odaklanılmıştır. Bu bağlamda, esrar kullanımı etrafında oluşan gruplar ve bu gruplara has davranış kodlarının derinliğinin keşfedilmesinde, nitel yöntemden istifade edilmiştir (Özdemir, 2010). Nitel yöntem katılımcıların sayısal verilerden ibaret olmadığını ortaya koyarak, deneyimin geliştiği doğal bağlam içerisinde anlamamıza imkan sunmaktadır.

Araştırma sürecinde nitel yöntem esas alındığında araştırmacı verilere gömülerek buradan anlamı yakalamaya çalışarak keşfeder. Esrar kullanma deneyimini anlamak için katılımcıların sunmuş oldukları temalar, motifler, genellemeler ve sınıflamalar için nitel yöntemin stratejilerinden yararlanılmıştır. Standart bir yol izlemek yerine katılımcılar ile karşılıklı etkileşimin içerisinde elde edilmek istenilen deneyimin boyutları ortaya konularak tutarlı bir resim çizilebilmektedir (Neuman, 2014). Madde kullanım istatistikleri, kullanıcı verileri, madde ticareti ekonomik bilançoları bizlere madde kullanım sonucu açığa çıkan tabloyu sunmaktadır. Kullanıcıların deneyimleri ve deneyimleri edinme sürecinde açığa çıkan esrara yönelik bakış açısının anlaşılması, esrar ile kurulan bağın boyutunu, arkadaşlık ilişkilerine etkisini, kişinin gündelik hayatındaki yerini ve rutinlerine etkisini daha iyi anlamak adına nitel yönteme başvurulmuştur.

Araştırma, esrar kullanım pratiğine sahip kişilerin dünyasına dahil olmayı ve esrar kullanımı etrafında gelişen deneyimleri, ilişkileri ve madde ile kurulan bağı anlamaya yönelik olmasından kaynaklı tanımlayıcı araştırma modelinden istifade etmektedir.

3.3. Katılımcıların Belirlenmesi

Esrar kullanımı, yasal olarak engellenen bir eylemdir. Kullanıcıların kolluk kuvvetleri tarafından tespiti, yaptırıma uğrama ile karşılaşma ihtilamini doğurmaktadır. Esrar kullanıcıları, kanun tarafından tespit edildiklerinde cezalandırıldıkları için,, kullanıcı olduklarını gizlemeleri gerekmektedir. Bu durum, rastlantısal bir biçimde katılımcılara ulaşmayı engellediği için araştırmanın saha sürecinde esrar kullanan kişilere ulaşıldıktan sonra, onlarında çevrelerindeki esrar kullanan kişilere yönlendirmeleri istenerek katılımcı hedefine ulaşılmıştır. Saha da temas kurduğumuz bir esrar kullanıcısı üzerinden, bu katılımcının çevresindeki diğer esrar kullanıcılarına ulaşılarak katılımcı ağı genişletilmiştir. Başlangıçtaki esrar kullanıcısının katılımcı olmayı kabul etmesinin ardından ağ genişlemekte ve buna imkan sağlayan kartopu örneklemidir (Neuman, 2014). Katılımcılara ulaşılması noktasında zorlukları bulunan araştırma tasarımlarında kartopu örneklem biçimi araştırmacının hedeflenen gruba ulaşmasında en çok yarar sağlayan yöntem olarak işlev görmüştür.

Kartopu örneklem ile birlikte esrar kullanım alışkanlığına sahip kişilerin düzenli kullanım durumları ile beraber aynı zamanda esrar kullanma alışkanlığını ilk seviyelerde veya ileri seviyelerde terk etmiş kişilere de "aykırı olay örnekleme" üzerinden yer verilerek, düzenli kullanım ve kullanım alışkanlığını anlamaya çalışırken, aynı zamanda esrar kullanım alışkanlığını terk eden kişilerin de deneyimleri daha iyi anlaşılmaya çalışılmıştır (Neuman, 2014). Esrar kullanımı sadece sosyo-ekonomik olarak düşük gelir grubuna ait ve suçla ilintili eylemlere sahip kişilerin hayatlarında yer alan bir durum mudur? Çalışma sadece düşük gelir seviyesine, düşük eğitim seviyesine ve sabıka kaydı olan kişilerin esrar kullanım deneyimlerine odaklanmayarak, eğitim ve ekonomik seviye açısından statü sahibi kişilere de çalışma kapsamında ulaşılarak, esrar kullanma deneyiminin tüm boyutları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın temel gayesi, saha sürecini içermesi ile anlamayı ve açıklamayı gerektirdiğinden ötürü, amaca yönelik örneklemeler asıl veri kaynağını sağlayan tekniktir. Diğer tekniklere ise ulaşılmak istenen anlamı, tüm boyutlarıyla yakalamak için başvurulmuştur.

Esrar kullanım alışkanlığına sahip bireyler, yasalar tarafından cezai yaptırıma tabi tutulan bir eylemi gerçekleştirmelerinden dolayı hassas grup kategorisinde

değerlendirilebilirler. Bu kişilere ulaşmak ve bu kişilerden nitelikli veri elde etmenin olası zorlukları bulunabilmektedir. Esrar kullanıcıları toplum tarafından dışlanan ve kendileri de kimi noktada kendilerini dışlayan kişilere karşı dışlama ile yanıt veren kişiler olabilmektedirler (Becker, 2013). Esrar kullanıcıları, kamusal alanda veya özel alanda sahip oldukları bu alışkanlıklarını her zaman açık olarak dile getirmezler. Hoş karşılanmayacağını düşündükleri bu eylemleri gizleme eğilimi içerisinde olurlar. Bundan dolayı araştırma sürecinde, kullanıcılara ulaşma noktasında karşılaşılan zorluklardan birisi, kimin kullanıcı olduğunu tespit etmek ve araştırma sürecine katılıma ikna etmektir. Bu amaçla, sahada kullanıcılar ile bağlantısı olan güvenilir kişiler üzerinden esrar kullanan kişilere ulaşım sağlanarak bu zorluk aşılmıştır. Araştırmacının esrar ticareti yapan ve torbacı olarak adlandırılan kişilerin deneyimlerine odaklanan daha önceki bir çalışma (Ünal Reşitoğlu ve Altan, 2022) sırasında kurduğu sahadaki kaynak kişilerle olan bağlantıları tekrar harekete geçirilmiştir. Bu çalışmadaki katılımcılara ulaşmak için ulaştığımız bağlantılar bizi farklı kişilere yönlendirdiler. Çalışmaya katılan kişiler, önceki çalışmadaki kişilerden farklıydılar. Bu kişilerle kurulmuş olan güvene dayalı ilişki, katılımcılara ulaşmak için kapıyı açmayı sağlamıştır. Katılımcıların yönlendirdikleri diğer katılımcılar ile de istenilen katılımcı sayısına ulaşılmıştır.

Esrar kullanım deneyimine odaklanmış olduğumuz çalışmamızda amaca yönelik, maksimum çeşitlilik, aykırı örneklem ve kartopu örneklem teknikleriyle katılımcı profili oluşturulmuştur. Amaca yönelik örneklem çerçevesinde hayatının belli bir döneminde esrar kullanım alışkanlığı edinmiş kişiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların kullanımı devam ettiren veya terk eden kişiler olması hem kullanıcı olmayı sürdürme hem de kullanımı terk etme üzerinde etkili olan faktörleri anlama noktasında katkı sağlamıştır. Maksimum çeşitlilik sağlamak içinse katılımcıların kadın ve erkek olmalarına, kısa dönemli, uzun dönemli kullanım geçmişine sahip olmalarına, farklı yaş ve statülerden kişiler olmalarına, eğitim seviyesi ve ekonomik durum açısından katılımcı çeşitliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Aykırı örneklem durumu içinse, hiç kullanmamış kişilerden ziyade esrar kullanımını ilk deneyim aşamasından sonra kullanmayan katılımcı örneği üzerinden sağlanmaya çalışılmıştır. Ankara, Adana ve İstanbul illerinde yaşayan toplam 30 katılımcıya ulaşılarak saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyet dağılımı ise 20 erkek ve 10 kadın şeklinde olmuştur. Deneyimin ortak örüntülerini anlayabilmek için katılımcı çeşitliliği en üst düzeyde tutulmaya çalışılmıştır.

Tablo 1: Katılımcı demografik bilgileri

Kod isim	***Şehir***	***Cinsiyet***	***Yaş***	***Meslek***	***Eğitim Durum***	***Medeni Durum***
Özgün	İstanbul	Erkek	28	Sağlıkçı	Ön Lisans	Bekar
Tahsin	İstanbul	Erkek	34	Bldy. İşçisi	Lise	Bekar
Kadriye	İstanbul	Kadın	38	Eczacı	Lisans	Bekar
Fırat	Adana	Erkek	27	İşçi	Lise	Bekar
Çetin	Adana	Erkek	28	Sağlıkçı	Ön Lisans	Bekar
Mustafa	Adana	Erkek	30	İşsiz	Lise Terk	Bekar
Halil	Adana	Erkek	29	İşçi	Lise	Bekar
Seda	Ankara	Kadın	26	Öğretmen	Lisans	Bekar
Barış	Adana	Erkek	27	İşsiz	Ortaokul	Bekar
İsmail	Adana	Erkek	28	İşsiz	Lise	Bekar
Harun	Adana	Erkek	30	Esnaf	Lise terk	Evli
Kenan	Adana	Erkek	32	Esnaf	Ortaokul	Evli
Adnan	Adana	Erkek	30	İşçi	Lise	Bekar
Cemil	Adana	Erkek	45	İşçi	Ortaokul	Evli
Sedat	İstanbul	Erkek	29	Mimar	Lisans	Bekar
Eylem	Ankara	Kadın	26	Mühendis	Lisans	Bekar
Faruk	İstanbul	Erkek	23	e-Ticaret	Lisans	Bekar
Fuat	Ankara	Erkek	28	Spor koçu	Lisans	Bekar
Merve	İstanbul	Kadın	26	Bilgi. Müh.	Lisans	Bekar
Bahar	Ankara	Kadın	28	Fransızca Öğ.	Lisans	Bekar
Göksu	Ankara	Kadın	29	Sosyolog	Lisans	Bekar
Ufuk	İstanbul	Erkek	21	Sağlıkçı	Ön Lisans	Bekar
Mert	Ankara	Erkek	29	Moto kurye	Lisans	Bekar
Aslan	Ankara	Erkek	30	İşsiz	Lise	Bekar
Feride	Ankara	Kadın	28	Öğretmen	Lisans	Bekar
Berk	Ankara	Erkek	29	Makine Müh.	Lisans	Bekar
Seray	İstanbul	Kadın	27	Reklam Yön.	Lisans	Bekar
Melek	Ankara	Kadın	26	Kimya Müh.	Lisans	Bekar
Sezen	Ankara	Kadın	36	İşçi	Lisans	Bekar
Yiğit	Ankara	Erkek	30	İ.K.	Lisans	Bekar

Toplam 30 katılımcı ile görüşülmüştür

Katılımcılara ait demografik veriler tablo haline getirilerek (Tablo 1) örneklem çeşitliliği tabloya aktarılmıştır. Örneklem Adana, Ankara ve İstanbul illerinden esrar kullanım deneyimine sahip kadın ve erkeklerden meydana gelmektedir. Katılımcılara sayısal ifadelendirme yerine kod isim verilmiştir. Verilen bu kod isimler onların kimliklerine dair herhangi bir bilginin açığa çıkmama durumu gözetilerek verilmiştir.

Kadın katılımcı noktasında amaçlanan katılımcı sayısına yönelik var olan endişeler, erkek katılımcılar için ortaya çıkmamıştır. Kadın katılımcıların kendi çevrelerindeki diğer kadın kullanıcılara yönlendirmeleri ile hedeflenen sayıya kolaylıkla ulaşılmıştır.

3.4. Araştırma Teknikleri

Esrar kullanıcılarının deneyimlerini açığa çıkarmak için saha gözlemine, derinlemesine görüşmelere ve sürecin bütünsel analizine odaklanılmıştır. Uyuşturucu kullanım sürecinde, insanların bu eylemlerini hayata geçirme ve arada gelişen anlamsal ilişki açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Verilerin büyük çoğunluğu derinlemesine görüşme sürecinden elde edilmiştir. Verilerin elde edilme süreci için görüşme temel tekniktir. Görüşme süreci yapılandırma biçimine göre üçe ayrılır; tam yapılandırılmış (standartlaştırılmış), yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış (informel) görüşmedir (Merriam, 2018). Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurulmuştur. Açık uçlu sorularla ilerleyen görüşme süreçleri özgül soruların açığa çıkmaya başlaması ile çalışmanın hedeflenen noktaya ulaşmasında fayda sağlamıştır (Punch, 2011). Esrar kullanıcılarının niçin kullanıma devam ettikleri hakkında genel yargılara sahip olmamız kullanıcıların neden eylemi sürdüğü hakkında bizlere kesin gerekçeler sağlamaz. Deneyimi anlamaya çalıştığımız bu çalışmada, esnek ve açık uçlu soru formu ile saha gözlemleri ve görüşmeler ışığında derinlemesine irdelemeler yapılarak, uyuşturucu kullanıcısı olmanın ne demek olduğu kullanıcılar açısından açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler soru formu üzerinden birebir ilerlemeden, esrar kullanımına yönelik bakış açılarının kimyasal madde kullanımı ile kıyaslamaları sorusundan başlayarak ilerletilmiştir. Sonraki sorular, katılımcının anlatımı etrafında araştırma sürecine dahil ortaya çıkan noktalara değinen konuların sorularak yürütülmesi biçiminde ilerlemiştir. Katılımcının duraksadığı veya tıkandığı noktada soru formu üzerinden araştırma konusuna katılımcı yeniden dahil edilerek ortaya çıkarılmak istenilen durumlar irdelenmiştir. Bu

süreçte, görüşme formunda yer alan soruların daha net anlaşılması için örneklendirmeler üzerinden katılımcılara kendi durumlarını daha net sunabilecekleri imkan yaratılmıştır.

Katılımcıların kişisel verilerine yönelik çok sıkı gizlilik ilkesi uygulanmıştır. Katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmeleri ve görüşme sürecinde objektif olmaları için görüşme hakkında bilgi verilerek, öncesinde gündelik hayata dair sohbetler yapılmıştır. Demografik veriler; yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, meslek ve maddi gelir ile sınırlı tutulmuştur. Soru formunda, katılımcıların kullanmış oldukları esrara yönelik bakış açılarını ortaya koymaya yönelik sorular sorulduktan sonra, kendi deneyim süreçleri ile ilgili sorulara geçiş yapılarak görüşmeler yürütülmüştür. Kullanıcı deneyimini kapsayan formda sorular hazırlanarak deneyimi derinlikli kavramamızı sağlayacak olan verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Sorular mevcut literatür taranırken eksik görülen veya daha da derinleştirilmesi gerektiği düşünülen noktalar soru haline getirilmiştir. Örneğin kadın kullanıcıların deneyimlerine odaklanırken sadece kullanıcı olma süreçleri değil aynı zamanda cinsiyet farklılığından dolayı yaşamış oldukları zorluklar da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Görüşme süreci nitel yöntemin doyum noktası ilkesi çerçevesinde yürütülmüştür. Katılımcı sayısı 25 civarlarına ulaştığında katılımcıların deneyimlerindeki benzerlikler görünür olmaya başladı ve farklı deneyimler yakalayabilme ihtimali düşünülerek 5 katılımcı ile daha görüşme yapıldı. Fakat bu son beş katılımcının deneyimlerinde de yeni bir boyut yakalanmadığı için doyum noktasına ulaşıldığına karar verilerek görüşmeler sonlandırılmıştır.

Esrar kullanıcılarının deneyimlerine odaklanmış olduğumuz bu çalışmanın, etik ve ahlaki normları ihlal edici bir durumu yol açmaması için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Etik kurul onayı 11.05.2022 tarihinde alındıktan sonra araştırma kapsamında kullanıcılar ile iletişim sürecine geçilerek görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın niçin yapıldığı, kişisel veri içermeyeceği, ses kayıtlarının yazıya geçirildikten sonra silineceği, verilerin sadece bilimsel amaçlar için kullanılacağı katılımcılara yanlış anlamaya yer bırakılmayacak şekilde aktarılmıştır. Araştırma hakkında bilgi verildikten sonra katılımcılardan onam formu için gereken imzalar alınmıştır. Gönüllülük esasına dayalı olan araştırmamızda sadece bir kadın katılımcı araştırma içeriği hakında bilgi verildikten sonra katılmak istemediğini bildirmiştir. Tüm araştırma süreci katılımcıların rızaları temelinde

yürütülmüştür. Katılımcılara görüşme sürecinin işleyişi hakkında verilen bilgi dışında bir durumla karşılaşmamaları için ekstra hassasiyet gösterilmiştir.

3.5. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında gönüllülük esasına dikkat edilerek, katılımcılara herhangi ısrar veya baskı algısı yaratabilecek ifadelerden bile kaçınılmıştır. Ulaşılan katılımcılardan sadece bir kadın katılımcı araştırma içeriğinin detaylı aktarılmasından sonra katılmayı kabul etmediğini bildirmiştir. Hedeflenen katılımcı sayısına ulaşıldıktan sonra irtibat kurulan başka katılımcılara araştırmanın sona erdiği ve ihtiyaç olunması halinde tekrar irtibata geçileceği yönünde geri bilgi verilerek araştırmaya dahil edilmemişlerdir. Gönüllülük esasına göre çalışmaya katılım sağladıklarının bilincinde olan katılımcıların istedikleri zaman görüşmeden çekilme haklarının olduğu ve analiz sürecinde kullanılmasını istemedikleri anlatımların görüşmeden çıkartılabileceği ifade edilmiştir

Veri toplamaya 01 /06 /2022 tarihinde başlanmıştır. Görüşme süreci katılımcılara bilgi verilme aşamasında ses kaydı alınmasına yönelik rızalarının olup olmadığı sorulduktan sonra, ses kaydı alınmaya başlanarak sürdürülmüştür. Ses kayıtları, görüşme bitiminden sonra yazıya aktarılarak anlaşılmayan noktalar için katılımcılar ile tekrar irtibat kurularak aydınlatılmıştır. Veri toplama süreci iki aylık bir döneme yayılmıştır.

Araştırmanın veri toplama süreci 10 /08 /2022 tarihinde son bulmuştur. Bu süreçte üç farklı ilde çeşitli temaslar sağlanarak 30 kişilik örneklem sayısına ulaşılmıştır. Araştırma sürecinde saha da etkili olan ve kontak kuran kişiler ile katılımcıların yönlendirmiş oldukları diğer katılımcıların veri sağlamayı kabul etmesi saha sürecini ön görülen süreden daha kısa zamanda tamanlanmasını sağlamıştır.

Saha sürecinin başlangıç aşamasında hedeflenen katılımcı sayısına ulaşma noktasında planlanan zaman diliminin aşılacağı düşünülsede, süreç tam tersi ilerlemiştir. Katılımcılar, araştırmacının esrar kullanımına yönelik tarafsız olması ve tüm pratiklere hakim olmasından dolayı kendilerini daha rahat ve samimi bir şekilde ifade edebilmişlerdir. Bu araştırma da araştırmacı herhangi bir madde kullanım sürecine dahil olmamıştır ve madde kullanmamaktadır. Görüşme sürecinde katılımcılar, kendi deneyim süreçleri üzerine detaylı aktarımda bulunurken, süreç içerisinde farkında olmadıkları durumların da farkına vararak bunu ifade etmekten çekinmemişlerdir. Görüşme süreci

araştırmacının deneyimi keşfetmesi ile beraber katılımcılarında kendi deneyimlerine dair farkındalıklarını artıran bir sürece dönüşmüştür. Yasaların yaptırım uyguladığı bir eylem olmasından dolayı katılımcıların kendilerini tam yansıtmayacaklarına dair kaygı süreçte görülmeyerek tam tersi biçimde 'biz bunun ticaretini yapmıyoruz, neden çekinelim' şeklinde ifadeler eşliğinde devam etmiştir.

Katılımcılara görüşme sürecinde veri kaybının oluşmaması adına ses kaydı alınmak istendiği iletilmiştir ve katılımcıların rızası dışında ses kaydı alınmamıştır.

Katılımcıların kimliklerini açığa çıkarabilecek veriler görüşme kayıtlarının yazıya aktarıldığı aşamada değişikliğe uğratılarak sansürlenmiştir. Katılımcılara kod numarası yerine kod isim verilmiştir. Katılımcılara isimlerinin kullanılmayacağı ve sunmuş oldukları verilerin akademik amaçlar için kullanılacağı bildirilmiştir.

3.5.1. Sahaya Dair

Esrar kullanıcıları da diğer insanlar gibi gündelik hayatlarını mekanlar üzerinden kurmaktadırlar. Esrar kullanıcılarına ulaşıldığı noktada onların dahil oldukları mekanlara da dahil olunmuştur. Belirlenen mekanlar, bu mekanlara erişim, mekanlarda diğerleri ile etkileşime geçme ve ilişkilerin ilerletilmesi zorlukları da içerisinde barındırmaktadır. Mekan denilince sınırlı ortamlar akla getirilmemelidir. Olayların ve faaliyetlerin yürütüldüğü bağlam bizim için mekanın gelişmesinde temel noktadır. Bu bağlam, toplumsal olarak anlamlandırılan ve sınırları değişkenlik gösteren bir bölgedir. Bu kapsamla, esrar kullanıcıları pek çok fiziksel mekanda etkileşim halinde bulunabilirler (Neuman, 2014). Esrar kullanan kişiler ile görüşmeler yapmak amacıyla bu kişilerin dünyalarına dahil olmaya başladığımız anda, mekanlarını da paylaşmaya başladık. Görüşme sürecinde iki grup görüşmesi gerçekleştirildi. Bunlardan ilkinde araştırmacı da dahil toplam dört kişi bulunurken, ikinci görüşmede araştırmacı da dahil üç kişi yer almıştır. İlk görüşme ev ortamında katılımcıların esrar kullanımına hazırlık, etkileşim ve kullanım sonrası gündelik hayatlarını kapsayacak gözlemlerin yapılmasını içerecek bir formda gelişmiştir. İkinci görüşmede ise kıraathane ortamında vakit geçiren kullanıcıların görüşme için daha sessiz bir ortama geçmek istemeleri ile beraber parkta yapılmıştır. Görüşme sürecinde, açık mekanlar ve kapalı mekanlar yoğun olarak kullanılmıştır. Tek bir görüşme kafe ortamında kimsenin görüşme sürecine müdahil olmayacağı biçimde

yürütülmüştür. Mekanda bulunan diğer müşterilerin görüşmeyi işitebilecekleri yakınlığa gelmeleri durumunda görüşmeye katılımcı tarafından ara verilmiştir. Uygun görüşme ortamı tekrardan sağlanması ile görüşme kaldığı yerden sürdürülmüştür. Görüşme mekanı kullanıcıların kendilerini en rahat hissedecekleri yerleri seçmeleri istenerek yürütülmüştür. Görüşmecilerin kendilerini daha rahat ve objektif ifade edebilmeleri için görüşme öncesi süreçte, beraber vakit geçirmek için ortak etkinlik olarak kahve içmek, yemek yemek vb. aktivitelere başvurularak, görüşme sürecinde araştırmacı ile katılımcı arasında güven bağı kurulmaya çalışılmıştır. Yabancı düzeyinde yer alan araştırmacı imgesi içerideki olarak tabir edilen ve her şeye hakim olan katılımcı imgesine doğru dönüşmeyi amaçlamıştır. Bunun için araştırmacının takındığı tavır uzlaşıya dayalı olmakta, sahada takınılan tavrın mahiyetine, kişisel rahatlığa ve sahada üstlenilen role bağlı gelişmektedir (Neuman, 2014). Araştırmacı kimliğinin yanında esrar kullanımı hakkında sahip olunan bilgi ve tecrübelerinde katılımcılar ile paylaşılarak arada ortak kimlik sahibi olunduğuna yönelik vurgu yapılmıştır. Bu durum, kullanıcıların araştırmacıyı kendileri gibi biri olarak görmeleri için yapılmıştır. Esrar içmek için kullanıcıların ortamlarına dahil olduğumuz zamanlarda, araştırmacı olarak kullanım gerçekleştirmesek de temin etme, güvenli ulaşımın sağlanması, kullanıma hazır hale getirmede eylemlere dahil olarak, bazı katılımcılar ile ortak hareket ettik. Bu durum katılımcı ile araştırmacı arasında güveni inşa etmiştir.

Araştırmanın Adana'da yürütülen ayağında gelişen saha süreci ile Ankara ve İstanbul'da ki saha süreci yapı ve katılımcı profili bakımından farklılaşmaktaydı. Adana'da saha sürecinde hem araştırmacının saha da önceden benzer gruplarla deneyiminin bulunması hem de sahada diğerleri ile iletişimi ve ilişkileri kuvvetli kişilerden alınan destek bulunmaktadır. Bu iki durum Adana'da yaşayan ve esrar kullanan kişilere ulaşılması ve görüşülmesi noktasında kolaylık sağlayan durumlardı. Saha da bulunan ve benim tanıdığım kişilere telefon ile ulaşılarak görüşülmek istendiği aktarıldı ve bu kişiler ile ortak uygun zaman dilimlerinde buluşularak araştırmanın içeriği aktarıldı ve gönüllü olup olmayacaklarına yönelik talepte bulunuldu. Bu kişiler teklifi reddetmeyerek katılımcı olmayı kabul ettiler. Çevremde ulaşabileceğim kişilerin kalmaması ile birlikte saha da diğerlerine ulaşma potansiyeli olan ve mahallede herkesle ilişkisi kuvvetli kişilerden yardım istendi. Sonrasında sahada ki bu anahtar kişi ile birlikte diğer kullancılar ile temaslar kuruldu. Görüşmecilere ulaşma noktasında anahtar kişi ile birlikte kıraathaneler gittik ve orada esrar kullanım alışkanlığı olan ve yanımdaki aracının bildiği kullanıcılar ile

temas kuruldu. Kişiler kalabalık kıraathane ortamından daha sakin olan başka bir yere davet edildi ve kişilerle görüşme niyetimiz iletildi. İlk görüştüğümüz kişi başka birine yönlendirdi ve bu kişinin kabul etmesi ile birlikte kıraathanenin karşısında bulunan boş bir arazide görüşme yapıldı. Görüşme sürecinde ilk görüştüğümüz kişi de katılımcı olmayı talep ederek kendisiyle de görüşmemizi istedi. İlk görüşme bittikten sonra ikinci görüşme yapıldı. Sonrasında sahada esrar kullanıcıları ile bağlantı kurmamızı sağlayan aracı kişiyle mahalle de spontane geziler yapmaya başladık ve yolda aracının tanıdığı kişilerle karşılaştığımızda sohbet etmeye başladık. Sohbet içerisinde araştırma niyetimizden bahsedilerek katılımcı olmaları talebinde bulunduk. Kişiler, aracı ile olan bağlarına ve güven ilişkisini sebep göstererek yardımcı olabileceklerini ilettiler. Karşılaştığımız ve katılımcı olmalarını talep ettiğimiz hiçbir insan hayır demedi. Ama saha da fark ettiğim bir nokta ise kişiler hayır cevabı vermedikleri noktada katılımcı olmak istemiyorlarsa jest ve mimiklerle bunu aracıya iletiyorlardı. Kabul etti ama neden bağlantı kurmamız için iletişim bilgisi vermediğini sorduğumda ise aracı kişi kabul etmediğini, ayıp olmasın diye evet dedi ama bana kaş ve göz işareti ile olmaz şeklinde ilettiğini aktardı. Saha da irtibat kurma girişimlerimiz sürecinde evinin balkonunda oturan ve benimde çocukluktan tanıdığım bir başka kişi ile selamlaşmamız sonrasında araştırma niyetimizi aktardık ve bu kişi bizi balkonuna davet ederek görüşmeyi kabul etti. Bir başka katılımcı iş sonrası boş zaman yaratarak berber ortamında görüşme yapmak için katılım sağladı. Daha sonra berber ortamında müşteri sayısının artması ile beraber yakındaki bir kıraathaneye geçilerek köşeye sandalye çektik ve görüşmeye kaldığımız yerden devam ettik.

Esrar kullanım alışkanlığına sahip kişilerin dahil oldukları toplumsal gerçeklik ve bu kişilerin bunu anlamlandırma sürecinde etkili olan temel motivasyonlar yakalanmaya çalışılmıştır. Araştırmacının kullanım pratiğinin bulunmaması ama katılımcıların kullanıcı olmalarından dolayı araştırmacının herhangi bir negatif yargıya sahip olmadığı karşı tarafa iletilecek biçimde araştırma yürütülmüştür. Kapıcılar veya anahtar şahıslar olarak nitelenen kişiler aracılığı ile ulaşılmak istenilen mekanlara erişebilmek için bu kişilerin resmi veya gayri resmi otoritelerinden istifade edilmiştir. Bu kişi, esrar kullanan veya kullanmasa bile kullanan kişilerin ortamına dahil olabilen ve araştırmacının bağlantı kurmasını sağlayabilecek kişiler olabilmektedir (Neuman, 2014). Esrar kullanım alışkanlığına sahip kişilerin olumsuz yargı içinde bulunmadığımıza yönelik samimiyetimizi algılayabilmeleri için çevrede yer alan yakın kişilerin kullanım pratikleri ile onlarla aramızda yer alan ilişkinin boyutu hakkında sohbetler gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda araştırmacının

Adana ilinin Yüreğir ilçesinde yer alan ve suç ile anılan bir mekanda büyümüş olmasına yönelik geçmiş hayatına yönelik sohbetler ile kullanıcılar ile araştırmacı arasında mevcut eylemin benzer bakış açılarından ele alındığı hissettirilmeye çalışılmıştır.

Adana'da yürütülen saha süreci araştırmacının bağlantılarından ziyade saha da daha güçlü bağları olan ve diğerleri tarafından sevilip, sayılan ve güvenilen bir aracının desteği ile daha sağlıklı bir şekilde yürütüldü.

Ankara'da ise üniversite yıllarından tanıdığım ve kullanıcı olduklarını bildiğim kadın ve erkekler ile iletişime geçtim. Bu süreçte iletişim kurduğum kişiler görüşme telabime olumlu yanıt verdikten sonra bu kişilerle kendilerini rahat hissedecekleri herhangi bir ortamda görüşmeler yapıldı. Bu ortamlar, çoğunlukla ev ortamı olmaktayken kimi görüşmeciler ile insanların az oldukları park veya bahçe gibi lokasyonlarda görüşmeler yapıldı. Kadın katılımcıların tamamıyla dışarıda görüşme yapıldı. Sadece tek bir kadın ile ev ortamında görüşme yapıldı ama ortamdaki tek yabancı kişi bendim ve benden başka kişiler de vardı. Bu kişiler kadın katılımcının arkadaşlarıydı. Diğer kişiler ile de görüşmeler yapıldı. Görüşme yapılan kişilerden kendileri gibi kullanım deneyimine ve alışkanlığına sahip kişilere ulaştırmaları noktasında yardım talep edildi ve bu kişiler kendi arkadaşları ile görüşmeler yapabilmem için aracı oldular. İlk temas kurduğum kişilerin beni yönlendirdikleri ikinci kişiler ile arada güvenilir birinin olmasından kaynaklı görüşme güven temelinde sürdürüldü. Görüşme yapılan ve bir önceki görüşmecinin yönlendirdiği kişilerden de çevrelerindeki diğer kullanıcı olan kişilerle irtibat kurmak için yardım talebinde bulunduğum da ise aradaki kişi için görüşmeyi kabul ettiklerini, bana güvendiklerini ama kendi çevrelerindeki diğer insanlara ulaştıracak kadar yardımcı olamayacaklarını ilettiler. Bu süreçte sadece esrar kullanan kişilerden tanıdıkları diğer esrar kullanıcılarına ulaştırmaları için yardım talep edilmemiştir. Aynı zamanda kullanıcı olmayan ama çevresinde kullanıcı tanıdığı olan kişilere de ulaşılarak temas sağlaması için yardım istenmiştir. Bu şekilde saha da yeni ağlar oluşturuldu. Sosyal ortamlarda araştırma sürecimden bahsederek bu kişilerden beni kullanıcı olan tanıdıkları ile tanıştırmalarını istedim. Yardım talebinde bulunduğum kişiler muhtemel kullanıcı olan kişiler ile temas kurarak benimle görüşmeleri noktasında ilk tanışma için çaba harcadılar. Sadece kullanıcıdan kullanıcıya giden bir ağ kurulmadı, aynı zamanda kullanıcı olmayanlardan da kullanıcı olanlara giden ağlar kuruldu. Bu noktada kullanıcı olmayan kişilerin kullanıcı olan kişilerle arkadaşlık ilişkileri irtibat kurmamda fayda sağlamıştır.

Saha sürecinin İstanbul ayağında ise hem benim sahaya yabancı olmam hem de çevremin az olmasından dolayı Ankara'da ki kişiler üzerinden istanbul'da bulunan katılımcılara ulaşım sağlanmıştır. Bu süreçte kimi katılımcılar iş yoğunluklarından dolayı online bir ortam üzerinden yardımcı olabileceklerini iletmişlerdir. Bu kişiler ile zoom üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İrtibat numarası bulunmayan ama sosyal medya uygulamaları (Instagram, Twitter vb.) üzerinden temas kurulan kullanıcılar ile de görüşmeler yapılmıştır. Saha süreci araştırmacının mevcut kitleye ulaşması için tüm yolları denediği bir yapıya sahiptir. Adana ve Ankara gibi illerde uzun süre kullanım sergileyen ve şuan yurt dışında bulunan bir katılımcı ile de zoom üzerinden görüşme yapılmıştır. Bu görüşme de farklı şehir ve ülkelerde esrarı kullanan kişilerin farklılaşması ile, esrar kullanımına yönelik devletin farklılaşan politikalarının mevcudiyeti altında esrarın konumu hakkında detaylı görüşmeler de yapılmıştır.

Saha da yaşanılan olayları ele alacak olursak, kullanıcı olmayan bir aracı üzerinden temas kurduğum bir kullanıcının görüşme sürecinden önce esrar temin etme deneyimine şahitlik ettim. Bu kişiler ev ortamında bir araya geldikten sonra esrar içme taleplerini birbirlerine ilettiler ve temin edecek kaynaklara erişimi olan bir kişi ortama davet edildi. Bende kişiyle araştırmam hakkında konuştuktan sonra yardımcı olmak isteyeceğini iletti. Bu kişi bir sağlık çalışanıydı ve esrar temin etme kaynağı zamanında hastası olan birisiydi. Telefonda kişi ile temas kuruldu ve dört kişi için ne kadar bir esrar miktarının yeterli olacağından bahsetti. Kaynak dört kişiye 12-14 gram esrarın yeterli olacağını ve bunun için 1500 lira fiyat istediğini aktardı. Kişiler hem parayı hem de miktarı çok buldukları için 3 gram esrarın yeterli olacağını ilettiler. Karşı taraf bu durum karşısında fiyat kırmaya giderek bin liraya kadar fiyatı düşürdü. Kişiler olayın para olmadığını miktarın fazla olduğunu söylerek 3 gramın yeterli olduğunu ilettiler. Kaynak, 5 gram altı vermiyoruz ama senin için 3 gram hazırlarız, 400 lira yeterli olur dedikten sonra almaya gidildi. Esrarı alma sürecinde katılımcı tek başına gitmek istemedi ve araştırmacı kimliğimden ötürü aldıkları ürünün gerçekten esrar olup olmayacağına dair ayırt edici bilgiye sahip olduğumu düşündükleri için benim de eşlik etmem istenildi. Teklifi kabul ettim ve yola çıktık, nezih bir semtten kenar mahalle olarak tabir edilen bir yere geldik. Telefonda temas kurulan kişi evinden alındıktan sonra asıl satıcıların yanına geçildi. Ben arabada bekledim. Katılımcı ile bizi kaynağa götüren kişi iki evin arasına girip asıl satıcıdan esrarı alıp parayı verdikten sonra arabaya geldiler ve esrarı üzerlerinde, polisin aramayacağı noktalara sakladılar. Sonrasında aracı bize polis noktalarının olmadığı çıkışı gösterdi ve bölgeden uzaklaşarak

eve gittik. Evde bong yöntemiyle içmeye geçiş için pet, permatik jilet sapı, kutu kola, makas, sakız veya yapıştırıcı malzemelerden içme aparatı hazırlandı. Aparatın kenarından boru uzanan ve borunun ucunda kutu kola şişesinden yapılmış bir huni vardı. Pet şişenin üst kısmı açık şekilde bırakıldı, boruyu biraz geçecek kadar su konuldu ve borunun ucundaki metal huniye makasla kesilmiş ve tütünle karıştırılmış esrar konularak yakılmaya başlandı ve kişiler üst kısımdan suda süzülen dumanı içlerine çekmeye başladılar. Ortamdaki kişilerde birbirlerini yeni tanıyan insanlardı ve esrar kullandıktan sonra etki altına girmeye başladılar. Esrarı temin eden kişi ortamdakilarden birini uyardı. "Burada şaka ve espri yapıyoruz eğer yanlış anlayacaksanız veya alınacaksanız ona göre hareket edelim, kimsenin kalbi kırılmasın" dedi. Sonrasında kullananlardan birisi kötüleşti yan odaya geçti diğer bir iki kişi de ona bakmaya geçti. Ortamda bu durum bir başka katılımcıyı rahatsız etti ve ufak çaplı bir gerginlik yaşandıktan sonra sakinlik yeniden sağlandı ve kişiler 3 gram esrarın ancak iki gramını tüketebilmişlerdi. Sonrasında kalan esrar kaldırıldı ve kişiler uykuya geçtiler. Benim gözlemlediğim kadarıyla içme süreci bir sıraya göre gitmekteydi. Bongu hazırlayan kişi sonraki kişinin kullanımına uygun hale getiriyordu huninin ucunu. Kişiler de sıralarını gözeterek kendi haklarını kullanıyorlardı. Ağır gelmesi durumunda, kişiler haklarından feragat ederek sonraki kişinin kullanımına sevk ediyordu.

Ankara ilinde bir başka görüşmeci ile görüşme öncesi esrar temin etme sürecine tanıklık ettim. Bu kişi üniversite ortamından tanışmış olduğu bir satıcıya Whatsapp uygulaması üzerinden ulaşarak "bu akşam müsaitsen bir uğramak istiyorum galiba ağrı kesicim sende kalmış hem onu da alırım" şeklinde konuşmada bulundu. Karşı tarafta "bir kutu mu iki kutu mu" şeklinde geri yanıt verdi. Katılımcı ise "üç kutu" olduğunu söyledi ve telefonu kapattı. Sonrasında satıcı olan kişinin evinin önüne gidilerek aşağıda beklendi. Satıcı geldikten sonra araca bindi ve belli bir süre etrafta tur atıldı. Alışveriş bittikten sonra satıcı araçtan ayrıldı ve katılımcı ise kullanım için evine doğru yola düştü. Bu süreçte alınan malzeme araç içerisinde gizli noktalara saklandı ve yol üstünde polis çevirmesine denk gelindi. Bu noktada katılımcı herhangi bir panik veya stres durumu yaşamadı. Polise karşı gayet rahat ve yardımcı bir profilde hareket etti. Kişinin üzerinde kimlik ve ehliyet bulunmamasına rağmen polis ile girmiş olduğu etkileşim, herhangi bir arama veya kimlik sorgulamasına uğramadan yoluna devam etmesini sağladı.

Ankara da görüşme yaptığım kadınlarla, Tunalı Hilmi (Tunalı olarak bilinen) caddesindeki park veya cafelerde görüşme yapıldı. Bu bölgedeki görüşmeciler kedi ve

köpek sahibi tek yaşayan ve ekonomik anlamda kaynaklara geniş erişimi bulunan kişilerdi. Katılımcılar, görüşmelere köpekleri ile katıldılar. Farklı mekanlar ve statülerden kişilerle aynı konu üzerinden görüşme yapılması karşılaştırmalı analiz için farklılıkların ne kadar güçlü olduğunun daha net anlaşılmasını sağladı. Kenar mahalle olarak tabir edilen bir bölgede yaşayan bir esrar kullanıcısı ile varlıklı bir muhitte yaşayan kullanıcının hayatında kullanılan maddenin aynı olması aynı etkide bulunacağı anlamına gelmediğini gözlemlememi sağladı.

4. BULGULAR

Esrar kullanım deneyimi ve bu deneyimin boyutlarını anlamaya çalıştığımız araştırma sürecinde, katılımcılardan elde edilen veriler, gruplandırılarak ortak temalar etrafında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, katılımcılarda elde edilen bulgular ilk önce iki gruba ayrılmıştır. İlk grupta, esrar kullanımına giden yol ile bu yoldaki öğrenme süreçleri ele alınmıştır. İkinci grupta ise esrar kullanımına dair deneyimler ve bu deneyim süreçlerinde kişilerin duygu ve düşüncelerinde meydana gelen dönüşümler ele alınmıştır. İlk grupta yer alan başlıklarda; esrarla ilk temas, kullanımı öğrenme, temin etmeyi öğrenme, kullanıma devam etme veya terk etme sebepleri, düzenli ve ara sıra kullanıcı olmayı etkileyen faktörler, esrar kullanılan ortamlardaki kuralları öğrenme ve uygulama, son olarak da madde kullanımı sonrası etkileri gizleme yollarını öğrenme gibi temalar bulunmaktadır. İkinci grupta yer alan başlıklarda ise, esrar kullanmanın farklı yöntemleri ve bunları uygulama gerekçeleri, esrar kullanımı sonrası algılanan olumsuzlukları giderme yöntemleri, esrar kullanılan mekanların özellikleri ve tercih sebebi, esrar kullanımı sürecinde arkadaşlık ilişkileri ve arkadaşlığın dönüşümü, esrar kullanıcılarının kendi bakış açılarından esrar kullanıcısı olma ve son olarak toplumun kendilerini nasıl gördüğüne dair algıları ele alınmıştır.

4.1. Esrar Kullanımına Giden Yol

Esrar, sigara ve alkolden sonra kullanım yaygınlığı olarak üçüncü sırada gelmektedir (Macit, 2019; Narkolog, 2022). Kullanım yaygınlığı geniş olan esrarın kullanımına giden süreçte merak, kontrol edilebilir olduğuna yönelik inanç (Özcan vd., 2016), çevrede esrar kullanan başkalarının bulunması, kolay erişim (Ögel vd., 2003), esrar kullanan yakın arkadaşlar (Koca ve Oğuzöncül, 2015), cezaların caydırıcı olmadığını düşünme (Türk ve Yavuz, 2018), sorunlardan kaçış aracı olarak görme, eğlenme isteği (Nelson, 2021a) etkili olmaktadır. Bununla birlikte esrar kullanımı sonrası rahatlama, gülme, mutlu hissetme (Baggio vd., 2015) gibi sebeplerin yanı sıra stres, bulantı, iştahsızlık, uykusuzluk (Lake vd., 2020) gibi olumsuz hislerden uzaklaşmak içinde esrar kullanılabilmektedir. Bu bağlamda, esrarla ilk temas ve kullanımın nasıl ve hangi ortamlarda gerçekleştiği, esrar kullanmaya giden süreci anlamak için yardımcı olacaktır.

4.1.1. İlk Temas

Madde kullanıcılarının, kullanıcı olma sürecinde ilk temas öyküsü bulunmaktadır. İlk temas, yasadışı uyuşturucu madde kullanıcılarının kullanmış oldukları maddelerle tanışma sürecini kapsamaktadır. Sosyal ve fiziksel çevre bu süreçte önemli rol oynadığı gibi kişinin etkileşim içerisinde olduğu aile fertleri, akrabaları, arkadaşları ve komşuları da önemli bir role sahiptir. Aile, akraba, arkadaş çevresi, eğitim hayatı, kentsel mekân ve sosyal çevredeki etkileşimler, esrar kullanımını etkilemektedir (Bahar, 2018).

Esrar kullanan kişilerin madde ile ilk temas sürecine baktığımız zaman, katılımcıların esrar kullanmaya başlamalarının nedenleri arasında, merak duygusuyla beraber çevrelerinde yakın tanıdıklarının kullanıyor olması bir sebeptir. Kişinin yakın çevresinde esrar kullanan başkalarının olması, esrar hakkında merak duymasına neden olmaktadır. Esrar kullanan diğerleri ile iletişim içerisinde olunması maddenin etkileri hakkında aktarımlara da yol açarak merak duygusunu güçlendirmektedir. Yakın çevredeki esrar kullanıcılarının varlığı esrar kullanımı için ilk temas kaynağı olarak rol oynamakta ve bu duruma şahit olan kişilerde de kullanım için merak uyandırmaktadır.

> *Bunu ilk kullandığım zamanlarda 18 yaşında falandım hatırlıyorum. Ben bunu buldum zaten merak ediyordum ondan sonra kendimce sarmaya çalıştım çünkü etrafta da görüyorduk yani şöyle içiyordu böyle kafası oluyor şunlar oluyor falan oluyor diye duyuyorduk (Fırat, 27, İşçi).*

Bazı katılımcılar esrar kullanılan bir ortamda yetişmiştir. Esrar kullanımı kişinin aile fertleri içerisinde normalleşmiştir. Bu normalleşme ile birlikte kişinin esrarla ilk temas noktası kendi ailesi olmaktadır. Kişinin yetiştiği aile ortamında esrarın sigara ve alkol gibi yasal madde muamelesi görüyor olması, teması ve kullanımı kolaylaştırmaktadır.

> *Çok fazla aile kültürümüzün içerisinde vardı esrar, kuzenler, aile büyükleri, bir yerden sonra şey gibi olmaya başlamıştı. Artık sigara gibi olmuştu (Berk, 29, Makine Mühendisi).*

Esrar kullanımına başlama nedenleri arasında en önemli etken yakın arkadaşlardır. Gençler, madde kullanımına arkadaşları aracılığı ile başlamaktadır (Bauman ve Ennett, 1996; Pilkington, 2007a) ve ilk kullanım sürecinde kullanım nedenleri arasında yakın arkadaşların kullanıcı olması bulunmaktadır. Bu süreçte kişi kendisi içinde kullanımında sorun görmemekte ve deneyimlemektedir.

Çok çok yakın bir arkadaşımın evindeydik ilk kullandığım zaman. Bu arkadaşımın yanındayken kendimi böyle hani daha güvende hissediyordum. Arkadaşıma o kadar güvenmeseydim hani yine kullanacağımı zannetmiyorum onun rahatlığı vardı (Çetin, 28, Sağlıkçı).

Evdeki herkesi liseden tanıyordum. Güvendiğim sevdiğim arkadaşlarımdı. Sürekli kullanıyorlardı işte bir gece ben de merak uyandırdı (Sedat, 29, Mimar).

İlk işte arkadaş çevremde bu arkadaşlarımın hepsini çocukluktan beri tanıdığım için güveniyordum (Barış, 27, İşsiz).

Kişinin yakın arkadaş çevresi içerisinde esrar kullanan kişilerin bulunması esrarla temas kurulmasını kolaylaştırmaktadır. Kişinin bu süreçte esrar kullanma nedenleri arasında esrar kullanan kişilere karşı kendini ispatlamak da bir başka kullanım nedenidir. Bazı katılımcılar esrar içmeyi beceremezsin yorumuna karşı kullanıma başlayarak, yapabildiğini diğer esrar kullananlara göstermektedir.

Evet benim eski erkek arkadaşım müzik yaparken cigara içiyordu ve onun çevresi de sürekli o şekilde cigara içen tiplerdi, hatta benimle dalga geçilirdi, yok sen yapamazsın işte falan denilirdi. Ben de inatla tamamen böyle bir şey yaptım, hayır dedim deneyeceğim, başlarım bu işe, görürsünüz siz içiyorsunuz da ben bunu içemez miyim dedim ve cigarayı öyle içtim senede 2013'tü (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).

Esrar ile ilk temasta yoğun etkileşimde bulunulan kişilerin önemli olduğu tespit edilmiştir. Özellikle kadın kullanıcılar için duygusal ilişki içinde oldukları erkek arkadaşları uyuşturucuyla kurulan ilk temasta belirleyici bir yere sahiptir. Kadınların esrar kullanma nedeni ve ilk temas kaynağı duygusal ilişki içerisinde oldukları erkek arkadaşlarıdır. Kadınların yoğun olarak iletişim ve etkileşim içerisinde bulundukları partnerlerinin esrar kullanımına şahit olmaları zamanla kullanıcı olmaları üzerinde etkilidir. Kişiler her ne kadar kullanım konusunda acemi olduklarını düşünseler de deneyimli bir kullanıcıyla beraber olmak kullanıcı olmayı kolaylaştırmaktadır.

İlk kullandığımda hayatımda hiç sigara içmemiştim ağzıma bile sürmemiştim o yüzden ben içemem, ben içemem diyordum sürekli erkek arkadaşım ben sana içirmenin yolunu biliyorum dedi (Göksu, 29, Sosyolog).

Kadınların esrarla tanışma sürecinde etkili olan bir unsur olarak erkek arkadaş, esrar kullanımına giden süreçte olumsuz bir etken olabilmektedir. Bu süreçte kadınlarda madde kullanımı arzulanmasa bile erkek arkadaşa daha yakın olmak ve rahat hissetmek için kullanım görülmektedir (Martin, 2010). Erkek arkadaşın düzenli olarak esrar kullanıyor olması bir kadın için süreçte istenilmese de kullanıma yönelmeyi ortaya çıkarmaktadır.

> *Erkek arkadaşım bağımlı (düzenli esrar kullanıcısı) olduğu için bulunduğumuz esrar kullanılan ortamlardan keyif alıyordu. Erkek arkadaşım keyif almayı sürdürdükçe bende istemsiz olarak kullanımı sürdürmeye başladım. Karşımdaki insanı memnun etmek isteği etkiliydi. Karşı tarafı tatmin etmeye çalışıyordum. Her gün yanında yatan biri olduğu için erkek arkadaşım, esrar kullanımı benim için de rutinleşmeye başladı (Feride, 28, Öğretmen).*

Kişinin madde kullanım sürecinde ilk temas kaynağı her zaman fiziksel ve sosyal çevre olmayabilmektedir. Dijital medya içerikleri de kullanıma başlama nedeni olmaktadır. Yakın çevrede esrar kullanan insanların olmaması, esrarla temasın farklı yollardan da kurulabileceğini göstermektedir. Bu yolların başında medya gelmektedir. Medya içeriklerinin esrar kullanımını alkol ve benzeri yasal ürünlerle eş değer göstermesi, kişinin kullanım için esrara yönelmesine yol açmaktadır.

> *Ben sana bir şey söyleyeyim mi kesinlikle ve kesinlikle medya, yakınımda deneyen çok yoktu benim, medyada şey olarak gördüm, tüketim mantığı içerisinde alkolle eşdeğer olarak gördüm, alkol de kullanmadım bunu da kullanmadım ama sonradan bunu kullandım (Aslan, 30, İşsiz).*

Esrar kullanım deneyiminde madde ile ilk temas aşamasında katılımcıların yaşamış oldukları tecrübeler niçin esrara yöneldikleri anlamamız için önemliydi. Esrar kullanılan bir ortamda yetişmiş olmak, çevredeki yakın tanıdıkların kullanımlarına şahit olmak, akran etkisiyle kullanıma yönelmek, kadın kullanıcıların erkek arkadaşlarının rolü bizlere esrara ulaşmanın sanıldığı kadar karmaşık olmadığını göstermektedir.

4.1.2. Neden Esrar: Paniğe Gerek Yok Sadece Organik Bir Şey

Esrar kullanıcıları neden esrar kullanıyorlar? Kullanıcıların esrara yönelik farklı bakış açıları bulunmaktadır. Zararsız olduğu için, yararlı olduğu için, etkileri kontrol edilebilir olduğu için, bağımlılık yapmadığı için vb. sebeplerden esrar kullanımı tercih edilmektedir. Korku, gerilim, sıkıntı, üzüntü, yalnızlık ve gündelik hayatın zorlukları gibi sebepler de esrar kullanımına yönelmeyi kolaylaştırmaktadır (Bahar, 2018).

Düzenli esrar kullanım alışkanlığına sahip olmayan ara sıra esrar kullanıcılarının kullanım nedenlerine bakıldığı zaman; kendilerine ikram edilmesi, ortama uyum sağlamak ve aidiyetlik hissetmek için, dışlanmamak, parti, festival ve benzeri özel günler olması gibi sebeplerden kaynaklı esrar kullanımı sergilenmektedir. Aynı zamanda esrar, diğer maddelere göre kullanım açısından daha güvenli bulunmakta ve kişilerin çevrelerinde esrar kullanan kişilerin bulunması kullanım nedenleri arasında gösterilmektedir (Friese, 2017).

Arkadaş gruplarında esrar kullanılıyor olması kullanıcı olmayanlarında esrar kullanımına yönelmesinde etkilidir (Anderson, Sitney, ve White, 2014). Esrar, alkol ve eroinden daha zararsız olduğu düşünüldüğü için kullanım sergilenebilmekte, "toprakta yetişen faydalı bir bitki" ve "yardımcı bir ilaç" gibi görülmesi kullanım nedenlerindendir (Peretti-Watel, 2003; Plancherel vd., 2005). Sosyalleşme ve eğlence amacıyla başlanan ve devam ettirilen esrar kullanımı zamanla kaygıyı bastırmak, sıkıntılardan kurtulmak ve uykuya geçişte kolaylık sağlaması için devam ettirilmektedir. Eğlence amacıyla kullanım yerini ilaç amacıyla kullanıma terk etmektedir (Järvinen ve Ravn, 2014).

4.1.2.1. Zararlı Olmadığına Dair Gerekçeler

Esrar kullanıcılarının esrar kullanımına yönelik değerlendirmeleri arasında esrarın verdiği zararın daha düşük olduğuna inanılmaktadır. Esrarın doğal bir bitkiden işlem görmeden elde edilen bir madde olması bu bakış açısı üzerinde etkilidir. Bitkinin zararlı olmadığına yönelik argümanlar alkol ve tütün gibi yasal ürünler üzerinden kıyaslama yapılarak savunulduğu gibi yasadışı veya yasal kimyasal ilaçlar ve uyuşturucular üzerinden de kıyaslama yapılarak savunulmaktadır.

Kimyasallara tamamen karşıyım ama kenevir gibi doğada yetişen bir şeyse kullanılabilir diye düşünüyorum. Hatta yasal olması taraftarıyım (Mert, 29, Motor Kurye).

Esrar yasadışı olan bir maddedir. Özellikle belli bir süre esrar kullanım deneyimine sahip olan katılımcılar, esrarı alkol gibi diğer bağımlılık yapan maddeler ile kıyaslamaktadırlar. Alkol kullanımı esrar kullanımından daha zararlı görülmektedir (Plancherel vd., 2005). Bu kıyaslamanın temelinde yasal dayanak ön plana çıkmaktadır. Esrarın alkolden daha az zarara yol açtığı ama alkolün serbest esrarın yasak olduğu üzerinden karşılaştırma yapılmaktadır. Kullanıcılar tarafından esrarın kısmen zararlı olduğu kabul edilmekte ve bununla birlikte alkol ve tütün ürünlerinin daha zararlı olduğu öne sürülmektedir. Alkol ve tütün ürünlerinin daha zararlı olmasına rağmen satışının yasal olması, buna karşın katılımcılarca daha az zararlı olduğu ileri sürülen esrarın yasa dışı olması şiddetle eleştirilmektedir. Esrar kullanımı, alkol ve tütün ürünleriyle kıyaslanırken eroin ve kimyasal maddeler için bu karşılaştırmanın yapılmamasının arkasındaki gerekçe, esrarın zararsız olduğuna yönelik inançtır. Zararlı olduğu düşünülen ama satışı yasalar tarafından serbest bırakılan alkol gibi bir ürün esrar kullanıcılarının sıkça dile getirip kendi esrar kullanımlarını meşrulaştırdıkları bir kıyaslama sağlamaktadır.

Madde kullanımında içkiye baktığımız zaman içki serbest devlet eliyle kendi serbest yapmış ama esrarı yasak yapmış ama esrar ucuz olduğu için insanlar onu içiyor. İçki içemiyor. İçki içtikleri zaman sapıtıyorlar misal ben içtim içki içersen sapıtıyorsun kendini kaybediyorsun. Esrar kullandığın zaman daha böyle yatıyorsun yani o yüzden esrar kullanmak daha mantıklı geliyor bana ot olduğu için ama içkiyi serbest bırakmışlar. Alkolün zararları daha fazla olmasına rağmen serbest bırakılmış çünkü oradan vergi alıyor. İçki adamı yoldan çıkarıyor ama esrar içtiğin zaman ne oluyor yatıyorsun kimseye zararın olmuyor (Mustafa, 30, İşsiz).

Katılımcıların esrar kullanımına yönelik bakış açılarını etkileyen bir diğer gerekçe ise esrarın kullanıldıktan sonra etkilerinin kontrol edilebilir olmasıdır. Alkol gibi maddelerin tersine katılımcılar esrarın sakinleştirici bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu bağlamda, katılımcılar açısından esrarın kullanıldıktan sonra kullanıcının zihni ve bedeni üzerindeki etkilerinin kontrol edilebilir olması esrarın diğer maddelerle karşılaştırıldığında daha az riskli kabul edilmesine yol açmaktadır.

Sentetik kimyasal uyuşturucu insanın bilincini aklını yani anti kişilik bozukluğu yapıyor. Sentetikler seni bozuyor yani anladın mı seni bozacak bir madde yani bence içilecek bir şey değil ama esrar öyle değil esrarda böyle bir şey yok esrar bunu içtiğin zaman böyle sakinleşiyorsun atıyorum böyle sinirli ol, bir şey ol, bir sigara içsem böyle kuş gibi olursun yani böyle ağrı kesici gibi bir şey yani (Harun, 30, Esnaf).

Esrar içmenin faydalı görülen bir tarafı da kullanıcıların etki altındayken saldırganlık potansiyellerini azaltmasıdır. Esrar etkisi altında kişi kendisine zarar verdiğini düşünse de başkalarına zararı olmadığından emindir (Haines, Johnson, Carter, ve Arora, 2009). Esrarı kullanma nedenleri arasında en önemli gerekçe zararsız olarak görülmesi ve kimyasal uyuşturucular gibi zarar vererek istenilmeyen durumların içine sokmamasıdır. Bir grup katılımcı, esrar kullanımı sonucu ne kendilerine ne de başkalarına zarar verecek bir duruma girmediklerini söylemektedir. Kimyasal uyuşturucular için ise tam tersi düşünülmektedir. Esrar ve diğer kimyasallar karşılaştırılarak, esrarın kullanım için daha makul olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

"Şimdi zaten esrar diğer maddelere göre daha zararsız. Şimdi esrar içtiğin zaman 2 saat 3 saat bir kafa yaşıyorsun vücut zaten yorgun düştüğü için kavgadır, hırsızlıktır ya da belli vesaire başka bir şeyler yapmaya mecalen düşünmüyorsun yani. Diğer kimyasallar da kişiyi kendinden aldığı için şahıs istemeden de olsa yaralama hırsızlık ya da karşısındakine kötü söz söyleme ya da başka bir şeyi itiraf etme diğer kimyasal maddelerde bunların hepsi olmuş şeyler. Ama esrarda bu tarz şeyler olmaz çünkü sana soru sorsa karşındakine dersin ki bana soru sorma. Benimle sohbet etme benimle konuşma dersin (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).

Esrar sadece yasadışı kimyasal maddelerle kıyaslanmamaktadır. Aynı zamanda yasal reçeteli ilaçlara göre de daha az zararlı olduğu için kullandığını aktaran katılımcılar bulunmaktadır. Tedavi amaçlı verilen antidepresanların yerine daha az zararlı ve etkili olduğu düşünülen esrar kullanılmaktadır (Kouri, Pope, Yurgelun-Todd ve Gruber, 1995). Yasal olan veya yasal olmayan kimyasal maddeleri kullanmak yerine esrar tercih edilmektedir. Burada en önemli etken esrarın daha az zararlı görülmesi veya hiç zararlı görülmemesidir. Esrar reçeteyle satılan psikiyatrik ilaçlara göre daha az zararlı görüldüğü gibi aynı zamanda daha da etkili olduğu düşünülmektedir.

Ben kimyasal hariç genel olarak hani otun kullanılmasını makul görüyorum. Ben 2 sene boyunca antidepresan kullandım. Bu anksiyete sıkıntıma çözüm olması amacıyla bir miktar esrar kullanımına sıcak bakıyorum. Esrara da makul bakmamın nedeni aslında bir noktada o ilaçların beni daha kötü yere getirdiğini düşündüğüm için ama esrar için de o kadar olumlu bir bakış açısına sahip olduğumu da söyleyemem sadece makul görüyorum o kadar (Faruk, 23, e-Ticaret).

Ben esrarı ilk deneyimlediğim zaman anksiyete bozukluğu tedavisi görüyordum. Bu anksiyete bozukluğu tedavisi için o dönemde ilaç kullanıyordum. Sonra yakın bir arkadaşım bana dedi ki esrarın içinde THC maddesi var ve insanın kaygılarını yok ediyor. İlaçları kullanacağına sonuçta o da bir kimyasal bu nedenle daha doğal bir şey istersen uygun bir şekilde deneyebiliriz dedi (Seda, 26, Öğretmen).

Katılımcılar esrarın yoksunluğunu pek hissetmediklerini ve hissettikleri zamanlarda ise baş edilemeyecek düzeyde olmadığını vurgulamaktadırlar. Esrar kullanıma yönelmede önemli bir gerekçe olarak ön plana çıkan bu durum, diğer yandan bağımlılık yapmadığının vurgulanması ile olumlanmaktadır.

Esrarın bir bağımlılığı yok esrarı istediğin zaman bırakabiliyorsun ama uyuşturucu ya da işte diğer katkılı şeyler aynı değil yani daha farklı (Mustafa, 30, İşsiz).

Esrar içen biri hala gün içinde fonksiyonel şekilde hayatına devam edebiliyor belli seviyede işte adam şarkıcı olsa sahneye çıkıp şarkısını söyleyebiliyor (Fuat, 28, Spor Koçu).

Bazı çalışmalarında (Demirci vd., 2020) gösterdiği gibi bu çalışmadaki bir grup katılımcı esrarın bağımlılık yapmadığını savunmasına rağmen bağımlılık yaptığını düşünenler de vardır. Esrar bağımlılık yapsa bile bu bağımlılığın yenilemeyecek bir bağımlılık olmadığı düşünülmektedir. Esrar kullanımından uzaklaşıldığı dönem fiziksel olarak ve sosyal olarak, kişilerin yaşamları bozulmamaktadır.

Evet, kendimi esrara bağımlı olarak görüyorum. Ama yenebileceğim bir bağımlılık şu an yenmeye çalışıyorum yeniyorum hatta onu, şu an sıkıntım

yok bir aydan fazla vakit geçti kullanmadım hala keyfim yerinde yani aklıma gelmiyor bile, keyif alıyorum, eğlenebiliyorum (Eylem, 26, Mühendis).

Yapılmasında sakınca görülen her eylemin gerçekleştirilebilmesi için meşrulaştırıcı argümanlara duyulan ihtiyaç esrar kullanımında da kendini göstermektedir. Esrarın bitki kökenli olması, zararlı olmadığının düşünülmesi, alkol ve tütün gibi satışı yasal olan ama daha zararlı olan ürünlerin örnek gösterilmesi, kimseye zarar verdirecek etkilere sahip olmaması, antidepresanlar gibi reçeteli ilaçların daha zararlı olduğunun savunulması ve yoksunluk sürecinde sorun yaşamama gibi gerekçeler esrar kullanımına devam etmeyi kolaylaştıran argümanlardır.

4.1.2.2. Eğlence Amaçlı Kullanım

Esrar kullanımı üzerinde etkili olan nedenler arasında öne çıkan bir başka gerekçe ise madde kullanıldıktan sonra alınan keyiftir. Keyif amacıyla kullanım farklı gerekçeler etrafında öne sürülmektedir. Bunlar; eğlence amaçlı kullanım, arkadaşlarla beraber kullanım ve stres gidermek için kullanım gibi farklılaşmaktadır. Esrar kullanımı "rahatlamak ve eğlenmek" için yapılmaktadır. Eğlence amaçlı esrar kullanımında öne çıkan gerekçeler; rahatlamak, duygu ve düşüncelerin değişmesini sağlamak, gece hayatı içerisinde daha fazla eğlenmektir (Nelson, 2021b).

Arkadaşlarla beraber yapılan ortak etkinliklerden duyulan keyif, esrar kullanımı içinde geçerlidir. Katılımcılar, alkol kullanılan ortamda diğerleri ile nasıl beraber eğleniyorlarsa, esrar kullanımında da aynı durumu yaşamaktadırlar.

İnsanın hoşuna gidiyor nasıl ki masa kurup böyle liseden ilkokuldan arkadaşlarla alkolün keyfini çıkartıyorsun, bu keyif nasıl güzelse benim için de esrarın durumu aynı yani (Fırat, 27, İşçi).

Esrar kullanımı, ortak etkinliklere keyif katan bir amaçla kullanıldığı gibi aynı zamanda eğlence amaçlı kullanımı da yaygındır. Katılımcılar, esrarı eğlenmek amacıyla kullanmaktadırlar. Bu durum alkolün eğlence amaçlı kullanımı ile kıyaslanarak vurgulanmaktadır.

Benim bakış açım da madde kullanımı benim için biraz eğlenceli, eğlence ile doğru orantılı yani biraz böyle bir ortamda alkol nasıl böyle rağbet görür

onun gibi, ne yapılıyorsa sanki ona böyle bir eğlence katıyor gibi (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).

Katılımcıların bir kısmı esrarı uyuşturucu bir madde olmanın ötesinde keyif verici bir madde olarak görmektedir. Maddenin keyif veren, stres ve sıkıntıyı gideren özellikleri kullanıma yönelmede etkilidir. Esrara yönelik bakış açısı, kullanılmadan önce olumsuz bir içeriğe sahip olmasına rağmen, kullanımla beraber bu düşünce daha olumluya doğru değişebilmektedir. Esrarın arkadaş ortamında eğlence için kullanımı makul görülerek, kullanım öncesi sahip olunan olumsuz bakış açısının değiştiği görülmektedir. Esrarın keyif verici yönünün ön plana çıkartılması ve ilaçlarla kıyaslanması hem esrara yönelik bakış açısının değişmesine hem de kullanımın meşrulaştırılmasına neden olmaktadır.

Bir kere öncelikle benim fikrim şu yönde öncelikli olarak askeri bir mesleği olduğu için babamın çocukluğum içerisinde buna aşırı karşıydım ve çok pis ve kirli gelmekteydi ve adi gelmekteydi bu fikir ama sonrasında üniversite hayatım boyunca sadece ot bazında merak ettim, denedim bir kere, bir arkadaş grubu içerisinde. Bu süreçte de kimyasal haricinde otu denediğim süreçte fikrim yine kimyasala karşı çok kötü olacağına dairdi. Ama biraz kafa dağıtmak belki eğlenceli vakit geçirmek için arkadaşlarla gibi ya da gerçekten belki bir ilaç niyetine kullanmak gibi otun o kadar kötü bir şey olmadığını düşünüyorum çünkü zaten yapılan araştırmalar da var, sen benden daha iyi biliyorsun, kas hastaları için bu çok yüksek oranda da kullanılıyor (Feride, 28, Öğretmen).

Alkol kullanımı, gündelik eğlence ihtiyacını karşılayan bir araç olarak işlev görmesi gibi esrar da aynı işlevi görmektedir. Eğlenmek, kafa dağıtmak, stres ve sıkıntıdan kurtulmak için kimyasal içerikli maddeler ve ilaçlara göre kullanımı daha cazip gelen esrar, kullanımında sakınca görülmeden kolaylıkla deneyimlenmektedir.

4.1.3. Esrar Kullanımını Öğrenme

Esrar ile temas kurulduktan sonra ve kişiler kullanmaya karar verdiklerinde ilk deneyimi yaşarlar. İlk deneyim esrar kullanımını öğrenme sürecidir. Bu süreçte katılımcılar benzer ve farklı deneyimler yaşarlar. İlk kullanımda katılımcıların kullanım şekli ve

hissettiklerinin neler olduğunun bilinmesi, esrar kullanıcısı olma sürecinde önemli kullanım devam etmesi için önemlidir.

4.1.3.1. Acemilik Dönemleri

Esrar kullanımında; kullanma biçimi, içmeye hazır hale getirme, etkileri algılama, hissedilen etkilere tepki verme, kullanım miktarını ayarlama vb. konular, katılımcıların acemilik yaşadıkları noktalardır (Becker, 2013).

Esrar kullanmaya yeni başlayan kullanıcıların acemilik yaşadıkları konular değişmektedir. İlk acemilik yaşanan alan öncelikle tüketim sürecinde kendini göstermektedir. Bazı katılımcılar sigara kullanma deneyimine sahip olmadıkları için esrar dumanını nasıl çekeceklerini ne kadar çekeceklerini ve dumanı ne zaman geri dışarı verecekleri noktalarda acemilik yaşamıştır.

> *Ben zaten sigarada içemeyen bir insan olduğum için dumanı ciğere çekme konusunda zorlanıyordum. Beş duman çektiysem bunun bir tanesi ancak ciğere iniyordu (Yiğit, 30, İ.K.).*

> *Evet, acemilik yaşadım. İlk başlarda yani o da hani çok sık tükettiğim bir şey değildi. Bu aralar biraz daha fazla deneyimliyim ama daha öncesinde yaşadım, acemilik yaşadım (Melek, 26, Kimya Mühendisi).*

Esrar kullanımı sürecinde dumandan yeterince yararlanma konusunda acemilik yaşayan katılımcılar, sonraki süreçte ortaya çıkan etkilerin kontrol edilmesi noktasında da acemilik yaşamaktadır. Tüketilen maddenin ne kadar kullanılması gerektiği de acemilik döneminde yaşanılan deneyimler sonrasında netleşmektedir. Katılımcılar kullanım miktarlarından kaynaklı ortaya çıkan olumsuzlukları acemiliklerine bağlayarak zamanla uygun kullanım miktarlarını ayarlamaktadırlar.

> *Acemilik süreci olmuştu tabii ki acemilik böyle nedir kusma şey ne diyeyim böyle göz kararması falan tarzı şeyler böyle üç dört kere hep yaşadım fazla kaçırmadan olduğunu düşünüyorum bunun. Dumanını fazla çekiyorsun içine seni zaten ne kadarlık bir şeyin var fazla çekince de o böyle bayılıyorsun o süreci bayağı bir yaşadım (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).*

Katılımcıların acemilik dönemlerinde yaşadıkları bir başka durum ise esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan etkilerin hissedilmesi ile ilgilidir. Kullanıcılar nasıl etki hissedeceklerini ya da mevcut etkilerin esrardan mı kaynaklandığını anlama noktasında sorun yaşamaktadırlar. Kişi çevresindekileri gözlemleyerek kullanım biçimi noktasında acemilik yaşamasa bile etkilerin vücutta hissedilmesi noktasında sorun yaşamaktadır.

> *Ben bunu ilk içtiğim zaman ne olduğunu anlamadım beni hiç etkilemedi neredeyse ya da bana öyle gelmişti (Sezen, 36, İşçi).*

> *Benim çevremdeki herkes zaten biliyordu bu durumu nasıl kavrayacağımı, nasıl bir yol izlemem gerektiğini, onlar o yolu bana gösterdikleri için çok da bir acemilik süreci yaşamadım. Tabi vücuduma aldıktan sonra, onlar benim vücudumdaki reaksiyonları bilmedikleri için sadece bir vücut kısmında şey yaşadım acemilik (Ufuk, 21, Sağlıkçı).*

Bazı katılımcıların ilk kullanım sürecinden sonra esrarın etkilerini tamamen hissettikleri kullanımları arasında aylar bulunmaktadır. Bu süreçte içme tekniğine hâkim olmama ve içme yöntemi etkili olmaktadır.

> *Ciddi bir tüketici olarak aldığım kafayı ilk olarak (esrar kullanmaya başladıktan) 4-5 ay sonrasında yaşadım (Göksu, 29, Sosyolog).*

Esrar kullanımında maddeyi içmeye hazır hale getirmek için de tecrübe gereklidir. Yeni kullanıma başlayan bir esrar kullanıcısı acemilikten kaçınamamaktadır. Bu acemiliğin aşılması ortamda diğerlerini gözlemleyerek ve deneyerek olmaktadır.

> *Acemilik süreci yani şöyle düşünebiliriz işte o ürünün ayıklanması bilmem nesi ben mesela hiç sarma yapmadım ama sonrasında ayıklayıp işte tütünle karıştırıp bilmem ne kapaklama kısmını falan evet bir süre sonra bunları ben de yaptım mesela ama bunu bu kadar anlamamın nedeni de dediğim gibi eski erkek arkadaşım çok fazla kullanıyordu. O esnada onu yaparken çok fazla görüyordum ama evet mesela ilk tütün sardım, tütün belki sararım ama hiç cigara sarmadım açıkçası (Feride, 28, Öğretmen).*

Acemilik yaşayan katılımcıların aksine bazı katılımcılar hiç acemilik yaşamadıklarını belirtmiştir. Bu süreçte içerisinde yaşanılan çevre en büyük etkendir. Kişi sigara kullanmıyor ve çevresinde madde kullanımı ile ilgili herhangi bir referans kaynağına sahip değilse, esrar kullanıma geçiş ve sonraki süreçte profesyonel duruma gelinmesinde

pek çok acemilik yaşanabilmektedir. Esrar kullanımına başlama süreci öncesinde kişinin etrafında bir esrar kullanımı söz konusuysa acemilik aşaması ya çok kısa sürmekte ya da çok kolay atlatılmaktadır.

> *Ben hiç acemilik yaşamadım hacı direkt ilk kullanmam da 10 yıllık adam nasıl kullanıyorsa biz de ilk başta onu öyle içmeye başladık (Kenan, 32, Esnaf).*

Araştırmacı*: Esrar kullanma aşamasında acemilik süreci yaşamış mıydınız?*

Berk*: Ne yazık ki hiç yaşamadım. Hemen uyum sağladım.*

Araştırmacı*: Bu kadar hızlı bir şekilde uyum sağlamayı neye bağlıyorsun?*

> Berk*: Bunun içine doğduğum ortama bağlıyorum hani genelde hiçbir şey yapmasak da bir bağımlı ortamda doğduk zaten bağımlıların olduğu bir ortamda doğduk. O zamanlar normal sigara içmezdik mesela esrarı içerdik. Normal sigaradan 7 yıl önce 8 yıl önce falan bununla tanışmıştık. Esrar kullanmaya başladıktan 7 yıl 8 yıl sonra ben normal sigara içmeye başladım.*

Acemilik, esrar kullanım sürecinde diğer kullanıcıların bilgi ve tecrübeleri sayesinde aşılmaktadır. Bu süreçle beraber kullanıcı artık esrar kullanımından daha fazla keyif almaya başlayarak esrarı içmeye hazır hale getirme, dumanı doğru teknikle ciğerlere alma, etkileri kontrol etme ve tanıma, kullanım miktarını ayarlama gibi konularda yaşanılan acemilikler diğer kullanıcıların yardımı ve kişinin deneyim sayısının artması ile yerini profesyonel kullanıma bırakmaktadır.

> *O acemiliği atma birkaç denememi aldı ya hani esrardan tam böyle kafayı yaşamam için iki üç kullanım boşa gitti diyebilirim. İlk kullandığımda zaten böyle çok bir şey almıyordum sonraki birkaç tekrarlamadan sonra o anın şeyiyle böyle dumanı falan böyle içimde tutardım sonrasında böyle şey verdiğini fark ediyordum beni etkilediğini keyif verdiğini (Fırat, 27, İşçi).*

> *Evet aslında o acemilikten daha iyi bir kullanıcı olmaya geçiş sürecimi hatırlıyorum daha çok keyif aldığımı fark ettim. O yüzden kullanmaya devam ettim keyif almaya başlayınca (Melek, 26, Kimya Mühendisi).*

Yani acemiliği atma süreci sonuçta birisi yanında senden çok yıllar önce içmiş kullanmış biliyor sen de onu gördükçe öğreniyorsun bir şekilde içiş şeklinden sarış şeklinden dumanı çekiş şeklinden (Furkan, 23, e-Ticaret).

Yeni bir deneyimin ilk basamaklarında yaşanan süreç acemilik olarak görülmekte ve kişinin deneyim sürecinin ilerleyen safhalarında sekteye uğramaması durumunda profesyonellik ile sonuçlanmaktadır. Esrar kullanım deneyiminin profesyonel kullanıcıya geçiş sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi için acemilik dönemi deneyimlerinin de iyi anlaşılması gerekmektedir.

4.1.3.2. İlk Etki

Esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan fiziksel ve zihinsel etkiler kullanımın devam etmesini sağlamaktadır. Peki ilk esrar deneyiminde neler hissedilmektedir?

Esrar kullandıktan sonra net hissedilen etkilerden biri uykudur. İlk esrar deneyiminde kullanıcıların uykusu gelmekte ve uykuya geçişleri kolaylaşmaktadır. Bu uyku halinin ortaya çıkacağı diğerleri tarafından kişiye aktarılarak etkiler hakkında beklenti oluşturulmaktadır.

Uykum geldi ama dediler ki ilk zamanlar uykun gelecek zaten (*Göksu, 29, Sosyolog*).

İlk esrar kullanımında fiziksel etkiler kullanıcılar tarafından net bir şekilde hissedilebilirken her zaman arzulanan ve keyif veren etkilerin hissedileceği bir şekilde olmamaktadır. Bazı katılımcılar ilk esrar deneyimlerinde fiziksel olarak rahatsızlık hissetmiştir. Bu rahatsızlıklar kusma, baş dönmesi ve bayılma gibi etkilerdir.

Ben ilk cigara içtiğimde de başım döndü gittim eve bayıldım onu bile hatırlıyorum yani anladın, sigara içtiğimde bayıldım yani gittim eve kafamı koydum bayıldım yani (Adnan, 30, İşçi).

Esrar kullanımı sonrası kişinin olduğu yerde hareket etmeden kalması yaşanan ve hissedilen fiziksel etkidir. Bu hareket etmeden yerinde kalma durumu sonrası artan iştah durumu vurgulanmaktadır. İştah artışıyla beraber tüketilen gıda ürünlerinin normal zamanlara göre tatları daha lezzetli gelmektedir. Bu durum, esrarın ilk kez kullanımında ortaya çıkan ve açık bir şekilde fark edilen etkilerindendir.

Ben bunu ilk kullandığımda dondum mesela ama bunun kafası geçtikten sonra örneğin bizi yedirdi içirdi yedik içtik kafası geçtikten sonra aldığın tadın 2-3 misli fazlasını alıyorsun niye yediğinden içtiğinden tat alıyorsun (Barış, 27, İşsiz).

Bazı katılımcılar esrarı ilk deneyimledikleri zaman etkilerini hissetmelerine rağmen anlamlandırma noktasında belirsizlik yaşamıştır. Esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan uyuşmanın niçin ortaya çıktığı anlaşılamasa da esrardan kaynaklı olduğu düşünülmüştür. Bu durum, katılımcıların diğer esrar kullanan insanlarda görmüş oldukları bir durumun ilk defa kendi vücutlarında tanımaya çalıştıkları bir etkidir. Katılımcı hissedilecek etkiler hakkında bilgilendirilmemişse bu durumu diğer esrar kullanıcılarında gözlemlediği durumlarla ilişkilendirerek anlamlandırmaktadır. Bu aşamada etkinin keyifli olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır.

Bunu ilk kullandığım zaman kafamın uyuştuğunu hissettim tamam mı ya ben böyle bir şey olacağını bilmiyordum. İlk defa kullandım orada kullandım. Yani başkasından görmüşüm, duymuşum ama kendi vücudunda hissetmemişim bazı şeyleri. Kimse de hani bize hiç söylemedi şunu hissedersin bunu hissedersin gibi (Cemil, 45, İşçi).

Kullanıcılar, ilk esrar kullanım deneyimlerinde etkilerin keyifli olup olmadığı konusunda kararsızlık yaşayabilirler. Bir grup katılımcı ilk kullanım sonrası fiziksel olarak hissedilen uyuşma etkisinin keyifli olup olmadığını sorgulamaktadır. Kullanıcı bu etkilerin keyifli olduğunda karar kılarsa, esrar kullanımı keyif verici olmaktadır.

İlk kullanımda çok olmasa da keyif aldığımı söyleyebilirim. Ya uyuşukluktan kaynaklı keyif almam tam mümkün olmazsa da keyif aldığımı söyleyebilirim (Çetin, 28, Sağlıkçı).

Bazı katılımcılar ilk esrar deneyimlerinde fiziksel etkileri fark etmemekte, esrar kullanımına devam etmeleri durumunda etkileri hissetmektedirler. Esrar kullanıcısı olmaya giden süreçte etkilerin hemen hissedilmeyeceği, belirli bir kullanım sonucu ulaşılabileceği anlaşılmaktadır.

İlk kullanımda bir şey hissetmemiştim. Ben ilk kullandığımda bana hiç öyle bir kafa olayı gelmedi sonraki kullanımlarda yaşadım ama ilk kullanımda olmamıştı bir şey (Sezen, 36, İşçi).

Esrar kullanımında, ilk kullanımda etkilerin ortaya çıkmaması yaşandığı gibi ortaya çıkan etkilerin anlamlandırılmaya çalışılması da mümkündür. Bu süreçte bazı katılımcılar etkilerin neler olduğunu ve etki altında olduklarını beraber esrar kullandıkları diğer kişilerin yorumları ile fark etmektedir. Katılımcılar esrar kullandıktan sonra zaman algıları yavaşlamaktadır. Kullanıcının ilk deneyiminde bu durum ortaya çıktığında kişinin fark etmesi mümkün olmayabilmektedir. Beraber esrar kullanılan diğer kullanıcıların yorumları ile etki fark edilmektedir.

> *Aslında ben anlamadım çevremdekiler bana söylediler. Anlamadın mı nasıl olduğunu baksana yok işte bak o bahsettiğin olay iki saat önce oldu falan diyordu, ya diyorum manyak mısınız 2 dakika önce yaşandı, delirdiniz herhalde (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).*

İlk kullanımda fiziksel etkiler en sık gözlemlenen etkilerdir. İlk kullanım sonrası ortaya çıkan diğer bir etki çeşidi ise zihinsel etkidir. İlk kullanım deneyiminde bazı katılımcılar zaman algılarının değiştiğini vurgulamaktadır. Kullanıcının algısı fiziksel sınırları aşabilmektedir. Ayağının yere batması, vücudunun uçuyor gibi olması bu durumlara örnektir.

> *Ayağa kalktım bir adım attım ayağım böyle betondan içeri giriyor. Sonra kalktım odaya gittim başım falan dönüyor böyle oturmuyordum zaten böyle havadaydım hiçbir şey hissetmiyordum böyle bir his yoktu ve ilk kalktığımda böyle ayağım bildiğin yani yere basmıyorum da sanki böyle ayağım böyle betonun içine giriyor gibiydi bana sorsan böyle saatler geçti gibi sanki saatler sürdü o durum saatlerce böyle devam etti gibi geldi (Kadriye, 38, Eczacı).*

Kullanım sonrası cansız nesneler ile iletişim kurulması gibi zihinsel etkilerde yaşanılabilmektedir. Bazı katılımcılar kedi ve köpeklerinin kendileri ile konuştuğunu belirtmektedir. Esrar etkisi altındayken çok uzağı duyabildiklerini ve evcil hayvanları ile anlamlı iletişim kurabildiklerini aktaran katılımcıların yaşadıkları bu etkiler de zihinseldir.

> *Esrarda kafam çok iyiyken köpeklerimle ve kedilerimle konuşabildiğimi düşünüyordum beni anladıklarını düşünüyordum ve bunun ben hayal olduğunu biliyorum, gerçek olmadığının farkındayım ama çok hoşuma gidiyordu ve yapıyordum, konuşuyordum onlarla. Ben bazen çok uzağa*

duyabildiğimi düşünüyorum görme falan değil ama duyduğumu düşünüyorum (Göksu, 29, Sosyolog).

Arkadaşımla beraber içmiştik. Gelirken tatlı almıştı ve ben çatalın ucundaki tatlı ile yarım saat bakıştım. Benimle konuştuğunu düşünüyordum (Yiğit, 30, İ.K.).

Esrar kullanımına başlamak için yakın çevre ve arkadaş gibi dış faktörlere ne kadar ihtiyaç varsa maddenin kullanım sonrası ortaya çıkarmış olduğu bedensel etkilerin keyif verici olması gibi içsel faktörlere de ihtiyaç vardır.

4.1.3.3. Etkilerden Haz Duyma

Esrar kullanımında öne çıkan temel gerekçe maddenin keyif verici özelliğe sahip olmasıdır. Kullanıcılar, kullanıma devam etme gerekçeleri arasında farklı sebepler sıralasalar da en önemli gerekçe kullanım sonrası ortaya çıkan fiziksel ve zihinsel etkilerin keyif vermeye başlamasıdır.

Bazı katılımcılar, ilk kullanımda fark ettikleri fiziksel etkilerden haz almaya başlarken bazıları sonraki kullanım sürecinde haz duymaktadır. Kullanım sonrası hissedilen rahatlama, gülme ve yapılan etkinlikler farklı gelmektedir. Katılımcılar bu durumun kullanım sonrası ortaya çıkan etkiler olduğunu vurgulayarak haz duymaktadır.

Ben bunu ilk kullanımdan itibaren başladım keyfini almaya ta ki bundan 3-4 sene öncesine kadar ben bunu 4 senedir bırakmışım, kullanmıyorum. Öncesi full böyle hani her kullandığımda keyif alırdım (*Kenan, 32, Esnaf*).

Yani bir rahatlama, rahatlama hali ve şey evet rahatlama en büyük şey olabilir küçük bir böyle mutluluk hissi olabilir. Boş boş gülmek o çok fazla olabiliyor o bayağı oluyor. Ne yapılıyorsa sanki ona böyle bir eğlence katıyor gibi (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).

Bazı katılımcılar ilk kullanımda keyif almamaktadır. Sonraki kullanımlarda ise ortaya çıkan etkiler keyif veren etkiler yerine kötü hissettirmektedir. Katılımcıların bir kısmı "bad trip" olarak adlandırdıkları etkiler hissetmektedir. Etkilerin keyif verici yönlerinin bulunmaması kullanımın devam ettirilmesini seyrekleştirmekte veya sonlandırmaktadır.

Marihuana ilk kullandığım zaman beni tribe sokmamıştı ama 2 veya 3 kullanımda tribe soktu beni. İlk kullanımdan sonra işte tribe girmeye başladım. Tribe girmeye başlayınca da çok da şey yapmadım açıkçası beğenmedim uyutmuyordu da beni. Çok fazla düşünceye sokuyordu beni (Furkan, 23, e-Ticaret).

İlk esrar deneyiminde, katılımcının farklı madde kullanım geçmişi varsa haz duyulmaktadır. Madde kullanma deneyimi olmayan katılımcılar, ilk esrar deneyimi sonrası ortaya çıkan etkilerin keyifli olup olmaması noktasında tereddüt yaşarken farklı madde kullanım deneyimine sahip katılımcılar ne olacağına dair beklenti sahibi olduğu için sorun yaşamamaktadır. İlk kez esrar kullanan katılımcılar ile farklı maddeden esrar kullanımına geçiş yapan katılımcıların ilk deneyimleri aynı değildir.

İlk kullanımda şöyle daha önceden bir uyuşturucu kullanma muhabbetim olduğu için, vücuda aldığım için uyuşturucunun kafasını tanıyordum. Esrar sürecinde de bu kafayı tanıdığım için çok zorlamadı o beni ve direkt kafam olmuştu zaten (Ufuk, 21, Sağlıkçı).

Katılımcılar, esrar kullandıktan sonra etkileri farklı şekillerde hissederek bu hissedilen etkilerden de haz duymaktadırlar. "Gülme tribi" olarak tabir edilen ve aralıksız gülmeye engel olmama durumu bunlardandır. Kullanıcının mesleği veya ilgi alanı hissedilen etkinin içeriğini belirlemektedir. Mimar olan bir katılımcı esrarın etkisini hissettikten sonra hayal gücünün genişlemesi ile tasarım yaptığını vurgulamıştır. Başka bir katılımcı esrar etkisi altında zihninin daha işlevsel olduğunu dile getirmiştir. "*Gerçekten düşünüyorum içimden iki tane içiyormuşum gibi iki kişiymiş 3 kişiymiş 5 kişiymiş gibi daha fazla fikir çıkıyor daha fazla şey kendi içimde tartışabiliyorum (Eylem, 26, Mühendis)."* Bir başka katılımcı ise kedi ve köpekleri ile iletişim kurduğunu aktarmıştır. Bu farklı etkilere yol açan kullanılan ortak maddedir. Bazı katılımcıların esrar kullanımından keyif almaları ile birlikte hissettikleri etkiler farklılaşsa da katılımcılar bunlardan haz duymaktadır.

Biz mimarlarda hep böyle tasarım şeyleri falan vardır ya üzerimdeki kıyafetleri ayakkabımı falan tasarladım. Farklı farklı kıyafetler yani hayal gücün çok genişlediği için o an böyle yaratıcılık falan yaratıcılığımın genişlediğini hissettim (Sedat, 29, Mimar).

Esrarda kafam çok iyiyken köpeklerimle ve kedilerimle konuşabildiğimi düşünüyordum beni anladıklarını düşünüyordum ve bunun ben hayal olduğunu biliyorum, gerçek olmadığının farkındayım ama çok hoşuma gidiyordu ve yapıyordum, konuşuyordum onlarla (Göksu, 29, Sosyolog).

Uzun dönemli esrar kullanan katılımcılar, esrarın etkileme boyutunun farklılaştığını vurgulamaktadır. İlk zamanlar duyulan heyecan ve gerilim yerini rutin kullanıma bırakmaktadır. Bu durumda haz almak için kullanılan miktar veya içme yöntemi değiştirilmektedir.

Aslan*: Ben 10 yıllık içiciyim, ilk zamanlarda herkes bunlarla ilgili bir eğlence yaratıyor ama uzun kullananlara bak hiçbir şey yapmıyor yapıştırıyor devam ediyor.*

Araştırmacı*: Artık kafasına ulaşamadığında seni etkilemediğini düşündüğünde ekstra yaptığın bir şeyler olur mu?*

Aslan: *Tabii ki öyle şeyler oluyor miktarı arttırıyorsun boş sigarayı daha böyle bol bol sarıyorsun.*

Esrar kullanımı sonrası hissedilen keyif verici etkiler; rahatlama, gülme, halüsinasyon görme olduğu gibi bad trip durumu olarak tabir edilen olumsuz etkiler bütününden oluşmaktadır. Bu hissedilen etkilerin keyifli olup olmamasına karar vermekte bir öğrenme sürecidir.

4.1.4. Esrar Temini

Türkiye'de esrar kullanımıyla ilgili yasal düzenlemeler mevcut olduğundan kullanım alışkanlığına sahip kişilerin mevcut tüketim alışkanlıklarını devam ettirebilmeleri için esrarı temin edebilecekleri kaynaklara erişimleri olmalıdır. Tüketimin yasal olduğu ülkelerde kullanıcıların esrara erişiminde herhangi bir problem yaşanmazken Türkiye gibi yasak olan ülkelerde esrar kullanımını talep eden kesimin genişliği, bu işin ticari anlamda ekonomik bir büyüklüğe sahip olmasından kaynaklı yeraltına inmiş bir şekilde sürdürülmektedir. Bu durum beraberinde esrar etrafında bir araya gelen alt kültür gruplarını ya da arkadaşlık formlarının açığa çıkmasına neden olmaktadır.

4.1.4.1. Açık Ağlar Üzerinden Temin

Katılımcılar Adana, Ankara ve İstanbul gibi büyükşehirler de yaşayan kişilerdir. Kullanıcıların esrar temin yolları da bu şehirlerde maddeye ulaşım biçimlerini yansıtmaktadır. Gelir grubu olarak yoksul semtlerde yaşamak ile varlıklı semtlerde yaşamak katılımcıların temin biçimleri üzerinde farklılığa yol açmaktadır.

Her kentin uyuşturucu satışı ile bilinen semtleri bulunmaktadır. O şehirde yaşayan ve madde kullanan kişilerde bu semtlerden haberdar olan kişilerdir. Bu semtlerde uyuşturucu satışını yöneten illegal organize gruplar bulunmaktadır. Esrar temini sağlanacağı zaman bu gruplara telefon numaraları üzerinden kolaylıkla ulaşılmaktadır. Bir grup katılımcı esrar temini sürecinde bu yolları vurgulamıştır.

> *Eskiden şeydi erkenden bu işe teşne olmuş yapan yürütücü semtleri oluyor biliyorsun öyle başladı. İstanbul gibi Ankara gibi yerlerde çok daha organize, her zaman bunların arkasında bir organize yapı, bir organize şey var, grup var her zaman o şekilde birisinde bir numara oluyor. Bir şekilde ulaşıyorsun (Berk, 29, Makine Mühendisi).*

Uyuşturucu satışı yapılan semtler dışarıdan gelen kişilere temin sağladıkları gibi semtte yaşayan kullanıcılara da madde temininin de önemli rol oynamaktadır. Bu mahallelerde yaşayan katılımcılar, madde temini noktasında zorluk yaşamayarak nerede kimler tarafından ne çeşit maddeler satıldığını bilmektedirler. Kullanıma yeni başlanmışsa diğer kullanıcılardan nerede ne çeşit ürüne ulaşılabileceği bilgisi yine kolaylıkla elde edilmektedir. Mahallenin dışından gelen bir alıcının farklı satıcılardan haberi olsa bile ulaşımı o mahallede yaşayan bir kullanıcı kadar kolay olmamaktadır. Mahallede yaşayan katılımcılar, esrar temin sürecinde daha tecrübeli olan kullanıcıların ağlarından ve tecrübesinden yararlanmaktadır. Satıcı ile temas kurulmak istenmediği zaman tecrübeli olan ve bağlantısı olan katılımcıya ücreti verilerek temin etmesi sağlanmaktadır.

> *"Bizim arkadaş ortamında herkes bunu bulabilirdi. İşte genelde mahalle ortamında belli olduğu için her yerde bu satıldığı için her yerde bulunuyor. Yani illaki ben yeni içmişimdir yeni başlamışımdır ben biraz daha böyle ortamda takılıyorum, ne oluyor zamanla işte takıla takıla ben daha iyisini buluyorum, getiriyorum ne oluyor biz de o nereden almış getirmiş ona ulaşıyoruz. Biz de oradan temin etmeye başlıyoruz. Ortamda çok içen adama, eski olan adama veriyorsun parayı o gidip sana daha iyisini bulup getiriyor,*

daha ucuzunu da getirebiliyor, adam yıllardır kullandığı için sürekli bağlantıları var onlardan iyi malı ucuza temin edebiliyor (Kenan, 32, Esnaf).

Uyuşturucu satılan mahallede yaşamak, eski ve tecrübeli kullanıcıları tanımak, ağların içerisinde bulunmak bir grup katılımcının esrar temininde diğerlerine göre daha rahat hareket etmelerini sağlamaktadır.

Temin etme sana dediğim gibi bu mahallede oturduğumuz için hani gözümüzü uyuşturucunun içinde açtık. Çocukluğumuzdan beri uyuşturucuyu görüyoruz (Harun, 30, Esnaf).

Adana'da olduğun sürece bunu istediğin her an bulabilirsin (Mustafa, 30, İşsiz).

Esrar kullanımının sürdürülebilmesi için kullanıcıların kolluk kuvvetlerinin müdahale riskine karşıda tedbirleri içeren önlemlerle nerede, nasıl temin edileceği bilgisine sahip olmaları gerekmektedir.

4.1.4.2. Kapalı Ağlar Üzerinden Temin

Kişinin yaşadığı bölgede esrar satışı yapılıyor olsun veya olmasın arkadaşları üzerinden esrar temini sağlayan kişilerde bulunmaktadır. Katılımcılar arasında esrara hiç ücret ödemeyen ya da hiç tanımadığı birinden esrar temin etmeyen katılımcılarda bulunmaktadır. Burada öne çıkan, bu kişilerin arkadaşlık ağlarının etkisidir. Kişi uzun yıllar kullanıcı olmasına rağmen kendi temini tek elin parmağını geçmeyecek seviyede olabilmektedir. Esrar temininde arkadaşlık önemli bir unsurdur. Esrar satışının yapılmadığı mahallelerde yaşayan katılımcıların esrar temini sürecinde satıcılar ile birebir karşılaşılmamaktadır. Mahalleye gidebilen veya satıcı ile irtibatı olan arkadaşlar aracılığı ile temin sağlanmaktadır. Katılımcıların bir kısmı temin etmek yerine temin edebilen arkadaşlarına ücretini ödeyerek kendileri içinde temin ettirmektedir. Ortamda bulunan ve satıcılar ile irtibatı olan kişi temin ettiği esrarı diğer arkadaşlarına satarak temin kaynağı haline gelmektedir. Arkadaşlar, esrar kullanılırken sadece beraber keyif alınan ve eğlenilen kişiler değil aynı zamanda esrara ulaşmada işlevsel bir role sahiptir.

Eski yaşantım, arkadaş gruplarımdan kaynaklı elimin altında çok fazla bunu temin eden, bunu tüketen veya satan insanlar tanıyorum. Benim bu maddeye ulaşımım çok kolay (Ufuk, 21, Sağlıkçı).

Benim kendimin hiç temin etme durumum olmadı. Hep arkadaş ortamında denk geldi ya da arkadaşlar bunu ayarladı (Çetin, 28, Sağlıkçı).

Yani şu zamana kadar bunu maksimum ben 7-8 senedir bunu kullanıyorum ama kendim aldım böyle 2-3 kere falan almışımdır. Arkadaşlarımın genelde tanıdıkları oluyor onlar buluşup getiriyor bir yerde alıyorlar. Yani birinci el mi artık tam olarak nasıl nereden alıyorlar bilmiyorum ama biri satıyor ondan alıyorlar onu biliyorum (Merve, 26, Bilgisayar Mühendisi).

Esrar temininde arkadaşlık ilişkileri temin etmeyi kolaylaştırmaktadır. Buna benzer bir durumda kadın kullanıcıların duygusal ilişki yaşadıkları partnerleri üzerinden esrar temininde görülmektedir. Kadın katılımcıların büyük çoğunluğu neredeyse esrar temin etme sürecinde satıcılar ile temas kurmamış kişilerdir. Aynı zamanda esrar temini için ücret de ödememişlerdir. Esrar temin edebilen bir sevgili, esrar kullanan bir kadın için temin kaynağına dönüşmektedir. Bu süreçte kadın kullanıcılar erkek arkadaşları tarafından esrar temin sürecinde ve sonrasında polisin şüphesini çekmemek için güvenlik bariyeri olarak kullanılmaktadır. Kadınların bulunduğu araçlar ve ortamlarda polisin yaklaşımı daha yumuşak olmaktadır.

Madde kaynağı benim için sevgilimdi. Yani aslında ben aramıyordum onda hep vardı. O yüzden hiç arama, sağlamaya çalışma, temin etme şeyim olmamıştı, hep vardı (Göksu, 29, Sosyolog)

Evet ben temin etmedim temin etme ihtiyacı da duymadım. Yaşadığım evin içerisinde zaten her zaman temin edip alan birisi vardı ve hatta onun temin etmesi için arabada beklemeler, sürekli bir yerlere gidip alışveriş yapmalar bilmem neler yaşanıyordu. Ben satın almasam da bir şekilde satın almak için yancı olarak bekleyen kişi oluyordum (Feride, 28, Öğretmen).

Kadın katılımcıların temin etme sürecinde karşılaştığı bir başka durum ise erkek kullanıcılar tarafından temin etme sürecinden uzak tutulmalarıdır. Esrar satışı yapan kişiler veya semtler genelde tehlikeli olarak görülmektedir. Bu mahallelerde yaşamayan ama erişimleri bulunan kişiler erkeklerdir. Erkekler esrar satışı yapılan bölgelerden kadınları uzak tutarak onlar adına temin sağlamaktadır. Kadınlar esrarı dolaylı temin ederek olası tehlikelerden korunmaktadır.

Yok ben hiç bunu temin etmedim. Benim çevremdeki insanlar kullanıyordu ve herkes de o kadar vardı ki benim bunu aramama hiç gerek kalmadı ki zaten kalmadı. Ben zaten kadın olduğum için beni açıkçası çok o duruma sokmak istemediler yanımdakiler hep erkekti çünkü (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).

Bazı katılımcıların farklı ortamlarda ve şehirlerde esrar kullanım deneyimi bulunmaktadır. Bu süreçte esrara erişim deneyimi farklılaşmaktadır. Esrar kullanımına Adana'da başlayıp Ankara'da devam eden ve şu an Kanada'da yaşayan Fuat'ın esrar kullanım deneyimleri şu şekildedir; *"Kanada'da çok kolay çok basit legal 2018'den beri her yerde free shop'lar var gidiyorsun uğraşmak istemiyorsan sarılmış halde var."* Fuat, Adana ve Ankara'da ise esrar kullanımı için temin etme sürecinin daha çok arkadaş çevresi ile olan etkileşimine bağlı olduğunu aktarmaktadır. "*Adana'da ve Ankara'da biraz daha tabii ki şeydi arkadaş çevresiydi. Bir selamla sabahla yapılıyordu çünkü yasaktı madde kullanımı, ağır cezası olmazsa da hani Türkiye'deyken kullanımı yasaktı."* Fuat'ın Ankara'da yaşadığı yıllarda esrar temininde bulunurken şaşırmış olduğu bir durum bulunmaktadır. Ankara'da lüks bir semtte yer alan büfe de yaşlı bir kadın tarafından esrar satışı yapılıyor olması katılımcımızı şaşırtmıştır.

Bu maddeyi satan torbacı dediğimiz halk arasında kişilerden biri normal çok lüks bir semtte bir tane şeydi bir büfedeki 45-50 yaşlarında bir ablaydı. İnanamadım ben çünkü burada yani Kanada'da olsa o kadar tepki vermem ama Türkiye'de benim için çok şey bir şeydi metalaştırdığım yasaklı bir şeydi kafamda. Arkadaşım gitti işte şu kişinin selamı ile geliyorum dedi ve bir tane çikolata ya da başka bir şey aldı onunla istediği kadar verdi bu şekilde temin ettik mesela en son hatırladığım bu kadar böyle karmaşık değildi (Fuat, 28, Spor Koçu).

Esrara erişimin zorlaştığı, başkalarının sattığı esrarın kalitesi ve içeriği hakkında şüphe duyulduğu zaman, ekonomik olarak kişilerin maddi gücünün yetmediği noktada kişiler kendi içecekleri esrarı kendileri yetiştirmektedir. Katılımcılardan sadece bir kişi kendi esrarını yetiştirmekteydi. Bu katılımcı dışında diğer katılımcılarında arkadaş çevrelerinde kendi esrarını yetiştiren kişiler temin kaynağı olarak yararlanılan kişiler olmuştur. Evde esrar yetiştirme kişinin ekonomik olarak artan satın alma maliyetleri sonrası yöneldiği bir temin seçeneğidir. Bu durum üzerinde dışarıdan temin edilen esrarın nasıl etkileyeceği ve ödenen parayı hak edip etmeyeceği endişesi de etkilidir. Katılımcımız

her ne kadar dile getirmese de görüşme sürecinde evde yetiştirilen esrarın bir kısmı kullanıcı olan yakın arkadaşların kullanmaları için satılmaktadır. Bu durum katılımcının masraflarını çıkarmasına ve kendi kullanımı için maddi kayıp yaşamadan esrar temin etmesini sağlamaktadır.

> *Her zaman, evinde yetiştirip satan farklı insanlar vardı, o şekilde temin ediyorduk (Fuat, 28, Spor Koçu).*

> *Bunun fiyatı 140 lira ile 300 lira arası değişiyor toptancı perakende fiyatları falan hadi diyelim ki 200 liradan aldım aylık 30 gram içtiğimi düşün aylık 6000 lira para yapar 6000 lirayı herkes karşılayamaz. Ben bu duruma artık dur demek için tesisatımı kurdum kendim yetiştirmeye karar verdim. Tohumları kendim yurt dışından temin ettim daha kaliteli esrarım olsun diye. Sokakta kaliteli mala denk gelmek zor. Ben hep iyisini buldum içtim ama bir yerde ekonomik yükü fazla. Öncesinde de zaten gidip toplu çözdüğüm olmuştu. Adana'ya gittim çözdüm, Mersin'e gittim çözdüm anladın mı bir şekilde hallediyorsun (Aslan, 30, İşsiz).*

Esrar temini için torbacı olarak tabir edilen sokak satıcıları gibi daha riskli ulaşım kanallarının aksine daha az riskli kanallar da bulunmaktadır. Bunlar; daha tecrübeli kullanıcılarla bağlantı, evde yetiştirmek, kadınlar için kullanıcı olan erkek arkadaşlar ve duygusal ilişki yaşadıkları partnerleridir. Bu kanallar, doğrudan temin etmek istemeyen kişiler için esrara dolaylı yoldan ulaşım sağlamaktadırlar.

4.1.5. Esrar Kullanımına Devam Etme Nedenleri

Araştırmaya katılanlar arasında esrar kullanımını terk edenler kadar esrar kullanımına devam edenler de bulunmaktadır. Esrar kullanımının alışkanlık halini alması, yasak olan bir eylemi ihlal etmeden duyulan haz yaratması, yaşam zorluklarına karşı rahatlama sağlaması gibi gerekçeler katılımcıların kullanımı sürdürme gerekçelerindendir.

Esrar kullanımı yasalar tarafından yasaklanmıştır. Bazı katılımcılar adli sürece taşınmış kullanım durumlarından dolayı ceza almıştır. Bu ceza durumunun adli sicile işlenmesi kişinin iş yaşamını ve gündelik yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bu süreçte kişi kullanımı terk etmek yerine mevcut problemlerden kaynaklı strese çözüm için kullanıma devam etmektedir.

Şu an her akşam neden kullanmaya devam ediyorum, şu an benim adli sicilim var. Ben bunu 2013 yılında içtim ondan sonra üzerinden 5 yıl geçmeden tekrar yakalandığım için bana 1 yıl 8 ay ceza verdiler. Şu an o benim adli sicilimde işlenmiş durumda. O adli sicil işlenmiş durumda olduğu için işe giremiyorum ve bu durum benim üzerimde psikolojikmen daha da etki ediyor. Niye ki sabıkanda çıktı hani adli sicilinde, işe giremiyorsun, gün boyu evdesin, boştayım o yüzden içiyorum. Çalıştığım zaman içmiyorum aklıma gelmiyor yani. Boşta kaldığım zaman aklıma geliyor (Barış, 27, İşsiz).

Katılımcıların bir kısmı ise esrar kullanımının artık hayatlarında yer alan bir alışkanlık olduğunu vurgulamaktadır. Esrar kullanımının alışkanlık haline gelmesi kişilerin kullanımı devam ettirmelerine neden olmaktadır. Esrar kullanımı ile nikotin kullanımı kıyaslanarak aynı uyum süreci sonucu kişinin devam ettiği bir alışkanlık olduğu vurgulanmıştır.

Ben şimdi alışkanlığından içiyorum bunu. Her gün bunu kullanıyoruz. Bunu içmediğim gün sayısı çok az. Her içmen de beyin gitgide alışıyor buna. O kafaya alışıyorsun. Vücut uyum sağlıyor gitgide. Bir nevi yani şöyle nikotin nasıl vücuda uyum sağlıyorsa esrar da öyle oluyor (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).

Esrar kullanımı sonrası hissedilen etkiler kullanıcıların kullanım öncesi bu etkilerin ortaya çıkmasına yönelik beklentilere sahip olmasına yol açmaktadır. Bu beklenti durumu kullanıcıların eğlenecekleri, keyif alacakları bir sonuca götüreceği üzerinden ilerlemektedir. Bundan kaynaklı olumlu beklentiler kullanımın devam etmesine neden olmaktadır.

O yani biraz öyle kurulan bağ ama bir yanda da fikir yani o beni şöyle yapacak böyle etkileyecek, bu beni rahatlatacak, bu beni eğlendirecek, ortamımızı güzel yapacak, keyifli böyle bir hal olacak, yani bu düşünceyle harekete geçiyorsun (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).

Katılımcıların alt ve üst sosyo-ekonomik statüden olması esrar kullanımına devam etme nedenlerinin farklılaşmasına yol açmaktadır. Esrarın yasalar tarafından yasaklanması alt gelir grubundan bir katılımcının hayatını zorlaştırmaktayken üst gelir grubundan bir katılımcının ise yasak bir eylemi yapmaktan kaynaklı alınan bir haz duymasına neden olmaktadır. Bir katılımcı yukarıda belirttiğimiz gibi esrar kullandığı için ceza almakta ve

bu durum hayatını zorlaştırdığı için kullanıma devam ederken bir başka katılımcı yasak olan bir eylemi yaptığı için keyif almakta ve kullanımı devam ettirmektedir.

> *Esrar kullandığın zaman işin içinde bir gizem var, bir gizlilik var onaylanmayan böyle ya da ne bileyim bilinse hoş olmayacak bir şey yapıyorsun ya orada beni böyle yasak olmasının cezbediciliği kesin var yani (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).*

Esrar kullanımının sürekli bir hal almasını sağlayan faktörler arasında kullanıcıların damgalanmış olmalarından kaynaklı rahatlama isteği, alışkanlık durumuna dönüşmesi, maddeden elde edilmek istenen keyif bulunmaktadır.

4.1.6. Esrar Kullanımından Uzaklaşma Nedenleri

Neden bazı insanlar esrar kullanmaya devam ederken bazı insanlar kullanıma devam etmez? Neden bazı insanlar düzenli esrar tüketirken bazıları düzenli esrar tüketmez? Bu soruların cevapları kullanıcıların deneyimlerinde yatmaktadır. Kullanıcıların deneyimleri etrafında esrar kullanımından uzaklaşmalarında nelerin etkili olduğu esrar kullanımına devam etmeyi anlamak kadar esrar kullanımını bırakmada nelerin etkili olduğunu anlamamıza da katkı sunmaktadır.

Esrar kullanımı sonrası hissedilen fiziksel etkiler kullanıcının hoşuna gitmeyebilmektedir. Esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan bedensel etkiler kullanıcının esrar kullanımına son verdirmektedir. Kullanım sonrası ortaya çıkan bedensel etkiler haz veya eğlence ile özdeşleştirilmemektedir. Bu etkiler acı ile özdeşleştirilerek kullanım sonlandırılmaktadır. Esrar kullanımında ortaya çıkan olumsuz bedensel etkiler kullanımın devam etmemesine neden olmaktadır.

> *Ya ne sağlıyor bunu şöyle benim bünyem diğer insanlara göre birazcık daha şey hassas. Ben işin eğlence kısmından çıkıyorum direkt şey kısmına geçiyorum acı çekme kısmına geçiyorum. Nasıl olur; kafa taşıyamaması olur, baş ağrısı olur, ne bileyim mide bulantısı, işte halis görme, işte bu tarz durumlar yaşıyorum bundan dolayı çok fazla abartamıyorum kullandığım hiçbir maddeyi. Bana zevk vermeyen bir şey hayatımda çok mevcut bir yerde bulunmaz (Ufuk, 21, Sağlıkçı).*

Esrar kullanımı artık eskisi kadar keyif verici olmamaktadır. Bu durumda bazı katılımcılar artık keyif almadıkları, eğlenmedikleri bir kullanıma devam etmeyi mantıklı bulmamaktadır. Geçmiş kullanımlarda elde edilen rahatlama artık elde edilmiyorsa maddi anlamda da kayıp yaşamamak için kullanım sonlandırılmaktadır.

> *Bakıyorum ortamlar beni açmıyor nedir yani bir nevi yaşadığım kafayı yaşamıyorum, eskiden yaşadığım kafayı ondan sonra ben diyorum ben o rahatlığı bulamıyorum ben neden para verip de alayım (Cemil, 45, İşçi).*

Bazı katılımcıların mevcut hayat tempoları esrarın etkilerine karşılık verecek düzeyde değildir. Katılımcının çalışma hayatı yoğun bir tempoda geçiyorsa esrar kullanımı kişiyi yavaşlatacağı için kullanımdan uzaklaşılmaktadır. Bu süreçte esrar ile ilgili olumsuz bir deneyim veya olumsuz bir yaklaşım bulunmamaktadır. Örneğin Seray, iş hayatı ile esrar arasında seçim yapmak zorunda kalmıştır.

> *Yani hayır uzun zaman oldu kullanmayalı ama tabii ki şöyle değilim asla içmiyorum veya kötü bir olay yaşamadım esrarla alakalı sadece şu anki hayatımın getirileri o tempo için biraz daha hızlı (27, Reklam Yöneticisi).*

Esrar kullanmayı terk etmede bedensel etkiler, iş yaşamı veya artık eskisi kadar keyif alamamanın dışında esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan etkilerin değerlendirilmesi ile de kullanımdan uzaklaşılmaktadır. Bazı katılımcılar esrar kullanımının sorunlardan kaçmak için yapılan bir aktivite olduğunu düşünmektedir. Katılımcı kendisinin zaten sorunlarıyla baş edecek kadar güçlü olduğunu düşünmektedir. Bu süreçte esrarın ortaya çıkardığı etkilerin sahte olduğu hiçbir soruna çözüm üretmediği düşünülerek kullanım başladığı yerde sonlandırılmaktadır. Gündelik kaygılar ve kişisel sorunlara çözüm için esrar kullanımı çare değildir. Bazı katılımcılar esrarın etkilerini hissettikten sonra bu çıkarımda bulunarak kullanımdan uzaklaşmaktadır.

> *Benim de sorunlarım var herkes gibi maddi manevi işte sosyal ekonomik konularda ailevi sorunlar mesleki kaygılar hepimizde var yani günümüz Türkiye'sinde hepimizin bir sürü sorunu var ama ben kendi düşünce yapıma göre ben bunları çözmekle meşgulüm zaten. Zihin yapımın güçlü olduğunu düşünüyorum ve madde kullanımının herhangi bir sorunuma çözüm üreteceğini hiçbir şekilde düşünmüyorum. Sorunda da yani anlamsız geliyor bana sorunlardan geçici bir şekilde sıyrılmak (Sedat, 29, Mimar).*

Kullanılan bir maddeden alınan hazzın tehlikeli olarak algılanması kullanım sonlandırılmasıyla sonuçlanabilmektedir. Esrar kullanımı sonrası alınan haz, katılımcıların kullanımı sürdürme nedenleri arasında bulunurken bazı katılımcılar açısından tehlikeli görüldüğü için kullanımdan uzaklaşma gerekçesi olmuştur. Esrar kullanım deneyimi sürecinde beklentilerin ve deneyime yönelik anlamlandırmaların kullanıcı olup olmama üzerindeki etkisi açık bir şekilde bu durumda görülmektedir.

> *O geçici hazzı yaşamak kimileri için güzel olabilir belki ama ben tehlikeli görüyorum ben işte tekrar tekrar yaparsam müptelası olabilirim bir yerden sonra. O bir şeye bağımlı olmak benim için korkutucu olmuştur her zaman. Kabul edilebilir bir şey değil benim için (Sedat, 29, Mimar).*

Esrar kullanımına başlama nedenleri arasında arkadaşlar da bulunmaktadır. Esrar kullanılan süreçte bazı katılımcılar esrar kullanımı ile esrar kullanan arkadaşları arasında ilişki kurmuştur. Kullanım sürecine başlama noktasında etkili olan arkadaşlık sonraki süreçte esrar kullanımından uzaklaşmada da etkili olabilmektedir. Arkadaşlarla bozulan ilişkiler sonrasında esrar kullanımı da terk edilmektedir. Diğer esrar kullanan kişiler ile karşılıklı fedakârlık süreci zamanla esrar temini noktasında tek taraflı beklentiye dönüşmektedir. Diğer kullanıcılar, kişinin ortama düzenli esrar getirmesini beklemektedir. Bu durum, kişinin hem arkadaşlarıyla hem de esrarla olan ilişkisini sonlandırmasına neden olmaktadır. Arkadaşlarla beraber esrar kullanan katılımcıların esrarı bırakmalarında diğer kullanıcılar ile sorun yaşamaları dışında bu kişilerle olan iletişimin sonlanması da, kullanımın terk edilmesine neden olmaktadır. Madde kullanımı yapılan yakın arkadaştan uzaklaşma maddeden de uzaklaşmayı getirmiştir. Katılımcı maddeye erişmesine rağmen kullanıma yönelmemiştir. Bu durum üzerinde etkili olan neden ise esrar kullanımına başlanan yakın arkadaştan uzaklaşmadır.

> *Ben daha doğrusu arkadaşlardan dolayı benim bu esrarı bırakmamın sebebi benim arkadaşlarımdı. Başlarken de arkadaş ortamıydı bırakırken de arkadaş ortamı etkili oldu. Bu esrar yoksa sen bir hiçsin 25 senelik arkadaşındır hiç fark etmiyor, bugün sen de o cigara yoksa. Sen o adama o gün yok dedin ya senden kötüsü yoktur yani (Kenan, 32, Esnaf).*

> *O arkadaşlarımla daha az görüşmem de etkili olmuş olabilir çünkü ben A..'le o zamanlardan sonra çok ama çok az görüşmeye başladım görüşmemi kesmeye başladığımdan beri kullanmam yine var mıydı çevremde kullanan*

evet vardı bu sefer benim tercihim kullanmama yönünde oldu (Mert, 29, Motor Kurye).

Bazı kadın katılımcılar duygusal ilişki yaşadıkları partnerlerinden kaynaklı esrar kullanımına başlayarak ilişki sürecinde esrar kullanımı ile partner arasında duygusal ilişki kurulmaktadır. İlişkinin sonlanması ile kullanıcı esrar kullanımından artık eski keyfi alamadığı için kullanımı sonlandırmaktadır. Esrar kullanımı ile özel hisler ilişki bağlamında anlamlandırıldığı için ilişkinin sonlanması ile esrardan istenilen fayda sağlanamamaktadır.

Her şeyi fark ettim, hissettiğim iyi şeyleri aradığımı aslında uyuşturucuyu değil o an hissettiğim şeyleri aradığımı fark ettim ve o his benim için o kişiyle özdeşleşmişti. Eğer o hisleri tekrar hissetmeyeceksem tekrar kullanmamın bir amacı yoktu (Göksu, 29, Sosyolog).

Bazı katılımcılar esrar kullanımına başlama noktasında arkadaşlarının etkisini vurgularken bu süreçten uzaklaşmada ailenin etkisine değinmektedirler. Katılımcının madde kullanımı ile birlikte hastalık sahibi olması, aile yakınlarının tedavi sürecinde ve maddeden uzaklaşma noktasında sundukları desteklerin kullanımı terk etmeyi kolaylaştırdığını göstermektedir. Madde kullanıcısı olunduğunun bilinmesi veya bilinmemesi durumunda da ailenin maddi ve manevi desteği kullanıcılara kullanımın terk edilmesi noktasında olumlu işlev sağlamaktadır.

Benim bırakmam da ailemin etkisi çok büyük oldu, başlamamda ise çevrenin etkisi çok büyük oldu. Abim biliyor, bilmediği zamanda da bana çok yardımcı oldu çünkü o hastalık sürecinde çok destekleyiciydi. Abim bırakma konusunda hiç farkında olmadan bana çok yardımcı oldu. Ama başlama konusunda arkadaş çevresi, akran etkisi vardı (Göksu, 29, Sosyolog).

Madde kullanıcılarının kullanıma devam etmelerini sağlayan gerekçeler olduğu gibi her esrar kullanıcısı için bu durum geçerli değildir. Çoğu kişi esrar kullanımını ilk deneyim aşamasında bırakmakta ya da bir sonraki kullanımın ne zaman olacağı belirsizliğini korumaktadır. Esrar kullanımına başlandığı zaman etkilerin keyif verici olmadığına yönelik düşünce, zamanla hissedilen keyfin kaybolması, gündelik hayat rutini ve iş temposunun kullanıma el verişsiz olması, hissedilen etkilerin kullanıcıyı korkutması, beraber kullanım sergilenen kişilerden uzaklaşılması gibi durumlar kullanımın sonlanmasına yol açmaktadır.

4.1.7. Esrar Müptelası Olmak ve Olmamak: Düzenli – Ara Sıra

Esrar kullanıcılarının madde kullanım aralıkları birbirinden farklıdır. Bu noktada düzenli ve düzensiz kullanıcıları ayrıştıran faktörlerin neler olduğu açıklanması gereken bir soru olarak belirmektedir. Esrar kullanıcılarının gündelik hayat rutinleri, iş hayatı, okul hayatı ve maddeye yönelik beklentileri onların düzenli kullanım ile düzensiz kullanım süreçleri üzerinde etkilidir. Düzensiz esrar kullanımından düzenli esrar kullanımına geçiş süreci, esrar kullanıcısı olma sürecinde önemli ve anlaşılması gereken bir başka husustur (Becker, 2013). Düzenli esrar kullanıcısı olmak, ilk deneyim sonrası kullanım pratiğine göre şekillenmektedir. Kullanıcılar hemen düzenli kullanıcı olmamaktadırlar. Esrar kullanan kişilerin farklı tüketim sıklıklarına sahip olmaları sınıflandırılmalarına neden olmaktadır. Düzenli olmayan esrar tüketim pratiğine sahip kullanıcılar düzenli olmayan kullanıcı grubuna girmektedir (Järvinen ve Ravn, 2014). Düzenli esrar kullanım pratiğinde ise kullanıcıların belli bir periyoda göre esrar tüketimi rutinleşmiş durumdadır.

Katılımcılar arasında her gün esrar kullananlar olduğu gibi sadece ilk kullanım deneyimine sahip olup sonrasında kullanıma devam etmeyenler de bulunmaktadır. Bu iki uç nokta arasında yer alan ara sıra esrar kullanıcıları düzenli olmayan kullanıcı olarak belirlenmiştir. Esrar kullanımı; haftalık, 3 günde bir ve günlük olan katılımcılar düzenli kullanıcı olarak belirlenmiştir.

Bazı katılımcıların esrar kullanımı gündelik yapılan bir rutin halini almıştır. Ayın günleri veya yılın aylarında her fırsat bulunduğu zaman kullanım sergilenmektedir. Esrarın düzenli olarak tekrar eden aralıklara kullanılması bu katılımcıları düzenli esrar kullanıcısı yapmaktadır.

> *30 gün mü ay kaç gün çekiyor ki. İşte Şubat 28 çekiyor sonra 28 gün içiyoruz onun dışında 31 gün çekiyoruz, 31 gün içiyorum (Kadriye, 38, Eczacı).*

> *Yıllardır haftada 7 kullanıyorum (Aslan, 30, İşsiz).*

Arkadaşlarla beraber geçirilen zaman ve bu birliktelik sürecinde esrar kullanımı sosyal etkileşime dayalı bir kullanım pratiğinin yerleşmesine neden olarak grup içerisinde esrar kullanımı uyumu ve aidiyeti sağlayan bir işlev görmeye başlamaktadır (Järvinen ve Ravn, 2014). Esrar kullanımı düzenli bir aralıkta ilerlemesine rağmen esrar kullanan arkadaşlarla beraber daha fazla zaman geçirildiğinde sıklık artmaktadır. Diğer

kullanıcılarla paylaşılan ortam ve geçirilen zaman kişinin kendi kullanım rutini dışına çıkarak daha fazla esrar kullanmasına neden olmaktadır.

> Araştırmacı*: Ne sıklıkla kullanıyorsun kullanma sıklığın hakkında ne söylersin?*
>
> Fırat*: Değişiyor yani örnek vereyim yani mesela belirli arkadaş şeylerim olduğu zaman yani haftada 2 defa içerim yani normal kendimden hiçbir şey olmasa bile haftada bir kez içerim belirli kişilerle aynı ortamda bulunuyorsam içmem biraz artıyor.*

Düzenli kullanıcılar dışında esrarı ne zaman içecekleri kesin olmayan ve esrar kullanılan ortama rastlanıldığında tüketen kullanıcılar düzenli kullanmayan katılımcılardı. Bu katılımcıların ne zaman esrar kullanacakları kendileri tarafından da net olarak bilinmemektedir. Esrar kullanma imkânı ortaya çıktığı zaman o anki karar mekanizmaları kullanıp kullanmamaya izin vermektedir. Ara sıra esrar kullanan katılımcılar, kullanım pratiklerine hâkim olmalarına rağmen esrar onlar için amaç değil, diğer esrar kullananlar ile eğlenmelerini sağlayan bir araçtır.

> *Ya ben düzenli bir kullanıcı değilim. Buna denk gelirsem bir ortamda o anki kullanım durumu onu ruh halim belirliyor (Çetin, 28, Sağlıkçı).*
>
> *Ben düzenli kullanıcı olduğumu kabul etmiyorum. Kullanım periyoduna bakacak olursak bir haftada bir iki haftada bir 3 haftada bir öyle eğlenmek istediğimiz vakitlerde konuşup muhabbet etmek değil de eğlenip kafa dağıtmak istediğimiz zaman ara ara istediğimiz bir şey haline geldi (Berk, 29, Makine Mühendisi).*
>
> *Ara sıra kullanmaya devam ediyorum, canım isteyince (Melek, 26, Kimya Mühendisi).*

Düzenli esrar kullanıcısı olmayan katılımcıların kullanım aralıkları belirsizdir. Kişiler düzenli esrar kullanmıyor olsalar bile bu durumun bir aralığa oturtulmasının düzenli kullanıma yol açacağı vurgulanmaktadır. Ara sıra esrar kullanımı sergileyen kullanıcılar ile düzenli kullanıcıların esrar kullanımı hakkındaki görüşleri farklı olabilmektedir (Plancherel vd., 2005). Ara sıra esrar kullanan katılımcılar düzenli kullanımında bir bağımlılık hali olduğunu dile getirmiştir. Her ne kadar düzenli kullanıcılar

da kendilerini bağımlı olarak görmeseler de ara sıra esrar kullanan katılımcıların yaklaşımı bu yöndedir.

> *Ayda bir bence en fazla, en fazla. Ben bunun bir aralığa oturtulmaması gerektiğini de düşünüyorum açıkçası bu da bir bağımlılık bence. Yani ben bir aralıkta olmasına karşıyım ayda yılda bir denk gelirse yani kullanılması taraftarıyım. Bir alkol tüketimi gibi yani nasıl ki alkol tüketimini aralığa oturtmuyorsun ayda yılda bir denk gelince içersin onun gibi davranılması lazım (Furkan, 23, e-Ticaret).*

Düzenli ve düzensiz esrar kullanımda öne çıkan bir diğer husus ise kullanılan miktardır. Katılımcıların esrar kullanım sıklıkları kadar bu sıklıklarda tükettikleri esrar miktarı da önemlidir. Düzenli esrar kullanıcıları esrar kullanım imkânı buldukları zamanlarda tüketim yapmaktadır. Bu zamanlarda ellerinde bulunan miktar ne kadarsa o kadar tüketmektedirler. Kendilerinin belli bir tüketim miktarı bulunmamaktadır. Esrar kullanan kişi sayısı ile elde bulunan esrar miktarı esrar tüketilen zaman aralığında bitirilmektedir.

> *Şöyle anlatayım biz misal 5 kişiyiz. Yani bu kadar sigara var elimizde bugün bu kadar vardır, onu bitirirdik diğer gün daha fazla vardır, onu da bitirirdik. Elinde olan madde miktarına bağlı ama olanı bitirmeden kalkmazdık (Kenan, 32, Esnaf).*

Bazı katılımcılar ise tüketilen esrar miktarı içinde belli bir düzene sahiptir. Bu kullanıcılar ellerindeki esrarın miktarına göre kullanım sürelerini en geniş zamana yaymaktadır. Bir grup düzenli esrar kullanıcısı olan katılımcının tek seferde tükettikleri esrar miktarı, bir başka grup düzenli kullanıcı için aylara yayılan bir tüketim miktarına karşılık gelmektedir.

> *Bir ay iki ay mesela kullanım sonrasında tekrar arayışa girmiyordum, bekliyordum. Aslında alıştığım yani kafamın iyi olduğu süreçte her gün düzenli olarak aynı miktarı kullanıyordum. Yani belki de bünyem hafif olduğu için ama 3 gram 5 gram benim için aylarca gidebiliyordu (Göksu, 29, Sosyolog).*

Esrar kullanımı süreklilik halini alan bir durum olduğu gibi ilk kullanım ve sonraki kullanım arasında yıllar bulunabilen bir biçimde de sürebilmektedir. Esrar tüketiminin

yoğun olduğu bir ortamda geçirilen zaman ilerleyen süreçte kişi için bu zaman dilimini kullanım ile doldurmaya yol açmaktadır.

4.1.8. Yeşil Oda İftiharla Sunar: Esrar Kullanmanın Adabı

Esrar hem tek başına hem de diğerleri ile beraber kullanılmaktadır. Esrar temininin zor oluşu ve yasaların kullanıcılara yönelik yaptırımlara sahip olması esrar kullanıcılarının bir araya gelerek tüketimde bulunmalarına neden olmaktadır. Ortak yapılan esrar tüketimi kullanıcılar arasında birtakım kuralların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sandberg, 2013). Esrarın kullanıma hazır hale getirilmesi bir takım kabiliyet ve beceri gerektirmektedir. Esrar kullanımına yeni başlayanlar ortamdaki tecrübeli kullanıcıları gözlemleyerek hem içmeyi hem de içme sürecindeki ortamın gerekliliklerini öğrenmektedir. Esrar içme ritüellerine yönelik öğrenme süreci diğer esrar kullanıcıları ile birlikte yapılan tüketim pratikleriyle sağlanmaktadır.

Katılımcılar, esrar kullanan diğer kişilerle beraber tüketim yaptıkları ortamlar da esrar içme sürecinde şahit oldukları kodlar, ritüeller, kurallar olduğunu vurgulamıştır. Esrar kullanmanın bir adabı olduğu ve katılımcıların çoğunluğu ortamda uyulması gereken kurallar olduğunu belirtmiştir. Grup içerisinde kodların, ritüellerin ve sembollerin yer alması grubun üyeleri arasında onaylanmış "uygun" ilişkileri temsil etmektedir (Morris, 2004).

> *Esrar içmenin bir adabı var. Başkalarıyla içiyorsun dikkat etmen gereken şeyler elbette oluyor (Fırat, 27, İşçi).*

> *Geçmişten bahsedecek olursam birçok kural, ritüel, kod var aslında. (Göksu, 29, Sosyolog).*

Esrar kullanılan ortamlarda en öne çıkan ve çoğu katılımcının belirtmiş olduğu nokta tecrübeli olanın içmeye hazır hale getirmesi durumudur. Aynı zamanda kullanıcılar arasında iş bölümü de bulunmaktadır. Saracak kişi, sarmadan önce ayıklanması gerekiyorsa bunu yapacak kişi bellidir. Sararak içme yöntemi dışında bong yöntemiyle içmekten hoşlanan kişiler varsa onlar içinde hazırlık yapılmaktadır. Altta kalan saf ve daha yoğun esrara ait kısımlar saygı göstergesi olarak ortamdaki en tecrübeli kişinin kullanımı için ayrılmaktadır. Saygı göstergesi olarak daha tecrübeli olana daha iyi kısımlar sunulmaktadır. Grup halinde esrar kullanımı sürecinde öne çıkan bir başka önemli ritüel ise

esrarı içmeye hazır hale getiren kişinin ilk kullanımı yapan kişi olmasıdır (Sandberg, 2013). Bu saygı göstergesi kullanıma hazır hale getirildikten sonra hazırlayan ve daha tecrübeli olan kişinin esrarı yakması ve ilk dumanı alma hakkına sahip olduğu düşüncesinde de kendini göstermektedir.

> *Birinin eli böyle sarmaya meyillidir onun gibi kimse böyle güzel saramaz mesela hani biri de böyle güzelce ayıklar mesela ayıkladıktan sonra saracak kişiye verir zaten ondan sonrasında da zaten biri böyle bong yapmayı sever mesela kapaktan zevk alır onun için de böyle hani dibi kalır derler mesela böyle esrarın en altında böyle en küçük parçaları kalır onun böyle daha bir zevki oluyor ayrı çünkü her daldan mesela koparırken zaten kurumuş bir şekilde geliyor size ondan koparırken zaten böyle güzel parçalar böyle dibe doğru gelir en küçük en hoş parçaları dibe çöker tozlaşır böyle işi orada bilene bırakıyorsun (Fırat, 27, İşçi).*

> *Her şey belli bir süreden sonra oturuyor kimin saracağı kimin alacağı kardeşim o işi yapabilen belli senden daha önce içmeye başlayan kullanıyor zaten sen ona uyuyorsun. Bizim orada en iyi saran kim vardır E.. vardır, en iyi E.. sarıyordur yani bir de güzel sarıyordu yavaş sarıyordu ama çok güzel sarıyordu ve çok sıkı sarıyordu al böyle o sigarayı duvara vur patlamaz sapasağlam durur zaten bir çekince ban diye kafana vuruyor (Özgün, 28, Sağlıkçı).*

Aynı mahalle ortamında yaşayan kullanıcıların aralarındaki iş bölümü yeteneğe ve tecrübeye dayalı oluşmaktadır. Grup olarak esrar kullanmalarının yanı sıra ekonomik olarak da grubun birlikte hareket etmesi söz konusudur.

> *Mahalleye geliyorsun bir süreden sonra her gün kullanmaya başlayınca hadi pat pat paraları çıkar alışveriş belli kimler gidecek alacak gelecek her şey bellidir (Özgün, 28, Sağlıkçı).*

Acemi kullanıcılar ortamın kurallarını tecrübeli kullanıcılar ile esrar içerken gözlemleyerek öğrenirken tecrübeli kullanıcılar için bu durum söz konusu değildir. Ortamda nasıl bir hareketlilik olduğu bu kişiler tarafından bilinmektedir. Esrar içme süreci grup etkinliği olarak yapıldığı zaman dahil olma noktasında sorun yaşanmamaktadır.

Zaten bir de biliyorsun ya zaten olacakları herkes zaten ona göre hazırlığını yapıp geliyor, plan yapmaya konuşmaya gerek olmuyor zaten ortamın nasıl döndüğüne hakimsen gelip orada direkt uyum sağlıyorsun (Kadriye, 38, Eczacı).

Esrar kullanımına geçilmeden önce katılımcıların kendi aralarında iletişim amaçlı kullandıkları kodlar vardır. Bu kodlanmış kelimeler neler yapılacağına dair grup içi iletişimi sağlamaktadır. Bu iletişim biçiminde kullanılan kelimeler kullanıcı olmayanların anlamayacakları göndermeleri içermektedir. "İstasyon" kelimesi esrar kullanmayan ya da o grupta yer almayan birisi için anlam ifade etmezken grup içerisindeki kullanıcılar için esrarın kimin elinde bulunduğu bilgisini içermektedir. Bazı katılımcılar esrarla birlikte kimyasal maddelerde kullanmaktadır. Kimyasal maddelerin fiziksel etkilerinden kaynaklı bu ortamlarda esrarın içmeye hazır hale getirilmesi kimyasal madde kullanımından önce olmaktadır. Kişiler kimyasal madde etkisindeyken esrarı içmeye hazır hale getirmek ile uğraşmamaktadırlar.

Yeşil oda iftiharla sunar. Geçmişten bahsedecek olursam birçok kural, ritüel, kod var aslında. Yani istasyon mesela sigaranın bir kişi de kalması, hani ateşi yak mesela arkadaşlar arasında, mesela ateşle var mesela genelde hep bir saran kişi olur, o dürtülür, o sarar, o profesyoneldir, o zaten ekstazi kullanımının öncesinde birkaç tane sarar çünkü ekstazi etkisindeyken saramaz ondan dolayı onlar yapılır (Göksu, 29, Sosyolog).

Kampüs ortamında esrar kullanan katılımcılar, grup biçiminde tüketimi organize etmek için sosyal iletişim uygulamalarından yararlanmaktadır. Bu kişiler arasında esrar kullanımı rutinleşen bir sürece dönüşmüştür. Esrara sahip kişiler hazırladıktan sonra gruptaki diğerlerinin ders vakitlerinin bitişine göre toplanılması beklenilerek tüketim yapılmaktadır.

Bölümden 4 kişiydik. İşte püf püf diyorduk WhatsApp grubumuz vardı işte sabah dersten önce kim yaparsa varsa onda genelde iki kişi de oluyordu zaten ben de ya da diğer arkadaş da olmuyordu. Aynı yerde buluşuyorduk biri 15 dakika sonra gelirdi diğeri yarım saat sonra gelirdi yetişen geliyordu bazı günler dersine göre özellikle işte hep aynı kişi şey yapardı hazırlardı. Hep aynı yere otururduk hep aynıydı ya her şey aynıydı bölüme gidişimiz karar

verişimiz derse geç kalışımız bugün de derse gitmeyelim demezdik (Eylem, 26, Mühendis).

Katılımcıların esrar tüketme sürecinde ortamın gerekliliklerine göre hareket etmeleri öncesinde olduğu gibi tüketim esnasında da uyulması gereken davranış kodları bulunmaktadır. Katılımcıların bu kuralları takip etmeleriyle kullanım devam etmektedir. Kullanım esnasında da ritüeller bulunmakta ve bu ritüeller esrarın paylaşımını belirleyen kurallardır. Esrar kullanımı esnasında oluşturulan çemberde herkes sırası gelince kendi payına düşen miktarı içtikten sonra yanındaki kişiye uzatmaktadır. Onun dışında eğlenmek için, esrardan istenilen etkiyi daha iyi hissetmek için de ritüeller bulunmaktadır. Müzik dinlemek, gıda tüketmek, çizgi film izlemek gibi etkinlikler esrar etkisi altındayken daha fazla eğlenmek için yapılan ritüellerdir. Paylaşımı belirleyen ritüeller ise daire şeklinde herkesin iki defadan fazla olmayacak şekilde duman çekmesi ile sarılan esrarın döndürülerek içilmesi ritüelidir.

Bizim mesela müziğimiz, önce müzik açarız sonradan kafamız düşmeye başladığı zaman yemek yiyoruz sonra tekrar bir sigara daha içiyoruz sonra vücut yoruluyor, uyku moduna vesaire girildiği durumda cartoon network'te çizgi film açardık onu izlerdik sonra da yatış. Arabada işte yine ayrı bir ritüel halindedir, o bir şarkı vardır arabada ot içilirken dinlenir o şarkı (Göksu, 29, Sosyolog).

Grubun kuralları var en başta işte herkes sırayla dönecek herkes eşit miktarda içecek herkes eşit miktarlarda kullanacak, en iyi saran hazırlar, içmeyi bilmeyenin elinden alınır, içmeyi bilmeyenden kastım işte şey adam külünü dökecek, külünü dökmesinin bile adabı varmış. Ben bilmiyordum mesela hani ben onu yaşamadım ama vurarak böyle külü dökenin elinden alıyorlar. Böyle aşağısından tutup döndürerek o küller alınacak aşağıya dökülecek böyle parmağınla iki taraftan tutup üstten diğer parmağınla vurarak dökemezsin (Mert, 29, Motor Kurye).

Esrar tüketimi grup etkinliği biçiminde yapıldığında külün dökülmesine kadar kurallar bulunmaktadır. Bu süreçte ortamda kurallara uygun hareket etmeyen kişilerin ellerinden esrar alınmaktadır. Ritüellerin hayata geçmesi aşamasında nasıl hareket edeceklerini bilmeyenler genelde acemiler olmaktadır ve grup kullanımı sürecinde bu davranış biçimleri acemilere öğretilmektedir.

Tüketimin eşit olması adına döngünün kırılmamasına dikkat edilmektedir. Bu süreçte bazı katılımcılar miktar kendilerine fazla geliyorsa haklarından vazgeçtiklerini vurgulamıştır. Grup tüketiminde kullanım hakkında sadece kullanıcının kendisi vazgeçebilmektedir.

Araştırmacı: *Sırayla mı dönerdiniz herkesin alacağı nefes sayısı belli miydi?*

Eylem*: Evet aynen aynen aynen çok kullanıyorlardı, o yüzden biz es geçebiliyorduk fazla geliyordu çok çekmek. Derse gideceğiz o yüzden az içerdik derse gideceğiz diye.*

Mesela kimisinin nefesi kuvvetlidir o daha iyi çeker daha çok çeker kimi bir tek nefeste alır içine siz mesela tam bir nefes çekersiniz içinize o an sana yettiğini düşünüp geri çekilebilirsin ikinci dumanı alıp almamak senin inisiyatifine kalır (Fırat, 27, İşçi).

Grup kuralları ve ritüeller kullanım miktarının eşit bölünmesi için geliştirilmiştir. Bu süreçte ortamın kurallarına uymayanlar grup dışına atılmaktadır. Ortamda kişiler arası kullanımı kontrol eden kuralların en başında eşit içmeyi düzenleyen sırayla dönerek içmek bulunmaktadır. Bu süreçte herhangi birinin diğerlerinden daha fazla duman çekmeye çalışması durumunda grup içerisinde bunun fark edilmesi kişinin kınanmasına veya hoş karşılanmamasına yol açmaktadır (Sandberg, 2013). Buna uymayan kişiler uyarılmakta, yine uymadıklarına grubun dışına itilmektedirler. Son çare olarak şiddete de başvurulabilmektedir.

Bir kere bir adam sizden fazla duman çekmeye kalkıyorsa buna tepki gösteririz. Hepimiz onun keyfi için oradayız neden aç gözlülük yapıyorsun. Sıranı bekle kalkıp yerini değiştirme ya da bir duman daha fazla çekmeye kalkma. Bu tarz şeyler ortamın tadını kaçırıyordu (Yiğit, 30, İ.K.).

Tabii ki ortamın bir adabı var, uyman lazım yoksa ortama sokmuyorlar. Yani biz de sokmuyorduk. Ortamın adabı nedir, oturacaksın, bekleyeceksin keyif yapacaksın (Adnan, 30, İşçi).

İllaki konuşma tarzını bilirsin oturup kalkmana dikkat edersin yanındaki büyüğünü bilirsin küçüğünü bilirsin ona göre hareket edersin. Biz beş misal biz beş kişi altı kişi oturuyoruz, hepimiz arkadaşız, o an ortamda birimizin kafası biraz daha fazla güzel olmuştur, huzursuzluk çıkarmıştır, alttan alırsın

ya da yol verirsin gönderirsin adamı. Hani bu tür şeyler ama yeri gelir kavgada oluyor (Kenan, 32, Esnaf).

Ortamda esrar içme sürecinde kurallara uymayan kişiler diğer kullanıcılar tarafından hoş karşılanmamaktadır. Kuralların ihlal edilmesi aslında esrardan alınacak keyfin engellemesine neden olmaktadır. Grup etkinliği biçiminde esrar tüketimi yapıldığında ortamdaki kişilerden beklenilen esrarın etkisi ile diğerlerini rahatsız edecek davranışlardan uzak durmalarıdır. Esrar içtikten sonra diğerlerine sözlü veya fiziksel sataşmada bulunulmaması, ortamda gürültü yaparak diğer kişilerin keyiflerini kaçırmamakta bu beklentilerdendir.

Halil*: Şöyle içip de sıçmama dediğimiz bir tabir var. Yani götünle içme hesabı.*

Araştırmacı*: Ortamda bu şekilde davranan biri olduğunda grubun tavrı ne oluyor?*

Halil: *İlk önce uyarı veriyoruz mesela adamın hani bizden yaşı büyükse aynı ortamda bir daha onunla bulunmamayı tercih ediyoruz. Hani bu tarz şeyler tercih ediyoruz.*

Araştırmacı: *Bu insanlar ortam bozucular mı?*

Halil: *Evet öyle tabir ediyoruz. Bizim esrardan alacağımız keyfi de adam etkiliyor o an edeceğimiz sohbetin de içine ediyor. Yani kendi aramızda sohbet edeceksek adamın bağırması çağırması yüzünden edeceğimiz sohbetten de bir halt anlamıyoruz. Ya da işte herkes kendi kafasına göre konuşuyor o an ortamda kimin ne dediği belli olmuyor*

Araştırmacı*: Bunun dışında başka neler vardı misal ortamı bozan insanlar olduğunda ne yapardınız?*

Harun*: Ya tabii ortamı bozan bir insan olduğu zaman önce uyarılır yani sırayla gider yani. Adam gelmiş misal yani bir de adam heves ediyor oturuyorsunuz böyle şimdi 5-6 arkadaş beraber oturuyorsunuz şimdi sarma dönüyor sırayla böyle derler ki sağdan dönsün misal ikincisi yanar bu sefer deriz soldan dönsün sırayla böyle o vururdu, soğuturdu, sigara soğusun biraz bekle daha iyi kafana girer. Bakarız sigara yamuktur, ıslattırdık derdik ki*

sigara düz gitsin yani böyle ortamı var, psikolojik baskısı mı artık ne diyeyim böyle var yani o tarz vardı.

Katılımcıların kendi aralarındaki davranışları düzenleyen kurallardan birisi de ortamda bir kullanıcının sevgilisi varsa ona sarkıntılık yapılmamasıdır. Ortamda herhangi birinin kadın sevgilisi olduğunda rahatsızlık verici eylemlerde bulunulmaması beklenir ve bu tarz beklenti ortamda daha önceden bulunmamış ve esrar kullanımı sonrası ne yapacağı kestirilmeyen kişilere karşı uygulanmaktadır. Bu tarz hareketler beklenilen birisi varsa ortamda diğerleri tarafından hal ve hareketleri süreç içerisinde takip edilir.

Eğer ki sevgilili bir ortamsa yaptıklarını daha kontrollü bir şekilde yapman lazım hani yanındaki insanın sevgilisine sarkıntılık gibi bir şey yapmaya kalkma ki genelde zaten öyle bir şey kabul etmiyorlar öyle bir ortamda öyle bir kişi barındırılmaz ama eğer ki sonradan geldiyse çocuğun nasıl biri olduğu belli değilse hareketlerinden huylarından uyarılır, bu yeni kişi geldiği zaman genelde takip edilir göz ucuyla bunu takip eden birisi olur her zaman olur (Mert, 29, Motor Kurye).

Esrar kullanımı grup etkinliği biçiminde yapıldığında her grubun ritüelleri, kuralları ve kodları kullanıcıların ait olduğu kesimin farklı olmasına bağlı değişmektedir. Semboller gizem barındırmaları ile beraber hitap ettikleri gruba ortak anlam ifade etmeye çalışan işaretlerdir. Sembollerin doğru anlaşılması ve değerlendirilebilmesi için hitap ettiği kültürel yapının iyi bilinmesi gerekmektedir (Cassirer, 2011). Grup normları farklılaşabilmektedir. Türkiye'deki bir esrar içme grubu ile Fransa'daki bir gencin esrar içtiği grubun kuralları farklıdır. Aynı farklılaşma Türkiye'de gruplar arasında da görülmektedir. Bu gruplar arasındaki farklılığa yol açan temel sebep ulaşılabilen esrar miktarıdır. Miktarın artması paylaşımı düzenleyen kuralların gevşemesini de beraberinde getirebilmektedir.

İki fırt çekersin dönersin böyle bir kural var mesela biz Fransa'dan bir kız gelmişti. Fransa'da böyle bir şey yokmuş orada herkes ne kadar isterse içiyormuş aldığı joint'e göre ister 5 fırt ister 7 fırt çekiyormuş. Biz de iki çek geç şeyi görünce şaşırmıştı bayağı. Alacağız ama işte parasını koyuyor ortak alınıyormuş onlarda da dönerken şey yok yani işte sen iki çek ben üç çekeyim herkes iki çeksin muhabbeti yok, herkes istediği kadar çekiyor, canı istediği zaman veriyor sana. Orada muhtemelen çok uygun bir fiyata buldukları için

herkes istediğini yapıyordur yani o konuda rahatlar. Burada ama işte o kadar para verdin 2-3 gram aldıysam bunu faydalanabileceğim en yüksek oranda faydalanmam lazım (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).

Farklı gruplarda içerisinde esrar tüketen bazı katılımcılar grupların farklılaşması ile birlikte kurallarında nasıl farklılaşabileceğini vurgulamaktadır. Türkiye'de esrar içilen ortamlarda esrar içmeye yönelik kuralların gelişmesindeki en önemli nedenlerin başında maddeye olan erişimin kısıtlı olması, kullanımın yasal olmaması ve esrar kullanımı etrafında toplanan kişilerin maddeden daha fazla istifade etme isteği yatmaktadır. Kaynağın bol olması halinde ortamın kendi akışına uygun kuralları ortaya çıkarabileceği de bir başka gerçektir. Az bir miktar esrardan kafa sağlamak için içme yöntemini değiştirme tercihi gibi kaynağın bol olduğu noktada istifade edilmesine gerek duyulmayan dökütünün yere saçılma süreci bile adap halini alabilmektedir.

Aslan: *Nerede, nasıl, şimdi zengin çocuğunun olduğu ortamda bambaşka mesela Ümitköy'deki bebelerin içim tarzıyla Seyran'daki adamların, Mamak'taki adamların bambaşka.*

Araştırmacı*: En çok hangi noktada farklılaşıyor bu kesimlerin ortamlarındaki kullanım farklılıkları?*

Aslan*: Bir kere paylaşım, bu adapların hepsi bir kere paylaşımdan dolayı ortaya çıkmış şeylerdir. Ortadaki maldan kim ne kadar nemalanacak kim ne kadar faydalanacak konu o yani işte mesele bir duman çektim beklettim sonra sana verdim falan atıyorum art arda iki kere çektim falan işte bunların hepsi paylaşımın tarzları. Misal sonsuz ihtimal verirsin hiçbir adap kalacağını zannetmiyorum. Mesela sayısı arttıkça pavyon gibi düşün yalandan adaplar da uydurulabilir bu toprağın hakkı bu bilmem ne falan filan biliyor musun onları?*

Araştırmacı: *Hayır.*

Aslan*: Mesela adam sardı kucağında kaldı eliyle böyle üzerinden yere çırpar hadi bu da toprağın hakkı der topraktan geldi toprağa gitti. Hani zenginleşince de adap uydurabiliyorsun. Sigara ile ilgili her şey miktara bağlı.*

Toplu taşımaya binerken, kamu kurumlarında işlemlerimizi hallederken, aile toplantılarında yaşça büyük olan üyelere yönelik saygımızı gösterirken uymamız gereken bir kurallar bütünü olduğu gibi esrar kullanım sürecinin grup etkinliği olarak sürdürülmesinde benzer bir durum vardır. Esrar kullanımında da kişilerin davranışlarını ve maddenin tüketim sürecinde bölüşümünü sağlayan kurallar bulunmaktadır.

4.1.9. Esrar Kullanımı ve İşaretleri Okuma

Esrar kullanımı süreklilik kazandığında, kullanıcıların dahil oldukları kullanıcı kültürünün kişilere kazandırmış olduğu bilgi ve tecrübeler bulunmaktadır. Esrar kullanımı sonrası kişilerde ortaya çıkan farklılıkların zamanla kullanıcı olanların birbirlerini tanımaları üzerinde ayırt edici farklılıkları algılamaları yönünde katkıları vardır. Kullanım alışkanlığının fiziksel belirtilerini ve davranışlar üzerinden yansımalarını okumayı öğrenen kullanıcılar kimlerin hangi maddeye kadar kullandığını anlayabilmektedirler. Bu yorumlama gücü geçmiş kullanımlardan gelen deneyimler sayesinde mümkün olmaktadır. Bu durum aynı alışkanlıklara sahip kişilerin birbirlerini dolaylı yoldan tanımalarını sağlamaktadır.

Düzenli bir esrar kullanıcısı zamanla esrar alt kültürü içerisinde geçirmiş olduğu deneyimlerin sonucu olarak kendisi gibi olanları jest ve mimikler üzerinden tanımaktadır. Bazı katılımcılar, karşısındaki başka bir esrar kullanıcısının ortamda başka esrar kullanıcıları ile mi tükettiğini yoksa tek başına mı kullanım sergilediğini anlayabilmektedir. Bu duruma yol açan sebepse alt kültür normları içerisinde kullanıcıların deneyim sahibi olmalarıdır. Konuşma biçimi, soru sorma tarzı, ten rengi vb. farklılıklar nasıl ki gündelik hayatta insanların birbirleri hakkında konuşmadan, dolaylı yoldan bilgi sahibi olmasını sağlıyorsa aynı durum esrar kullanıcıları arasında da geçerlidir.

> *Tabii ki jest ve mimiklerle zaten birbirini tanıyorsun ya jest ve mimiklerle bu içiyor bu içmiyor diyorsun şöyle söyleyeyim düzenli olarak tek başına içen adamı tanıyabiliyorsun oturup kalkarken, sigara içerken falan çünkü adam dönerken dönme stili bile adamın nerede başladığını nasıl başladığını anlatıyor (Aslan, 30, İşsiz).*

Kullanılan maddelerin fiziksel etkileri, bu etkileri tanıyan kullanıcılar tarafından kolaylıkla ayırt edilmektedir. Hangi maddenin nasıl etkiye yol açtığına dair gözlemle

edinilen deneyimler bazı katılımcıların diğer madde kullanıcılarının ne kullandıklarına kadar anlamalarını sağlamaktadır.

> *Anlıyorum genelde içen insanın ne içtiğine bağlı dediğim gibi. Yani çok daha ağır bir şeyler kullanmış olanını gözlerden ve yürüyüşten ses tonundan daha önceden kendisini biliyorsan ses tonunu biliyorsan konuşma stilini hareketlerini biliyorsam onu hemen anlıyorum (Furkan, 23, e-Ticaret).*

> *100 metre ileriden anlarım ne içtiğini bile anlarım, su içtiğini görüp su içmesinden bile anlarım yürüyüşünden anlarım, bakışından anlarım konuşmasından anlarım. Hani biliyorum şimdi bu 4 tane arkadaşım burada Cem içiyor başka bir şey ona şu etki veriyor, diğeri başka bir şey içiyor ona daha farklı etki veriyor, hepsini seziyorsun herkese de aynı etkiyi vermez zaten kiminin gözüne vurur kiminin yüzüne vurur kiminin diline vurur konuşturur kiminin yürüyüşüne vurur bu böyledir* (*Kenan, 32, Esnaf*).

4.1.10. Gizliliği Öğrenme: Esrar Kullanımına Yönelik Belirtileri Gizleme Stratejileri

Uyuşturucu madde kullanıcıları, özellikle esrar kullanan kişiler üzerine yapılan araştırmalar, kullanıcıların, kullanıcı olduklarını gizlemek için toplum içinde esrar kullanmaktan kaçınmak, kullanım zamanını sınırlamak (Brochu vd., 2018), yenilebilir forma getirilmiş esrar tüketmek, göz damlası kullanmak, koku sinen kıyafetleri değiştirmek, çevreyi sürekli kontrol etmek (Bottorff vd., 2013; Giombi vd., 2018; Lau vd., 2015b), esrar hakkında sohbetten kaçınmak (Satterlund vd., 2015), ailenin fark etmemesi için evden uzaklaşmak, sadece esrar kullanıcısı olan kişilerle etkileşimde bulunmak, etkileri kontrol etmeyi öğrenmek (Järvinen ve Ravn, 2014) gibi stratejiler geliştirdiklerini tespit etmiştir.

Esrar kullanımında ortaya çıkan etkiler, fiziksel ve zihinsel etkilerdir. Katılımcılar, esrar kullanıcısı olduklarının belirtiler üzerinden anlaşılmaması için başvurdukları gizleme stratejileri vardır. Bu stratejiler, yasal yaptırım mekanizmalarından kaçmaktan daha çok toplumsal tepki ve esrar kullanıcısı olarak etiketlenmemek için geliştirilmektedir. Esrar kullanımı gizlenebilir bir eylem olduğundan esrar kullanıcıları, bu durum diğerleri tarafından bilindiği zaman değersizleştirilmeye maruz kalmaktadırlar. Görünür olmayan

damga sahipleri diğerlerinin kendi damgalarının ne kadar farkında olduğunu rutin olarak denetlerler (Goffman, 2014; Herek, 2004). İşaretler kişilerin etkileşim sürecinde birbirleri hakkında fikir edinmek için başvurdukları bilgi edinme stratejisidir. Bedensel engel, ten rengi, konuşma biçimi ve benzeri unsurlar, kişinin bedensel yapısı, etnik kökeni ve yaşadığı bölge hakkında dolaylı bilgi sağlayan göstergelerdir. Bir esrar kullanıcısının kolluk kuvvetleri tarafından tespit edilerek adli siciline işleyen resmi kayıt kullanıcının iş başvuru sürecinde kullanıcı olduğunun anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu durum etkileşim içerisinde olunan diğerleri tarafından anlaşılmaz. Ama esrar kullandıktan sonra hissedilen etkilerden kaynaklı fiziksel ve zihinsel değişim, esrar kullanıcıları ve esrar kullanıcısı olmasa bile belirtilerin neyden kaynaklı olabileceğine hâkim kişiler tarafından anlaşılabilir. Bu durumda kişinin kullanıcı olduğu yine anlaşılabilmektedir. Anlık etkiler dışında uzun dönemli kullanıma bağlı kalıcı fiziksel değişimlerde kullanıcı olan ve kullanıcı olmasa da belirtileri yorumlayabilen kişiler tarafından anlaşılmaktadır. Bundan ötürü esrar kullanan kişiler kullanıcı olduklarının anlaşılmasını istemedikleri için bu belirtileri anlayabilecek kişilere karşı önlemler almaktadırlar.

Katılımcıların büyük çoğunluğu esrar kullandıktan sonra veya kullanım esnasında gözlerinin kızardığını, kanlandığını belirtmekte ve dışarıdan bakıldığında, kullanımın anlaşılmasına yol açan en net belirtinin, bu durum olduğunu aktarmaktadırlar. Bu durum, esrar içmeyen insanlar tarafından, kişinin esrar kullandığı ve etki altında olduğunu anlamasına yol açmaktadır. Katılımcıların hepsi, bu duruma karşı, kendileri kullanmamış olsalar bile nasıl önleneceği bilgisine sahipti. Göz damlası olarak "Visin" adında bir ilaç kullanılmaktadır. Esrar kullanımı sonrası anlık etkiye karşı gözlerin normal gözükmesi için bu yöntem kullanılmaktadır.

> *Bunun en büyük belirtisi göz kızarıklığı bunun en büyük belirtisi hem belirgin etkisi bu göz kızarıklığı göze vurur. Kullandığım madde göze vuruyor. Ya gözünü parlatır ya gözünü kıpkırmızı eder ya böyle turuncumsu diyelim kırmızı ile beyaz karışımı gibi olur. Daha çok insanlar, içmeyen insanlar göz kızarıklığından anlıyor bunun bir madde kullandığını ya da gözünde bir şey yoktur Visini diyelim kullanırlar genellikle. Göz kızarıklığını anında geçirir gözündeki kırmızılık geçer (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).*

Gözlerin kızarıklığı ilaç kullanımı ile geçmesine rağmen hala esrarın fiziksel etkileri kullanıcı olduğunu yansıtmaktadır. Kişinin yalpalaması, boşluğa düşmesi, hareket

halindeyken vücut koordinasyonunu sağlayamaması gibi durumlar esrar kullanıldığına dair işaretler olarak yorumlanır. Bir başka belirti ise kullanılan esrarın elbiselere sinen kokusudur. Bu kokudan kaynaklı ev ortamında, aile ortamında esrarın fiziksel ve mental etkisi geçse bile kullanılmış olduğunun anlaşılıp huzursuzluk yaşanması mümkündür. Bazı katılımcılar bu duruma karşı parfüm kullanmaktadır. Fiziksel olarak vücut koordinasyonunu da sağlamak için etkinin geçmesini beklemektedirler.

> *Kafan ya da hareketlerin uyuşturucu içtiğini de gösterebilir. Örneğin yürürken yalpalanırsın otururken böyle birden kendini bırakırsın düşer gibi olursun (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).*

> *İşte evli olanlar ailesiyle beraber yaşayanlar bu konudan dolayı ailesiyle eşiyle ters düşmemek için onlarla ahbap olmayanlar. İnsan üzerinde hani diyor ya belli olmasın, nasıl belli olunur, bu koku ister istemez üstüne siner dumanı, ne kadar olsa da eline üstüne siniyor ama adam parfüm sıkıp evine gidiyor (Barış, 27, İşsiz).*

> *Aile yönünden bunları duyardık, aile buna karşıydı yakalanmamak için toparlanarak gidiyorduk eve, misal kafası saat sekizde bitiyorsa 9'da bitiyorsa 2 saat eve geç gideyim biraz daha yüzüm kendine gelsin konuşma tarzım değişsin bunları yapıyorduk (Kenan, 32, Esnaf).*

Kullanıcılar iş hayatlarında, aile hayatlarında, eğitim hayatlarında ve arkadaş çevrelerinde girmiş oldukları etkileşim sürecinde esrar kullanımından kaynaklı algılanan farklılıkların dışarıya yansımaması için çaba sarf etmektedirler. Esrar kullanımı için zamanın düzenlenmesi bu çabalara örnektir. Kişi gün içinde veya toplumsal hayata dahil olacağı zamanlarda esrar kullanımından kaçınmaktadır. Kullanımı daha çok gece yapmaktadır. Esrar kullanıcısı olmayanların etkileri fark etmemesi için onlardan uzak durulmaktadır. Etkiler geçtikten sonra etkileşim süreci sürdürülmektedir.

> *Yani genelde esrarı içmek için ben akşam vakitlerini tercih ederdim. Hala da tercih ediyorum. İşte geceyi tercih etmemizin bir sebebi de bu yani ne yaptığımız çok anlaşılmasın diye. Ben kemdim için mesela kullandığım zaman başkaları anlamasın diye bu tarz etkiler ortadan kalkana kadar hem arkadaşlarla olsun hem tek olsun ayrılmam bir yere evdeysem evimde odamdayım dışarıdaysam kendime gelene kadar oradayım (Fırat, 27, İşçi).*

Esrarın etkilerinin geçmesi için beklemek ve etki altındayken diğerleri karşılaşmamaya özen göstermek kullanıcıların kendilerindeki değişikliğin dışarıdan algılanmaması için başvurmuş oldukları taktiklerdendir.

> *Dikkat ediyorum fiziksel açıdan özellikle böyle farklı etkilerin dışarıdan anlaşılacağını düşündüğüm zaman insanlardan uzak duruyorum hani insanlarla böyle muhatap olabileceğim zeminlerden kaçınıyorum. İşte böyle kafan hafif dumanlı olur böyle gözler kanlanmış bir şekilde bazen hal hareketlerini kontrol edemezsin bu şekilden insanların beni görmemesi için mümkün mertebe onlardan uzak dururum. Yaptığım en belirgin şey işte hani etkilerin geçmesini beklemek başka insanlar olmadan tek başımayken (Çetin, 28, Sağlıkçı).*

Aileleri ile beraber yaşayan kullanıcıların en büyük problemi bunu aile üyelerinden saklamak için diğer kişilerden daha farklı olarak, evde etkilerinin geçmesinin beklenip dışarıya çıkılması durumunun aksi yönde hareket edilerek, dışarıda etkilerin geçmesinin beklenmesi ve eve öyle geçilmesi olmaktadır. Esrarın fiziki görünüşe olan etkileri gizlenemediği durumlarda da katılımcılar kabul edilebilir başka bahaneler bularak açıklamalar yapmaktadırlar.

> *Kokusu çok olmazdı ama göz kızarıklığı olduğu zaman bunu da uykusuzluktan olduğunu söylerdim (Cemil, 45, İşçi).*

Bazı katılımcılar esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan belirtileri giderecek önlemler almak yerine bu durumu sorgulayabilecek kişilere bahane sunmaktadır. Gözlerde kızarıklık varsa duştan kaynaklı, yorgunluktan kaynaklı, uykusuzluktan kaynaklı oluştuğuna dair sebepler sunulmaktadır. Esrar kullanmayan kişilerin belirtilerin kaynağına yönelik yorumlamaları üzerinde kontrol sağlanmaktadır.

> *Misal hemen duşa girerim duştan çıkarım gözüm kırmızı da olsa bana bir şey demezler hani deseler de işte gözüme sabun kaçtı gibisinden bir şeyler söylerim. Yani genellikle işte evdekilerle böyle göz teması kurmamayı da tercih ederim ha o an uyuşturucu kafasındayken zaten göz teması kurmayı da sevmiyorum (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).*

Fiziksel etkiler ilaçlar ile gizlendiği kadar ilaç kullanmadan da gizlenmektedir. Bazı katılımcılar esrar kullanımlarının anlaşılmasına yönelik belirtileri gizlemek için şapka ve

gözlük gibi aksesuarlar kullanmaktadır. Bu tarz tedbirler ilk zamanlarda yapılmamış olsalar da zamanla kullanıcı olmayan kişilerin tepkisinden kaçınmak için yapılmaktadır.

> *Ben bir tedbir almıyordum ama sonra burada içince sürekli şunu da gördüm insanlar güneş gözlüğü takıp gözlerindeki o kızarıklığı saklıyorlar diğer insanlardan kötü bir şey almamak için dönüt almamak için (Fuat, 28, Spor Koçu).*

Şapka ve gözlük gibi tedbirlerin yanında uzun dönemli esrar kullanımı sonucu ortaya çıkan fiziksel etkiler için de ilaç kullanılmaktadır. Bazı katılımcılar göz altı morlukları gizlemek için şapka ve gözlüğün yanı sıra krem kullandıklarını da belirtmiştir.

> *Şapka taktım, Consela kullandım bir dönem çünkü yakın zamanda değil geçmişte öyle. Şapka taktım işte bir de gözlük arada göz altı morlukları için consela kullanıyordum (Göksu, 29, Sosyolog).*

Kendini gizleme, bazı katılımcıların karşılaştıkları toplumsal tepkiden sonra başlamıştır. Kişinin bir gelecek kaygısı taşımaması, kullanıcı olduğunu çevresinden saklama gereği hissetmemesine neden olmaktadır. Yoğun kullanım sonrası kötüleşen yaşam şartlarının sebebi olarak esrar ve diğer uyuşturucuların kullanıldığının yakın çevre tarafından bilinmesi kullanıcının tepki görmesine neden olmaktadır. Katılımcının karşılaştığı bu tepkiler ve gelecek planlarını yeniden gözden geçirmesi, esrar kullanımına devam etse bile bunu çevresinden gizleme eğilimi içine girmesine neden olmaktadır.

> *Ama geçmişte bunu yapıyor muydum dersen hayır yakın zamanda başladı gizlemeye başlamam, yakın zamanda oldu çünkü çevremdeki kişiler biliyordu. O kötü hale gelmemin sebebini arkadaşlarım biliyordu vesaire ve çok ciddi bir tepki gösterilmişti. Ben o tepkiden artık korktuğum için bunu yaptım. Bir de dış çevre anlamasın diye artık çünkü geçmişte gelecek kaygım yoktu* (*Göksu, 29, Sosyolog*).

Esrar kullanımı sonrası bazı katılımcılar, gizlenmeyi öğrenme ve uygulama sürecinde bedensel değişimler yaşamıştır. Bu kişiler hem esrarın diğerleri ile etkileşimlerini değiştirdiğini hem de gizlenmeden kaynaklı bedensel değişimler yaşadıklarını vurgulamaktadır. Kendini gizleme eğilimi içerisinde olma zamanla omuzların yukarı kaldırılmasından ve başın sürekli aşağıda tutulmasından kaynaklı kambur oluşumuna neden olmaktadır. Kendini saklama ihtiyacı hisseden bir kullanıcı diğer

insanlarla kavga etmemeyi, sorun yaşamamayı öğrenmektedir. Esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan anlık etkilerin diğerleri tarafından anlaşılmaması için bedensel perdeleme uygulanmaktadır. Bedensel perdeleme, kullanıcıların esrarın etkisi altında olduklarına dair belirtilerin yine beden tarafından gizlenerek anlaşılmaması durumudur. Kişi başını omuzlarının arasına gömerek aşağı baktığında gözlerinin ve yüzünün esrar sonrası aldığı durumu gizlemektedir. Esrar kullanmayan kişilerle herhangi bir tartışma veya kavgadan kaçınmak da aynı şekilde esrarın uzun dönemli ve anlık etkilerinin anlaşılmasının önlenmesi için yapılmaktadır. Bu tedbirler katılımcıların olası toplumsal tepkilerden ve kolluk kuvvetlerinin müdahalesinden kaçınmak için başvurdukları stratejilerdir.

> *Cigaranın bedensel bir etkisi yok abi sigara sadece barıştırıyor hemen durumu kabullendirip seni durumla barıştırıyor çünkü ne oldu abi sigara içen adam sürekli kendini gizleme gereği hissettiği için hiçbir şeyle kavga etmemeyi öğreniyor. Kendimizi gizlemeyi inanılmaz öğreniyoruz bütün sigara içenlerin omuzları böyle a** koyayım kafa daha aşağı gömülmüş halde anladın mı etraftan kimse görmesin anlamasınlar diye sürekli saklama ihtiyacı var (Aslan, 30, İşsiz).*

> *Ya şey çok oldu ben de kambur oluşmaya başladı madde kullanımından sonra çünkü ister istemez sakınıyorsun kendini saklanıyorsun gibi bir ruh hali oluyor (Eylem, 26, Mühendis).*

Çok az profesyonel kullanıcı hem devamlı esrar kullanımı hem de gündelik rutinleri içerisinde bunun anlaşılmadan diğerleri ile iletişime geçmeyi başarılı bir şekilde yerine getirmektedir. Esrar kullanımının rutinleşmesi ve kullanılan esrar miktarının fazla olması zamanla etkilerin ve belirtilerin denetlenebilmesini sağlamaktadır. Düzenli kullanım yapan katılımcıların bu duruma yönelik vurguları çok fazla yükselmiş oldukları için etkilerin artık kontrol edilebilir olduğudur.

> Araştırmacı: *Esrar kullanımından kaynaklı vücudunda oluşan fiziksel değişimlere karşı almış olduğu tedbirler var mı örneğin göz kızarıklığına karşı?*
>
> Aslan: *Yok, yok ben çok şükür denetleyebiliyorum o tarz durumları, ben buraya gelmeden önce bir buçuk kapak vurdum 2 gram sigara vurdum geldim yüzüme bak yüzümden belli mi a** koyayım sen beni tanımazsan dışarıda görsen hiçbir şey anlamazsın benim avantajım çok fazla yükselmiş olmam.*

Bak işten çıktım Konya yolundan geliyordum dedim ki ben bir eve gideyim çömdüreyim Bir de dedim cigara yapıştırayım sonra B….'la görüşmeye giderim dedim mis gibi oldu.

Onun dışında diğer kullanıcıların kendilerini diğerlerinden kullanıcı olmadıkları noktada gizlemek için başvurmuş oldukları taktikler ve eylemlerini maskeleme durumları vardır. Gözler için göz damlaları, gözlükler, eve gidince duş almak, kokunun diğerlerine gitmemesi için parfüm veya deodorant kullanımı, esrarın bedensel eylemler üzerindeki alkol benzeri etkilerin ortadan kalkması için diğerleri ile etkilerin geçene kadar iletişim kurulmamasının arkasında yatan temel gerekçe kullanıcı olanlar ile kullanıcı olmayanların esrara yönelik yaklaşımlarında ortaya çıkan farklılık yatmaktadır.

Sürekli kullanımda bulunmayan kullanıcılar ile diğerlerinin anlamalarına yönelik bir kaygının ortaya çıkmasına yönelik endişe yerine kullanım durumunu sınırlı tutmak ve bu tarz durumların oluşması ihtimalinde kullanımdan kaçınmak da başvurulan farklı taktiklerdendir. Endişe yaratacak duruma yol açan esrarın kullanımı sınırlandırılarak, endişe durumunun oluşumu tamamen engellenebilmektedir.

4.2. Esrar Kullanımına Dair Deneyimler

4.2.1. Esrar İçmenin Farklı Yöntemleri: Yuvarla, Yapıştır ve İçmeye Başla

Esrarın içerisinde yer alan etken bileşiklerden kaynaklı kullanıcılar psiko-aktif etkiler yaşamaktadır. Bu etken bileşiklerin vücuda alınması için çeşitli yolların bulunması gibi kullanıcıda istenilen etkinin ortaya çıkması için başvurulan tüketim biçimleri de değişebilmektedir. Esrar içme yöntemlerindeki çeşitliliğin temel gayesi "kafa olma" olarak tasvir edilen durumu yaşama isteğidir (Gezer, 2020). Literatürde yer alan çalışmalarda kullanılan esrar içme yöntemleri, tütünle karıştırılan esrarın sigara biçiminde sarılması (Özşeker vd., 2017; Taşlıgil ve Şahin, 2019), içi boşaltılan purolara esrar doldurulması (Soller ve Lee, 2010) bong/nargile yöntemi, kova olarak tabir edilen sudan dumanı süzerek içme, iki bıçaklı esrar içme tekniği gibi geleneksel yakarak çıkan dumanı ciğerlere alma yöntemlerinin yanı sıra buharlaştırıcılar ile dumansız içme yöntemi, gıda maddelerine karıştırılarak tüketim, çay ve tıbbi sprey biçiminde de modern tüketim biçimleri bulunmaktadır (Kumar vd., 2019).

Esrarın nasıl içileceğinin öğrenilmesi kadar farklı araçlarla tüketilmesinin öğrenilmesi de kullanıcıların karşılaştıkları zorluklardandır. Bu süreçte kişiler esrar içme kültürüne teknik anlamda tüketimin kodlarını da öğrenerek dahil olmaktadırlar. Kullanıcıların esrarı tüketmek için içme araçlarını tanımaları ve içmeye hazır hale getirmek için el becerilerini öğrenmelerinin gerektiği bir süreç bulunmaktadır. Bu aşamada kişiler arkadaşları ile tüketim alışkanlığına sahipse bu yatkınlıkları elde etmeden de sadece kullanıma hâkim olma bilgileri ile kullanımlarını sürdürmektedirler.

Katılımcıların esrar kullanım sürecinde ilk deneyimleri tütünle beraber sarılan esrarın sigara biçiminde içilmesi olmaktadır. İki yöntem dışında genel kullanım biçimleri benzer tespit edilmiştir. Bu yöntemlerin başında tütün kağıdına sararak içme yöntemi en başta gelirken, bong, kova ve pet şişe yardımıyla içilen yöntemler en çok bilinen yöntemlerdir.

> *Hepsine hakimim hepsini de yaptım. Kova şeklinde pet şeklinde ondan sonra sararak ondan sonra bong dediğimiz biçimde farklı cihazlarla alet ve edevatlarla yapan arkadaşlarımla da yaptım (Berk, 29, Makine Mühendisi).*

Katılımcılar esrarın farklı türleri hakkında da bilgi sahibidir. Farklı türde esrar çeşitlerinin kullanıcılarda ortaya çıkardığı etkiler değişmektedir. Kullanıcıların bu türler ve etkiler hakkında bilgi sahibi olmaları kullanım öncesi ortaya çıkacak etkiler hakkındaki beklentilerini organize etmelerini kolaylaştırmaktadır. Farklı esrar türleri hakkındaki bilgiler istenilen kafa yaşama düzeyine ulaşmak için kullanıcılara fayda sağlamaktadır. İçme yöntemi kadar içilen esrarın türünün bilgisi de hissedilmek istenen etki için gereklidir.

> *Esrarla ilgili her şeyi biliyoruz biz hem bitkisel olarak hem kafasal olarak her şeye hakimiz. Kaç çeşit vardır bunu sativası, indikası hepsine hakimiz, hangisini kullansak hangisi hangi kafayı yaşatır falan onlara da hakimiz (Tahsin, Yaş: 34).*

Katılımcıların farklı yöntemlerle esrar içme tekniklerini kullanmalarının sebebi öncelikle ortamda bu şekilde tanışmalarıdır. Zamanla kullanım süreci rutine bağlandığında kişiler piyasada ulaşabildikleri maddenin farklı kalitelerde olmasından kaynaklı daha fazla etki elde etmek için kullanım biçimini değiştirmektedir. Esrar içme belli bir teknik üzerinden uzun süre gerçekleştirildiğinde zamanla yeterince keyif alınmamaya

başlanmaktadır. Bu durumdan dolayı etkisi daha yoğun hissedilecek başka bir yönteme geçiş yapılmaktadır.

> *Dediğin gibi başlangıçta işte sararak bunu sigara gibi içerek başlıyorsun zamanla işte kovadır, pettir, şaşaldır, folyonun yardımıyla her türlü madde şeklinde içilmesine yönelik içebiliyorsun. Sarma şeklinde yapıp içtiğin zaman artık kafa yapmadığından dolayı artık su yardımı yoluyla kovaya vuruyoruz (Barış, 27, İşsiz).*

Türkiye'de esrar kullanımının yasak olması ve toplumsal tepki çeken bir eylem olmasından kaynaklı kullanıcıların standart bir esrar pazarına erişimleri mümkün değildir. Türkiye'de kullanıma başlayan ve şu an yurt dışında yaşayan bazı katılımcılar bu durumu vurgulamıştır. Türkiye'de yaşanılan yıllarda kullanılan esrarın hangi miktarının ne kadar etkileyeceği, hangi içme yönteminin nasıl etki yaratacağı bilinmemektedir. Bu durum esrar kullanım sürecinin eğlenceli hale getirilmesi için farklı yöntemlerin uygulanmasını ortaya çıkarmıştır.

> *Evet yani Türkiye'de tam bir esrar kullanma kültürü olmadığı için, olmadığı için neyi ne kadar kullanacağını da bilemiyorsun. Kanada'da durum öyle değil yani aldığın her şeyin içeriğini biliyorsun, ne kadar kullanman gerektiğini biliyorsun. Türkiye'de böyle değildi durum, ortamda çok içen oluyor az içen oluyordu kimi ne kadar etkileyeceğini bilemiyordun. O yüzden hani günün sonunda daha eğlenceli hale getirmen gerekiyordu. Bazen sararak bazen bong da bazen nargilede bazen yanında alkolle içmen gerekiyordu, hani böyle farklı kombinasyonlar yaparak içiyorduk (Fuat, 28, Spor Koçu).*

Kullanıcılar esrarı yakarak tüketme dışında gıda maddeleri içerisinde de tüketebilmektedirler. Esrarın sadece kurutulmuş ve tütün gibi içmeye hazır hale getirilmiş biçimi dışında esrardan elde dilen yağın da yakılarak tüketilmesi gibi farklı tüketim biçimleri mevcuttur.

Esrardan elde edilen yağın gıda maddelerine karıştırılarak kullanılma tekniğine çok az katılımcı hakimdir. Kurabiye içerisine esrar yağının katılarak kullanılma yöntemine ise tek bir kullanıcı hakimken, bu kullanıcı esrar yağının yakılarak dumanını çekme yöntemini de bilmektedir ama kullanım deneyiminden yoksundur.

Denedim hepsini denedim kurabiyeyi de denedim sadece yağı buharlaştırma olayını denemedim. Buharlaştırma dediğimiz aleti var bunun üzerine bu bildiğimiz o şeyi yurt dışında satılıyor ya mesele gidiyorsun alıyorlar koyuyorlar içine böyle sanki likit sigara gibi içine çekiyorlar (Göksu, 29, Sosyolog).

Katılımcıların farklı teknikler kullanarak etki altında kalınan süreyi uzatmaya çalışmaları bazen ekonomik zorluklardan kaynaklanmaktadır. Ülke ekonomisi sadece yasal malların değil illegal mallarında fiyatlarını arttırmıştır. Maddeye harcanan ekonomik kaynaklar kullanıcının gücünü aşmaya başladığında miktar azalmakta ve az miktardaki esrardan daha yoğun etki elde etmek için farklı içme teknikleri kullanılmaktadır.

Yokluktan. Parasal yönden bunun fiyatı arttığı için aldığın miktar düşüyor haliyle bu tarz yöntemleri, içme yöntemlerini tercih etmek zorunda kalıyorsun, iyi mal yok (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).

Az miktar esrardan daha fazla kullanıcının yararlanması için de yöntem değişikliği yapılmaktadır. Katılımcımız kendisinin tercih etmemesine rağmen ortamdaki diğer esrar kullanıcılarının da etkiye ulaşmaları için farklı yöntemle kullanmaktadır. Temel sebep eldeki madde miktarının sınırlı olmasıdır.

Ben genelde sarmayı içerdim, pet kova bana çok ağır gelirdi. Ben sevmiyordum, boğazımı tahriş ederdi ama aşırı misal kej (keş) arkadaşlarımız vardı, onları kesmiyordu, onlar diyordu ben sarma içmiyorum. Kalabalık daha genciz, mal az, eşya az anladın mı kalabalık ortam ya, diyor şimdi sarma yapsak kafamıza girmez, e bunu pet yapalım daha hızlı kafamıza girsin ya da kova yapalım daha hızlı kafamıza girsin (Harun, 30, Esnaf).

Farklı yöntemlerle esrar tüketme sebebi, hissedilen etkilerin artması isteğinden kaynaklanmakta, bu süreçte kullanılan teknikte vücudun almış olduğu biçim hissedilen etkilerin daha yoğun olmasına neden olmaktadır. Başın öne eğilerek, kova tekniğinden dumanının ciğerlere çekilmesi, esrarın etkilerinin daha hızlı ve yoğun ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Sigara biçiminde sararak içme yönteminde bu durumun etkiyi hissetme üzerinde, kova tekniğine göre daha zayıf kalmaktadır. Esrarın kalitesi düşük bile olsa teknik istenilen etkiye erişmede kullanıcılara kolaylık sağlamaktadır.

Yani aldığın mal fıs bile olsa kova şeklinde içersen sarmaya göre etkiliyor. Kovada yaptığını boş çeksen bile kafan güzel oluyor. Sen normalde ayakta içiyorsun ya sarma sigarayı sarmayı oturarak da içebiliyorsun ama kova şeklinde yaptığın zaman bunu kovada çektiğin zaman kafanı da öne eğdiğin için duman direkt beyine gidiyor. Kova şeklinde yaptığında doğrudan beyine gidiyor mesela normal sarma içtiğin zaman normal her şekil içiyorsun ya uzanarak ne bileyim ayakta oturarak beyne gitme olasılığı daha az oluyor ama sen kovaya oturduğun zaman kafanı eğmek zorunda kalıyorsun ya insanların zaten kafası eğik olduğu zaman beyne kan gidiyor ya bunu çektiğin zaman duman da daha hızlı bir şekilde beyne ulaşıyor (İsmail, 28, İşsiz).

Düzenli esrar kullanımı zamanla rutine dönüşen bir hal alması ve kullanım miktarının aynı olması gibi sebeplerden kaynaklı istenilen etkilerin bedensel ve zihinsel olarak hissedilememesine yol açmaktadır. Kullanıcıların bu soruna yönelik çözüm stratejileri arasında; kullanılan esrar türünün değiştirilmesi, kullanılan içme yönteminin değiştirilmesi, kullanım miktarının arttırılması bulunmaktadır.

4.2.2. Esrar Kullanımı ve Zarar Azaltma Stratejileri

Esrar kullanımı, fiziksel bütünlük ve genel sağlık üzerinde olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Esrar kullanımı ile ilişkili olumsuz etkileri en aza indirmek amacıyla kullanıcılar müdahaleler ve teknikler geliştirmektedir (Mancini vd., 2008). Olası zihinsel ve bedensel sağlık risklerine karşı alınan bu tedbirler; düzenli ve sık kullanımdan uzak durmak, buharlaştırıcı kullanarak ciğerleri esrar ve tütün dumanına maruz bırakmamak, esrar dumanını içeride uzun tutmamak (Hall ve Fischer, 2010), yüksek etkili esrar kullanmak, içeriğine farklı maddeler karıştırılmış esrar tüketmemek, yüksekte uyuma, gıda tüketimini düzenleme, portakal suyu tüketme, yenilebilir esrar tüketmek, kullanıma ara vermek gibi (Belackova vd., 2016; Lau vd., 2015b) stratejilerden yararlanmaktadırlar.

Esrar kullanımı sonrası fiziksel ve zihinsel olarak etkiler ortaya çıkmaktadır. Bu zihinsel ve bedensel etkiler kısa dönemli ve uzun dönemli kullanım sürecinde farklılaşmaktadır. Katılımcılar, esrar kullanımı ile ilgili hissettikleri olumsuz bedensel etkilere karşı tedbir almaktadırlar. Bu tedbirleri almalarının temel mantığı esrar kullanımını devam ettirme isteğidir.

Esrar kullanımının uzun süreli bedensel etkileri arasında en çok vurgulanan zarar akciğerlerin yoğun dumana maruz kalması sonucu işlevinin azalması bulunmaktadır.

> *Evet evet ciğerlerin a** koyuyor kırklı, kırklı yaşlarına kadar ciğerleri mahvediyor çünkü pasif çemberin içerisine giriyorsun boş tütünü böyle çok fazla serbest tüketebilecek hale geliyorsun (Aslan, 30, İşsiz).*

Esrar kullanıcıları uzun döneme yayılan esrar kullanım sürecinde kendilerini kullanıcı olmayan diğerlerinden gizlemek için başvurdukları yöntemler zamanla bedensel yapıları üzerinde (kambur oluşumu gibi) olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Yoğun esrar kullanımı sonrası cilt renginde yaşanan kararma da ortaya çıkan bedensel olumsuzluklardandır. Kullanıcılar kendilerini gizlemek için sarf ettikleri çabanın yanında ortaya çıkan bu tarz olumsuzluklara karşı da önlem almaktadırlar. Ciğerlerin yoğun esrar ve tütün dumanına maruz kalması bedensel aktiviteler esnasında performans kaybına yol açmakta ve kullanıcıların olumsuz bir durumla karşı karşıya olduklarını fark etmelerini sağlamaktadır.

> *Ya şey çok oldu ben de kambur oluşmaya başladı madde kullanımından sonra çünkü ister istemez sakınıyorsun kendini saklanıyorsun gibi bir ruh hali oluyor. Şey hissediyorum mesela cildim de bile bir kararma oluştu. Vücudum yoruldu, ciğerlerim çok yoruldu falan (Eylem, 26, Mühendis).*

Esrar kullanıcılarının bedenleri üzerinde olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına yol açan etkenlerden birisi kullanılan esrarın kalitesidir. Yüksek kaliteli ve düşük kaliteli esrar türleri bulunmaktadır. Beden üzerinde zarara yol açan diğer etken ise esrarın içeriğine kimyasal maddelerin karıştırılmasıdır. Kullanıcıların esrara ulaşmak için sınırlı kaynakları bulunmaktadır. Bu nedenle düzenli kullanıcılar ulaşabildikleri her türlü esrarı tüketmektedirler. Satın alınan esrarın içeriği üzerinde kontrol sahibi olunamadığı için maddeden kaynaklı zarar ortaya çıkmaktadır.

> *Esrarın farklı düzeylerde de etki boyutu var. Kullanımdan kaynaklı zarar verme gibi bir durum oluşabilir. Çünkü kullandığım malın etki düzeyi önemli, etki oranı önemli, içerisinde kimyasal karıştırılıp karıştırılmaması çok önemli bazen hani kötü malı daha etkili hale getirmek için farklı işlemlerden geçiriyorlar. Bunun doğal olarak işlenmiş hali de çok büyük problemler olmuyor hatta hiçbir problem olmuyor tam tersine olumlu yönde etkilerken*

farklı içerikler karıştırılması zararlı etkilere yol açabiliyor (Çetin, 28, Sağlıkçı).

Fiziksel etkilerin yanı sıra esrarın zihinsel etkileri de bulunmaktadır. Bu zihinsel etkiler olumlu deneyim yaşamak için ortaya çıkması beklenilen etkilerdir. Zamanla düzenli kullanım sonucu bu etkilerin yol açtığı zararlar vardır. Uzun dönemli esrar kullanımında ortaya çıkan olumsuz etkilerin başında hatırlama güçlükleri bulunmaktadır. Katılımcıların bir kısmının uzun dönemli kullanım sonrası hafızalarının eskisi kadar güçlü olmadığı anlaşılmıştır.

Esrarın zararlı bulduğum noktaları insanların gerçekten hafızasının kullanmadan önceki haline göre üçte bir, dörtte bir haline gelmesi (Barış, 27, İşsiz).

Diyorsun ki benim beyin hücrelerim ölmüş değil veya ölmemiş kendince öyle diyorsun ama unutkanlık yapıyor beyin hücrelerini öldürüyor (Cemil, 45, İşçi).

Esrar kullanımına bağlı ortaya çıkan bir diğer zihinsel olumsuzluk ise paranoya yaşama halidir. Keyif almak amacıyla kullanılan esrarın yol açtığı paranoya hali anlık etki sonuca ortaya çıkmaktadır. Hafıza üzerinde unutkanlığa yol açan uzun süreli kullanımdan farklıdır. Kişi esrar kullandıktan sonra yaşadığı huzursuzluk ortamdaki diğer kullanıcılarla olan ilişkilerini de etkilemektedir.

Şöyle bence zaten cigara içen herkesin klişeleşmiş bir lafı vardır o da %10 paranoyasını kabul edersin, geri kalan %90'nın bütün getirilerini yaşarsın diye konuşuruz. Tabii ki kullandığım zamanlarda o paranoyayı söyleyebilirim negatif etki olarak, iletişimi bozduğunu söyleyebilirim çünkü bazen o paranoya durumunda ortamdaki adamı belki karşımdaki insanı, o yanlış anlaşılmada bir tık etkisi olduğunu düşünüyorum ama başka bir kötü etkisini görmedim açıkçası (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).

Esrar kullanıcılarının yaşamış oldukları zihinsel ve bedensel olumsuzluklara karşı aldıkları önlemler vardır. Kullanım sonrası alınan tedbirler arasında gıda tüketimi en başta bulunmaktadır. Kan şekerinde meydana gelen düşüş bitkin hissetmeye yol açmaktadır ve şeker içerikli gıdalar tüketilerek kilo kaybı gibi sorunların önüne geçilmektedir.

Ya bunun mesela içtikten sonra tatlı yersen yemek yersen vücut şekerini yükselttiğin zaman senin direncini ayıltıyor, şeker uyarıcı şekerle yemek seni ayıktırıyor. Genelde şireli şeyler, bir de yemek tüketiriz, şireli şeyler hani sakinleştiğinde kan şekerini düşürüyor ondan dolayı şire tüketiyoruz abi (Barış, 27, İşsiz).

Esrar kullanımı sonrası vücutta ortaya çıkan zararlara karşı spor yapılarak önlem alınmaktadır. Bu tedbir uzun süreli esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan olumsuzluklara karşı alınmaktadır. Bu süreçte esrar kullanımına ara verilmektedir. Kambur veya omuzlardaki çökme bu şekilde engellenmektedir.

Önceden dikkat etmiyordum işte aklım başıma gelince şu an spora başladım yediğime dikkat etmeye çalışıyorum (Eylem, 26, Mühendis).

Kullanımdan sonra vücutta meydana gelen zararlara karşı kullanıcılar kullanımda kısıtlama veya kullanımı kesme, daha kaliteli esrar temini, içeriğinde kimyasal karıştırılmış maddeden uzak durma gibi yollara başvurmaktadırlar. Kullanılan esrarın içeriğine kimyasal karıştırıldığının anlaşılması durumunda ise kullanım sonlandırılarak olası zararların önüne geçilmektedir.

Ya belli bir yerde ya kesersin ya da içtiğin mal çok kaliteli bir maldır ya da içinde kimyasal vardır. Esrardır ama içinde kimyasal vardır karıştırılmıştır, katkılı yetiştirilmiştir. Hani bilemiyorsun tahmin edemiyorsun ne yaşayacağını. Daha fazla duman alıp da normalde zaten yaşayacağım şeyden daha fazlasını yaşamayayım diye (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).

Uzun dönemli esrar kullanımı sonucu ortaya çıkan zihinsel olumsuzluklara karşı kitap okuma ve zihni aktif tutacak yöntemlere başvurulmaktadır. Hızlı okuma kursuna başlama, aynı anda birden fazla etkinliği yerine getirmek zarar azaltmak için yapılmaktadır. Bu durum hafızanın güçlendirilmesini sağlayarak unutkanlığa karşı tedbir sağlamakta ve algılamayı güçlendirmektedir.

Hızlı okuma kursuna başladım. YouTube'da takip ettiğim bir adam var, nörobilimci onun yorumlamasıyla ne yapabilirim diye bakıyorum. İşte spor yapmak bile aslında farklı bir etkinlik olduğu için beyni geliştiriyor ya da bir kitap okumuyorum da 3 kitabı aynı anda okumaya çalışıyorum ki beynim zorlansın falan gibi (Eylem, 26, Mühendis).

Esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan paranoya halinin önlenmesi için durumun üzerine gidilmektedir. Kişi huzursuzluk hissettiği duruma karşı gerçeklik algısını sorgulayarak kontrol altına almaktadır.

> *Durum bana paranoya yaptırıyorsa onu bir kez daha kullanıp o paranoya durumunu yaşayıp kendime daha önce de paranoya yaptım şu anda yapıyorsun daha önce bir şey olmadı şu anda da olmayacak sal işte diye diye o kötü durumu öyle öyle azaltım (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).*

Katılımcılar sadece esrar kullanan kişilerden oluşmamaktadır. Esrar ile birlikte farklı kimyasal madde kullanan kişilerde bulunmaktadır. Bu katılımcılar, esrar kullanımı ile ilgili zarar bildirmek yerine kimyasal kullanımı ile ilgili bedensel ve zihinsel olumsuzluk bildirmiştir. Bu olumsuzluklar vücut ağrıları, gerilme sonucu dili çiğneme, yanak içlerini çiğneme gibi olumsuzluklardır. Zihinsel olarak sanrılar görme ve uyku problemi yaşanmaktadır. Bu süreçte esrar kullanımı ile sınırlı kalmayan ve diğer kimyasal içerikli madde kullanım alışkanlığına sahip katılımcılar açısından esrar, zararları giderilmesi gereken bir madde olmaktan ziyade zarar giderici bir madde olarak kullanılmaktadır. Kimyasal maddelerin yaşatmış olduğu ağır etkilerden esrar içerek rahatlayıp, uzaklaşılmaktadır.

> *Ben misal şeker yuttuğum zaman böyle dilim dilimi falan ısırırdım yanaklarımın içi yok mu bak yıllar geçmiş seneler önce hala şeyleri var, ben bu yan tarafları hep yemişim böyle kasmış mıyım artık ne olmuşsa böyle etimi koparmışım, ısırmışım yani ama hap yuttuğum dönemlerde olmuştu. O zamanlar hap attığımız zaman üzerine esrar içiyorduk (Harun, 30, Esnaf).*

> *Hapı cumartesi günü attıysan işte pazar günü komple yatakta geçiriyorsun. Ertesi gün uyuyamıyorsun, sanrılara düşüyorsun işte sabahtan öğlene kadar falan dinleniyorsun yorgun bir şekilde, orada ot sana iyi geliyor. Onun o düşüşünü engelliyor (Göksu, 29, Sosyolog).*

Madde kullanımı nasıl ki kullanıcının arzu ettiği keyif alma durumunu yaşamak için yöneldiği bir eylemse, bu eylemin istenilmeyen sonuçlarıyla da karşılaşılabilmektedir. Bu istenilmeyen sonuçların görülmemesi için tedbirler alınmaktadır. Bu tedbirler; sağlıklı gıda tüketimi, spor yapılması, tüketimin sınırlandırılması, kitap okuma, hafıza güçlendirme egzersizleridir. Bu tedbirler bir yerde kullanımın devamlılığı içinde yapılmaktadır.

4.3. Mekân: Esrar Kullanımında Seçilen Alanın Avantaj ve Dezavantajları

Esrar kullanımının yasak olması, davranışın gizli olarak yapılmasına neden olmaktadır. Araştırmaya katılanların esrara karşı bakış açılarını belirleyen unsur, alkol ve sigara gibi satışı ve kullanımı yasal olan maddeler ile kıyaslandığında, esrarın daha az zararlı olduğu yönündeki inanıştır. Özellikle alkol söz konusu olduğunda, yasal olmasına rağmen toplum; park, bahçe veya sokaklar gibi kamusal alanlarda alkol kullanmayı hoş karşılamadığı için daha az görünür olmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, yasal olan maddelerin kullanımında bile kullanıcılar toplumsal bir tepki ile karşılaşırken, esrar gibi yasal olmayan maddelerin kullanımının karşılaşacak tepkiler ve polise yakalanma riskinden dolayı gözlerden uzak mekanlarda esrar kullanılmaktadır.

4.3.1. Kapalı Mekanlar

Katılımcıların esrar içmek için tercih ettikleri mekanlar farklılaşmasına rağmen en çok evde tüketilmektedir. Ev ortamının tercih edilmesinin nedeni mekânın kapalı olması ve esrar kullanan kişiler dışında kalanlardan izole olmayı sağlamasıdır. Ev ortamı katılımcıların kendileri için güvenli buldukları bir mekandır. Kullanım için ev dışında mekanlar (iş yeri gibi) tercih edildiğinde ise özellikle müsaitlik ve kapalı olması dikkate alınmaktadır.

> *"Ev, ev içi kesinlikle en güvenilir yer, en güvenli ortam ev içi (Furkan, 23, e-Ticaret).*

> *"Biz de genelde evde toplanmayı tercih ederdik. Ev olur, iş yeri olur, müsait iş yerleri öyle daha rahat olurdu yani kapalı alanlar diyelim (Cemil, 45, İşçi).*

Ev ve iş yerlerinden sonra tercih edilen mekanların başında eğlence mekanları gelmektedir. İnsanların eğlenmek için gittikleri ve katıldıkları festival, konser, gece eğlence kulüpleri gibi yerler alkol kullanımının yoğun olduğu mekanlar oldukları gibi uyuşturucu kullanımı da mevcuttur. Alkolün ve müziğin etkisi altında olan kalabalık ortamlarda uyuşturucu kullanımı daha az dikkat çekici olabilmektedir. Bundan dolayı katılımcılar kalabalığın içinde daha kolay gizlenebilecekleri ve başka kullanıcılarında olması ihtimalinden dolayı eğlence mekanlarında da kullanmaktadırlar.

Genellikle eğlence ortamlarını tercih ederdik çünkü oradaki insanlar da aşağı yukarı alkol gibi buna benzer ürünler kullandığı için bana yakın oldukları için o tarz ortamlarda kamufle olmada zorlanmıyorum, görünmez olmada zorlanmıyorum. Eğlence mekanları veya piknik alanları konser alanları ıvır zıvır yerler, çok fazla insanın bulunduğu herkesin alkollü olduğu ortamlar (Ufuk, 21, Sağlıkçı).

Mekanlar tüketimin sürdürülebilmesi için önem arz etmektedir. Bu mekanların açık veya kapalı olması beraberinde farklı avantaj ve dezavantajlar getirmektedir.

4.3.2. Açık Mekanlar

Ev ortamı esrar kullanımı için tercih edilen mekanların başında gelmesine rağmen bazı katılımcılar evin yanında park ve benzeri kamuya açık alanlarda da esrar kullanmaktadır. Kapalı mekanlarda polis ile karşılaşma ve yakalanma riski daha düşük iken açık alanlarda ise bu riskin artmasına rağmen katılımcılar kendileri açısından güvenli olduğunu düşündükleri açık alanlarda da esrar kullanmaktadırlar. Açık alanlarda kullanıcıların yasal yaptırımlar ve toplumsal tepki ile karşılaşma olasılıkları daha yüksek olduğundan, tercih ettikleri yerler; park, bahçe, göl kenarı, kamp alanı gibi güvenli olduğu düşünülen yerlerdir.

Üniversite hayatında iken genelde kampüsü kullanırdık (Berk, 29, Makine Mühendisi).

Eğer bir pikniğe bilmem neye konsere vesaire gidildiyse de en güvenli anda bu madde tabii ki bir şekilde ortaya çıkıyordu, ben dışarıda çok fazla tüketmedim açıkçası mesela bu sene kampa gitmiştik kampta yine içtiler ama ben mesela güvenli bulmadığım için yine kendim için tüketmedim (Feride, 28, Öğretmen).

Adana da yaşayan ve alt gelir grubunda yaşayan katılımcıların mekân tercihleri ile Ankara ve İstanbul da yaşayan katılımcıların mekân tercihleri farklıdır. Üniversite okuyan veya iş hayatında olan katılımcıların açık veya kapalı mekân tercihleri kendi inisiyatiflerindedir. Adana'da yaşayan kendisi ve arkadaşları da esrar kullanıcısı olan katılımcıların açık mekanlara yönelmelerinde etkili olan durum, kendilerine ait özel alana sahip olmamalarıdır. Evde aile bireylerinden habersiz bir şekilde tüketimin mümkün

olmaması ve kullanabilecekleri ev ortamına erişimlerinin bulunmaması, bu kişilerin mahallenin kuytu ve ücra köşelerinde esrar kullanmalarına neden olmaktadır. Bu süreçte tercih edilen mekân açık alan olmasına rağmen esrar kullanmayan kişilerin ve polisin görüşünden sakınmalarını sağlayacak yerlerdir.

> *Şimdi ailelerimiz buna sıcak bakmadığından dolayı, aileler buna sıcak bakmıyor, bu yüzden mahallenin kuytu köşelerinde içmeyi tercih ediyoruz. Şimdi bu yasak olduğu için devletin polisin bize ulaşamayacağı ya da ulaşmaya çalışsa bile ileriden fark edebileceğimiz, kuytu köşe, harabe fark etmez yani sadece sokakta köşe başında bunu içemiyoruz yasak olduğu için o yüzden mahallenin harabe kuytu köşelerini tercih ediyoruz (Barış, 27, İşsiz).*

Açık mekanların tercih edilmesinde etkili olan bir başka durumda katılımcıların esrardan aldıkları keyfi doğa da çıkarmak istemeleridir. Yeşillik alanda veya deniz kenarında müzik eşliğinde esrar kullanımı açık mekânda tüketim tercihini etkilemektedir.

> *Ya mümkünse böyle yeşillik bir alan olması çok daha iyi oluyor hoparlörümü alıyorum müzik aletlerimi alıyorum öyle dağ bayıra bir yere çıktığım çok oldu (Özgün, 28, Sağlıkçı).*

> *Evet şöyle genellikle tabii genellikle ev ama eğlence mekânı olduğu da oldu bazen şöyle şeylerimiz olurdu şöyle bir klişe vardı deniz kenarında bir yere gittiğimiz zaman kullanalım ya da bir ormanlık alana gittiğimizde evet burada kullanalım burada güzel bir sigara içilir denilirdi ve böyle bir anı olurdu (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).*

Bazı katılımcıların açık mekânda esrar kullanımını daha fazla keyif almak için yaptıklarını vurguladık. Bu durum her katılımcı için aynı değildir. Bazı katılımcılar için açık alanda esrar kullanmak bir gerilim sebebi olduğundan esrardan alınan keyifte de bir azalma söz konusu olmaktadır. Katılımcılar kapalı alanlarda veya polisin ulaşmasının zor olduğu açık alanlarda kullanmayı öncelemektedirler. Açık alanlar da kullanıldığı zamanlarda ise duygusal bir gerilim yaşandığı anlaşılmaktadır. Esrar kullanılan açık alanlara kişinin aşinalığı varsa gerilim hissedilse bile kullanım eğilimi ağır basmaktadır. Ama aşina olunmayan yabancı bir mekân ise bu açık alan risklerin öngörülememesinden dolayı esrar kullanımından kaçınılmaktadır. Açık alanda gerilimden dolayı esrardan alınan zevkin de azaldığı bazı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Açık alanlarda eğer kişinin yanında sorumluluk duyduğu bir başkası var ise duyulan kaygı düzeyi artmaktadır.

Şimdi açık mekânda insanlar daha fazla gerilebiliyor. Evde daha rahat oluyorsun böyle daha rahat olduğun için o rahatlık açısından ev isteyenler olabiliyor. Evde olsun dışarıda olmasın tarzında talepte bulunanlar olabiliyor ama bazısı da göze alıyor ama ne olacak falan diye (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).

Bir parka oturduk. Ondan sonra o orada kullanırken ben de bir iki nefes aldım ama o zaman daha gergindim çünkü dışarıdaydık ve stresliydim bu yüzden diğerlerindeki gibi bir deneyimim olmadı. Sürekli eve gitmeyi düşündüğüm için saate bakıyorum mesela bir saat geçmiş gibi geliyor ama sadece bir dakika geçmiş falan çok gergin hissettim ve bir yandan da arkadaşımın sorumluluğu bende sonuçta bana misafir geldiği için onun başına bir şey gelirse diye de gergindim. O yüzden sonuncu deneyimim hiç keyifli geçmedi (Seda, Yaş: 26, Öğretmen).

Açık alana aşina olunması, daha önce bu alanda esrar kullanılmış olması, kişinin daha rahat hareket etmesini sağlamaktadır. Yabancı bir şehir de veya yabancı bir açık alanda ortama aşina olmamak endişe yaratmaktadır. Bilinmeyen açık alanda kullanmaktansa evde kullanmak tercih edilmektedir. Kullanıcı başına neyin gelebileceğini öngöremediği için evi tercih etmektedir. Kendi bildiği açık alanda durum bu şekilde olmamakta ve kullanım rahatlıkla yapılmaktadır.

Yani çoğunluk genelde ev ortamı ama açık ortamda da çok takıldım. ODTÜ'nün 100. yılın o taraflar biraz daha rahattı o konuda o yüzden sokakta da kullanıyorduk. Ya da okul Hacettepe'nin kampüsü. Orada da çok sıkıntı yaşamıyorduk ama daha bilmediğim ortamda dışarı çıkma Eskişehir'e gittiğim zaman ben de dışarı çıkmak istemezdim. Tehlikenin nereden gelebileceğini bildiğim yerde dışarıda oluyordu ama tehlikenin geleceği tarafı kestiremediğim yerlerde ev en güvenli yer (Eylem, 26, Mühendis).

Esrar kullanımı çoğu kullanıcı için ev içi ortamda kullanılması gereken bir eylem olarak görülürken güvenli olduğu düşünülen açık alanlar, park ve bahçeler, kamp ve konser alanları, eğlence mekanları ve benzeri yerlerde de kullanım sergilenebilmektedir. Bu durum üzerinde sararak içilen esrarın normal sigaraya benzer olması ve kişilerin aksilik yaşama durumunda kolaylıkla kurtulabilecekleri bir formda olması yatmaktadır.

Araştırmacı*: Kamusal alanda içerken başka insanlar tarafından fark edilmesi, esrar içtiğinizin anlaşılması gibi endişe duyuyor muydunuz?*

Faruk: *Yok hani öyle bir endişe duymuyoruz. Sonuçta içerken birisi gelse fırlatırız suya fıs diye gider yani.*

Ev ortamı güvenli alan olarak kullanım en yoğun gerçekleştirildiği mekân özelliğini taşırken, kişilerin hayatında esrar tüketimi normal sigara gibi bir tüketim biçimi halini almışsa kamp, konser, tatil ve deniz kenarına gittiklerinde de tüketmek istedikleri ve tükettikleri bir ürün haline gelebilmektedir. Kişilerin ev içi ortamda kullanma imkanlarının olmadığı ve dışarıda zorunlu olarak tüketecekleri durumda kendilerini güvene almak adına sokağın kuytu, sessiz ve sakin noktaları tercih edilerek olası bir polis müdahalesinde gerekli önlemleri alabilecekleri noktalar tercih edilmektedir.

4.4. Esrar Kullanımı ve Gündelik Rutinler

Uyuşturucu maddeler, bireyin fiziksel ve zihinsel işlevler üzerinde etkiye sahip olduğundan kullanıcıların gündelik hayatları içerisindeki olağan akışlarını engelleyebilmektedirler. Fakat bu durum tüm uyuşturucu türü maddeler için geçerli değildir. Esrarın kullanıcılarının gündelik hayatlarındaki rutinlerini aksatıp aksatmadığı, kullanıcının esrarı hayatında nasıl konumlandırdığı ile ilişkilidir. Kişi hayatını ya esrara göre düzenlemekte ya da esrar kullanımını hayatına göre düzenlemektedir. Her iki durumda da gündelik hayat olağan akışından bir miktar sapma yaşayarak devam etse de esrar kullanımı bu gündelik rutinin içerisinde kendine yer açabilmektedir.

Bazı katılımcılar, esrar kullanımlarının gündelik rutinlerini aksattığını vurgulamaktadır. Esrar kullandıktan sonra ortaya çıkan etkiler, kişinin yapacağı işi ertelemesine veya iptal etmesine neden olmaktadır. Esrarın temin sürecinde harcanan zaman ve kullanım sonrası hissedilen etkilerden kaynaklı, etkinlik planı aksamakta veya iptal edilmektedir. Esrar kullanımı bazı katılımcıları sorumluluklarını yerine getirmekten alıkoymaktadır.

Ya sorumluluklarını yerine getirmekte bir yerde alıkoyuyor. Bir yere misafirliğe gideceksin ya da bir yere gideceksin işin vardır, diyorsun bir esrar içeyim de öyle gideyim. O esrar içime arayışına girdiğinde bir zaman kaybı yaşıyorsun en baştan. Gidip esrarı bulup gelip hazırlayıp içip kalkana

kadar zaten biraz daha zaman geçiyor sonra gideceğin yere bakıyorsun saate bakıyorsun diyorsun zaman geç olmuş neyse diyorsun kalsın gitmeyeyim ya da sonra yaparım diyorsun (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).

Esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan etkilerden kaynaklı katılımcıların sosyalleşme süreçleri de aksamaktadır. Kişilerin eğlenme, gezme ve sosyal aktiviteleri esrar kullandıktan sonra gerçekleştirilmemektedir. Bu durum üzerinde esrar kullanımı sonrası ortaya çıkan bedensel ve zihinsel hisler etkilidir.

Sosyal faaliyette meyillenme nasıl diyeyim abi bunu içiyorsun ya seni şey yapıyor; ben hani gideyim de bir kızla gezeyim, bu durumdan seni geri bırakıyor. Gideyim de bir tatlı yiyeyim, bir dolaşalım, bir sosyalleşelim yok. Bu senin sosyalleşmeden geri bırakıyor (Barış, 27, İşsiz).

Bazı katılımcılar hem esrar kullandıklarını hem de gündelik rutinlerini yerine getirdiklerini vurgulamaktadır. Rutinlerin aksamaması katılımcılar açısından anlam ifade etmeyebilmektedir. Yapılması gereken görevler yerine getirilmesine rağmen istenilen verim alınmamaktadır. Bu noktada esrar kullanımı gündelik rutinlerin aksamasına yol açmasa da katılımcıların istenilen faydaları elde etmemelerine neden olmuştur.

Şöyle söyleyeyim şimdi sana, ben okulda çok kullandım, o dönemde 12 tane ders falan aldım, Berzan ve çok çalıştım hani rutinlerimi evet aksatmadım, bütün derslere girdim çıktım, kütüphaneye gittim deli gibi çalıştım çünkü başarısız bir öğrenci de değilim, çalıştım mı yapıyorum yani bölümü bitirdim falan o dönem 12 dersten ben 2 tane dersi geçtim ve çalıştım da yani. Anlamamışım bir şey demek ki, bir şeyler olmamış yani kafamda bir şeyler eksikmiş yani rutini aksatmadık ama faydasını da görmedik (Eylem, 26, Mühendis).

Normalde yapabildiği şeyleri daha aksak bir şekilde yapabiliyor kişi. Evet etkiliyor ama gideceksem de okula veya işe şöyle bir şey aksatma dışında gittiğin zaman çok da verimli olamıyorsun (Furkan, 23, e-Ticaret).

Bazı katılımcılar esrar kullanımı ile gündelik rutinlerini aksatmadığını vurgulamıştır. Bu kişilerin gündelik rutinleri ile esrar kullanımları beraber sürdürülmüştür. Bu süreçte iş veya okul başarısında herhangi bir olumsuz etkilenme görülmemiştir. Bu süreçte kullanım kontrol altında tutulmuştur. Sınav haftalarında kullanıma ara verilse bile

kimyasal madde kullanımına ara verilmekte, esrar kullanımı devam etmektedir. Kullanıcı, eğitim başarısı üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu düşündüğü maddelerin kullanımına sınav haftasında ara vermekteyken esrar kullanımını sürdürmektedir.

> *Ben okuluma gittim, jointimi içtim, okuluma gittim, dersime girdim başarım çok düşmedi. Sınavlarıma girdim çalıştım kafam iyiydi yine girdim yaptım başarımda bir şey düşmedi çünkü hep şeydi kontrol altındaydı. Şeker atacaksak benim final haftamda olmazdı bu şekilde ilerledik hani benim hayatımda başarımdan bir şey götürmedi (Göksu, 29, Sosyolog).*

Esrar kullanımı ile beraber gündelik rutinlerde aksama yaşayan katılımcılar, bu duruma karşı tedbirler almaktadırlar. Kişi esrar etkisi altında fiziksel iş yaptığı zaman sırt ağrısı, yorgunluk, havanın sıcak olması gibi durumları bahane ederek, bunları iş sürecindeki düşük performansının nedenleri olarak sunmakta ve esrarın etkileri olduğu gizlenmektedir. Havanın sıcak olması, sırt ağrısı veya yorgunluk gibi sebepler öne sürülerek iş rutini aksatılmamaya çalışılmaktadır.

> *İşe gidip gitmeme durumları oluyordu. Bir nevi halsizlik falan yapıyordu insanda ama gündelik işleri o kadar aksatmıyordu. Ama neydi, beraber çalıştığın insan çok hızlı çalışıyordu ya da çok yavaş çalışıyordu, o ister istemez bazı şeyleri sen de bahane göstererek geçiştiriyordun, mesela havanın sıcaklığını veya yorgunluğu veya sırt ağrısını bahane göstererek geçiştiriyorduk. Yani kimseye belirgin etmemeye çalışıyorduk (Cemil, 45, İşçi).*

Gündelik hayatın aksamaması için alınan bir diğer önlem ise kişinin kullanımı belli bir zaman aralığına yerleştirmesidir. Kullanımdan sonra, etkilerin geçtiği zamana kadar ki aralıkta, kişi boş zamanı olup olmadığına dikkat etmektedir. Bu, esrarın etkisi altında bir işin ertelenmemesi ya da aksamaması için yapılmaktadır. Bu süreçte bazı katılımcılar geçimlerini sağladıkları iş hayatında madde kullanımından uzak durmaktadır. İş hayatı madde kullanımının düzenlenmesinde en etkili unsurdur.

> *Ben genellikle çalışma saatlerinde uyuşturucu içmeye karşıyım (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).*

İşe gitme okula gitme gibi rutinleri etkilemiyor çünkü yarın işe gideceksem ve o an kafam karışıksa bile ortamda varsa içmiyorum çünkü işe gitmemi engellememesi lazım (Çetin, 28, Sağlıkçı).

Bazı katılımcılar, iş hayatını esrar kullanmaya tercih etmek yerine esrar kullanmayı iş hayatlarına tercih etmektedir. Esrar kullanımı düzenlenmek istenmediğinde, iş ve gündelik rutinler kullanıma göre düzenlenmektedir. Çalışma hayatı, esrar kullanımını etkilemeyecek işlerden seçilmektedir. Esrar kullanımı bu noktada kişinin ekonomik faaliyetlerini etkilememektedir.

Rutinlerimi ona göre düzenledim anladın mı bağımlılık dediğim bir yerden sonra zaten bu olduğu için, bağımlılık dediğin zaten bu, cigara mı daha rahat içebileceğim işler tercih ettim anladın mı (Aslan, 30, İşsiz).

Rutinlerin veya kullanımın düzenlenmesi noktasında bir başka önemli durum ise yapılan işin bedensel mi zihinsel mi olduğudur. Esrarın etkileri bazı katılımcılar açısından bedensel işlerde verimliliği düşürdüğü için, iş sürecinde kullanımdan kaçınmaktadırlar. Ama yapılan iş zihinsel çaba gerektiriyorsa, bu noktada esrar rahatlama sağladığı için kullanım iş öncesi yapılmaktadır.

Şimdi benim cebimde uyuşturucu madde olduktan sonra bunu işimi hallettikten sonra da içebilirim, işimi halletmeden önce de içebilirim bu yaptığın işe göre değişir. İş eğer beden işçiliği ise maddeyi daha sonra kullanmaya bırakıyorum, eğer iş beden işçiliği değil zihin işi ise bilgisayar işi ise ondan önce kullanmayı tercih ediyoruz çünkü bunu içtikten sonra beden gücü, iş verimliliği azalıyor. Kafa işlerini yürütmeye yardımcı oluyor mesela o işleri yürütme, yürütürken aksatmıyor seni hatta kafanı daha iyi de çalıştırabiliyor senin odaklanmayı arttırıyor aslında. Ya ben misal o gün işim varsa çalışmadan önce içersem işimi de engelliyor niye yavaşladığım için ama çalışıp içtikten sonra bu bana sadece sakinleştirici keyif verici bir madde olarak gösteriyor kendini (Barış, 27, İşsiz).

Gündelik hayatın içerisinde iş ve ev arasında gidip gelirken nasıl sosyalleşmek ve eğlenmek için eğlence etkinlikleri, rakı sofrası buluşmaları diğer rutinleri etkilemeyecek zaman dilimlerine göre ayarlanıyorsa, esrar kullanımı içinde bu durumun geçerli olduğunu görmekteyiz. Aksi takdirde gündelik işleyiş bozulmaktadır.

4.5. Esrar Kullanımı ve Arkadaşlık: Sadece Takılıyoruz…

Esrarla ilk temas ve esrar kullanma tekniklerini öğrenmede yakın çevrenin, özellikle arkadaşlık ilişkilerinin önemli bir yere sahip olduğundan bahsedildi. Fakat arkadaşlık ilişkileri sadece bu iki unsur ile sınırlı değildir. Esrar tek başına kullanıldığı gibi sıklıkla arkadaşlarla beraber de kullanılmaktadır. Esrar kullanımı üzerinden arkadaşlık ilişkilerinin niteliğinde farklılaşmalar meydana gelmektedir. Arkadaşlarıyla beraber esrar kullanan katılımcılar, aralarında esrar kullanmayan arkadaşlarıyla olmayan farklı bir bağlılık oluştuğuna dikkat çekmektedirler. Esrarın etkisiyle herkes daha rahat, daha samimi olmakta ve ortamdan keyif almaktadır. Esrar kullanan kişilerin aralarında esrar kullanımına dayalı bir arkadaşlık biçimi oluştuğu belirtilmektedir. Bu yeni arkadaşlık modelinde kullanıcılar birbirlerine daha yakın hissetmektedir.

> *İşte orada başka bir sinerji oluşuyor, o kişilerin arasında o madde kullananlar arasında. Evet yani birbirlerine yakınlaşınca çok rahat yani hepsinin kafası güzel, samimiyetleri artıyor ve o andan keyif aldıklarından %100 eminim yani. Çünkü sürekli bir araya gelip bunu yaptıklarına göre o kısa süreli keyif bunları bir nevi birleştiriyor yani bunları diğerleri ile değil de kendi aralarında başka bir arkadaşlık modeli geliştiriyor ve bir araya geliyorlar yani. Başka bir konsepte arkadaşlık modeli oluşuyor (Sedat, 29, Mimar).*

Kullanıcılar, tek başlarına kullandıklarında, esrardan keyif almakla beraber arkadaşlarla kullanım daha keyifli bir hal almaktadır. Çünkü keyif sadece maddeden kaynaklanmamakta, arkadaşlarla yapılan sohbetin samimiyetinden de kaynaklanmaktadır. Muhabbet etme sürecinde herkesin esrar etkisinde olması sohbetleri güzelleştirmektedir.

> *Ama daha çok, yakın dostlarla falan böyle muhabbeti pekiştirmek için herkes o kafadayken, sen de o kafada olunca güzel oluyor işte (Furkan, 23, e-Ticaret).*

Esrarı tek başına içtiğinde arkadaş ortamındaki kadar eğlenmediğini belirten katılımcılar, esrar sonrası ortamda yapılan herhangi saçma bir hareketin bile keyifli geldiğini belirtmektedir. Tek başına esrar kullanıldığı zaman arkadaş ortamındaki kadar keyif alınmamaktadır. Esrarın etkisi altında yaşanılan deneyimler, ortamdaki diğer esrar kullanıcılarının yorumlarını kapsamaktadır. Grup etkinliği içerisinde gelişen bu yorumlar

ortak anlam yaratarak fiziksel etkilerden haz duyulmasını sağlamaktadır (Becker, 2013). Bir grup etkinliği olarak esrar tüketimi, arkadaşlarla etkileşimi keyifli hale getirmektedir. Esrar kullanımı tek başına yapılacak bir aktivite olarak algılanmamaktadır. Bu algılama durumundan kaynaklı kullanıcılar diğerleriyle beraber esrar kullanmaktadırlar. Bu kullanım süreci kendine özgü iç dinamikleri barındırmaktadır. Ortamda diğerleri ile beraber esrar kullanımı kişileri yakınlaştırmaktadır.

Araştırmacı*: Tek kullandığın zamanlar oldu mu?*

Bahar: *Tek kullandığım oldu arada ama onda da böyle içtim ama bir şey yapmam gerek işte sigara içtim sigara içince ne yapılır anladın mı sanki böyle bir şey yapman gerekiyor. Hani ben zaten böyle tek başıma olmaktan keyif falan birisi değilim onunla da böyle sanki ne yapacağımı bilemez bir hale dönüyorum gibi bir şey oluyor.*

Araştırmacı: *Tek kullanmak senin için keyif verici değil o zaman?*

Bahar: *Ya aslında hani bir miktar keyfi var ama o arkadaş ortamındaki gibi değil yani o dedim ya böyle bir şey yapman lazım o dediğin şeyler saçma da olsa arkadaş ortamında bir şeyler yapabiliyorsun tekken bu olmuyor.*

Böyle harman kaldığın zaman böyle tek kaldığında böyle canın çok istediğinde işte o zaman insan bunu tek kullanmak zorunda kalıyor yoksa tek kullanılabilecek bir madde değil yani psikolojik olarak sadece. Hani yalnız kalırsan böyle içersin tek içmenin hani en büyük sebebi yalnızlık (İsmail, 28, İşsiz).

Güven duygusu ortamda kullanımı ve esrarın olası etkilerine karşı diğerlerinin müdahalesine güvenip risk almayı sağladığı gibi, aynı zamanda esrar kullanımına başlama nedenidir de. Güven duyulan bir arkadaşın, esrarın etkileri hakkında bilgi vermesi ve kendi kullanım deneyimini ileri sürmesi kişinin kullanıma başlamada arkadaş ve güven duygusunun etkisinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

İlk zamanlar esrar kullanmayı çok da mantıklı bulmuyordum açıkçası ama arkadaşım bana bunun doğal bir şey olduğunu, kullandığım antidepresanlarında kimyasal olduklarını ama esrarın öyle olmadığını anlatınca hani olacaksa böyle bir şey güvendiğim biriyle olsun dedim. İlkokuldan beri arkadaşımdı ve tabii ki de güven duygusu önemliydi benim

için çünkü sonuçta ilk defa olacak bir şey ve bilmiyorsun ne kadar anlatılsa da bilmiyorsun ama arkadaşımın dediğinden farklı hiçbir şey yaşamadım mesela ben (Seda, 26, Öğretmen).

Çok çok yakın bir arkadaşımın evindeydik ilk kullandığım zaman. Bu arkadaşımın yanındayken kendimi böyle hani daha güvende hissediyordum. Arkadaşıma o kadar güvenmeseydim hani yine kullanacağımı zannetmiyorum onun rahatlığı vardı (Çetin, 28, Sağlıkçı).

Kişi, diğerlerinin madde ile kurmuş olduğu bağı, onlara duyduğu güven bağı ilişkisi üzerinden kendisi içinde kurmaya çalışmaktadır. Bu durumda diğerlerine karşı duyulan yakınlık ve güvenin esrar kullanımına kişiyi yöneltmekte kolaylaştırıcı bir işlevi olduğunu göstermektedir.

Bazı katılımcılar esrar kullanımı ile birlikte kimyasal madde kullanımında da bulunduklarını aktarmaktadır. Kimyasal madde kullanımı ve esrar kullanımı sürecinde arkadaşlık ilişkilerinin farklılaştığını vurgulamaktadırlar. Esrar kullanan arkadaşlarla bir araya gelmek, esrardan alınan keyfin arttırılması için gerçekleştirilmektedir. Katılımcılar, sadece esrar kullanmak için bir araya gelmediklerini, ortamda gelişen samimiyet ve keyif için de bu durumu tercih etmektedirler. Kimyasal madde kullanımda ise arkadaşlık ilişkilerinde samimiyet geri plana atılarak sadece maddeye erişim için arkadaşlık sürdürülmektedir. Samimi olunan arkadaşlarla eğlenmek için bir araya gelmek yerini kimyasal madde kullanımında, kimyasala erişmek için hoşa gitmeyen kişilerle arkadaşlığın sürdürülmesi biçimine dönüşmektedir. Arkadaşlarla beraber esrar kullanımında arkadaşlık ilişkilerinin boyutu, beraber kullanımı etkilerken, kimyasal madde kullanımında, madde arkadaşlık ilişkilerini etkilemektedir.

Şöyle bir şey var, arkadaş ortamında insanları ben samimi buluyorsam eğlenebiliyorum zaten samimi bulmadıysam çok uzaklaşıyorum ve o insanla iletişim asla kuramıyorum. O yüzden samimi olduğum arkadaşlarımla daha çok eğleniyordum ama sadece esrar içmek için bunu kurmadım. Ama kimyasallar da maddeye ulaşma, boyutu var baktığında sırf kimyasalı beraber kullandığım için arkadaş olduğum insanlar var. Kimyasal maddeyi (LSD) çok sevdiğimden (Eylem, 26, Mühendis).

Bazı katılımcılar, esrar etkisi altındayken arkadaşları ile daha samimi olduklarını, samimi hale geldiklerini belirtmiştir. Esrar kullanımı üzerindeki sosyal etkiye

odaklanıldığında arkadaşlık ilişkilerinin etkisi daha net görülmektedir (Bohnert, Bradshaw ve Latkin, 2009). Esrar etkisi altında karşılıklı sohbet içerisinde sorunlardan söz edilmesi sürecinde, madde karşılıklı anlayışı sağlayan bir araç olarak işlev görmektedir. Normal zamanlara göre esrar etkisi altında yapılan sohbetlerde kişiler birbirlerinden ve anlatılan konulardan sıkılmadan etkileşim içinde bulunmaktadır.

> *Aynen o şekil hani bunu kullandığın zaman böyle daha rahat hissediyorsun, kendini rahat anlatabiliyorsun. Normal zamanda nasıl bir insan senden mesela sıkılır, sen bu sıkılma süresini göz önünde bulundurursun mesela biliyorsun ki o arkadaşın her halükârda seni dinliyor. Nasıl, o esnada o bir aracıdır o madde bir aracıdır, senle onu bir araya getiren bir aracıdır diyelim. Sen bunu hem oturuyorsun çay içiyorsun ya da muhabbet ediyorsun yemek yiyorsun o esnada keyif amaçlı kullanıyorsun ve ondan sonra işte birbirinize o sıkılıyor, sıkıldığı konuları böyle olmuş benim hayatımda böyle şeyler geçmiş böyle olmuş ailem böyle yapmış dert yanıyor. Sen başından geçen kısa ve film şeridindeki gibi bir olayı anlatıyorsun dertleşiyorsunuz yani (Cemil, 45, İşçi).*

Esrar kullanımı ortak bir etkinlik olarak yapıldığında bir gruba aidiyetlik ortaya çıkmaktadır. Grupla aynı eylemlerde bulunmak samimiyetin gelişmesini ve sonrasında kullanıcıların birbirlerine karşı yakınlık duymalarına yol açmaktadır. Bir insanın en yakın arkadaşının sırlarına vakıf olması gibi esrar kullanımı sürecinde etki altında olunan sürede kişinin fiziksel ve sözel durumlarına tanık olmak, her şeyini biliyorum duygusu oluşturarak samimiyeti inşa etmektedir. Ortamdaki etki altında olmayan bir başkasının bulunması güven ve samimiyet hissinin oluşmasını engellemektedir. Kullanıcıların bu süreçte esrardan aldıkları keyif düzeyi de düşebilmektedir. On kişinin esrar kullandığı ortamda, on birinci kişinin esrar kullanımından kaçınması, ortamdaki güvende hissetmeyi olumsuz etkilemektedir. Kişiler herkesi kendileri gibi gördükleri için güven içerisinde hareket edebilmekteyken, çıkıntı olarak adlandırılabilecek kişilerin kullanmak istemiyorum demeleri grubun bir araya gelme amacına ihanet olarak algılanabilmektedir. Ortamın huzurunu kaçıranlar sevilmemektedir. Esrar kullanımının illegal bir eylem olması da bu durum üzerinde etkilidir.

> *Şöyle herkes aynı anda içiyorsa, herkes kendini güvende hissediyordur ama biri çıkıp ya ben içmeyeceğim istemiyorum falan diyorsa sanki o kolektifliği*

bozuyormuş gibi bir şey oluyordu, bence aynı kafada olsa bir güven veriyorduk birbirimize, hepimiz birbirimizi anladığımıza emindik ve bir noktada bu şöyle bir durum bence illegal olduğu için herkes ortak bir sırrı paylaşıyor ve bu da dediğim gibi güveni sıklaştıran bir şey bence genelde de keyifli hissediyordum (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).

İyi rolleri ortak bir suçu işlediğin için ortak düşmanların ve ortak dostların oluyor. Bir nevi sırdaş oluyorsun, karşılıklı bir güven gelişiyor çünkü o ilk kullanmanın verdiği anksiyete geçtikten sonra ben bunun her bokunu biliyorum moduna giriyorsun (Göksu, 29, Sosyolog).

Esrar kullanımı aynı arkadaşlarla beraber yapılıyorsa ortamdaki kullanıcılar birbirlerinin kullanım sürecindeki eylemlerine ve hallerine aşina olmaktadır. Bazı katılımcılar yeni bir ortama girdikleri zaman toplu kullanım sürecinde diğer kullanıcılarda ortaya çıkabilecek etkilere hâkim olmamanın kendi kullanımlarını etkilediğini aktarmaktadır. Daha önce beraber esrar kullandığı arkadaş ortamından kullanıcılar daha fazla keyif almaktadırlar, çünkü ortamın kurallarını ve ritüellerine sahip oldukları gibi arkadaşlarının hal ve tavırlarının ne alama geldiğini de bilmektedirler. Fakat yeni girdikleri bir ortamda ise bu bilgilere sahip olmadıkları için kullanımdan keyif alma süreci farklılaşmaktadır. Kendilerini güvende hissettikleri ve samimi bir havanın olduğu ortamlarda madde ve diğerleri ile olan etkileşimden birlikte haz alınırken tanımadık kişilerin olduğu bir ortamda ise kullanıcı daha çok maddeden aldığı hazza odaklanmakta ve etkileşimden ise sakınmaktadır.

Şimdi şöyle siz bildiğiniz veya daha rahat ettiğimiz ortamda çoğunlukla kötü düşünceleri kafanıza getirmiyorsunuz, çünkü ortamdaki herkes sizden, oturduğunuz insanlar sizden, hareket edebileceğiniz insanlar sizden, işte bad trip türlerine veya gülme eğlenme kısımlarını biliyorsunuz ama gittiğiniz ortamdaki insanlar sizden değil, nasıl bir etki yaratıp, nasıl bir tepki vereceğini bilmiyorsunuz, işte şaka yaparsanız nasıl bir dönüş alacaksınız belli değildir. Ne feedback vereceklerini bilmediğiniz için daha sessiz daha içine kapanık bir şekilde oturup maddeyi kullanıp hızlıca tüketip kafayı yaptıktan sonra ilk isteyeceğiniz oradan ayrılmak, burada daha fazla zaman vakit geçirmemek oluyor (Ufuk, 21, Sağlıkçı).

Gençlerin uyuşturucu seçim sürecinde merkezi rolü olan ve doğru kararları vermelerinde etkili olan kavram, güven kavramıdır, özellikle arkadaşlara duyulan güven bulunmaktadır. Gençlerin riskli eylemlere yönelmesinde etkili olan bağlar aynı zamanda destek mekanizmaları sağlamakta ve güven sahası içerisinde hareket etmelerini kolaylaştırmaktadır (Pilkington, 2007b). Esrar kullanımı diğer esrar kullanan kişilerle yapılan bir eylem olduğunda öne çıkan en önemli vurgu "güven duyma" olmaktadır. Kişiler esrar kullanımına dahil olmak istediklerinde, eylemlerini yönlendiren güven duygusudur. Güven ve aidiyetlik hissinin yer almadığı esrar kullanım ortamlarında kişiler kullanımdan geri durmaktadırlar. Arkadaş ortamında kullanıma başlayan kişiler, daha sonraki dahil oldukları ortamlarda da ilk kullanım durumunun geliştiği ortama ve ortamın ilişkilerine referansla hareket etmektedirler.

Gençlerin uyuşturucu kullanımları üzerinde etkili olan "güven" özellikle yakın arkadaşlara duyulan güven kavramı önemlidir. Gençlerin uyuşturucu kullanımı gibi riskli eylemlere yönelmesinde arkadaşlık ilişkileri etkili olmanın yanı sıra güvenli olduğu düşünülen uyuşturucu kullanım kalıplarının öğrenilmesinde de etkilidir (Pilkington, 2007b). Arkadaş grupları içerisinde esrar kullanıma başlandığı gibi, bu gruplar içerisinde kimyasal madde kullanımından uzak durulması da öğrenilebilmektedir. Gençlerin arkadaş gruplarında güven ve aidiyetlik yönünden tereddüt yaşama durumları varsa uyuşturucu kullanımı gibi riskli eylemlere yönelmede geri çekilme görülmekteyken, böyle bir durumun yaşanmadığı ve esrar kullanımının öğrenildiği arkadaşlık grupları sonraki esrar kullanılan ortamlarda nasıl hareket edileceğini belirlemektedir. İlk kullanımın öğrenildiği ortam kişinin sonraki uyuşturucu kullanılan ortamlarda nasıl hareket edeceğini şekillendirmektedir.

> *Güvende hissetmiştim zaten güvende hissetmeseydim orada kullanmazdım bunu (Mert, 29, Motor Kurye).*

Kullanıcılar arasındaki güven duygusu, esrardan alınan keyfi arttırmakla kalmıyor, olumsuz bir durumda birbirlerini koruyacak veya müdahalede bulunacaklarına yönelik bir hissinde oluşmasını sağlıyor. Bundan dolayı, kişiler aralarında güven duygusu oluşmayan insanlarla esrar kullanmak istemiyorlar, çünkü herhangi bir olumsuz durumda diğerlerinin müdahale etmeyeceği yönünden bir kaygı taşımaktadırlar.

> *Kesinlikle arıyorum, belki beni uzaklaştıran sebeplerden biri de odur çünkü, yani sadece beraber eğlenmek için içenlere çok güvenemiyordum, o adam*

sadece kendi kafasını rahatlatmak istiyor. Sen orada bayılıp kalıyorsun bir köşede sızıyorsun mesela seninle ilgilenmiyor, ayık olsa da işte gidiyor birasını falan içiyor mesela bunlardan dolayı kullanacağım kişilerle aramda güven arıyorum (Fuat, 28, Spor Koçu).

Esrar kullanımı için bir araya gelen esrar kullanıcıları sadece güven ve samimiyet duyguları ile hareket etmeyebilmektedir. Esrar temini, her esrar kullanan kişinin rahatlıkla sağlayabildiği bir şey değildir. Bu durum arkadaşlık ve birlikteliğin niteliğini samimiyet ve güvenden çıkara doğru değiştirmektedir. Esrar temin etmede zorlanan bir kullanıcı, temin edebilen kişilerle yakınlaşıp ortamlarına dahil olmaktadır. Bu durum bazı katılımcıların gözlemleri sonucu vurguladıkları bir durumdur.

Gözlemlediğim kadarıyla ortamdan ortama veya kişiden kişiye değişiyor çünkü bazı insanlar gördüm sırf bu olay yüzünden aslında samimi gözüküyor, ama belki o kadar samimi değiller ve çıkar doğrultusunda yan yana geliyorlardı. Çünkü birbirlerinden başka temin edebileceği kişiler yok diye bunu yapıyorlardı. Bazıları var evet gerçekten samimileşiyordu, ortak aktiviteler yapıyorlardı. Esrar ortamında aslında insanları birbirine bağlayan durumlarda oluyordu, bozan durumlarda oluyordu gördüğüm kadarıyla (Mert, 29, Motor Kurye).

Arkadaşlık kimliği etrafında gelişen kullanıcı ilişkileri, esrara ulaşımda ağların kurulması ve devam ettirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Belackova ve Vaccaro, 2013). Esrar temin etmek için diğerleri ile kurulan bağlantıların temelinde kişinin tek başına temin etmesini sağlayacak maddi kaynaklara erişiminin kısıtlı olması bulunmaktadır. Bu durumda, esrar temin etmek için ortaya koalisyon kelimesinin kısaltması olan "koal yapma" çıkmaktadır. Kullanıcıların her biri eşit miktarda para vererek bir miktar esrar satın almakta ve grup içerisinde kullanmaktadırlar. Esrar temin etmek için gelişen bir çeşit maddi kaynaklara dayanan ilişki biçimi oluşmaktadır. Bu durum samimi olan dostlar arasında olduğu gibi samimi olmayan kişiler arasında da gelişebilmektedir.

Ortam keyfi var ama yine de şu an pahalılıktan dolayı bir üçlü 100 lira olduğundan dolayı 2-3 kişi bir araya gelip ortam yapıyoruz. Bir bireyin tek başına içmesindense iki bireyle içmesi tercih edilir yani. Benim çevremde genellikle kullanan da var kullanmayan da var ama şu an ilişkilerimiz

kullananlarla daha sıkı, niye ki adam başı bir paylaşımda bulunduğumuz için 30 30 30 atıyoruz bugün yani senin yok benim var, ben veriyorum senin yerine yarın benim yok senin var, sen veriyorsun benim yerime o da oluyor yani olmuyor değil (Barış, 27, İşsiz).

Evde biri alıyor içiyor ve sen de duyuyorsun o zaman gidip sen de onunla içmek istiyorsun falan filan bu sefer sen de almak istiyorsun evde biri içerse, o böyle bir döngü olmuştu, illa da içiliyor falan filan sürekli içiliyordu aslında o zaman evde. A… taraflarına taşınınca bu sefer başka bir arkadaş edindim. Bu sefer onunla böyle sürekli alalım alalım alalım işte alıyoruz. Koal yapıyoruz, koala iki kişi giriyoruz (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).

Diğer esrar kullanıcıları ile birlikte esrar kullanılırken, zamanla madde kullanımı azaldığında, kullanıcının da ortamdan soyutlanması söz konusudur. Bazı katılımcılar madde kullanımları azaldıkça arkadaşlıktan da soyutlandıklarını vurgulamıştır. Esrar kullanmayı bıraktığınız zaman, esrar kullanmak için bir araya gelen arkadaşlarınız artık sizi aramamaya ve ortama çağırmamaya başlamaktadır. Esrar kullanmaya ve elinizde esrar bulunduğu zaman ortam için ilk aranan ve ilk çağrılan kişi olmanız kaçınılmazdır.

Ne zaman bırakırsanız çevrenizdeki insanlar sizin peşinizi bırakır, ne zaman dersiniz ki işte ben bunu kullanmıyorum, işte sizinle görüşmek istemiyorum çevrenizdeki insanların çoğunun azaldığını görürsünüz, sizi aramazlar, haber vermezler, hiçbir şey yapmaya çalışmazlar, bu tür maddeleri aktif kullanan insanlar sizi davet etmezler, siz ne zaman ki aktif olarak hareket etmeye başlarsanız, bir şeyler alır, bir şeyler verir, bir şeyler götürürseniz o zaman ilk aranan ve ilk akla gelen kişi olursunuz o anda (Ufuk, 21, Sağlıkçı).

Arkadaş ortamında kişinin esrar kullanım isteği ile maddi gücünün ters orantılı olması diğerleri ile olan ilişkileri üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır. Arkadaşlık ilişkileri ve samimiyet bağları bir yere kadar diğerleri ile ortaklaşa olan esrar kullanımını desteklese de bir noktadan sonra temin edenler veya temin edenlerden geçinen diğer kullanıcının ilişkiden dışlanması yaşanabilmektedir. Kaynakların bol olduğu, az bir parayla çok miktarda esrar alınabildiği zamanlarda, ortamdaki diğer kullanıcıların esrara ve maddi kaynaklara erişimi olan kullanıcılar tarafından hoş görülmesi muhtemeldir. Ama asalaklardan, yancılardan genel olarak uzak durulmaya çalışılır. Bir kişi sürekli diğer esrar kullanıcılarından geçiniyorsa zamanla tepki toplamaya başlar. Ülke ekonomisindeki

gelişmeler, alım gücündeki azalmanın sadece yasal mallarda hissedilmesi dışında illegal mallarda da hissedilmesine neden olmaktadır. Esrar kullanıcıları da bu süreçte kendi üzerlerinden geçinen diğer kullanıcıları ortamdan uzaklaştırmaktadır.

> *Arkadaş ortamında samimi oluyorduk diyorum ya belli bir zamana kadar, ne zaman ki sen eksiye düştün, ne zaman ki paran bitti, ne zaman ki ortamdaki kişiler değişti, parasal değerler ya da onda var sende yok cigara ya da hap o an kullandığınız neyse, belli bir seviyeden sonra birbirlerine bakış açısı değişiyor (Kenan, 32, Esnaf).*

> *Türkiye'de mesela şu an yaşadığımız sıkıntılardan biri o mesele birlikte içiyorsun, sen de içmek istiyorsun ama bunun maddi yükümlülüğünü taşımak istemiyorsun, hep benden geçiniyorsun. 140 lira ile 300 lira arası değişiyor toptancı perakende fiyatları falan hadi diyelim ki 200 liradan aldı aylık 30 gram içtiğini düşün aylık 6.000 lira para yapar 6.000 lirayı herkes karşılayamaz abi ben 6.000 lirayı karşılarken abi bak senin 6.000 lirayı karşılayamayıp buna zaafın varsa benimle bir yerden sonra görüşmezsin ama zaafın yoksa benimle görüşürsün (Aslan, 30, İşsiz).*

Arkadaşlık ağları ve akran etkisi, esrar kullanımına başlamada etkili olduğu kadar, kullanımın hangi sınırlarda yapılacağını ve terk edileceğini de belirlemektedir. Tek başına yapılmayacak bir etkinlik arkadaşlarla beraber daha eğlenceli olacağı için yapılabilmektedir. Ortamda herkesin kullanıcı olduğu durumdaki ilişkiler herkesin kullanıcı olmadığı duruma göre değişmektedir.

4.6. Esrar Kullanıcısı Perspektifinden Esrar Kullanıcısı Olmak

Esrar kullanıcılarının kendilerini diğer madde kullanıcılarından ayrıştırma yolları mevcuttur. Esrar kullanımı ile kimyasal uyuşturucu kullanımı arasında kesin sınırlar çizilerek kimyasal uyuşturucu kullanıcıları, bağımlı ve keş kimlikleri ile ilişkilendirilirken, esrar kullanıcıları ise bu kimliklerden muaf tutulmaktadır. Esrar kullanıcılarının kimyasal madde kullanan kişilere yönelik, "bağımlı" ve "keş" gibi tanımlamaları, esrar kullanım durumuna göre, esrar kullanıcıları arasında da bulunmaktadır. Ara sıra esrar kullanan bir kullanıcı, her gün esrar tüketen başka bir esrar kullanıcısını bağımlı olarak görebilmektedir. Düzenli esrar kullanıcıları, fiziksel bağımlılıkları olmadığını iddia etseler

bile bu düzenli kullanım, ara sıra esrar kullanan kişiler tarafından bağımlılık olarak değerlendirilmektedir. Ara sıra esrar kullananlar, esrar kullanma periyotları içerisinde ellerinde esrar olmadığında arayış içerisine girilme durumunu bağımlılık olarak değerlendirmekte ve bu durumun düzenli esrar kullanıcılarında mevcut olduğunu savunmaktadırlar. Esrar kullanıcısı kimliği, kişilerin hayatlarında esrarın kapladığı yer üzerinden şekillenmektedir.

Katılımcılar, kimyasal maddeler ve eroin ile aralarına kesin sınırlar koymakta ve bu maddeleri kullananların maddeyi kontrol etmek yerine maddenin onları kontrol ettiği vurgusunu yapmaktadırlar. Esrar ise etkileri ve yoksunluğu kontrol edilebilir bir madde olarak sınıflandırılmaktadır.

> *Eroin benim kırmızı çizgim yani çok açıkçası içenlerle çok sohbet etmek istemem çünkü bu direkt şey yani teslim olmak. Esrar biraz daha dediğim gibi yönlendirilebilir geliyor ama eroin gibi kişisel bağımlılığı kesin olacak bir maddeye daha karşı duruyorum (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).*

Esrar kullanımı istenildiği zaman terk edilebileceği düşüncesinden dolayı esrar bağımlılık yapan bir madde olarak değerlendirilmemektedir. Esrarın aksine kimyasal uyuşturucuların içindeki maddelerden dolayı kullanımı bırakmanın nerede ise mümkün olmadığı vurgusu ön plana çıkmaktadır. Bu tür maddelerin bağımlılık yapıcı etkisi vurgulanırken, esrarın ise bağımlılık yapmadığı belirtilmektedir. Örneğin, bağımlılık etkisi bağlamında, katılımcılar çoğunlukla esrarı eroin ile karşılaştırmaktadırlar. Esrarın ise kullanılmadığı zamanlarda etkisinin dayanılmaz olmaması bağımlılık yapmadığının işareti olarak okunmaktadır.

> *Esrarın bir bağımlılığı yok esrarı, istediğin zaman bırakabiliyorsun ama uyuşturucu ya da işte diğer katkılı şeyler aynı değil yani daha farklı. Eroin seni kendine daha bağımlı hale getiriyor ama esrar öyle değil (Mustafa, 30, İşsiz).*

> *Bağımlı olarak yani belki ben uzun süre kullandım aslında belki bir bağımlı olarak tanımlayabilirim ama olmayınca delirmiyorum yani (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).*

Esrarın bağımlılık yapıcı bir madde olmadığı düşünülmekte ve katılımcılar esrar kullanımı sonucu bağımlı olmadıklarını farklı durumlar üzerinden kendilerine kanıtlama

ihtiyacı hissetmektedirler. Örneğin, esrar kullanılan ortamda kullanımdan uzak durularak, bu durumun bağımlı olunmadığına dair kanıt olarak değerlendirilmesi sonraki esrar kullanımı için sorun olmayacağı anlayışına götürmektedir. Kullanım için esrar temininin mümkün olmadığı dönemler de katılımcılar herhangi olumsuz bir durum yaşamadıklarını ve esrar kullanımının kendileri için sorun yaratmayan bir alışkanlık olduğunu vurgulamaktadırlar.

Katılımcıların esrarın bağımlılık yapmadığına dair vurguları, kimyasal maddeler üzerinden kıyaslamalar ile sürdürülmüştür. Esrarın gündelik yaşam içerisindeki sorumlulukları yerine getirirken engel olmadığı ama kimyasal maddelerin kişileri bu süreçlerden de uzaklaştırdığı vurgulanmıştır. Bir esrar kullanıcısı, esrar kullanımını bırakmaya karar verdiğinde, bunu sosyal ilişkilerinden kendini izole etmeden başarabilmektedir. Kimyasal madde kullanımında ise tam tersi sosyal izolasyon görülmektedir. Her ne kadar esrar kullanıcıları ile kimyasal madde kullanıcıları aynı kümede değerlendirilse de katılımcılar, etkiler ve yoksunluk süreci bakımından tamamen farklı yerlerde olduklarını belirtmektedir.

> *Mesela eroini bugün bırakmaya karar versin adam 40 gün boyunca yok olması lazım, 40 gün bir yere kapatılması lazım elemanın bilmem ne benim reover süreçlerim daha böyle sosyal hayatta halledilebildiği için ben ondan birazcık daha avantajlıyım, benim mesela bağımlılıktan recover olmam gerekiyorsa ben sosyal hayatıma hiçbir şekilde engel olmadan devam edebilirim, anlatabildim mi diğeri yapamaz yani bir yerden sonra recover süreçleri çok daha zor (Aslan, 30, İşsiz).*

> *Esrar içen biri hala gün içinde fonksiyonel şekilde hayatına devam edebiliyor belli seviyede işte adam şarkıcı olsa sahneye çıkıp şarkısını söyleyebiliyor. Fakat şey daha fazla izolasyon gerektiriyor diğer maddelerin kullanımları eroin ve kokain kullanan arkadaşlarım da var. Bu uyuşturucu, yatıştırıcı maddelerde bir süre sonra daha tehlikeli ve yan etkileri daha kötü esrar kullananlara göre (Fuat, 28, Spor Koçu).*

Bazı katılımcılar hem esrar kullanıcısı hem de kimyasal madde kullanıcısıdır. Bu katılımcılar, esrar ile kimyasal madde kullanıcısı olmak arasında farklar olduğuna değinmektedir. Kimyasal madde deneyimi sonrası vücudun maddeyi arzulama isteği ile esrarın kullanım sonrası vücudun arzulama isteğinin farklı olduğu vurgulanmaktadır. Esrar

kullanmak vücudu fiziksel anlamda yormazken, alkol ve kimyasal madde kullanımı daha fazla yormaktadır. Esrar kullanıcıları, kendilerini bu açıdan da farklı bir yerde düşünmektedir.

> *Yüzde yüz farklı görünürüz. Yani ben kimyasalı da deneyimlediğim için onların şeyi farklı isteme, arzulama şeyi farklı çünkü şunu hissediyorsun onda da onsuz gerçekten mutlu olamayacaksın. Ama esrarın fiziksel öyle çok da bir etkisi yok aslında alkolden daha temiz geliyor hatta bana alkol daha yorucu bir şey (Eylem, 26, Mühendis).*

Esrar kullanımı ve madde kullanımını hayatlarının büyük bölümünde birlikte yürütmüş olan katılımcıların genel yaklaşımı esrar dışında başka madde kullanılmaması yönünde olmuştur. Örneğin Harun; "*Benim kendi gözümde esrar harici hiçbir şey içilmesin. Bence yani esrar en en en en en en iyisi o bence, o diğerleri içerisinde en zararsız o yani kısmen o yani dediğim gibi o aşırı içmemek koşuluyla"* ifadeleri ile esrarın neden tercih edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Esrar kullanıcılarının kendi madde kullanım pratiklerine yönelik algıları bu şekildedir. Kullanılan maddenin kar-zarar kıyaslaması diğer maddelere göre yapıldığında, esrar kullanıcılar açısından yönelmelerinin en mantıklı olduğu uyuşturucu türü olarak görülmektedir.

Esrar kullanım sıklığı ve kullanım miktarı, esrar kullanıcılarını kendi aralarında sınıflandırmaya yol açmaktadır. Bazı katılımcılar tüketim miktarları üzerindeki kontrolleri ile kendilerini düzenli esrar kullanıcılarından ayrıştırmaktadır. Kişi esrar kullanılan ortamda etkileri hissedecek seviyede tüketim yaptıktan sonra kullanıma devam edilse de kendisi devam etmemektedir. Bu durum katılımcının kendisini düzenli esrar kullanan birisi olarak görmediğine yönelik vurguda belirtilmektedir.

> *"Oldu bitti içtiğim zaman ben böyle kendimi hiç tam içenlerin içerisinde görmedim. Hani derler ya pasif içici, ben o yönden pasif içiciydim ben sana öyle söyleyeyim. Misal adam 10 tane duman çekerdi 10 kere kovaya vururdu ben ya 3 kere vururdum ya da 2 kere vururdum yetiyordu bana bu şekilde (Kenan, 32, Esnaf).*

> *Eroin gibi bilincini kaybettiğin bir durum yok kesinlikle. Esrarın bağımlılık etkisi hani en fazla psikolojik bağımlılık boyutunda oluyor (Merve, 26, Bilgisayar Mühendisi).*

Bir bağımlı olarak görmüyorum bir kere kendimi açıkçası çünkü bu tescillenmiş bir şey çok böyle ortamda içildiği halde içmediğim çok oldu yani. Ya da işte bunun için bir arayış içine girmiyorsun, bittim tükendim bunu bulmak zorundayım, bulamazsam mahvolacağım gibi bir arayış içinde değilsin açıkçası (Furkan, 23, e-Ticaret).

Düzenli esrar kullanıcısı olan bazı katılımcılar, kendilerini bağımlı olarak görmelerine rağmen bu durumu kolaylıkla yenilebilir bir bağımlılık olarak görmektedirler. Kullanıcılar esrar kullanımına ara verdikleri zaman veya terk ettiklerinde fiziksel ve sosyal kayıp yaşamamaktadır. Bu durum, istenildiğinde esrar kullanımını sonlandırabileceklerine, istedikleri zaman başlayabileceklerine yönelik algılarını şekillendirmektedir.

Evet bağımlı olarak görüyorum. Yenebileceğim bir bağımlılık şu an yenmeye çalışıyorum, yeniyorum hatta onu, şu an sıkıntım yok, bir aydan fazla vakit geçti kullanmadım, hala keyfim yerinde yani aklıma gelmiyor bile ya da işte tek başıma vakit geçirmeyi bilmiyordum onsuz, sigarasız, şu an geçirebiliyorum, keyif alıyorum eğlenebiliyorum (Eylem, 26, Mühendis).

Ara sıra esrar kullanan katılımcılar için esrar kontrol edilebilir görülürken düzenli esrar kullanımı bağımlılık olarak değerlendirilmektedir. Esrarın kullanım zamanı katılımcılar tarafından belirlenmektedir ve bu durum bağımlılık olmadığının kanıtı olarak ileri sürülmekteyken, sürekli esrar kullanımı ise bağımlılık olarak değerlendirilmektedir. Her gün kullanım ve kullanım olmadığında arayış içerisinde bulunmak bağımlılık olarak görülmektedir. Sosyal içici olarak kendilerini değerlendiren ve ara sıra esrar kullanımı sergileyen katılımcıların, düzenli esrar kullanan kişilere bakış açıları bağımlı kişiler oldukları yönündedir.

Ben kendimi şey görüyorum mesela hani sosyal içici dedikleri tipler olur ya öyle görüyorum yani böyle canı isteyince o şekilde yani esrar beni kontrol etmiyor daha çok ben onu kontrol ediyorum içeceğim zaman içmeyeceğim zamanı kendim ayarlayabiliyorum (Fırat, 27, İşçi).

Sürekli de esrar içen adam da bir yerde bağımlı noktasına gelmiştir. Hani adam bunu sigara haline getirmiştir içmese duramıyordur. Artık esrar onu kontrol eder hale gelmiştir (Mustafa, 30, İşsiz).

Esrar kullanıcıları diğer kimyasal madde kullanıcılarından çok farklı yerde olduklarını belirtmektedir. Bazı katılımcılar bu durumun kimyasal madde kullanıcıları açısından da aynı olduğunu belirtmektedir. Kimyasal madde kullanıcıları, esrar kullanıcıları ile girmiş oldukları etkileşimlerde, kendi durumlarını esrar kullanan kişilere göre daha olumsuz tanımlayarak, esrar kullanımında sakınca görmediklerini iletmektedir. Bu etkileşim süreci, esrar kullanıcısı olan katılımcıların kendilerini kimyasal uyuşturucu kullanıcılarından farklı görmelerine neden olmaktadır.

> *Biz onlara göre kötünün de iyisiyiz abi ya biz onlara göre kendimizi şey sayıyoruz yani onlar yürüyen zombi olmuşlar öyle düşündürüyor yani yanında biz yani sakiniz kendimizdeyiz (Barış, 27, İşsiz).*

> *Tabii ayrı görüyorum, yani ben onlar için onların gözünde daha iyiyimdir. Bunu kendileri de kabul ederler. Şimdi ateş buzu içen insan içmeyen biri ona söylediğinde kullanmak istediğinde içme der, kullanma der, bunu kullandırmazlar. Ateş buz içen insana biz kötü gözle niye bakarız kendini bitirdiği için kötü yönden bakarız. Esrar kullandığın zaman sen uykusuzluk yaşamazsın ama ateş buzu kullandığın zaman uykusuzluk yaşarsın (Halil, 29, Yemekhane Çalışanı).*

Esrar kullanıcıları, uyuşturucu madde kullanıcıları arasında kendi kullanımlarını meşrulaştırmaya en çok çalışan kesimdir. Bu gruptaki kullanıcılar, kullanımlarına devam etmek için kendilerine ve kullandıkları maddeye yönelik olumsuz yakıştırmalardan kaçınmaktadırlar.

4.7. Toplumun Esrar Kullanımına Bakış Açısı

Toplumun esrar kullanımına bakış açısını katılımcıların gözlem ve deneyimlerinden irdeledik. Bu süreçte katılımcılar kendi kullanmış oldukları maddeye yönelik algılarının karşısında toplumun kesin sınırları ve yaptırımlarıyla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda esrar kullanımını öğrenmeye giden yolda toplumun normlarına uyularak kullanımından vaz mı geçilecek, yoksa tanışılan yeni değerler içselleştirilerek esrar kullanımı toplumdan gizlenerek mi yapılacaktır. Bu durumu anlamamıza olanak sağlayacak ve kişilerin diğerleri ile aynı düşündükleri ve aynı düşünmedikleri yerleri daha net görmemizi sağlayacak olan

durum, kişilerin kullanmış oldukları esrar hakkında toplumun sahip olduğu düşüncelere yönelik bakış açılarıdır.

Adana'daki katılımcıların yaşadıkları mahalle ortamı esrar ticaretinin yapıldığı bir semtti. Bu semtte yaşayan insanların gündelik hayatlarında uyuşturucu ticaretinin görünürlüğü de bulunmaktadır. Çoğu satıcı aynı mahalle içerisinde doğmuş olan, küçük yaşlardan itibaren esrar ve farklı madde kullanmaya başlayan kişilerdir. Mahalle yapısını göz önüne aldığımız zaman bu ortamdaki ailelerin kendi çocuklarına yönelik kaygıları diğer mahallelerdeki ailelerin kaygısından daha fazla olmaktadır. Adana'daki katılımcıların aileleri ya da başkaları tarafından esrar kullanıcısı olduklarının bilinmesi ya da esrar kullanımı sonrası esrar ticareti yapabileceklerine yönelik korkuyu da barındırmaktadır. Çevrenin ve ailenin gözünde olumsuz bir temsil içeren esrar kullanımı, katılımcıların gözünde aynı değildir. Kişiler esrar kullanıcısı olmalarına rağmen ailelerinin ya da çevrelerinin korktuğu eylemleri yapmadıklarını vurgulamaktadır.

> *Ya aile olarak işte bilseler mesela kullandığımı ya işte çocuğumuz uyuşturucu içiyor. Ondan sonra bunun daha fazla ötesini yapar, işte hani biz çocuğumuzu kontrol edemeyiz, işte hani böyle toplumun aileye kuru bir baskısı var. Diğer insanlar bildiğin aileyi sana karşı kışkırtıyorlar hani çocuğun esrarcı olacak, bilmem neci olacak, bugün içer, yarın bunu tedarikini yapmaya başlar, tedarikini sağlar, ondan sonra toplum için kötü bir örnek olur. Toplumda diğer insanların çocuklarını zehirler bilmem ne yapar gibi gibisinden bir sürü olumsuz cümle kullanıyorlar. Ben kullanmama rağmen toplumun, akrabaların yapmış oldukları bu ithamları, düşündükleri bu şeyleri yapmıyorum. Ama hani bunun için de böyle kimseye bu şeye alıştırmıyorum. Aa işte gel bak bunu iç senin de kafan güzel olsun kafan şöyle rahat eder tarzında kimseyi teşvik etmiyorum (Fırat, 27, İşçi).*

Toplumda esrar kullanıcısı eşittir eroin kullanıcısı gibi algılanmaktadır. Farklı maddelerin etkilerinin aynı olduğu düşünülmektedir. Uyuşturucu bağımlılığının etkileri diğer maddelerde daha görünür olması esrara da aynı gözle bakılmasını sağlamaktadır. Katılımcılar bu durumun toplumun gördüğü gibi olmadığını vurgulamaktadır. Esrarın sanıldığı gibi toplumsal infial yaratacak etkiler ortaya çıkarmadığı aktarılmaktadır.

> *Bence kullananlar olumlu bakıyor da kullanmayanlar çok olumsuz bakıyor, olay bu, bence bu direk, çünkü kullanmayan adam ne olduğunu bilmediği için*

işte bilinçsizlik şeyi getiriyor, nasıl diyeyim belirsizlik getiriyor ama tabii işte eroin veyahut da şurada burada görünenler genelde işte madde bağımlıları, polis geldi, ambulans geldi, şu oldu bu oldu halbuki onların hepsi kimyasal sonucu olan şeyler, kimyasal değil de düz kullanıp da böyle şey gören düşen ben görmedim (Mert, 29, Motor Kurye).

Toplumun esrar kullanımına tepki göstermesinin bir nedeni de farklı maddelerin etkilerinin aynı görülmesidir. Bir başka sebebi de bu eylemin yasalar tarafından cezalandırılmasıdır. Esrar kullanımı yasak olduğu için toplumun tepki gösterdiği vurgulanmaktadır katılımcılar tarafından. Madde kullanan kişiler, yasaları çiğneyen kişiler olarak görüldükleri için toplum tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu durum üzerinde de en etkili araç medya içerikleridir. Medya da yer alan haber içeriklerinde madde kullanıcıları ayırt edilmeksizin tehlikeli olarak sunulmaktadır.

Esrar kullanımına bakış açısı şey işte nedir, o uyuşturucu madde falan işte direk yasaklı, hem kötü bir şey yapmış oluyorsun hem işte tehlikeli de bir şey yapmış oluyorsun, toplumu tehdit ediyormuşsun gibi bir algı yaratılıyor, haberlerdeki gibi işte, o zaman da bazı insanlar ama herkes buna inanmıyor, tabii de insanlarda böyle düşünüyor yani (Bahar, 28, Fransızca Öğretmeni).

Esrar satışının yapıldığı bölgelerde yaşayan katılımcılarla bu bölgelerde yaşamayan katılımcılar arasında esrarın etkilerine aşina olan herhangi birinin çevresindeki veya ailesindeki başka bir esrar kullanıcısına daha hoşgörülü yaklaşacağı inancı bulunmaktadır. Ailesinde veya çevresinde esrar kullanıcısı olmayan veya esrar kullanımına aşina olmayan grupların esrar kullanıcılarına ve kullanımına daha sert yaklaştığı vurgulanmaktadır.

Çoluğu çocuğu akrabası içen adam hiç sesini çıkartmıyor ama onun dışında böyle aile içerisinde bozulmadıysa işler toplum içerisinde bozulmadığı grupların esrar kullanımına inanılmaz düşmanlıkları var ama onun dışında deneyimleyen bir tanıdık bulunursa çevrelerinde problem olmuyor. Esrar kullanımı daha hoş görülebiliyor (Aslan, 30, İşsiz).

Bence herkes bu kadar detaylı bilmiyor olabilir genel olarak uyuşturucu madde dediğimiz zaman hepsini böyle kötü görüyorlar. Kimyasal nasıldır, oynanmış esrar nasıldır ya da esrarı toz (eroin) bile zannediyor olabilirler. Toplumun esrarı olumlu gördüğünü düşünmüyorum ama hepsini aynı gördüğünü düşünüyorum (Seda, 26, Öğretmen).

Bazı katılımcılar, toplumun esrar kullanımını yargıladığını düşünmelerine rağmen kullanıcı deneyimlerinin zamanla çevrelerinde çok fazla esrar kullanan kişi olduğunu fark etmelerini sağlamasıyla, daha kabul edilebilir görüldüğünü belirtmektedir.

> *Önceden biraz daha böyle yargılı olduklarını düşünüyordum ama şu an baya son 2 yıldır tanıştığım, görüştüğüm insanlar benim ailem de aynı şekilde az çok biliyor, yani genel olarak karşılaştığım insan yapısı hiç böyle aaa o neymiş böyle yargılayıcı tavırlar takılan insanlarla karşılaşmıyorum, yaygınmış aslında muhtemelen hep ama daha çok mu gizleniyormuş şimdi mi biraz daha rahatlamaya başladı onu kestiremiyorum bana öyle geliyor yani (Merve, 26, Bilgisayar Mühendisi).*

Bazı katılımcılar, esrar kullanımına yönelik bakış açısını, aileleri ile olan etkileşimleri üzerinden aktarmaktadır. Aile üyeleri içerisinde kullanımı bilen kişiler hoşgörü ile yaklaşmaktadır. Aile fertleri esrarı her ne kadar olumsuz algılıyor olsa bile dijital içeriklerdeki esrar ile ilgili belgesellere maruz kalmalarıyla bakış açıları değişerek merak edebilmektedirler. Aile fertleri çocuklarının esrar kullanıcısı olduğunu bildiklerinde zamanla bu onlar için normalleşen bir şeye dönüşmektedir. Bir katılımcımızın annesi ile babasının esrar kullanıcısı olmasına yönelik aktardığı olası tepkileri bu durumu daha net göstermektedir. Baba kızının kötü yola düşmüş olabileceğini bile düşünebilirken anne kullan ama fazla abartma şeklinde tepki göstermektedir. Anne kullanımdan sağlık gerekçesini göstererek uzak durmaktadır. Bu durumda normalleşen bakış açısı kullanıma giden süreci de kolaylaştırmaktadır.

> *Benim annem zamanında bilir böyle cigara kullandığımı. Ben istemiyorum demişti, vay be demişti, bu muymuş yani ben istemiyorum demişti bende de tansiyon var nasıl bir reaksiyon verdiği belli olmaz bende de istemiyorum sen de kendini kaptırmazsan iyi olur, tamam okey belki babam böyle bir şey duysa tamamen başka tepki verebilir, kıyamet kopabilir de, kızım kötü yola düşmüş falan gibi toplumun. Bence bakış açısı bilmiyorum bu da bir tablo gibi kimse yapmadığını söylüyor ama biraz kaşıyınca herkes yapmış oluyor öyle düşünüyorum (Seray, 27, Reklam Yöneticisi).*

> *Esrara eroin gibi bakanı da var. Eroin ile aynı şeymiş gibi düşünen çok. Bence benim gibi bakanı da var mesela benim babam merak etmeye başladı*

son zamanlarda. Netflix'te izlediği belgeseller yüzünden ama hiç denememiş (Eylem, 26, Mühendis).

Esrar kullanımına yönelik bir diğer algı, ise bu maddeyi kullanan kesimin sadece alt gelir grubundan kişilerin yöneldiğidir. Ama toplumun geneline baktığımız zaman birçok kesim, gündelik hayat içerisinde rutinlerini bozmadan esrar kullanımı yapabilmektedir. Katılımcıların kendi genel gözlemleri bu yönde bir düşüncenin sadece alt gelir kesimine mal edilemeyeceği yönündedir.

Toplumun görünen mevzusu, toplum hoş bakmıyor buna ama toplum hoş bakmamakla da beraber toplumda esrarın kullanım oranı ne kadar yaygın olduğunu bilmek bir istatistik işi ama kendi mevzumdan şöyle söyleyebilirim şimdi çeşitli meslek gruplarından çeşitli yaşlarda insanların bunları kullandığını gayet gördüm (Berk, 29, Makine Mühendisi).

Toplumun esrar kullanımına yönelik bakış açısı, kullanıcıların yaşamış oldukları çevrenin özelliklerine göre değişse de bir noktada esrar kullanımı genel uyuşturucu kullanımı içerisinde değerlendirilmekte ve esrar hakkında bilgi sahibi olmayan kesimler açısından ortaya çıkan olumsuzluklar ile ilişkilendirilmektedir. Bu süreçte kişiler medyada, çevrelerinde, televizyonda, gazetelerde karşılaşmış oldukları uyuşturucu haberlerini ele alırken, kullanılan madde türüne göre bir ayrım yapmadan değerlendirmektedirler. Esrar kullanımı da genel uyuşturucu kullanımı içerisinde gündelik hayatta dolaşıma girmekte ve esrar kullanıcısı olan kişilerde çevrelerine ve kendilerine zarar verebilecek kişiler olarak değerlendirilmektedirler. Esrar kullanıcıları ise bu duruma aynı çerçeveden bakmamaktadırlar.

Toplum buna zaten kötü gözle bakıyor. Ekonomik seviyesi, bilinç seviyesi, kültür seviyesi belli bir noktadaki insanların aslında bunu kullanmadığına dair bir bakış açısı var toplumun. Toplumun gözünde esrar daha çok böyle alt profile sahip sosyo ekonomik olarak daha böyle alt seviyede yaşayan insanlara hitap eden bir şey gibi görülüyor. Ama olay tamamen farklı yani üst statüde gördüğümüz insanlar da bunu kullanabiliyor ama toplum bunu belli bir profile sahip insanların kullanımına indirgemiş durumda. Sokaktaki bir kâğıt toplayıcısı da bunu kullanabilir herhangi bir devlet yöneticisi de bunu kullanabilir (Çetin, 28, Sağlıkçı).

Türkiye'de esrara yönelik bu kadar katı bir bakış açısının mevcudiyetinin kimi noktada iktidarda yer alan muhafazakâr düşünce eğilimlerine sahip bir anlayıştan kaynaklı baskılandığı da düşünülmektedir. Baskılanma durumu beraberinde kullanım durumunu tetiklemektedir.

> *Yani toplumun bakış açısı gayet net aslında, kullanım oranı diğer ülkelere göre biz de daha fazla olduğunu düşünüyorum ama ancak muhafazakâr zihin yapısı, aile yapısı daha doğrusu bunu çok baskılıyor. Bunu içenler böyle şerefsiz olur, namussuz olur, karısını satar. Bağımlı gibi bu düşünce yapısından dolayı bence çok baskın bir yapıda olduğunu düşünüyorum ama bu baskınlık kullanım oranını daha çok etkiliyor. Türkiye için konuşuyorsak (Furkan, 23, e-Ticaret).*

> *Toplumda şu anda insanların bakış açısı çok yargılayıcı çünkü niye bilmedikleri için, çözemedikleri için, kendi bildiklerini okuyorlar, kendi bildiklerini düşünüyorlar (Cemil, 45, İşçi).*

Esrar kullanımı suçun yoğun olduğu kent mekanlarında yaşayan ve suç eylemlerine yönelmekte sakınca görmeyen kişilerin hayatlarında yer alan bir eylem olarak algılanmaktadır. Esrar kullanıcıları bu durumun aslında toplumun baktığı gibi olmadığı, gayet hayat rutinleri olağan olan kesimlerinde, rahatlamak ve eğlenmek amacıyla kullanım yaptıkları yönündedir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Uyuşturucu madde kullanımı üzerine yapılan çalışmalar farklı bakış açılarına sahip olmakla beraber asıl açıklamaya çalıştıkları soru, insanların neden uyuşturucu kullandıklarıdır. Kullanılan uyuşturucu maddeler kendi içerisinde çeşitliliğe sahip olsalar da maddenin türü, kullanıma başlama ve sürdürme gerekçelerinin farklılaşmasına yol açmaktadır. Uyuşturucu maddeler arasında kullanımı ve kullanımının sürdürülmesinde en fazla tartışmaya sahip olan esrar, çoğu zaman eroin veya hap gibi kimyasal maddelere göre daha farklı bir bağlamda değerlendirilerek, kullanılmasında sakınca görülmemektedir. Esrarın diğer uyuşturucu maddeler karşısında, kullanıcılar arasında meşrulaştırılmaya daha açık bir madde olması ve denenmesinde sakınca görülmemesi, bu çalışmanın ana hedefini, esrar kullanım deneyiminin öğrenilmesinde, yaşananların neler olduğu ve esrar kullanıcısı nasıl olunur gibi sorulara açıklık getirmek üzere ilerlemesini sağlamıştır. Esrar kullanımı, Becker'in (2013) bizlere çizmiş olduğu tablodaki gibi bir öğrenme süreci ve bu sürecin içselleştirilmesi ile mümkün olmakta ve bu süreçte madde kullanmak isteyen bir bireyin, kullanıcı olabilmesi için gerekli koşullara ihtiyaç duyulmaktadır.

Esrar kullanıcısı olmak ve kullanımı için gerekli olan koşullar; kullanıcıların maddeyle temas edebilecekleri kaynaklara olan erişimleri, esrar kullanımını meşrulaştıran söylemleri öğrenmeleri ve madde kullanımını kınayan yasal ve toplumsal söylemleri nasıl nötr hale getirdikleridir.

Esrar kullanıcısı olmayı öğrenme sürecinde, katılımcıların ilk temas öykülerinde öne çıkan temalar, sosyal ve fiziksel çevreyle ilişkilidir. Esrar kullanımının gözlemlendiği aile ve arkadaş ortamı gibi sosyal çevre, madde kullanımına yönelik merakı yaratmakta ve erişimi kolaylaştırmaktadır. Şehir, semt, mahalle, okul ve sokak gibi fiziksel çevrede, esrar satışı veya kullanımına şahit olmak da beraberinde denemeyi ve kullanıcı olmayı kolaylaştırmaktadır.

Esrar kullanıcısı olma sürecinde; sosyal ve fiziksel çevre, akran grupları, etkileşim ortamları ne kadar etkiliyse, esrar ve esrar kullanımı hakkındaki olumlu söylemler de önemli ve etkilidir. Katılımcıların esrar kullanımına başlamalarında, öncelikle kiminle daha çok vakit geçirdikleri, esrar kullanıcısı olmayı etkileyen bir husustur (Sutherland ve Cressey, 1978), bu birlikteliklerde, esrar kullanımına yönelik meşrulaştırıcı söylemlerin öğrenildiği bir süreç bulunmakta (Akers, 1999) ve esrar kullanımına yönelik yasal ve

toplumsal söylemlere karşı nasıl yanıt verileceğinin içselleştirildiği ve değerlerin askıya alındığı bir dönem bulunmaktadır. Bu dönem içerisinde madde kullanımını engelleyen yasal ve toplumsal değerler nötrleştirilmektedir (Sykes ve Matza, 1957).

Esrar kullanım deneyiminde, maddenin denenmesinde en etkili olan gerekçelerin başında "esrar zararlı değil" ve "alkol veya sigara daha zararlı" gibi ifadelerin benimsenmiş olması gelmektedir. Esrarın bitki formunun doğrudan kullanıma hazır hale getirilmesi, beraberinde işlem görmeyen ve kimyasal barındırmayan bir madde olarak ele alınması ve kullanım için sakınca görülmemesini sağlayan ifadeler, kullanıcıların esrarı benimsemesini ve kullanmasını kolaylaştırmaktadır. Esrarın bağımlılığı olmadığı ve kullanımın kolaylıkla terk edilebileceği gibi savunmalar, kullanıma başlama ve bunu sürdürmede kolaylaştırıcı işlev görmektedir. Esrar kullanıcısı olmaya giden yolda bu ve benzeri söylemler, kişilerin beraber vakit geçirdikleri arkadaşları, komşuları, akrabalarıyla birliktelikleri özelinde benimsenmektedir. Kişi, esrar kullanılan bir ortamda, kullanıcı olmadan devam ettirdiği birliktelikler sonrasında, maddeye yönelik olumlu söylemleri içselleştirmektedir. Bu ortamlar ve birliktelikler, madde kullanımını kolaylaştıran ifadelerin öğrenilmesini sağladığı gibi, kullanım için gerekli olan teknik bilgilerinde edinilmesinde aktif role sahiptirler. Uzun süre beraber vakit geçirilen akran grupları, esrar kullanımı etrafında sürdürülen ilişkiler, zamanla toplumun ve yasaların kişi için koymuş olduğu sınırların ihlal edilebilir sınırlar olduğu düşüncesini yerleştiren nötrleştirme tekniklerinin edinilmesini sağlamaktadır.

Esrar kullanım deneyimini anlamaya çalıştığımız süreçte, katılımcıların sosyo-demografik verilerinin farklılığı ile madde kullanımlarının hayatlarını nasıl etkilediğine baktığımızda; sınıfsal, mekânsal ve cinsiyet farklılığının, madde kullanımı ile birlikte kişilerin hayatlarını aynı etkilemediği görülmüştür.

Katılımcılar, Adana, Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan, farklı sosyo-ekonomik statülere sahip kişilerdir. Bu farklılık, esrar kullanım deneyimi sürecinde, kullanıcıların maddeyle tanışma, erişme, temin etme ve gündelik rutinleri üzerinde farklı süreçlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Esrar kullanımı ve ticaretinin aleni olarak sokak düzeyinde yapıldığı bir ortamda büyüyen, ekonomik kaynakların sınırlı olduğu ve kişinin ailesine bağımlı olarak yaşadığı bir sınıfsal ortamda, esrar kullanımı arzulanmasa bile gündelik hayatın bir parçası olarak orada durmaktadır. Özellikle Adana ilinde yaşayan katılımcılar, bu profile uygun kişilerdir ve esrar kullanımı ve satışı onlar için gündelik hayatın olağan

akışı içerisinde şahit olunan bir eylemdir. Bu durum, kişilerin esrar kullanımına yönelik bakış açısı üzerinde etkili olmakla beraber, maddeye ulaşım ve kullanımı öğrenme noktasında zorlukla karşılaşmamalarını sağlamaktadır. Ankara veya İstanbul illerinde yaşayan lisans mezunu ve ailesinden ayrı yaşayan, kendi ekonomik bağımsızlığına sahip katılımcılar ise lise, üniversite ve arkadaş ortamlarında esrar kullanımı ile tanışmakta, esrar kullanımı hakkında olumsuz yargılara sahip olsalar bile zamanla bu bakış açısı değişmektedir. Arkadaşlarla beraber ev ortamlarında, diğerlerinin esrar kullanımına şahit olunması bakış açılarının değişmeye başlayarak esrar kullanıcısı olma süreçlerini başlatmaktadır.

Toplum, ihlal edilmesini hoş karşılamadığı ve yaptırım uygulama yoluna gittiği davranışları toplumsal konum, güç, etnisite ve ekonomik ayrıcalıklara sahip olma durumlarını denetleyerek uygular (Becker, 2013). Esrar kullanımı gibi bir davranış, toplum ve yasalar tarafından denetlenmekte ve kuralı ihlal edenler damgalanmaktadır. Damga, bu etikete sahip kişilere karşı olumsuz özelliklere sahiplermiş gibi davranmamızı ya da düşünmemizi sağlar (Goffman, 2014). Esrar kullanıcılarına yönelik cezalandırıcı politikaların devreye sokulması, zamanla bu baskının sadece toplumun en yoksul kesimlerine karşı uygulanması ile adaletsiz bir durumun ortaya çıkmasına yol açmaktadır (MacCoun ve Reuter, 2001). Bu damgalamaların boyutu bireysel eylemlerle sınırlı kalmayarak, yoksul kesimin yoğunlaştığı kent bölgeleri üzerinden devam ettirilmektedir. Mekân, kentin neresinde hangi özelliklere sahip olduğu üzerinden damgalanmanın niteliğinin değiştiği bir özelliğe sahiptir. Mekân, yoksulluk, sosyo-ekonomik geri kalmışlık, kaçak ve çarpık yapılaşma gibi özelliklerden kaynaklı, tek başına damgalayıcı olabilmektedir. O bölgede sadece yaşıyor olmak bile suçlu olarak görülüp, muameleye maruz kalınmasına neden olmaktadır (Tekin, 2022).

Mekân, esrar kullanımının gerçekleştiği ortamı ve kullanımın niteliğini belirlemektedir. Esrar kullanılan mekanlar, kullanıcıların karşılaşma ihtimalleri olan olumsuzlukların derecesini belirlemektedir. Yoksul bir kent mekânında yaşıyor olmak ve o bölgeyle anılmak, esrar kullanım sürecinde ev ortamı gibi kapalı ortamlara erişimin mümkün olmaması ile beraber kullanıcıları, polis müdahalesine ve toplumsal tepkiye daha açık hale getirmektedir. Adana'nın yoksul bir semtinden ziyade Ankara'nın varlıklı bir muhitinde ikamet eden bir esrar kullanıcısı için bu deneyim süreci daha farklı ilerlemektedir. Sokak köşelerinde, esrar satıcısı olan kişilerden madde temin ederken polise yakalanma riski, Adana'daki bir kullanıcı için gayet muhtemel bir risk iken, Ankara'da

yaşayan bir kullanıcı için belirli ağlar sayesinde lüks bir bölgedeki büfeden çikolata almak kadar kolay ve az riskli olmaktadır. Lüks arabalar ve ev ortamlarında rahatlıkla gözlerden uzak kullanım, kimi kullanıcılar için mümkünken kimi kullanıcılar içinse mahallenin harabe evleri ve kuytu köşeleri, sürekli güvenlik kaygısının ön planda tutularak, kullanımın yapılması şeklinde ilerleyebilmektedir.

Sosyal sınıflar, ırklar, cinsiyetler ve nesiller arasında da damgalanmanın boyutu farklılaşmaktadır (Hammer, 2015). Kadınlar, esrar kullanıcısı olma sürecinde diğer gruplara göre daha fazla etkilenmektedir. Erkek esrar kullanıcıları karşısında kadın esrar kullanıcılarının maruz kaldıkları eleştiriler daha sert olduğu için kadınlar, kullanıcı olduklarını gizlemek için daha fazla çaba sarf etmektedirler. Esrar kullanımı erkeksi bir aktivite olarak görüldüğü için kadınlar süreçte erkeklere nazaran daha fazla zorlukla karşılaşmaktadır (Mostaghim, 2019). Kadınların esrar kullanımları, bu kadar denetlenip kontrol edildiği için, temin süreçleri de bir hayli zorlaşmaktadır. Kadın ve erkek esrar kullanıcıları, esrar kullanımı için temin sürecinde farklı deneyimler yaşamaktadırlar. Kadınlar, erkek kullanıcılar tarafından cinsiyetlerinden ötürü tehlikeye daha açık oldukları gerekçesiyle madde temininden uzak tutulmaktadırlar. Bu durum, kadınlar için duygusal ilişki içerisinde oldukları partnerleri ya da yakın erkek arkadaşları üzerinden temin kaynağı sağlamalarına yol açmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların yaşları dikkate alındığında, genç ve orta yaş ağırlıklı kişiler oldukları görülmektedir. Bu durum ileride yapılacak çalışmaların orta yaş üstü ve yaşlı esrar kullanıcıları üzerine yoğunlaşarak, madde kullanımı ve sağlık ilişkisi hakkında çalışmalarında gerekliliğine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

6. KAYNAKÇA

Adams, I. B., ve Martin, B. R. (1996). Cannabis: Pharmacology and toxicology in animals and humans. *Addiction*, 1585-1614.

Akers, R. L. (1998). *Social Learning and Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance*. Boston: Northeastern University Press.

Akers, R. L. (1999). Social learning and social structure: Reply to Sampson, Morash, and Krohn. *Theoretical Criminology*, 477-493.

Akers, R. L., ve Jensen, G. F. (2010). Social learning theory: Process and structure in criminal and deviant behavior. *The SAGE handbook of criminological theory*, 56-72.

Akers, R. L., Krohn, M. D., ve Lanza-Kaduc, L. (1979). Social learning and deviant behavior: A specific test of a general theory. *American Sociological Review*, 636-655.

Akkuş, D., Karaca, A., Şener, D. K., ve Ankaralı, H. (2016). Lise Öğrencileri arasında madde kullanım sıklığı ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 139-151.

Aksüt, E. (2020). *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Aktürk, A. C. (2018, 07 11). *Anadolu Ajansı*. Anadolu Ajansı Web Sitesi: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ezhele-uyusturucuyu-ozendirme-sucundan-yeni-dava/1201017 adresinden alındı. s.t.e. 28.12.2022.

Akyayla, A. (2019). Kendini Gerçekleştiren Bağımlılık: Uyuşturucu Kullanıcılarının Etkileşim Süreci. E. Geçgin içinde, *Kenardakiler Teoriden Uygulamaya Suç ve Sapma Üzerine Sosyolojik Araştırmalar* (s. 85-137). Ankara: Heretik Yayınları.

Altunkürek, Z. Ş., ve Özer, E. N. (2020). Lise öğrencilerinin madde bağımlılığına yönelik görüş ve bilgilerinin belirlenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 236-246.

Al-Zouabi, İ., Stogner, J. M., Miller, B. L., ve Lane, E. S. (2018). Butane hash oil and dabbing: Insights into use, amateur production techniques, and potential harm mitigation. *Substance Abuse and Rehabilitation*, 91-101.

Anderson, K. G., Sitney, M., ve White, H. R. (2014). Marijuana motivations across adolescence: Impacts on use and consequences. *Substance Use & Misuse*, 292-301.

Arria, A. M., Garnier-Dykstra, L. M., Caldeira, K. M., Vincent, K. B., Winick, E. R., ve O'Grady, K. E. (2013). Drug use patterns and continuous enrollment in college: Results from a longitudinal study. *Journal Of Studıes On Alcohol And Drugs*, 71-83.

Arslan, H. (2019). Neden bazı insanlar bağımlı olur? *Sosyal Hizmet Magazin Aylık Mesleki Etkileşim Düşünce ve Kültür E-Dergisi*, 14-15.

Ashton, C. H. (2001). Pharmacology and effects of cannabis. *British Journal of Psychiatry*, 101-106.

Ateş, N. (2016). Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanma Suçu (TCK M. 191). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

Athey, N., Boyd, N., ve Cohen, E. (2017). Becoming a medical marijuana user: Reflections on Becker's trilogy—learning techniques, experiencing effects, and perceiving those effects as enjoyable. *Contemporary Drug Problems*, 212-231.

Avrupa Uyuşturucu Raporu. (2020). *Avrupa Uyuşturucu Raporu Temel Sorunlar.* Lizbon: Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi.

Avrupa Uyuşturucu Raporu. (2021). *Avrupa Uyuşturucu Raporu Eğilimler ve Gelişmeler.* Lizbon: Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi.

Azak, S. (2014). Bir Kamu Politikası Olarak Türkiye'de Uyuşturucu ile Mücadele. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Yönetim Bilimleri) Anabilim Dalı.

Baggio, S., Henchoz, Y., Studer, J., Deline, S., N'Goran, A., Mohler-Kuo, M., . . . Gmel, G. (2015). Cannabis use and other illicit drug use: Do subjective experiences during first cannabis use increase the probability of using illicit drug? *Journal of Substance Use*, 233-238.

Bahar, A. (2018). Uyuşturucu madde kullanımının nedenleri ve bağımlılık oluşum sürecinde iletişimsel yaklaşımların rolü ve önemi: Polis kayıtları üzerinden olgusal

bir inceleme. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 1-36.

Balcıoğlu, E. (2016). Sosyal Süreç Teoriler. A. Sözer, ve E. Balcıoğlu (Dü) içinde, *Kriminoloji*. Nobel Yayınları.

Balpınar, Ö., ve Aytaç, S. (2021). Tıbbi kenevir ve sağlık: Farmakolojik bir derleme. *Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 631-651.

Barkus, E., Muddle, T., Stirling, J., ve Lewis, S. (2015). Are cannabis expectancies related to subjective drug experiences and schizotypy? *Journal of Addiction Research & Therapy*, 1-5.

Barre, W. L. (1977). Anthropological views of cannabis. *Reviews in Anthropology*, 237-250.

Bauman, K. E., ve Ennett, S. T. (1996). On the importance of peer influence for adolescent drug use: commonly neglected considerations. *Addiction*, 185-198.

Bayraktar, K. (1985). Uyuşturucu maddeler ve suç siyaseti. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 45-64.

Beaver, K. M., Barnes, J. C., ve Boutwell, B. B. (Dü). (2014). *The Nurture Versus Biosocial Debate in Criminology: On the Origins of Criminal Behavior and Criminality*. London: Sage Publications.

Becker, H. S. (1953). Becaming a marihuana user. *American journal of Sociology*, 235-242.

Becker, H. S. (1955). Marihuana use and social control. *Social Problems*, 35-44.

Becker, H. S. (1974). Consciousness, power and drug effects. *Journol of Psychoactive Drugs*, 67-76.

Becker, H. S. (2013). *Hariciler (Outsiders) Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması.* (Ş. Geniş , ve L. Ünsaldı, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.

Belackova , V., ve Vaccaro, C. A. (2013). "A friend with weed is a friend indeed": Understanding the relationship between friendship identity and market relations among marijuana users. *Journal of Drug Issues*, 289-313.

Belackova, V., Tomkova, A., ve Zabransky, T. (2016). Qualitative research in Spanish cannabis social clubs: "The moment you enter the door, you are minimising the risks". *International Journal of Drug Policy*.

Berke, J., ve Hernton, C. C. (1974). *Cannabis Experience: An Interpretative Study of the Effects of Marijuana and Hashish.* London: Quartet Books.

Berkün, B. (2021). Uyuşturucu Madde Kullanımını Yasallaştırma Eğilimi: Türkiye-Almanya-Hollanda Hukuk Sistemlerinin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: T.C. Türk Alman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

Boehnke, K. F., Scott, J. R., Litinas, E., Sisley, S., Williams, D. A., ve Clauw, D. J. (2019). Pills to Pot: Observational analyses of cannabis substitution among medical cannabis users with chronic pain. *The Journal of Pain*, 830-841.

Booth, M. (2004). *Cannabis: A History.* New York: Thomas Dunne Books.

Bottorff, J. L., Bissell, L. J., Balneave, L. G., Oliffe, J. L., Capler, N. R., ve Buxton, J. (2013). Perceptions of cannabis as a stigmatized medicine: A qualitative descriptive study. *Harm Reduction Journal*.

Bouchard, M. (2007). A Capture–Recapture model to estimate the size of criminal populations and the risks of detection in a marijuana cultivation industry. *Journal of Quantiative Criminology*, 221-241.

Brochu, S., Duff, C., Asbridge, M., ve Erickson, P. G. (2011). "There's what's on paper and then there's what happens, out on the sidewalk": Cannabis users' knowledge and opinions of Canadian drug laws. *Journal of Drug Issues*, 95-115.

Brochu, S., Lépine, P., Patenaude, C., ve Erickson, P. (2018). Formal and informal control of cannabis: Regular users' experience. *Substance Use & Misuse*.

Brook, J. S., Stimmel, M. A., Zhang, C., ve Brook, D. W. (2008). The association between earlier marijuana use and subsequent academic achievement and health problems: A longitudinal study. *The American Journal on Addictions*, 155-160.

Budak, O. (2019, Haziran 30). *Bilim ve Gelecek.* bilim ve gelecek web sitesi: https://www.sciencenews.org/article/evidence-marijuana-smoking-rituals-ancient-western-china adresinden alındı, s.t.e. 20.12.2022

Bulut, F. (2022, Aralık 19). *Yargıtay Kararları Işığında Uyuşturucu Maddesinin Kişisel Kullanım Sınırları*. Ferhat Bulut Av. web sitesi: https://www.ferhatbulut.av.tr/makaleler/yargitay-kararlari-isiginda-uyusturucu-maddesinin-kisisel-kullanim-sinirlari adresinden alındı, s.t.e. 08.01.2023.

Burns, R. M., Caulkins, J. P., Everingham, S. S., ve Kilmer, B. (2013). Statistics on cannabis users skew perceptions of cannabis use. *Frontiers in Psychiatry*, 1-10.

Calhoun, J. F. (1974). Attitudes toward the sale and use of drugs —A cross-sectional analysis of those who used drugs. *Journal of Youth and Adolescence*, 31-47.

Carlini, B. H., ve Schauer, G. L. (2022). Cannabis-only use in the USA: Prevalence, demographics, use patterns, and health indicators. *Journal of Cannabis Research,* 1-8.

Cassirer, E. (2011). *Sembol Kavramının Doğası.* Ankara: Hece Yayınları.

Caulkins, J. P., Pardo, B., ve Kilmer, B. (2020). Intensity of cannabis use: Findings from three online surveys. *International Journal of Drug Policy*, 1-8.

Cockerham, W. C. (2016). *Medical Sociology.* New York: Routledge.

Cohen, A. K. (1955). *Delinquent Boys; The Culture of the Gang.* Free Press.

Cohen, A. K., ve Short, J. F. (1958). Research in delinquent subcultures. *Journal of Social Issues*, 20-37.

Çetin, S. H. (2016). Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek, bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1353-1480.

Çevik, M., ve Kızmaz, Z. (2021). Uyuşturucu bağımlılarının demografik özellikleri ve madde kullanım alışkanlıkları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 470-506.

Çöpoğlu, Ü. S., Bülbül, F., Kokaçya, M. H., Alıcı, D., Taştan, M. F., Ünal, A., . . . Savaş, H. A. (2014). Adli psikiyatri polikliniğinde değerlendirilen olguların psikiyatrik tanıları, madde kullanım durumları, sosyodemografik ve klinik özellikleri. *New/Yeni Symposium Journal*, 1-6.

Dağıstanlı, G. E. (2019). Normalizasyon Kavramı Bağlamında Esrar Kullanımında Ülke Politikaları; Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dai, B. (1970). *Opium Addiction in Chicago.* Montclair, NJ: Patterson Smith.

Davidson, E. S., ve Schenk, S. (1994). Variability in subjective responses to marijuana: Initial experiences of college students. *Addictive Behaviors*, 531-538.

Decorte, T. (2001). Drug users' perceptions of 'controlled' and 'uncontrolled' use. *International Journal of Drug Policy*, 297-320.

Degenhardt, L., Ferrari, A. J., Calabria, B., Salonu, W. D., Norman, R. E., McGrath, J., . . . Vos, T. (2013). The global epidemiology and contribution of cannabis use and dependence to the global burden of disease: Results from the GBD 2010 study. *PloS one*, 1-13.

Demirci, H. B., Acar, S., ve Akgür, S. A. (2020). Legal Cannabis, and Then… Kannabis Yasal, Ya Sonra…. *The Bulletin of Legal Medicine*, 52-59.

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı (2021). *2021 Çalışma Raporu.* Ankara: Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı.

Des Jarlais, D. (1995). Harm reduction: A framework for incorporating science into drug policy. *American Journal of Public Health*, 10-12.

Dişsiz, M. (2018). Üreme sağlığı ve kadında zararlı madde kullanımı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 201-206.

Dolu, O. (2011). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dolu, O., Geleri, A., ve Bahar, İ. (2013). *Suç Sosyolojisi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Donnan, J., Shogan, O., Bishop, L., Swab, M., ve Najafzada, M. (2022). Characteristics that infuence purchase choice for cannabis products: A systematic review. *Journal of Cannabis Research*, 1-27.

Dotter, D., ve Roebuck, J. B. (1988). The Labelling Aproach Re-Examined lnteractionism and the Components of Deviance. *Deviant Behavior*, 19-32.

Duff, C., Asbridge, M., Brochu, S., Cousineau, M.-M., Hathaway, A. D., Marsh, D., ve Erickson, P. G. (2012). A Canadian perspective on cannabis normalization among adults. *Addiction Research & Theory*, 271-283.

Durkheim, E. (1976). *Elementary Forms of Religious Life.* London: George Allen & Unwin.

Emniyet Genel Müdürlüğü (2022). *Türkiye Uyuşturucu Raporu Eğilimler ve Gelişmeler.* Ankara: NDB Yayınları.

Erbay, A. (2017). Çocuk ve Ergenlerde Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri: Türkiye Özelinde Bütüncül Bir Bakış. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

Erickson, P. G. (1989). Living with prohibition: Regular cannabis users, legal sanctions, and informal controls. *The International Journal of the Addictions*, 175-188.

Ericson, K. (1981). Notes on The Sociology of Deviance. E. Rubington, ve M. Weinberg (Dü) içinde, *Deviance The Interactionist Perspective* (s. 21-24). New York: Macmillan Publishing Company.

Ersoy, E. (2020). Dost mu düşman mı: Her yönüyle cannabis gerçeği. Researchgate.

Ertuğrul, E. (2018, Nisan 20). *arkeofili*. arkeofili.com: https://arkeofili.com/anadolu-ve-mezopotamya-insanlari-rituellerde-marihuana-kullaniyordu/ adresinden alındı. s.t.e. 14.11.2022.

Fejer , D., ve Smart, R. G. (1973). The knowledge about drugs, attitudes towards them and drug use rates of high school students. *Journal of Drug Education*, 377-388.

Felson, J., Adamczyk, A., ve Thomas, C. (2019). How and why have attitudes about cannabis legalization changed so much? *Social Science Research*, 12-27.

Fielding, A., Room, R., Fischer, B., Hall, W., Lenton, S., ve Reuter, P. (2008). *The Global Cannabis Commission Report.* Oxford: The Beckley Foundation Drug Policy Program.

Fischer, B., Russell, C., Sabioni, P., Brink, W., Foll, B., Hall, W., . . . Room, R. (2017). Lower-Risk cannabis use guidelines: A comprehensive update of evidenceand recommendations. *American Journal of public health*, 1-12.

Ford, J. A. (2009). Nonmedical prescription drug use among adolescents: The influence of bonds to family and school. *Youth & Society*, 336-352.

Foster, K., ve Spencer, D. (2013). 'It's just a social thing': Drug use, friendship and borderwork among marginalized young people. *International Journal of Drug Policy*, 223-230.

Friese, B. (2017). "Is marijuana even a drug?" A qualitative study of how teens view marijuana use and why they use it. *Journal of Psychoactive Drugs*, 1-8.

Gelder, K. (2005). *The Subcultures Reader*. London and New York: Routledge.

Gezer, O. (2020). *Osmanlılarda Esrar ve Esrarkeşler.* İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Gibbons, D. C. (1971). Observations on the study of crime causation. *The American Journal of Sociology*, 262-278.

Ginsberg, I. J., ve Greenley, J. R. (1978). Competing theories of marijuana use: A longitudinal study. *Journal of Health and Social Behavior*, 22-34.

Giombi, K. C., Kosa, K. M., Rains, C., ve Cates, S. C. (2018). Consumers' perceptions of edible marijuana products for recreational use: Likes, dislikes, and reasons for use. *Substance Use & Misuse*, 541-547.

Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. Ankara: Heretik Yayıncılık.

Golub, A. (2005). *The Cultural/Subcultural Contexts of Marijuana Use at the Turn of the Twenty-First Century.* Routledge.

Goode, E. (2006). The sociology of drug use. *21st Century Sociology*, 415-424.

Gök, A. (2008, 09. 01). *Tavsiye Ediyorum*. 09 18, 2022 tarihinde Tavsiye Ediyorum Web sitesi: https://www.tavsiyeediyorum.com/uzmanyazisi_119.htm adresinden alındı. s.t.e. 13.12.2022.

Gökler, R., ve Koçak, R. (2008). Uyuşturucu ve madde bağımlılığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 89-104.

Göre, M., ve Kurt, O. (2021). Evaluation of camelina (Camelina sativa) genotypes grown in winter at different sowing dates in northern Turkey ecological conditions in terms of yield and oil ratio. *Agrotechniques in Industrial Crops*, 154-159.

Grant, J. D., Scherrer, J. F., Lyons, M. J., Tsuang, M., True, W. R., ve Bucholz, K. K. (2005). Subjective reactions to cocaine and marijuana are associated with abuse and dependence. *Addictive Behaviors*, 1574-1586.

Haines, R. J., Johnson, J. L., Carter, C. I., ve Arora, K. (2009). "I couldn't say, I'm not a girl"--adolescents talk about gender and marijuana use. *Social Science & Medicine*, 2029-2036.

Hall, W., ve Degenhardt, L. (2000). Cannabis use and psychosis: A review of clinical and epidemiological evidence. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 26-34.

Hall, W., ve Fischer, B. (2010). Harm reduction policies for cannabis. E. (. Addiction), T. Rhodes, ve D. Hedrich (Dü) içinde, *EMCDDA Monographs Harm reduction: evidence, impacts and challenges* (s. 235-252). EMCDDA. doi:10.2810/29497

Hall, W., Degenhardt, L., ve Lynskey, M. (2001). *The Health and Psychological.* National Drug and Alcohol Research Centre University of New South Wales.

Hallstone, M. (2002). Updating Howard Becker's theory of using marijuana for pleasure. *Contemporary Drug Problems*, 821-845.

Hallstone, M. (2006). An Exploratory Investigation of Marijuana and Other Drug Careers. *Journal of Psychoactive Drugs*, 65-75.

Hamid, A. (2002). *The Ganja Complex: Rastafari and Marijuana.* Lexington Books.

Hammer, M. (2015). Patients, police, and care providers: The cultural dimension of medical marijuana implementation. *Administration & Society*, 282-297.

Hathaway, A. D. (1997). Marijuana and tolerance: Revisiting Becker’s sources of control. *Deviant Behavior*, 103-124.

Hathaway, A. D. (2004). Cannabis users' informal rules for managing stigma and risk. *Deviant Behavior*, 559-577.

Hathaway, A. D., Comeau, N. C., ve Erickson, P. (2011). Cannabis normalization and stigma: Contemporary practices of moral regulation. *Criminology & Criminal Justice*, 451-469.

Hebdige, D. (1979). *Subculture: The Meaning of Style.* London: Routledge.

Herek, G. M. (2004). Beyond “Homophobia”: Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexual Res Soc Policy*, 6-24.

Hides, L., Kavanagh, D. J., Dawe, S., ve Young, R. M. (2009). The influence of cannabis use expectancies on cannabis use and psychotic symptoms in psychosis. *Drug and Alcohol Review*, 250-256.

Hirsch, M. L., Conforti, R. W., ve Graney, C. J. (1990). The use of marijuana for pleasure: A replication of Howard S. Becker's study of marijuana use. Handbook of replication research in the behavioral and social sciences. *Journal of Social Behavior and Personality*, 497-510.

Hirst, R. B., Conaboy, C., Vaughn, D., Enriquez, R. H., ve Wickham, R. (2018). The “Jay-Dar” phenomenon: Individuals discriminate cannabis users from nonusers based upon a photograph. *Substance Use & Misuse*, 2359-2367.

Holstein, J. A., ve Gubrium, J. F. (2000). *The Self We Live By: Story Identity in a Postmodern World.* New York: Oxford University Press.

INCB (2022). *Report of the International Narcotics Control Board for 2021*. Vienna: United Nations.

Järvinen, M., ve Demant, J. (2011). The normalisation of cannabis use among young people: Symbolic boundary work in focus groups. *Health, Risk & Society*, 165-182.

Järvinen, M., ve Ravn, S. (2014). Cannabis careers revisited: Applying Howard S. Becker's theory to present-day cannabis use. *Social Science & Medicine*, 133-140.

Jellinek, P. S., ve Hearn, R. P. (1991). Fighting drug abuse at the local level. *Issues in Science and Technology*, 78-84.

Johnson, B. D. (1973). *Marihuana Users and Drug Subcultures.* John Wiley & Sons.

Johnston, L. (1973). *Drugs and American Youth.* Michigan: Institute for Social Research.

Kaplan, H. B., Martin, S. S., Johnson, R. J., ve Robbins, C. A. (1986). Escalation of marijuana use: Application of a general theory of deviant behavior. *Journal of Health and Social Behavior*, 44-61.

Karaduman, T. (2019). Haricîler (Outsiders) bir sapkınlık sosyolojisi çalışması. *Liberal Düşünce Dergisi*, 227-229.

Karcı, C. K., Gürbüz, A. A., Özdemir, F. A., Varmış, D. A., ve Tahiroğlu, A. Y. (2022). Madde kullanan ergenlerde psikiyatrik eş tanı, bağımlılık profili ve tedavi isteği: ÇEMATEM verileri. *Bağımlılık Dergisi*, 61-68.

Kendall , R. F. (1976). *The Context and Implications of Drinking and Drug Use among High School and College Students.* New York: New York University.

Kerr, W. C., ve Ye, Y. (2022). Characteristics of the Washington cannabis market from 2014 to 2016. *Journal of Cannabis Research*, 1-8.

Kızıltaş, A., ve Tuncay, T. (2021). Üniversite öğrencilerinin alkol ve madde kullanma risklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 867-882.

Ko, G. D., Bober, S. L., Mindra, S., ve Moreau, J. M. (2016). Medical cannabis – the Canadian perspective. *Journal of Pain Research*, 735-744.

Koca, B., ve Oğuzöncül, A. F. (2015). İnönü üniversitesi sağlık yüksekokulu öğrencilerinin sigara, alkol, madde kullanımı, madde kullanımına etki eden etmenler ve aileden aldıkları sosyal desteğin etkisi. *Kocaeli Tıp Dergisi*, 4-13.

Koç, Z. (2021). Uyuşturucu ve uyarıcı madde suçlarında kişisel kullanım amacının belirlenmesi (TCK m. 188/3-TCK m. 191). *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1143-1191.

Koçu, R. E. (1970, Eylül 21). Yüzyıllar Boyunca Türkiye'de Yasaklar. Tercüman Gazetesi.

Korf, D. J., ve Wouters, M. (2009). Access to Licensed Cannabis Supply and the Separation of Markets Policy in the Netherlands. *Journal of Drug Issues*, 627-651.

Kouri, E., Pope, H. G., Yurgelun-Todd, D., ve Gruber, S. (1995). Attributes of heavy vs. occasional marijuana smokers in a college population. *Biological Psychiatry*, 475-481.

Krohn, M. D. (1999). Social learning theory: The ontinuing development of a perspective. *Theoretical Criminology*, 462-476.

Kumar, N., Puljević, C., Ferris, J., Winstock, A., ve Barratt , M. J. (2019). Cannabis use patterns at the dawn of US cannabis reform. *Journal of Cannabis Research*, 1-6.

Lachenmeier, D. W., ve Rehm , J. (2015). Comparative risk assessment of alcohol, tobacco, cannabis and other illicit drugs using the margin of exposure approach. *Scientific reports*, 1-7.

Lake, S., Nosova, E., Buxton, J., Walsh, Z., Socias, E., Hayashi, K., . . . Milloy, M. J. (2020). Characterizing motivations for cannabis use in a cohort of people who use illicit drugs: A latent class analysis. *PLoS ONE*, 1-18.

Lau, N., Sales, P., Averill , S., Murphy, F., Sato , S.-O., ve Murphy, S. (2015a). A safer alternative: Cannabis substitution as harm reduction. *Drug and alcohol review*, 654-569.

Lau, N., Sales, P., Averill, S., Murphy, F., Sato, S.-O., ve Murphy, S. (2015b). Responsible and controlled use: Older cannabis users and harm reduction. *The International journal on drug policy*, 709-718.

Le Dain Commission (1973). Cannabis. *Final Report of the Commission of Inquiry Into the Non-medical Use of Drugs*. Ottawa: Information Canada .

Lee, D. C., Crosier, B. S., Borodovsky, J. T., Sargent, J. D., ve Budney, A. J. (2016). Online survey characterizing vaporizer use among cannabis users. *Drug and Alcohol Dependence*, 227-233.

Lemert, E. M. (1967). *Human Deviance, Social Problems, and Social Control.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Lenton, B., Bennett, M., ve Heale, P. (1999). The social impact of a minor cannabis offence under strict prohibition: The case of Western Australia.

Lindesmith, A. R. (1968). *Addiction and Opiates.* Chicago: Aldine.

Linkovich-Kyle, T. L., ve Dunn, M. E. (2001). Consumption-related differences in the organization and activation of marijuana expectancies in memory. *Experimental and Clinical Psychopharmacolog*, 334-342.

Livingston, J. D., ve Boyd, J. E. (2010). Correlates and consequences of internalized stigma for people living with mental illness: A systematic review and meta-analysis. *Social Science & Medicine*, 2150-2161.

Loflin, M., ve Earleywine, M. (2014). A new method of cannabis ingestion: The dangers of dabs? *Addictive Behaviors*, 1430-1433.

MacCallum, C. A., ve Russo, E. B. (2018). Practical considerations in medical cannabis administration and dosing. *European Journal of Internal Medicine*, 12-19.

MacCoun, R. J., ve Reuter, P. (2001). *Drug War Heresies: Learning from Other Vices, Times, and Places.* Cambridge University Press.

Macit, R. (2019). Uyuşturucu madde kullanıcıları ve esrar. *Journal of Economy Culture and Society*, 141-151.

Mancini, M. A., Linhorst, D. M., Broderick, F., ve Bayliff, S. (2008). l Work Practice in the Addictions, Vol. 8, No. 3, June 2008: pp. 1–39 Challenges to implementing the harm reduction approach. *Journal of Social Work Practice in the Addictions, 8*(3), 380-408. doi:10.1080/15332560802224576

Martin, F. S. (2010). Becoming vulnerable: Young women's accounts of initiation to injecting drug use. *Addiction Research and Theory*, 511-527.

Mazhar, İ. (1970, Ağustos 22). Uyuşturucu maddeler mahiyet ve tesirleri. İstanbul Ticaret Gazetesi.

Medicineh. (2023, Ocak 01). *Medicineh Sağlık Konuşması*. Medikal ve rekreasyon esrar: beyninizi ve vücudunuzu nasıl etkiler?: https://tr.medicineh.com/15-marijuana-use-and-its-effects-82785 adresinden alındı. s.t.e. 10.01.2023.

Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber.* (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Mete, B., Söyiler, V., ve Pehlivan, E. (2020). Adölesanlarda sigara içme ve madde kullanma prevalansı. *Bağımlılık Dergisi*, 64-71.

Mjåland, K. (2014). ‘A culture of sharing’: Drug exchange in a Norwegian prison. *Punishment & Society*, 336-352.

Mostaghim, A. H. (2019). Why Everybody Can't Get Stoned? The Role of Gender and Ethnicity in Mediating the Differentiated Normalisation of Marijuana Use. *PhD Thesis*. University of Guelph.

Narkolog. (2022). *Narkolog: Madde Kullanıcıları Profil Analizi.* Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.

Nelson, E.-U. E. (2021a). 'I cannot stop taking weed cos it makes me survive': Cannabis use, criminal sanctions and users' experiences in Nigeria. *Drugs: Education, Prevention and Policy,* 1-8.

Nelson, E.-U. E. (2021b). 'I take it to relax… and chill': Perspectives on cannabis use from marginalized Nigerian young adults. *Addiction Research & Theory,* 1-11.

Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Cilt 1.). (E. Aktaş, Dü., ve Ö. Akkaya, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

Newhart, M., ve Dolphin, W. (2019). *The Medicalization of Marijuana: Legitimacy, Stigma, and the Patient Experience.* New York: Routledge.

Nutt, D. J., King , L. A., ve Phillips, L. D. (2010). Drug harms in the UK: A multicriteria decision analysis. *The Lancet,* 1558-1565.

Oda Tv. (2018, 12 15). *odatv4*. odatv4 web sitesi: https://www.odatv4.com/guncel/bali-showa-hapis-cezasi-15121848-152177?ysclid=lcobdsmjq544729969 adresinden alındı. s.t.e. 20.12.2022.

Okan, A., Atlı , A., Alhan , C., Demir , S., Kaya, M. C., ve Sır, A. (2016). Bir üniversite hastanesine alkol dışı madde kullanımı ön tanısıyla başvuran kişilerin madde tarama test sonuçlarının analizi. *Bağımlılık Dergisi*, 66-70.

Ögel, K. (2005). Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi Psikiyatri,* 61-64.

Ögel, K., ve Aksoy, A. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi,* 11-17.

Ögel, K., Taner, S., ve Eke, C. Y. (2006). Onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul örneklemi. *Bağımlılık Dergisi,* 18-23.

Ögel, K., Uğuz, Ş., Sır , A., Yenilmez, Ç., Tamar, M., Çorapçıoğlu, A., . . . Liman, O. (2003). Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim gençliği arasında esrar kullanım yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi,* 15-19.

Özcan, A., Öztürk, G. K., Özdil, K., ve Kaya, Ş. Ş. (2016). Lise öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı: Nevşehir örneği. *Bağımlılık Dergisi*, 164-171.

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 323-.

Özşeker, E., Dip, A., Dağlıoğlu, N., ve Gülmen, M. K. (2017). Sentetik kannabinoidler: Yeni nesil esrar. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 34-40.

Peretti-Watel, P. (2003). Neutralization theory and the denial of risk: some evidence from cannabis use among French adolescents. *British Journal of Sociology*, 21-42.

Peters, B. D., Koning, P., Dingemans, P., Becker, H., Linszen, D. H., ve Haan, L. (2009). Subjective effects of cannabis before the first psychotic episode. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 1155-1162.

Pfohl, S. J. (1994). *Images Of Deviance And Social Control: A Sociological History.* New York: Waveland Press.

Pilkington, H. (2007a). Beyond 'peer pressure': Rethinking drug use and 'youth culture'. *International Journal of Drug Policy*, 213-224.

Pilkington, H. (2007b). In good company: Risk, security and choice in young people's drug decisions. *The Sociological Review*, 373-392.

Plancherel, B., Bolognini, M., Stephan, P., Laget, J., Chinet, L., Bernard, M., ve Halfon, O. (2005). Adolescents' beliefs about marijuana use: A comparison of regular users, past users and never/occasional users. *Journal of Drug Education*, 131-146.

Punch, K. F. (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Reiman, A. E. (2008). Self-efficacy, social support and service integration at medical cannabis facilities in the San Francisco Bay area of California. *Health and Social Care in the Community*, 31-41.

Reinarman, C., Nunberg, H., Heddleston, T., ve Lanthier, F. (2011). Who are medical marijuana patients? Population characteristics from nine California assessment clinics. *Journal of Psychoactive Drugs*, 128-135.

Rubin, V. (2011). *Cannabis and Culture.* Paris: Walter de Gruyter.

Sağlık Bakanlığı. (2015). Denetimli Serbestlik Tedavi Hizmetleri. *T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü*. Ankara: Sağlık Bakanlığı.

Sandberg, S. (2013). Cannabis culture: A stable subculture in a changing world. *Criminology and Criminal Justice*, 1-17.

Satterlund, T. D., Lee, J. P., ve Moore, R. S. (2015). Stigma among California's medical marijuana patients. *Journal of Psychoactive Drugs*, 10-17.

Saygılı, S., ve Özden, S. Y. (1991). Esrar kullanımı ve psikiyatrik bozukluklar. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 62-65.

Scherrer, J. F., Grant, J. D., Duncan, A. E., Sartor , C. E., Haber, J. R., Jacob, T., ve Bucholz, K. K. (2009). Subjective effects to cannabis are associated with use, abuse and dependence after adjusting for genetic and environmental influences. *Drug Alcohol Depend*, 76-82.

Schilling, S., Melzer, R., ve McCabe, P. F. (2020). Cannabis sativa. *Current Biology*, R8-R9.

Schur, E. M. (1962). *Narcotic Addiction in Britain and America: The Impact of Public Policy*. Bloomington: Indiana University Press.

Sehlikoğlu, K., Özkan, Ö. L., Sehlikoğlu, Ş., Eğilmez, O. B., ve Kafadar, H. (2022). Madde kullanımı nedeniyle denetimli serbestlik tedbiri olan bireylerin sosyodemografik, klinik ve suç özelliklerinin değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni*, 42-51. doi:10.17986/blm.1541

Sezgin, D., ve Akçakaya, İ. B. (2019). Expectations of youth and parents from drug addiction awareness efforts in Turkey. *Bağımlılık Dergisi*, 143-153.

Skliamis, K., Benchop, A., Liebregts, N., ve Korf, D. J. (2021). Where, when and with whom: Cannabis use, settings and self-regulation rules. *Contemporary Drug Problems*, 241-259.

Soller, B., ve Lee, J. P. (2010). Drug-Intake methods and social identity: The use of marijuana in blunts among Southeast Asian adolescents and emerging adults. *Journal of adolescent research*, 783-806.

Spindle, T. R., Bonn-Miller, M. O., ve Vandrey, R. (2019). Changing landscape of cannabis: Novel products, formulations, and methods of administration. *Current Opinion in Psychology*, 98-102.

Strauss, A., ve Corbin, J. (1990). *Basic of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques.* New Delhi: SAGE Publications.

Struble, C. A., Ellis, J. D., ve Lundahl, L. H. (2019). Beyond the bud: Emerging methods of cannabis consumption for youth. *Pediatric Clinics*, 1087-1097.

Sutherland, E., ve Cressey, D. (1978). *Criminology*. Philadelphia, New York, San Jose, Toronto: J. B. Lippincott Company.

Sykes, G. M., ve Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 664-670.

Şirin, H., ve Uzun, M. E. (2021). Madde kullanım bozukluğu tanısıyla ÇEMATEM'de tedavi gören ergen hastaların sosyodemografik ve klinik özellikleri: Bursa örneklemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 151-158.

Taşçı, E., Atan, Ş. Ü., Durmaz, N., Erkuş, H., ve Sevil, Ü. (2005). Kız meslek lisesi öğrencilerinin madde kullanma durumları. *Bağımlılık Dergisi*, 122-128.

Taşlıgil, N., ve Şahin, G. (2019). Türk Tarım Hayatında Kenevir / Kendir (Cannabis Sativa L.) Yetiştiriciliğinin Yeniden Başlaması Ve Yaşanan Gelişmeler. *I. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi* (s. 456-478). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Taylan, ş. B., Nas, İ., ve Ediz, Ç. (2019). Sağlıklı yaşam seminerine katılan öğrencilerin madde bağımlılığı ile ilgili farkındalıkları. *Bağımlılık Dergisi*, 197-205.

Tellioğlu, T., ve Tellioğlu, Z. (2012). Can medical marijuana be used in the treatment of psychiatric disorders? *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 98-109.

Tosun, C. M. (2021). Hukukun adaletsizliği: "Denetimli serbestlik". *Pearson Journal of Social Sciences & Humans*, 599-606. doi:http://dx.doi.org/10.46872/pj.409

Türk Hukuk Sitesi. (2022, Aralık 19). *Türk Hukuk Sitesi*. Türk Huku Sitesi: https://www.turkhukuksitesi.com/mevzuat.php?mid=8567 adresinden alındı. s.t.e. 23.12.2022.

Türk, B., ve Yavuz, M. F. (2018). Caydırıcılığın madde kullanımı açısından üniversite öğrencilerinde değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni*, 143-150.

Türkay, C. (1973). Osmanlı İmparatorluğunda yasaklar, esrar yasağı. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*.

Uludağ, Y. T., ve Güleç, G. (2016). Prevalence of substance use in patients diagnosed with schizophrenia. *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 4.

Ulukoca, N., Gökgöz, Ş., ve Karakoç , A. (2013). Kırklareli Üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi*, 230-234.

Umut, G., Küçükparlak, İ., Güliz, Ö., ve Türkcan, A. (2011). Esrar kullanımı sırasında başlayan ve N, N-Dimetiltriptamin (DMT) kullanımı ile psikotik özellikler eklenen duygudurum bozukluğu: Bir olgu sunumu. *Journal of Psychiatry & Neurological Sciences*, 246-250.

UNODC (2020). *World Drug Report 2020.* Vienna: United Nations Publication.

Uzbay, T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 5-15.

Ünal-Reşitoğlu, H., ve Altan, B. (2022). The role of criminal networks in involvement and progression in the drug market in Adana, Turkey-A research note. *Journal of Crime and Justice*, 1-15.

Vatandaş, C., Can, B., Mahitapoğlu, H., Yaman, V., ve Kırbaşoğlu, Z. (2016). *Türkiye'de Gençlik ve Uyuşturucu Madde Sorunu.* İstanbul: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi.

Wallace, S. E. (1968). The road to skid row. *Social Problems*, 92-105.

Wickman, M., ve Whitten, P. (1980). *Criminology, Perspectives on Crime and Criminality.* Heath & Co.USA.

Williams, K. R., ve Hawkins, R. (1986). Perceptual research on general deterrence: A critical review. *Law and Society Review*, 545-572.

Wright, F. D., Beck, T., Newman, C. F., ve Liese, B. S. (1993). Cognitive therapy of substance abuse: Theoretical rationale. *NIDA Research Monograph*, 123-146.

Yalçın, M., Eşsizoğlu, A., Akkoç, H., Yaşan, A., ve Gürgen, F. (2009). Dicle Üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımını belirleyen risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri,* 125-133.

Yazıcı, A. B., Yazıcı, E., Kumsar, N. A., ve Erol, A. (2015). Türkiye'de denetimli serbestlik uygulamalarında bağımlılık profili: 5 yıllık veri analizi. *Nöropsikiyatrik Hastalık ve Tedavisi*, 2259-2263.

Zeisser, C., Thompson, K., Duff, C., Chow, C., Vallance, K., Ivsins, A., . . . Lucas, P. (2011). A 'standard joint'? The role of quantity in predicting cannabis-related problems. *Addiction Research and Theory*, 82-92.

Zentner, J. L. (1975). The Cannabis experience: An interpretative study of the effects of marijuana and hashish. *Journal of Psychedelic Drugs*, 85-86.

Zimmerman, D. H., ve Wieder, D. L. (1977). You can't help but get stoned: Notes on the social organization of marijuana smoking. *Social Problems,* 198-207.

EKLER

EK-1: Etik Kurul Onay Formu

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji anabilim dalı öğrencilerinden Berzan Altan'ın "Keyif Verici Madde Kullanıcılarının Deneyimleri Sonucu Madde ile Kurmuş Oldukları Bağın Sosyolojik İncelenmesi" adlı araştırması değerlendirilmiştir.*(Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)*

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. [X]

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. [ ]

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. [ ]

AYBÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2022-868
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	25.04.2022
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	11.05.2022-09
Yer	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

EK-2: Katılımcılara Yöneltilen Yarı Yapılandırılmış Soru Formu

Sayın katılımcı,

Bu çalışma Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji yüksek lisans öğrencisi Berzan ALTAN tarafından hazırlanmış olup, yüksek lisans bitirme projesi kapsamında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı keyif verici madde kullanan kişilerin gündelik deneyimleri, bu deneyimler sonucunda madde ile kurmuş oldukları ilişki ve madde kullanımından kaynaklı damgalama durumu yaşadıklarında bununla baş etme stratejilerini öğrenmeyi amaçlamaktadır. Kullanıcıların bu maddelerden gelebilecek olası zararları azaltmak için hangi yöntemlere başvurdukları açığa çıkarılmaya çalışılan bir başka noktadır. Sağladığınız bilgiler gizli tutulacak ve sadece akademik amaçlar için kullanılacaktır. Araştırmanın sağlıklı sonuçlar vermesi için size yönelttiğim soruları anladığınızdan emin olduktan sonra sizi ilgilendiren açılardan tarafsız bir şekilde cevaplamanız çok faydalı olacaktır. Sizi ilgilendirdiğini düşünmediğiniz soruları cevaplandırmayabilirsiniz. Katılımınız için teşekkürler.

Katılımcı Demografik Bilgileri

Yaşınız:

Cinsiyet: K () E () Diğer ()

Mesleğiniz:

Yaşadığınız Şehir:

Hayatınızın Çoğunu Nerede Geçirdiniz:

Öğrenim Durumunuz Nedir?

MÜLAKAT SORULARI

1) Madde kullanımı hakkında ne düşünüyorsun, bu durum hakkında neler anlatabilirsin?

2) Esrar kullanımına nasıl başladınız. Bu süreç ve olaylar nasıl gelişti detaylı bir şekilde anlatabilir misiniz?

3) İlk kafa yaptığını ne zaman anladın, haz almaya ne zaman başladın?

4) Esrar hakkında neler biliyorsunuz, kullanmış olduğunuz bu maddeyi bana tanıtmak isterseniz neler anlatabilirsiniz veya nasıl tanıtırsınız?

5) Hala kullanmaya devam ediyor musunuz? Devam ediyorsanız neden devam ediyorsunuz, devam etmiyorsanız neden devam etmiyorsunuz? Detaylı bir şekilde açıklayabilir misiniz?

6) Esrar hakkında sahip olduğunuz olumlu veya olumsuz düşünceleriniz var mı? Varsa bunların neler olduğunu detaylı bir biçimde açıklayabilir misiniz?

7) Esrarı nasıl temin ediyorsun, tüm süreci ilk kullanmaya başladığın aşamadan şu an ki aşamaya kadar detaylı bir şekilde anlatabilir misin?

8) Esrar kullanmaya ilk başladığınız aşamada acemilik süreci yaşadınız mı? Bu acemilik sürecini nasıl atlattınız, ilk zamanlara göre kullanım konusunda daha mı rahatsınız?

9) Esrar içmeyi öğrenme süreciniz de size nasıl içileceği öğretildi mi, etkiler konusunda neler biliyordun, kullanmadan önce ve kimse neler yaşayabileceğine dair sana telkinlerde bulundu mu?

10) Esrar içerken duyumsadığınız hisleri bana detaylı bir şekilde tasvir edebilir misiniz?

11) Esrar içmek için nasıl mekân veya durumları tercih ediyorsunuz? Daha çok evde mi veya açık mekanlarda mı kullanmayı tercih edersin?

12) Hangi zaman ve günlerde daha çok kullanmayı tercih ediyorsunuz, böyle bir durumunuz var mı?

13) Arkadaş ortamında mı kullanmayı tercih ediyorsun daha fazla, yoksa tek başına evde mi kullanmayı tercih ediyorsun?

14) Evde tek başına içtiğin zamanlarda kendine nasıl bir ortam yaratıyorsun müzik, ışık yeme içme vb.?

15) Arkadaş ortamında kullanım yapıldığında nasıl bir ortam oluşuyor sessiz sakin bir ortam mı gürültülü patırtılı bir ortam mı daha çok gelişiyor?

16) Ne zaman tek kullanmayı tercih edersin, ne zaman arkadaşlarınla içmeyi tercih edersin böyle bir ayrım durumun var mı?

17) Grup halinde esrar tüketiminde normlarınız veya yapmış olduğunuz hazırlıklar nelerdir? (Burada grubun normları kodları veya ritüelleri var mı onları öğrenmeye çalışmalısın)

18) Arkadaş çevreniz ile ilişkilerinizde esrarın rolü nedir? Detaylı bir şekilde açıklayabilir misiniz?

19) Arkadaşlarınla kullanırken nasıl hissediyorsun, grup halindeyken hangi duygu ve düşüncelere sahip oluyorsun daha çok?

20) Normal zamanlarda arkadaşlarına anlatmayacağın duygu ve düşüncelerini arkadaşlarınla esrar kullanırken anlatır mısın?

21) Kullanırken arkadaşları ile deneyimini paylaşır mısın?

22) Esrar kullanmayan arkadaşlarıyla deneyimlerini paylaşma isteği duyuyor musun ya da paylaşıyor musun?

23) Esrarı kullanma biçimine göre (kova mı, nargile mi, sarma mı) hangisini tercih ediyorsun? Kullanma türlerini zararlıdan zararsıza göre sıralıyor musun?

24) Kendini diğer uyuşturucu kullananlara göre nasıl tanımlıyor veya onlardan kendini nasıl ayırıyorsun?

25) Diğer esrar kullanıcılarından kendini nasıl ayırıyorsun, aranızda bir fark olduğunu düşünüyor musun?

26) Esrar kullanımını kontrol altında tutabiliyor musun? (Sen mi maddeyi kontrol ediyorsun, madde mi seni kontrol ediyor).

27) Fiziksel sağlığına dikkat ediyor musun? Uyuşturucu kullandığına işaret eden, gözlerin çökmesi, dişler veya koku gibi şeylere dikkat ediyor musun?

28) Esrar kullandıktan sonra kendinde ne gibi değişimler yaşadığını anlatabilir misin? Bu durumu esrar kullanmadığın zamanlara göre kıyaslarsan neler söylersin?

29) Esrar kullanmayı güvenli buluyor musun diğer maddelere göre kıyaslarsak ne kadar güvenli buluyorsun?

30) Esrarın olumsuz etkileri olduğunu düşünüyor musun? Varsa bu olumsuz etkileri azaltmak için yaptığın bir şeyler var mı?

31) Esrarın olumsuz etkilerini azaltmak için neler yapıyorsunuz?

32) Esrar kullandıktan sonra esrar kullanmayan kişilerle karşılaştığında davranışlarında farklılık oluyor mu? (Evde, işte, okulda veya kamusal alanda).

33) Esrar kullanıcısı olduğunuzun bilindiği durumlarda dışlanmaya maruz kaldınız mı? Kaldıysanız yaşadığınız bu süreci detaylı bir şekilde açıklayabilir misiniz?

34) Esrar kullanıcısı olan biri olarak kendini diğer insanlardan farklı konuma düştüğünü düşünüyor musun?

35) Yakın olan ve yakın olmayan ilişkilerinizde esrar kullanıcısı olduğunuzun bilindiği oldu mu? Olduysa bu durum ilişkilerinizde ne gibi farklılıkların açığa çıkmasına yol açtı?

36) Esrar dışında kullandığınız farklı uyuşturucular var mı? Varsa neden farklı maddeler kullanıyorsunuz, buna yönelten sebepler nelerdir, açıklayabilir misiniz?

37) Esrar kullanımına sizce toplumun bakış açısı nasıl, değerlendirebilir misiniz?

38) Grup halinde tüketim yaptığınız zaman ortamda esrar kullanıcısı olmadığında nasıl hissediyorsunuz ve davranışlarınızda bir farklılık oluyor mu?

39) Esrar kullanma sürecinde ailenin, çevrenin veya başka durumların etkili olduğunu düşünüyor musun? Etkili olan şeyler varsa neden yoksa neden detaylı bir şekilde açıklayabilir misin?